

A NYITRAI
EGYHÁZMEGYEI KÖNYVTÁR

KÉZIRATAI ÉS RÉGI NYOMTATVÁNYAI

ISMERTETI

VÁGNER JÓZSEF

NYITRAI KANONOK

NYITRÁN
NYOM. SCHEMPEK ÉS HUSZÁRNÁL
1886

BEVEZETÉS.

Legujabb alkotásu könyvtárunk ismertetése előtt megemlékeznem illenék a nyitrai régi könyvtárakról, vagy legalább azoknak egy-két rommaradványát bemutatnom.

Mert fel nem tehető, hogy Nyitrának annyi jeles püspöke, kik Árpád- és egyes-házi királyaink korszakában nem csak buzgón terjesztették Isten országát, hanem hazájokat is kitünően szolgálták; — s a káptalan, mely már a XIII-dik század elején hiteles okmányok kiadásával közjogi téren fontos tényezőként szerepelt, ne birtak volna kettős hivatásuk méltó betöltéséhez szükséges forrásmunkákkal.

Mindezekből azonban misem maradt fenn; sőt egykori létezőket is egy árva levéltári adattal sem bizonyíthatom be.

E sajnós jelenség okát a nyitrai püspöki vár viszontagságteljes multjában kell keresnünk.

Mindjárt az első vihar, mely trencsényi Csák Máté vad és bosszút lihegő csapatai képeben Nyitra várára zúdult, s a szentek ereklyéinek sem kegyelmezett, porrá égette a püspök és káptalan okleveleit, könyveit s a székesegyház kincseit.

A mi pedig e tabula rasa után szereztetett, azt — eltekintve az I. Mátyás király idejében Nyitrán uralkodott zavaroktól, — ismét elharácsolta a mohácsi vész után kifejlődött anarchia; midőn világi bitorlók szerződésileg és végrendeletileg intézkedtek a nyitrai egyház javairól s a püspöki széken egy gyászos emlékü névleges főpásztor — Thurzó Ferencz — ült.

Hála a kegyes Gondviselésnek! az erkölcsi és anyagi károk helyrehozása egy Bornemissza Pálra bízott, kiben a tett-

erő teljesen megfelelt az akarat buzgalmának. Ezen erélyes főpap, eltávolítván a botrányok sziklaít, újra felélesztette pap-ságában az egyházi fegyelem és tudomány szeretetét, s ez idő-től kezdve számos könyvben találunk feljegyzéseket, melyek kétségbefonhatlanul bizonyítják: hogy akkor mind a székes-egyháznak, mind a káptalannak volt saját könyvtára.

A következő században a nyitrai vár ismét Rhédey Ferencz, majd Bethlen Gábor s végre a törökök hadai által ostromlatott és bevétetett. A káptalan ugyan ily viharok közeled-tével kötelességéhez hiven, sietett levéltárának biztos menhe-lyet szerezni; ¹ de a kettős könyvgyűjtemény elszállítására nem gondolhatott. A könyvek tehát a fosztogatás esélyeinek kitéve maradtak. ²

A mult század második tizedében gf. Erdődy László Ádám püspök, miután a Rákóczy-mozgalmak idejében sokat szenvedett székesegyházat és püspöki várpalatát fényesen helyreállítatta, a székesegyházi könyvtárról is gondoskodott, s annak elhelyezésére a templom előcsarnoka fölötti második emeleten két tágas és világos, csinos állványokkal ellátott termet nyit-tatt, melyekbe nem csak a székesegyházi könyvtárt, hanem sa-ját nagybecsű gyűjteményét is szállította; meghagyván egyszer-smind, hogy ezentul az elhalálozandó kanonokok könyvei szintén e könyvtárba vitessenek. ³

¹ A káptalan még a francia háborúk idejében is, 1805. évi novem-ber hó elején Trencsénmegye Domaniss nevű helységébe szállította levél-tárát, honnan az csak 1806-ik évi január hóban hozatott vissza. (Protoc. Consist. Cap. Nitr. 1806. a kápt. levéltárban.)

² Hogy ilyen alkalmakkor sok könyv vesztetett el, erre tanunk az alább (152. l. 27. sz. a.) ismertetendő ősnymotatvány, mely a czimlapján olvasható egykorú feljegyzés szerint, először a Rhédey-féle, másodsor pe-dig a törökök általi megszállás idején lopatott el; de ritka szerencsével ugyanannyiszor visszaszerezetett. Különben a könyvszerzés ezen módját ügyesen gyakorolták e korban a „művelt“ külföldön is; így Aminson Hen-rik, kinek könyvészeti munkájára többször hivatkozom, bevallja: hogy a sztrengneszi templom könyvtárának legnagyobb része a 30 éves háború ide-jében Németországban gyűjtött zsákmányból származik.

³ Gf. Erdődy L. püspök ezen rendeletét röviden említi Gusztinyi Já-nos püsp. (Visit. Canon. Cath. Eccl. et Cap. Nitr. 1764. pag. 42.) Fuchs X. Ferencz püspök visitatiojában pedig ezek olvashatók: „Habet (cathedr. Ec-

Minthogy a könyvtárnak könyvek beszerzésére pénzalapja nem volt, Gusztinyi János püspök 1767. évben Bánovszky Mihály, végrendelet nélkül elhalálozott dezseri plébános hagyatékából e célra 500 frtot utalványozott. E tőke azonban csak rövid ideig gyümölcsözőtt a könyvtárnak; ugyanis, a számadási könyv tanúsága szerint, a hátralékos kamat és perköltségek már 1785-ben 187 frtra rugtak, míg végre a periratok eltűnésével, a tőke is elveszett. A könyvtár ekképen ismét minden jövedelmi forrást nélkülözvén, Kluch József püspök 1814-ben a káptalant új pénzalap létesítésére hívta fel, melyhez ő sajátjából 500 frttal, a káptalan tagjai pedig 950 frttal járultak.¹ E pénzalap elejénte a kamatok tőkesítése, későbbben pedig beszerzett államkötvények kisorsolása által 1879. évig 21043 frtra növekedett, s jelenleg már 25,230 frtnyi névértéket képvisel.

1765-ben a káptalan, Gusztinyi János püspök rendelete következtében, a könyvtár felügyelőjévé Terlanday János kánonokot választotta, kinek vezetése mellett a könyvek is rendezettek. Az 1769-ben befejezett könyvjegyzék már nem létezik, s így a könyvtár akkori állományáról tudomásom nincsen. — 1784-ben a könyvtár gf. Révay Antal püspök hagyatékából 306 munkával és 460 kötetel gyarapodott.²

clesia) Bibliothecam, quam C. Ladislaus Erdődy ex Bibliothecis Antecessorum suorum et Canonicorum collectam, notabiliter auxit, ac in duobus hypocaustis infra Turrim collocavit Augetur in annos per accessionem librorum a parte Epporum iuxta Diploma Ferdinandi II. a. 1677 (?) editum; a morte quoque Canonicorum, iuxta constitutionem recentiorem Visitationis Gusztinyianae ad hunc paragraphum appositam. Hi enim omnes (nisi onerum solvendum fundus alius non superesset) ad Bibliothecam deferuntur. etc.“ (Visit. a. 1801. Tom. I. p. 100.)

¹ A könyvtár ezen jöltevői iránti hála megkívánja, hogy neveiket és adományokat feljegyezzem. Nejedly József, vál. dulmi püsp. és nagyprépost 550 frtot. — Boreiczky Albert, olv. kánonok 50 frtot. Schedy József, ör.-kánonok 50 frtot. — Roszinszky János, székesegyházi főesperes 50 frtot. — Pongrácz János, trencsényi főesp. 50 frtot. — Nejedly Ferencz, gradnai főesp. 50 frtot. — Krpelec György, kánon. 50 frtot. — Hábel Ferencz, kánon. 50 frtot. — Holly György, kánon. 50 frtot. — Az éneklő kánonok stalluma üres volt (Acta A. 1814. n. 36. a kápt. levéltárban.)

² E könyvek, a káptalani levéltárban létező leltár szerint, majdnem kizárólag theologiai és egyházjogi munkák, melyek, egy-kettőnek kivételével most is megvannak.

1828 és 1850 években ismét új rendezés alá vették a könyvek; utóbbi évben 4367 munka és 6129 kötet volt a könyvtárban.

Ezen könyvtár használata, a meredek feljárásu várdombon kimagasló s a szél dühöngésének kitett toronyban, téli időben lehetetlen, az év többi szakaiban pedig nagyon kényelmetlen volt. Ezen helyi hátrányhoz járult még a tudományok mai fejlettségének megfelelő munkák és rendes könyvtáros hiánya is, s így senki sem csodálkozhatik azon, hogy még a helybeli papság is csak igen ritkán keresett ott szellemi tápot.

E szomorú állapot el nem kerülhette kegyes Főpásztorunk főt. Roskoványi Ágoston ő nmúltjának figyelmét. Ő, ki hosszú, dicskoszoruzott írói pályáján gyűjtött tapasztalataiból ismeri a rendszeres könyvtárak értékét; ki minden tettével valósítani törekszik nagy Védszentjének jelszavát: „Ecclesiae utilitatibus servio, cui non tam praeesse quam prodesse desidero,”¹ addig is, míg egyházmegyéje kiáltóbb szükségleteinek nagyszerű fedezése után, titokban ápolt tervét végrehajthatta volna, a könyvtárt több monumentalis munka beszerzésével gazdagította; ² midőn pedig az új palotaszerű papnövelde már készen állott, a régi épület keleti szárnyát 50 ezer forintot meghaladó költséggel könyvtárrá alakította át.

Az új könyvtár-helyiség ép oly fényes, mint czélszerű felszerelése az 1879-ik év tavaszán befejeztetvén, ő Nagyméltósága a könyvtár iránti szándokáról a következő levélben értesítette a káptalant:

888. Venerabile Capitulum! Cum Bibliothecae Cathedralis usus in ea, qua nunc existit localitate et ordine, hactenus exiguus fieri potuerit, et penes exstructionem novi Episcopalis mei Seminarii opportuna localitas pro Bibliotheca adaptanda semet praebuerit; hac iam perfecte adaptata, in eadem localitate Bibliothecam, quae in futurum sub nomine »*Bibliothecae Dioecesanæ*« veniret coordinandam constitui, ita ut ad hanc

¹ S. August. Epist. 134 alias 160. Opp. Edit. Maurin. Venetiis 1729. Tom. II. p. 397.

² Ezek között legnevezetesebbek: Acta SS. Bollandi (Palmé-féle kiadás) 60 köt.; Baronius Annales-einek új kiadása, ugyanattól, 35 köt. és Rocaberti Bibliotheca maxima Pontificia. 21 köt.

omnes libri, non tantum in Bibliotheca Cathedrali existentes; verum inspectis testamentis, piae memoriae Episcoporum Josephi Vurum et Emerici Palugyay, cum iidem libros suos dispositioni successoris Episcopi reliquerint, hi quoque libri, partim in residentia mea, partim in Castello Mocsonokiensi dislocati, insuper etiam libri Bibliothecae Seminarii Episcopalis, utpote in iisdem aedibus permansuri inferantur et coordinentur. Hoc scopo Rssmum D. Canonicum Josephum Vágner pro Praefecto Bibliothecae Dioecesanae sub hodierno denominavi. Quod ipsum Venerabili Capitulo pro congruo notitiae statu significo, eo praenotato: quoad manipulationem istius Bibliothecae Statuta subseque condenda, et meam quoque penum librariam nonnisi tardius eidem Bibliothecae inferendam fore. — In reliquo etc. Nitriae die 11 Maii 1879. Augustinus Eppus m. p.

Ezen, egyházmegyénkre nézve örökbecsű levél értelmében 1879-ben a volt székesegyházi könyvtár, a következő években pedig b. e. Vurum József és Palugyay Imre püspökök könyvei szállitattak az új helyiségbe. A papnöveldei könyvtárból a többi gyűjtemények több hiányos példánya kiegészítettett. 1882—1885-ig Püspökünk ő Nagyméltósága ritkánál ritkább, sőt némely tudományszakokban páratlan teljességu s a művelt világ minden részéből nagy gonddal s még nagyobb költséggel beszerzett gyűjteményeit adta át, melyek nem csak tartalmoknál, hanem diszes, sőt részben fényes bekötéseiknél fogva is amatőröket és szaktudósokat egyaránt bámulatra ragadnak. E megbecsülhetetlen tudománykincsek „Bibliotheca Episcopo-Roskoványiana“ czim alatt a könyvtár-helyiség felerészét foglalják el.

A szorosabb értelemben vett „egyházmegyei könyvtár“ is, a rendezés kezdete óta tetemesen gyarapodott. Ugyanis a káptalan s a helybeli papság több tagja számos becses munkával, Scsaszny József, érdemült plébános és alesperes pedig 500 kötetet meghaladó gyűjteményével gazdagították könyvtárunkat. Továbbá a könyvtár rendezésével megbízott első feladatának tekintette a némely szakokban észlelt hiányok pótlását, mely célznak mielőbbi elérésére Püspökünk ő Nagyméltósága a könyvtár-alap jövedelmén kívül, 1882-ik évtől kezdve saját alapítványaiából évenként 500 frtot utalványozni kegyeskedett.

VIII

Könnyen érthető okokból rövidnek kell lennem ; szóljanak tehát helyettem a számok :

*Statisztikai kimutatás az egyházmegyei könyvtárról 1885-ik évi december hó 31-ig.**

	Egyházmegyei könyvtár		Roskoványi- könyvtár	
	munka	kötet	munka	kötet
I. Theologia.				
a) Studium Biblicum	392	674	235	232
b) SS. Patres et Script. Eccles. . . .	153	398	131	493
c) Dogmatica et Polem.	888	1,367	2,080	1,377
d) Moralis	667	915	692	587
e) Pastoralis et Liturgia	599	809	953	1,278
f) SS. Sermones	641	1,197	—**	—
II. Ius Ecclesiasticum	632	1,026	1,524	1,060
a) Concilia	—	—	718	731
b) Concilium Vaticanum et de Infalli- bilitate Papae	—	—	870	416
c) De Matrimonio	—	—	868	409
d) De Coelibatu Cleri	—	—	448	245
e) De Rom. Pontifice eiusque civili Principatu	—	—	2,488	1,856
III. Ius Civile, Statistica et Politica . .	887	1,148	322	206
IV. Philosophia et Paedagogia	394	480	162	124
V. Historia a) Ecclesiastica	516	1,176	1,396	1,495
b) Jesuitica	—	—	455	378
c) Historia Hungariae	851	1,380	458	535
d) Historia universalis	524	1,172	310	359
VI. Scientiae naturales	496	715	52	44
VII. Philologia.				
a) Grammatici et Lexica	348	370	24	24
b) Classici graeci et latini	331	492	72	107
c) Literatura hungarica, germanica gal- lica, italica etc.	485	1,217	206	237

* A könyvjegyzék latin nyelven lévén szerkesztve, a szakok cízeit ugyanazon nyelven adom.

** A szentbeszédok a lekipásztorkodási munkák közé helyezetttek.

	Egyházmegyei könyvtár		Roskoványi- könyvtár	
	munka	kötet	munka	kötet
VIII. Encyclopaediae et Bibliographia . . .	40	539	448	2,622
IX. Scripta periodica.				
a) Ecclesiastica	68	926	388	3,436
b) Politica	61	492	112	1,094
X. Manuscripta	322	365	16	20
Összesen :	9,295	16,858*	15,428	19,365

Mind a két könyvtárban együttesen van :

24,723 munka 36,223 kötet- és füzetben.

A vegyes és apró nyomtatványok : név- és naptárak, alkalmi beszédek, versezetek stb. még rendezetlenek, ezeknek száma tehát pontosan meg nem határozható ; de megközelítőleg 2000 darabra tehető.

A munkák nyelvére vonatkozó szám-adataim ugyan nincsenek ; azonban biztos tudomásom szerint a nyelvek következő sorrendbe csoportosíthatók : latin, német, magyar, francia, olasz, tót, cseh, lengyel, görög és angol. Egy-két munkával képviselve vannak a román, horvát, spanyol, portugál, flamand, új-

* Ezen főösszeg következő részletes összegekből alakult :

A székesegyházi könyvtárból áthozatott	6,295 kötet
Vurum József püsp. könyvtárából	4,162 "
Palugyay Imre " "	2,230 "
A papnövelde könyvtárából	415 "
Néhai Zemánik András és Dualszky János kanonokok hagyatékából	463 "
Adományokból	938 "
Készpénzen vásároltatott	2,355 "
Összesen :	16,858 kötet

Könyvek beszerzése- és bekötésére kiadatott :

A könyvtári alapból (1880—1885) . . . 3,936 frt

Püspök ö Nmélta alajából (1882—1885) 2,000 frt

Összesen : 5,936 frt o. é.

görög és orosz nyelvek. A keleti nyelvek, a studium biblicum-hoz tartozó néhány iskolai könyv kivételével, képviselve nincsenek.

A könyvtár lajstroma, valamint az olvasó terem felszerelése elkészülvén, kegyelmes Püspökünk 1885-iki évi november 3-án rendes könyvtárossá Dezső Adolf theol. tanárt nevezte ki; a könyvtár pedig ugyanazon hó 30-án nyitattott meg.¹

Még csak néhány szót szerény dolgozatom berendezéséről.

Könyvtárunk kéziratai közül csak azokat ismertetem, melyek, tekintve tartalmukat, valamint szerzőjük, másológjuk vagy tulajdonosuk személyét, említésre méltók. A száraz könyvészeti adatokhoz jelesebb kéziratainkból kivonatokat és rövid életrajzi, vagy irodalom-történeti jegyzeteket csatoltam, melyek, ha szaktudósoknak kevés újat nyújtanak is, legalább azon olvasóimnál, kik az általam használt forrásokkal nem rendelkeznek, némi méltánylásra számíthatnak.

Az ősnymtatványok határpontjául az 1500-ik évet tekintem; azért e czim alatt csakis az addig megjelent munkákat ismertetem. Minthogy azonban könyvtárunk aránylag kevés incunabulumot mutathat fel; másrészt pedig a XVI-ik század elején nyomtatott munkák is jobbadán ritka könyveknek vehetők: ez okból ezeket is ismertetésem körébe vontam.

A régi magyar nyomtatványok ismertetésénél csakis Szabó Károly jeles szakművére hivatkozom s a czimlap nélküli könyvek czimeit is ugyanonnan közlöm.

Legyen igénytelen művecském viszhangja azon hálának, melylyel a nyitra-egyházmegyei papság s a tudomány minden igaz barátja nagylelkű Főpásztorunk- és Maecenásunknak adózik.

¹ A megnyitási ünnepély leírását közölte a „Magyar Állam“ 1885. decz. 4-iki s a „Nyitramegyei Közlöny“ 1885. decz. 6-diki száma.

Az általam használt könyvészeti munkák jegyzéke.

- Aminson Henr. Bibliotheca Templi Cathedralis Strengnesensis. — Eiusdem Supplementum. Stockholmiae. 1863—64.
- Audiffredi. Catalogus hist. criticus Romanarum Editionum Saeculi XV. Romae 1783.
- Bauer Joh. Jac. Bibliotheca Librorum rariorum universalis. Nürnberg 1770—1774. I—IV. Supplementum I—III.
- Brunet J. Ch. Manuel du Libraire et de l'Amateur de Livres. Paris 1842—44. I—V.
- Catalogue des Livres de la Bibliothèque de M. C. De La Serna-Santander. Bruxelles. An XI. I—V. (Idézve : Santander.)
- Colbacchini L. Catalogo di Libri rari e preziosi. Bassano. 1864. I.
- Denis Mich. Annalium Typographicorum V. Cl. Mich. Maittaire Supplementum. Viennae 1789. I—II.
- Freytag Frid. Wolfg. Adparatus Literarius. Lipsiae 1752. I—III.
- Graesse I. G. Trésor de Livres rares et précieux. Dresde 1859—69. I—VII.
- Hellebrant Arpad. Catalogus Librorum Saec. XV. impressorum, quot-quot in Bibliotheca Academiae Litterarum Hungaricae asservantur. Budapestini 1866.
- Knauz Nándor. A pozsonyi káptalannak kéziratai. Esztergom. 1870.
- Magyar Könyvszemle. Szerkeszti Csonthosi János. Budapest. 1882. 1883. 1884. (Idézve : Könyvszemle.)
- Kuczynski Arn. Thesaurus Librorum Historiam Reformationis illustrantium. Leipzig. 1870.
- Laire Fr. Xav. Index Librorum ab inventa Typographia ad A. 1500. Senonis. 1791. I—II.
- (Lambacher) Bibliotheca antiqua Vindobonensis civica. Vindobonae. 1750. I. (Idézve : Lambacher.)

- Mayer Anton. Wiens Buchdruckergeschichte. Wien 1883. I.
 Panzer G. Wolfg. Annales Typographici. Norimbergae. 1793—
 1803. I—XI.
 Pray G. Index rariorum Librorum Bibliothecae Universitatis
 Reg. Budensis. 1780—81. I. II.
 Seemiller Sebast. Bibliothecae Acad. Ingolstadiensis Incuna-
 bula typographica. Ingolstad. 1787. Fasc.
 I—III. (a 4-ik füzet hiányzik.)
 Szabó Károly. Régi magyar könyvtár. Budapest. 1879. 1885.
 I. II.
 Theophili Sincer. (Schwindel I. G.) Sammlung von lauter al-
 ten und raren Büchern. Frankfurt u. Leiptzig.
 1734.
 Verzeichniss einiger Büchermerkwürdigkeiten aus dem 16. u.
 17. Jahrhunderten, welche sich in der Biblio-
 thek des reg. Korherrenstiftes des h. Augustin
 zu Neustift in Tyrol befinden. Brixen. 1790.
 (Idézve : Büchermerkwürdigkeiten.)
 Weislinger Joa. Nicol. Armamentarium Catholicum Bibliothe-
 cae Argentoratensis. Argentorati 1749. (Idézve :
 Weislinger Armament.)
 „ Catalogus Librorum impressorum in Biblio-
 theca Ord. S. Johannis Hierosolymit. asserv-
 vatorum Argentorati. Ibidem. 1749. (Idézve :
 Weislinger Catalog.)
 Weller Emil. Repertorium typographicum. Nördlingen. 1864.

Ezeket kívül használtam több könyvjegyzéket és iroda-
 lomtörténeti munkát, melyek a megfelelő helyeken idéztetnek.

I. KÉZIRATOK.

1. sz. Papirkézirat.¹ 4-rét 1573 évről. 320 levél.

Német szentirási töredékek.

Eléggé szép gót betűkkel írva. Cím nélküli, elején és közepén csonka kéziratunkba a szentírásnak csak némely részei vétettek fel; így az ó-szövetségből: a *Bölcsesség könyvének* 1., 3. és 5. fejezete; *Prédikátor* 2., 5., 15., 21., 41. fejj. *Izaiás* 25., 26., 32., 33., 35., 52., 61., 62. fejj. és *Jézus Sirák fia* 11. fejezete; azután — más kézzel írva — glossák a 37-ik zsoltárhoz. Az új-szövetség, melynek elejéről 129 levél hiányzik, sz. *Pálnak a rómaiakhoz írt levele* 6-dik fejezeténél kezdődik, mely levélből megvan még a 8., 10., 13., 15. fejj. Következik a *korinthiaiakhoz írt I. lev.* 2—7., 13—15. fejj. *II. lev.* 1., 2., 5., 6. fejj. *Galat.* 4., 5., 6. fejj. *Efez.* 1—6. fejj. *Filippiek.* 1—4. fejj. *Kolossz.* 2., 3. fejj. *Thessal.* I. 1—5. fejj. *II.* 1—3. fejj. *Timót.* I. 1—4., 6. fejj. *II.* 1—4. fejj. *Titus.* 1—3. fejj. *Filemonhoz írt levél.* *Zsidókhöz* 1—6., 12., 13. fejj. *Sz. Péter, sz. János, sz. Júdás és sz. Jakab levelei* egész terjedelmökben. — A könyv végén veres festéssel a másolás éve jeleztetik: 1573.

A 45-dik levélen ily névfeljegyzés olvasható: *Merttel Roth Bin Ich genandt, Mein leben stett in Gottes Hand.* — Bőrrrel bevont deszka-kötésén rézcsatok és köldökök nyomai láthatók.

¹ Minthogy könyvtárunkban bőr- vagy hártya-kézirat nem létezik, a codex anyagának jelzése a következőkben mellőztetik és mindenütt *papirkézirat* értendő.

2. sz. 4-rét, 1606 évről. 44 levél.

Leonardi Rvbeni Benedictini Abbatis Abdinghovensis Paraenesis ad Reuerendos Praelatos eiusdem Ordinis apud Venetam Rempubicam.

Végén: *Datum Padibornae ex Abbatia nostra Abdinghoffensi Sanctorum Petri et Pauli Romanae Sedis Patronorum tutela et patrocinio sacra. Anno 1606. 6-a Novembris ipso die S. Leonardi Abbatis sacro. Vestrarum Reuerendarum Dominationum amantissimus Confrater Leonardus.*

Ezen iratra alkalmat szolgáltatott a velencei köztársaság és V. Pál pápa között kitört viszály. Midőn t. i. a köztársaság az egyház jogain s birtokain súlyos sérelmeket ejtett, nevezett pápa, tiltakozásainak eredménytelenségéről meggyőződven, Donato Lénárt dogét és tanácsosait kiközösítette, a köztársaságot pedig interdictum alá helyezte.¹ A tanács azonban a pápa censuráit igazságtalanoknak nyilvánítván, a papságnak az isteni tisztelet megtartását s a szentségek kiszolgáltatását legszigorubb büntetések terhe alatt meghagyta; mely parancsnak a megfélemllett világi papság és a régi szerzetesek, ezek között sz. Benedek fiai is, engedelmeskedtek.² Lénárt apát, e szomoru eseményről értesülven, apostoli bátorsággal intézte rendtársaihoz szózatát, melyben megdönthetlen érvekkel bebizonyítván a szent szék ítéletének igazságosságát, megható szavakkal inti az emberi tekintetektől eltántorodottakat, hogy inkább Istennek és a szent széknek, mint embereknek engedelmeskedjenek. Intelmeit ekkép fejezi be: „Videtis ergo Ridi Patres ex sententia tum Prophetarum, tum Apostolorum, tum ipsius Christi Domini, in quanto periculo versetur Respublica Veneta, in qua vos Deus posuit ut candelabra aurea et lumina in Monasteriis vobis concreditis, lucentia. Viriliter agite et confortamini in Dno et in potentia virtutis eius; neque terreamini ab his, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Timete

¹ A pápai okmány egész terjedelmében olvasható: Roskoványi, Monumenta Catholica. III. 87–90. l.

² Lásd: Rapaics R., Egyetemes Történelem. 3. k. 219. l.

vero eum, qui cum corpus occideret, potestatem habet animam refractariam et rebellem mittere in ignem aeternum, et aestuantis nulloque fine terminandis gehennae incendiis et flammis eandem mancipare. Et hanc paraenesin testem mei in vos tempore extremi iudicii, cui omnes sistendi sumus, in ordinem nostrum amplissimum et in Ecclesiam Romanam amoris aequi bonique consulite. Et in Christi sacrosanctis vulneribus fortiter et constanter valete.“

Apró, nehezen olvasható, határozottan német jellegű irás, új kötésben. — Nmélt. Roskoványi Ág. püspök ur könyvtáraé.

3. sz. 4-rét. 39 levél. 1623—1641.

Hausz Buech. Derein Wier Brueder zu Allwintz vnser Hausz, Hof, Ackher, Weingartten, Gärtten, Wysen vnd alle Ligende Gietter Beschreiben, Neben vorgeendem Kurtzen Bericht, vnseren Nachkimlingen, Durch welche Mittel wier aus dem Märherren in Sibenbirgen komen: vnd hie niderglassen haben. 1623.

A szépen irt czímlap keret-czífrázatában elszórt betűkkel:
Jacobus Werner Schreiber diss Buchs.

A történelmi bevezetést, mely az anabaptistáknak letelepedéséről Al-Vinczen szól, érdekességénél fogva egész terjedelmében közöljük:

1. lev. Im Jahre desz Herren 1620 den 26 tag Septembris kam ein Herr *Simon Bötsely* genandt Cantzler ausz Sibenbirgen in Märherren in vnser Haushaltung zur *Niemüll*, Der bracht alda seiner ankunfft vrsach für, wie dasz es Dero erweelten kö. Mt. in Hungern, Fürsten in Sibenbirgen etc. Begeeren were, vnser Eltesten sollten ausz den gemainten etwas der woll geüebten Handtwercks Leutte in Sibenbirgen zu wonen ziehen lassen, Auch er Cantzler selbst begeert vnser Volekhs auf seine Gietter, mit grosser Zuesag, sie in aller Freyheit vatterlich zu begaaben vnd im höchsten Schutz zu haltten.

Weillen es aber der Natur schwer ist, von dem gewonnen zu dem vngewonnen vnd sunderlich sich in frömde Lande

zu begeben Sich niemandt gern vndersteet, lainten vnserer Eltesten solches begeren bey diesem Cantzler ainmall freindlicher ab. Also dasz er sich widerumb haimb oder ja zu Ihr Mt. wendet.

Baltt begaab es sich, das neben andern einwonern desz landts die ganze gmain desz Herrn durch Kriegseinfraall in ser grosse Fluch vnd Schaden kamb, also das sich der vnserigen ein grosser taill in irre vnd anderer Herren Schlösser vnd Festung gantz bekumert aufhalten muessen. Wier aber, der andre Tail, zugen mit Weib vnd Kindt, den 28 tag Decembris gemelten 20-ten Jahrs zu denen vnseren lieben Bruedern, die über der March wonten, vnd ainmall sundernlich auf *Wessel*, *Neudorff* und *Protska*, alda waren wier nit lang sicher, derhalben in Hungern nach *Sabatisch* wichen, vnd lag vnser daselbst ein grosz Volckh drey wochenlang.

Indem kamb des Kriegs vnwesen auch hernach, das wier zu *Sabadisch* nit bleiben khunden; da brach vnser Lieber getreuer Brueder *Vhl Fausl* (igy) Eltester der ganzen Gmain Gottes den 18 January 1621 mit allem Volckh von *Sabatisch* auff. Auch etlich Eltesten der gmain mit im, den zweyen Kriegshörrn, die bey *Wessel* gegen einander zohen, mit Weib vnd Kindt zu entweichen, vnwissend, wohin er sich mit einem solchen grossen armen Hauffen im Ellend wenden solle.

Als nun die winterliche Zeit kalt vnd ein guetaill(?) Kinder kranckh waren, muess sich die Raisz kürzen, derhalben wendet sich der Brueder *Vhl* mit ainem taill des Volckhes auf *Wüdiowitz*, die anderen taillen sich auf *Tura*, *Kostolan* vnd *Schächtiz* auff der Herren *Nadaschdj* vnd (olvas-hatlan, talán Homonnay?) Gietter, allda bliben wir alss wochenlang in der einwoner Heiser.

In solcher Zeit kamen die Königliche Mandat von *Tirnav*, an etliche Herren deszsellen Kraisz, man soll vns Brüeder one ainigerlaj Hindernusz herbergen, vnd wo wier im Landt ankumen, trewlich in acht nemmen. Das geschah der Vrsach. in Hoffnung, Königliches begeeren, so zuvor durch den Canzler zur *Neumüll* beschehen, werde nun erstadt werden, vnd wardt auch alsbalt in derselben Zeit widerumb an vns begert, wier solten in Sibenbirgen ziehen.

Die Eltesten bewilligten ainmall disz, sie wolten etlich Person schickhen das landt zu besehen, vnd wurden auch alsbalt von den Eltesten etlich Brüeder dahin zu ziehen verordnet.

Nun aber empfieng ein Herr aus dem *Zärckland* (Szeklerland?) der *Böldj Clement* genant (damals in der Armadj ein Obrister) Königlichen bevehl, Er soll die Brüeder die aus Märherren in Hungern geflohen mit Weib vnd Kindt, sambt dem was sie haben aus iren Herbergen zusammen nemmen vnd mit glaid (Geleite) in Sibenbirgen schickhen, vnd gebietten, das der höchste fleisz vnder grossem Schutz ganz getrewlich im glaid sey.

Also schickht diser Herr den 1 Apriril gemelten 21 Jahrs ainen Cappitän mit hundert Reütern nach *Wadiorwitz*, die namen den *Conrath Hiertzl* hanzhalter von *Goblitz* vnd mit im etlich Personen, firetens gen *Schächtitz*; desz anderen tags kamen drey Capitain in die Schachtitzer Castel mit Königlichen Brieffen, dero ain Brüeff acht vnderschiedliche teitsche Artikl der Freyheiten innenhielt, was wier vns in Sibenbirgen zu versehen haben werden, derhalben die Cappitan mit gewart auf vnser *Ja* oder *Nain*, ob wier ziehen wolten, oder nit, namen also ainmall finfyndachtzig Seellen sambt dem Brueder *Franz Walter*, eltesten Diener von Dämerschitz, und gemelten *Conrath Hiertzl* hanzhalter, diese wurden mit 70 glaid's Personen zu rossz vnd fuesz auf 18 Wägen fort gefiret den 2 April 1621.¹

¹ A Volný (Gergely által az „Archiv für Kunde österreichischer Geschichts-Quellen“ V. kötetében kiadott krónika (Cronickel Oder Denkbüchchel darinnen mit kurtzen Begriffen. Was sich vom 1524 Jahr: Bis auff gegenwärtige Zeit, in der gemain zuegetragen, vnd wie viel trewer Zeugen Jesu Christj die warheit Gottes so riterlich mit irem blut bezeugt. 1637) ezen eseményről ekképen emlékezik meg: „In Ungarn traf die BB. gleiches Unglück, indem namentlich am 6. Februar die HH. zu Lebar und St. Johann von der Besatzung aus Marcheck, und das zu Proczka von Polen rein ausgeplündert wurden, am 1. April aber nahm Fürst Bethlen Gabor den Br. und Dr. des Worts Franz Walther und den Haushalter Konrad Hürzel nebst andern 183 Personen, die vor der Verfolgung nach Ungarn entflohen waren, zu Schächtitz, Gosstolain (Kosztolány) und Waydowic Schachtizer Herrschaft gefangen, und führte sie gewaltsam nach Siebenbürgen ab.“ (120. l.)

Den 10 tag Appril kamen obgemelte Capitän widerumb gehn *Schächtitz*, vnd nannten den Brueder *Hannsz Jacob Högler*, Kellner von *Dämerschitz*, auch mit im Hundert Person, die firetens durch glaid vns ersten nach, vnd also kamen vnser Hundert sechs vnd achtzig den 22 May gemelten Jahrs gehn *Dornburg* in Sibenbirgen.

Morgens frue den 23 May tailt man vns in drey taill, den Brueder *Frantz Walter* diener vnd *Cou Rath Hiertzlen* selb. 49-ter dem *Simon Bölschy* (igy) Cantzler auf sein Guet *Radnoth*; den B. *Hannsz Jacob Högler* selb. 88-ter zur Graffschafft *Weissenburg*; den *Hannsz Frey* oder *Lochmiller* Riemer, Hauszhalters Gehülffen selb. 49-ter dem *Böldj Clement* gehen *Bodilän* ins Zäckklandt. Dises taillen gossz dem Brueder Franzen und vil den andern Bruedern die Trähnen vber die Wangen, vorab weil nit all drey tail durchs Herren Wort möchten getröstet werden. Gedachten auch an die acht Artikl vnd wie dise taillung so strackhs darwider sey, darumb hielten die Brüeder ernstlich an, man soll vns zusammen lassen, damit wier nit an vnserer christlichen Gmainschafft vnd Predig göttliches Worts also genzlichen verhindert würden. Also schickht es Gott aus Gnaden, das wier den 31 tag Augusti A. 1621 gehn *Alkwintz*, mit freuden zusammen kamen, darfür wir Gott herzlich Lob vnd Danckh sagten.

Den 6 Octobris diszgmelten Jahres, namb der Herr den Brueder *Frantzen* aus diesem Jammerthal zue seiner hailligen Rue, da eifferten wier widerumb desto mehr in die Gmain Gottes; derhalben schickht man zween Brueder, nemlich den *Hannsz Frey* Hauszhalters Gehülffen von Lettnitz, vnd den *Jacobus Werner* Schuelmeister von *Dämerschitz* zur Gmain in Märherren der Hoffnung, ob die gmain desz Herrn ein mitl funde dasz so vns widerumb zu ir verhelffen möchte, aber es wolt dahin nit glangen, derhalben vnser Lieben Vätter die Eltesten der Gmain sich mit einander berithen vns einen andern diener des Worts Gottes mit einem Völckl zur Hülff zu schickhen, vnd must auch darbey bleiben, ja wier danckhten Gott, das vns noch ein solch beystandt von der Gmain wiederfarren möchte.

Anno 1622. Den 27 Januarj gleich in dem da vorgenante

zween Brueder in Märherren waren, kamb der *Albrecht Bolsterl*, der bey der Königin zu *Kaschau* ein zeitlang geweszen, vnd sein Weib von *Nicolspurg* zum hereinzug abgeholt hatte, den auch die Eltesten vns zue einen fürgestellten Bader verordneten. Der war selb Achter.

Anno 1622. Den 6 Martj kamb der Bruder *Albrecht Seill*, Eltester, Diener von *Sabatisch*, der bracht mit im sechs vnd achzig Seellen Jung und Alt, die vns ausz der Gmain zu einer Hülff geschickht waren.

Den 22 Octobris disz Jahrs kamb der *Daniel Schmid*, Säller Haushalters Gehülff von *Nemschitz* selb sechs vnd zwanzigster, dise wurden auch von der gmain herein geschickht.

Anno 1622. Den 23 Decembris kamb der *Felix Blied* Haushalter von *Masrovitz* ausz der Verfolgung der gantzen Gmain desz Herrn zu Mären, mit im schickhten die Eltesten finff vnd achzig Personen, das war der erste tail, vnd weil die Gmain den Brueder *Micht Kocher* Eltestesten (igy) Diener von *Masrovitz* (der auff der Räs (Reise) zu *Gross-Warttein* entschlieff) auch herein schickht, waren bey im auch zwey vnd zwanzig Person, vnd bracht der Felix Hauszhalter 108 Person, sambt seiner Person.

Den 27 Decembris disz obgemelten Jahrs kamb der Brueder *Albrecht Grob* Diener des Worts von *Masrovitz*, vnd bracht mit im hundert nein Personen. In demselben kamb auch der *Toma Wilhelmb Peginzer* vnd *Jäckl Riesch* Haushalter von *Olrckwitz* (?) die brachten mit zwey Hundert acht vnd viertzig Personen.

Anno 1623 den 3 January kamb der *Hännsl Müllhäisser* Haushalters Gehülff von *Masrovitz*, vnd bracht mit im Hundert siben vnd viertzig Personen die all ausz Masrovitzer Gebiet waren

Den 4 January disz 23 Jahrs kamb der *Lorentz Sima* ein Kauffer von Olerkwinz, der bracht mit im Hundert ein vnd finffzig Seelen.

Da nun der Brueder *Albrecht Seill* auch entschlieff, schickht vns die gmain desz Herrn zue einem Eltesten Diener des Worts von *Nemschitz* den Brueder *Joseph Nägels*, das waren acht Seelen.

Den 29 Jully gmelten 23 Jahrs kamb der Brueder *Albrecht Grob*, den man hinausz in Nider Ungern in die gmain desz Herrn von hinen geschickht hat, vmb vrsach wegen wieder haimb, vnd bracht mit im zwelff Personen.

Also lieben Brueder haben wier einen kurtzen Bericht, wie vnd was gestalt wier die ersten, wider vnseren Willen, die andern aber hernach aus christlicher Liebe auf vnser, vnd königlich schriftlich vnd mintliches Begeeren zur Hülff in disz Landt Sibenbirgen komen sein.

Nun weil auch hienach beschreiben was vns Gott der Herr vnser getreuer Vatter an Hausz, Hof, Eckher, Weinberg, Gärten vnd andern ligenden Giettern aus seiner sundern Gnaden zu vnserer Narung vnd erhaltung jetzt ainmall geben, vnd dan weiter bescheeren wirt, Er der Herr wolle vns beysamen erhalten, das wier Ime im bandt der Liebe zu seinem hohen Lob vnd Preise alle Zeit herzlich dienen mechten, das winschen wier vns yeder Zeit von Herzen.

6. lev. Hausz und Hofstadt. — Anno 1621 den 32 tag Septembris kamb die Königin *Susanna Caroli* etc auf *Allwintz* vnd als sy nun sah, das wir drey getailte Hauffen allhie bey einander waren, war sie geflissen vns ein Hofstadt zu zaigen. Namb derhalben zu Ihr den *Fodor Georgen* Hofrichter, auch den *Sackátsch Mihál* Marekht Richter beide hie wonhaft, vnd hiesz auch etlich Brueder mitgehn, vnd zaigt vns dise Hofstadt, darauf wier jetzt wonnen, hernach den 12 Martij 1622 wart dise Hofstadt dem Brueder *Albrecht Scill* ganz vellig zum Bau übergeben, der dan auf den 25 tag April an der grossen Stuben, als man anfieng zu pawen den ersten Stain legt hat.

Dieses Hausz oder Hofstadt hat aber ein solche gestalt vnd ligt nach den vier orthen der Welt, wie es in vnserm Hauszbrieff (welcher hernach von wort zu wort in diesem Buech geschrieben ist) da wier auf ein yedes ort vnderschiedliche gebey (Gebäude) haben.

Erstlich sted im Hauszbrieff fürs erst der morgen Plan, das ist die seiten vnser Hof-Fair (?) vnd Bader Hausz, als das wir den hinder tail, oder den hintern Hof nennen. — Zum andern wirt die mittägige Seiten genent (két olvashatlan szó) das ist da wier jetzt die Schneiderstube vnd Satler vnd

Riemer haben. — Zum driten meldets den Nidergang, da wonen jetzt die Messerer, Weiszgerber vnd Hueter. — Zum vierten steet es das auf der mitnächtigen Seiten der Flusz *Marusch* dran hin fiesse, das ist der orth da wier jetzt die Kirschnerstuben das Haupt Eckh oder Gibl vnserer jetzigen grosz Stuben vnd ein Tail vnseres Hauszgartens haben.

Es sein aber hinder der Messerer Stuben am Maruschflusz da es ein brieff den Nidergang nent, zwo Saltzhitten, die hat vns die Königin zur Hofstadt gescheneckt, auf der ainen Stell wo dinegst ain Messerer Hausz ist gewesen, stedt jetzt die Klingen Schmitten vnd Segessen (Säge?) Schmitten.

8. lev. Bethlen Gábor adományozó levele: gegeben in vnserer Stadt Weissenburg den vierten tag Jully im Jahr Christi vnseres Herrn 1622. Az eredeti latin okmánynak forditása.

14. lev. Kauffte Stickl zu Hausz vnd Hofstadt wie volgt: Anno 1622 den 11 Jully kaufft der *Mose Schuester* s a t.

17. lev. Ackherfeldt oder Landt. 1622—1637-ig.

23. lev. Gärten. 1621—1641-ig.

25. lev. Wysen. 1622—1641-ig.

39. lev. Weingärten 1622—1623-ig, a többi hiányzik.

Börbe kötött, szakadozott kéziratunk véleményem szerint Delpini János Theophil¹ Jézus társasági tag és 1784—1796-ig nyitrai kanonok hagyatékából származik, ki azt az al-vinczi anabaptisták közötti hithirdetői működése közben szerezhette meg. Valjon mostani megcsontított állapotában? alig hiszem. Könyvünk ugyanis, mint a kivágott levelek nyomai mutatják, alig egy ötödrészevel bír eredeti vastagságának. A kivágott levelek legnagyobb része azonban valószínűleg üres volt és későbbi események és birtokváltozások feljegyzésére tartatott fenn; mert a meglevő szövegben hézagok nincsenek s csakis a kézirat vége hiányzik.

¹ Delpini életéhez legujabban Weiser Frigyes (A kath. Iskola-ügy M. Országban. fasc. III. par. I. pag. 34.) és Nilles Miklós (Symbolae I. p. LX. és II. 636.) Jézus társasági atyák' nemkülönben Fabritius Károly (Archiv f. Siebenb. Landeskunde. 1873. XI. Bd. 177.) közöltek érdekes adatokat.

4. sz. 4-rét. 1652. évről. 129. levél.

Tankönyv. — *Ad Primam secundae S. Thomae Tractatus. Quaestio I. De ultimo fine hominis.* — 61. lev. Et haec pro hoc anno 1641 dicta sufficient. Finita 7 Sept. a. e. sub R. P. *Gualtero Paulo* S. I. S. Theol. Doct. eiusdemque Professore in celeberr. et antiquiss. Univ. Viennensi.

3 üres levél után egy új tractatus: *de Peccato.* — Végén: Sub R. P. *Francisco Pizzon* S. I. Theol. S. Dre etc. 2 Aprilis 1642.

Apró de olvasható írás. A könyv másolója ismeretlen; hogy magyar volt, kitetszik a könyv hátsó táblájára írt jegyzetéből: „Item descenderam post in Ungariam, manens duabus absque die una septimanis, redii die illa post Natalem B. Virginis et post mansi iterum in Collegio.“ (Pázmányiano.) Gót írású antiphonale hártylevelebe kötve.

5. sz. 4-rét. 1642. évről. 76. levél.

Tankönyv. — *Cursus Philosophici Tractatus Tertius seu Metaphysicus, in Libros de Ortu et Interitu, item de Anima, ac Metaphysicam Aristotelis.* Inchoatus 16 Aug. 1641. — Végén: Sub A. R. P. *Sigismundo Katay*, AA. LL. et Philos Dre, nec non Seniore Consistorii, die 6 Jun. hora 9 matutina a. 1642.

Elégge csinos, de igen apró s azért nehezen olvasható írás; régi hártya-kéziratba kötve.

6. sz. 4-rét. 1643. évről. 148. levél.

Tankönyv. — *In Tertiam Partem S. Thomae Tractatus de Virtute et Sacramento Poenitentiae.* Sub R. R. *Franz Pizzon* ab A. 1642 die 5 Dec. et 1643 continuatus.

80. lev. *Tractatus de Sacram. Matrimonii.* — *Tract. de Indulgentiis.* — *De Sacram. Extr. Unctionis.* — *De Sacram. Ordinis.* — Végén: Die 4 Aug. finit. A. 1643.

A czimlap előtti levélen: *Jacobi Stephani Megyery*, és eme vers:

Nunc lege, nunc ora, nunc cum fervore labora:
Sic erit hora brevis, sic labor iste levis.

Apró nehezen olvasható irás; irott missale hártýalevelébe kötve.

7. sz. 4-rét. 1644. évről. 79 levél.

Tankönyv. — *In Secundam Secundae D. Thomae Tractatus de Jure et Iustitia.* — Végén: Die 7 Sept. A. 1644. Viennae Austriae sub R. P. *Georgio Furkovich*, SS. Theol. Doct. S. I. Sacerdote, Prof. Ord. dum pius Ferdinandus III Rom. Imp. et Ungariae nostrae Rex Apost. Orbem Marianum gubernaret, Theologico huic Tractatui finem imposuimus, quem excepit *Jacob. Steph. Megyery*. Régi latin codex levelébe kötve.

8. sz. 4-rét. 1647. évről. 291 levél.

Tankönyv. — *Tractatus scholastico-moralis de Virtute Fidei Divinae.* Anno 1646 die 7 Octob. Viennae Austr. sub R. P. *Franc. Pizson* e S. I. — A 152. levél után, új számozással: *In 3 partem D. Thomae, Tract. de Virtute ac Sacram. Poenitentiae.* Végén: A. 1647 die 7 Sept. A könyv belső tábláján: *Thobias Bakos*.

Apró,anyag, alig olvasható irás; táblái boritékát szintén egy hártýakézirat levele képezi.

9. sz. Ivrét. 1649. évről. 124 lap.

Vegyes másolatok.

A könyv külső tábláján: Liber A. 1649; más czime nincsen. Becses okmányok gyűjteménye, melyek időrend nélkül ilyen sorban másoltattak:

1. lap. Copia Literarum Ferdinandi II. ad Princ. Sauelli, ubi communicatur copia Foederis inter Regem Galliae et Suecum. Vindob. 15 Mart. 1631.

2. 1. Ratificatio Ratisbonensis. dd. 13. Oct. 1630.

7. 1. Copia Lit. Ferdinandi II. ad Princ. Sauelli. in qua exponitur, quae auxilia a Sanctitate sua petere debeat. Viennae 7 Maii 1631

8. 1. Propositio Ablegati Bauarici prout ex ipsius ore partim ipsa S. Caes. Mattas observauit et annotari curauit; partim etiam D. Princeps ab Eggenbergs ex eiusdem ore accepit; cum responso. Kelet nélkül.

12. 1. Instructio Regis Galliae pro D. de Charnasse, ad tractandum cum liga catholica in Germania. dd. 27 Oct. 1631.

15. 1. Ferdinandi II Instructio Duci Sauelli data. 3 Sept. 1631.

16. 1. *Instructiones Ferdinandi II pro Card. Pázmány Ablegato Romam dimisso.* dd. 5. Febr. 1632.¹

19. 1. Literae eiusdem Ferdinandi ad Suam Sanctitatem in favorem Eppi Viennensis. dd. 5. Febr. 1632.

21. 1. Lit. Card. Pázmány ad Ferdinandum. Poson. 10 Febr. 1632.

22. 1. Lit. Ferdinandi II. ad speciales quosdam Cardinales confidentionales Suae Mattis. dd. 5. Febr. 1632.

23. 1. Lit. Imperatricis Eleonorae ad Princ. Sabellum. 11. Febr. 1632.

23. 1. Copia Foederis ad conseruationem S. R. Imperii et confoederatorum. Kelet nélkül.

25. 1. Manifestum Caesaris Ferd. II. k. n.

28. 1. Conditiones neutralitatis inter Regem Sueciae et catholicos Principes Germaniae, per Legatum Regis christianissimi D. Baronem de Saludie expositae. Moguntiae 19 Jan. 1632.

30. 1. Diuersis uicibus proposita per Dnum Azollinum, iterata saepius singula et coram Sanctitate, et coram Card. Barberino per Card. P. Pázmány.

¹ Azon okmányok, melyeknek czimei itt dőlt betűkkel nyomattak, Miller: Epistolae Card. Prim. P. Pázmány stb. czimü művében olvashatók. — Fraknoi „Codex Epistolaris P. Pázmány Card.“ I. kötete csak 1625-ik évig terjedvén, az itt elősorolt leveleket nem közölheti.

32. *l. Relatio Card. Pázmány de prima audientia ad Ferdinandum II. Romae 10 Aprilis 1632.*

33. *l. Literae eiusdem ad Card. Barberinum. 14 Apr. 1632.*

33. *l. Literae ad Card. Barberinum in negotio Legati, item ad ceteros quoque Cardinales. K. n.*

34. *l. Literae Card. Pázmány ad Ferdinandum II. K. n.*

35. *Eiusdem ad Imperatorem. Romae 24 Apr. 1632.*

36. *l. Literae Ferd. II ad Suam Sanctitatem ratione tituli Legati et credentionalium. 28 April. 1632.*

37. *l. Lit. Card. Pázmány ad Ferd. II. Romae 7 Maii 1632.*

38. *l. Lit. Imp. Ferd. II ad Card. Pázmány. 22 Maii 1632.*

38. *l. Lit. Card. Pázmány ad Ferd. II. Rom. 15 Maii 1632.*

39. *l. Eiusdem ad Suam Sanctitatem ratione Eppli Viennensis adoptandi in Collegium Cardinalium. K. n.*

39. *l. Resolutio Caesaris in negotio Legationis. 28 Apr. 1632.*

41. *l. Lit. Urbani Papae VIII ad Ferd. II. K. n.*

41. *l. Lit. Ferdinandi II ad Princ. Sauelli, ratione Edicti caes. de Monasteriis et Bonis ecclesiasticis suis Ordinibus et non aliis restituendis. Viennae 25 Oct. 1629.*

42. *l. Lit. Card. Pázmány ad Ferdinandum II. Rom. 29 Maii 1632.*

43. *l. Lit. Pontificis ad Imperatorem de Legatione Pazmannii Card. 29 Maii 1632.*

46. *l. Lit. Card. Pázmány ad Suam Sanctitatem. K. n.*

48. *l. Eiusdem Card. ad Suam Sanctitatem. K. n.*

48. *l. Eiusdem Card. ad Suam Sanctitatem impetrandarum Indulgentiarum causa pro Templo Posoniensi ad S. Martinum. K. n.*

49. *l. Eiusdem Card. ad Suam Sanctitatem de Haeresi et Licentiatis. K. n.*

49. *l. Eiusdem Card. ratione Indulgentiarum pro Templo S. Martini Sabariae. K. n.*

50. *l. Relatio Legationis, quam obiit Card. P. Pázmány iussu Suae Mattis ad S. Sedem A. 1632.*

56. *l. Epistola Card. Pázmány ad Palatinum R. H. Poson. 15. Jun. 1629.*

56. *l. L. B. Questenberg ad Card. Pázmány, pridie Pentecost. 1632.*

57. l. Bonorum ecclesiasticorum in R. Hungariae desolatio.
62. l. Protestatio A. 1629 in Comitibus facta.
63. l. Contradictio Card. Pázmány dd. 1 Maii 1630.
63. l. Az Esztergami Érseknek tetszése eő Feőlségétől elénkbe adatott Király választásról. K. n.
66. l. Opinio seu Discursus Comitum Palatini R. H. circa negotium Religionis.
76. l. Discussio difficultatum ac praetensionum, quae hoc currenti Anno 1637 inter Status et Ordines R. H. ob Religionis negotium in Comitibus interuenerunt.
81. l. Copia Literarum Emerici Lósy AEppi Strigon. dd. 22 Aug. 1637.
82. l. Utrum in Civitate aliqua Regia ac libera in Hungaria possint Cives eiusmodi civitatis aliquam Ecclesiam erigere de nouo absque scitu et consensu Regis.
83. l. Memoriale Praelatorum Ungariae datum Matthiae Regi circa Libertatem Religionis.
84. l. Protestatio Catholicorum circa clausulam: „cum Templis“ et Iesuitas in Comitibus A. 1618 facta.
87. l. Protestatio de Templis non cedendis A catholicis. A. 1618.
88. l. Protestantium protestatio de particula: una cum Templis.
89. l. Protestatio Cleri Anno 1608 contra ea, quae in electione Matthiae II. contra Religionem acta.
91. l. In Tractatibus publicis nunquam Clerus et Status catholicus consentiri intelliguntur iis, quae Fidei catholicae repugnant.
92. l. *Protestatio Cleri A. 1620 R. Matti exhibita occasione Tractatus Posonii initi cum Gabriele Bethlen.*
96. l. Dica Comitatum R. Hung. partium inferiorum Anni 1618 et A. 1619.
98. l. Regestum Arcium ad Fiscum deuolutarum tempore Ferdinandi et Maximiliani Regum ex antiquo Mserpto descriptum.
101. l. Copia Literarum Emerici Lossy attunc Eppi Agriensis ad Card. Pázmánum dd. 3 Iunii 1638 (igy!)
101. l. Eiusdem D. Lossy ad Suam Matrem. K. n.
103. l. Discursus eiusdem Em. Lossy AEppi Strigon. circa

acta ciuium Tyrnauiensium in negotio duarum domorum, quas eiectis duobus Capitularibus pro sese propria auctoritate occuparunt.

104. l. Eiusdem Em. Lossy ad Suam Matrem 16 Jun 1639.

105. 106. l. ires.

107. l. Memoriale Praelatorum Hung. circa confirmationes nouorum Epporum.

108. l. Eiusd. Em. Lossy ad quemdam Eppum ratione A catholicorum puniendorum. Poson. 5. Aug. 1637.

109. l. Discursus Em. Lossy ratione externorum non admittendorum in Regnum Hung. praeter scitum Suae Mattis.

111. l. Eiusdem D. Em. Lossy discursus ungaricus.

113. l. Literae Suae Mattis ad Nicl. Rossi Residentem Venetum ob impetrandum liberum transitum pro Card. Pázmány, eotum Legato.

114. l. Resolutio Caesarea ad Puncta Posonio transmissa ad Card. Pázmány data dd. 13 Febr. 1632.

116—124. l. Regestum super prouentus et officia dignitatis Praebendariorum et Rectorum Altarium in et sub Ecclesia Metr. Strig. Ex libro Olahi ex Bibliotheca Keczkés habito.

A könyv végén: „Hic liber de integro transumptus est per ARD. Adamum Palicska, Parochum Missenensem, Dioec. Nittr. et A.-Diaconatus Trenchiniensis, atque cum hocce comportatus, et manibus Excell. Ill. ac Rmi D. D. Comitis Ladislai Ad. Erdödy de Monyoró-Kerek Eppi Nittr. idem Transumptum ita comportatum die 2 Oct. A. 1722 durante generali Regni Diaeta resignatum, per Rmum D. Adamum Györy ADiaconum Trenchin. Abbatem BMV. de Gágy. Canonicum Nittr. et Plebanum itidem Trenchin. et pro praesenti Diaeta eiusdem V. Capituli Nittr. Ablegatum Posonii die et anno ut supra. — Hocce vero exemplar reservatum, ut in Archivo VCapituli Nittr. reponatur.“

Apró nehezen olvasható írás; régi antiphonale hártýalevelébe kötve.

10. sz. 4-rét. 1660. évről. 522 lap.

Tankönyv. — *Tractatus Theologiae Practicae super Quaestiones aliquot selectiores D. Thomae Aquin. — De Constientia*

et Legibus. Sub R. P. *Joanne Tallat* S. I. AA. LL. et Philos. nec non S. Theol. Doct. etc. 3 Nov. 1658.

Uj számozásu 1 lap. *Tractatus de Jure et Iustitia.* Sub. R. P. *Christophero Weis* S. I. Art. LL. et Philos. nec non S. Theol. Doct. etc. — *Tractatus de Deo Trino et Uno.* Sub R. P. *Martino Juranich,* S. I. SS. Theol. Doct. 1660. 6 Sept.

Eléggé jó irás.

11. sz. 4-rét. 1661. évről. 246 lap.

Tankönyv. Czíme — veres betűkkel írva: *Tractatus in universam Aristotelis Stagyrítæ, Philosophorum Principis Logicam.* 1660. 203 lap: Et hæc in universam Aristotelis Logicam pro hoc Anno dicta sufficiant etc. Per R. P. S. I. *AndreaM FLeVenCVtI.*¹ AA. LL. et Phil. Doct. eiusdemque Professorem Ord. Die 6 Julii. Per me *Blasium Jaklin* conscripta, quam Deiparae Honorique eius dedico Virgineo. 4 üres levél után: *Sumulae, sive Introductio in Organum Aristotelis.* — Végén: Die 29 Novembris.

Caligo Logica est huius dialectica fascis
Ambulat in tenebris, qui caret hacce face.

VnI aC æterno Deo seMper LaVs. (1661)

Apró, de jól olvasható irás; hártyakötés.

¹ Elevenkuti Andrásról Stoeger J. (Scriptores Prov. Austr. Soc. Iesu, Viennæ 1856. p. 72) ezeket írja: Hungarus, Belladii 30 Nov. 1626 natus. et actatis 17-mo in Societatem cooptatus, 4 vota professus et Philosophie Doctor, cum altiores litteras aliquot annis docuisset, Tyrnaviæ convictum nobilium, clericorum et Seminarium S. Adalberti pluribus annis rexit. Tum supremi Hungaricæ Ecclesiæ Antistitis Confessarius, et per 12 annos in Visitatione comes; vir pientissimus et Dei Eucharistici præcipuus cultor obiit Iaurini 15 Maii 1692 actatis 66. — Collegit selectiora quaedam e Jure Canonico et Conscientiæ quaestionibus, prelo dignissima, sumtum offerente clarissimo quodam Hungariæ Praesule, quæ tamen vi modestiæ edi non admiserit.

12. sz. 4-rét. 1663. évről. 534 lap.

Tankönyv. — Czímlap veres, zöld és sárga betűkkel: *Tractatus in octo Libros Physicorum Aristotelis, sive de Auscultatione Naturali.* 1661.

Tractatus in IV Libros Meteorologicos Aristotelis. — Végén: 16 Aprilis 1663. 16 Aprilis sub R. P. Andrea Elevenkuti S. I. — Jaklin Balázs írása, valamint a következő lapon olvasható eme jegyzetek is: „1660. Anno, quo immanissimum Mahometis furorem, post trucidatum Transylvaniae Principem Georgium Rákóczi in Turcas saevientem, experiri coepit Miles Varadiensis, ubi Varadinense fortalitium sane munitum armis et populo, non tam armis, quam dolo intercepti furor Mahometanus, illo inquam anno auspicatus meliora fore in partem Christianorum, Philosophiam inchoavi; sed sequenti statim anno 1662 cometa ingens versus partem orientalem visus, qui sine dubio hanc ruinam designavit. Nimirum ubi feliciter triennium Philosophiae prope absolvissem, anno 1663 vicissim Mahometanus furor erumpens, in castra exiliit; qui ubi modicum quievisset, Generalis Ujvariensis Adamus Forgách cum Posoniensi Comitatu aggredi cum circiter 7 millibus tentabat; ibidem fere totus Comitatus occubuit, paulo post Ujvarinum, a Turcis obsessum capitur, cum magna illius partis ruina. Post haec in Ducem Hungariae electus Illmus Comes Nicolaus Zrini, in quo spes patriae suffocata anno 1664, dum Comes in venatione ab apro interficitur.“ — „Anno 1663 die 30 Nov. movi Vienna Romam, et die 28 Decembris perveni, ubi rursus Studiis Theologicis operam dedi. — Anno 1664 suscepi minores ordines ab Eppo Caraffa Romae die 17 Julii. Eodem anno factus sum Bidellus SS. Theologiae die 3 Novembris in Collegio Germanico et Ungarico Romae a R. P. Aloysio Spinola, eiusdem Collegii Rectore. Numerus Theologorum illius anni: 44 (nostri Collegii tantum.) — Anno 1665 suscepi Subdiaconatus Ordinem, ab eodem Eppo Romae die 8 Februarii, erat Dominica Sexagesimae. — Die 29 Martii Excellmus D. Comes Nádasdj venit Romam, cui favorabilia a Legato Hispaniae exhibita sunt obsequia.“

Hártyakötés.

13. sz. 4-rét. 1664. évről. 695 lap.

Tankönyv. — Czimlap: *Prima pars huius libri continet Quaestiones de Iure et Iustitia*. Conscriptas sub R. P. Nicolao M. Pallavicino S. I. SS. Theol. in Collegio Romano Lectore. — *Secunda pars habet Tractatum de Deo Uno et Trino*, conscriptum sub R. P. Nicolao Martinez, hispano, S. I. SS. Theol. in Collegio Romano Lectore, per me Blasium Jaklin¹ Ungarum, Collegii German. et Hungarici in Urbe Alumnus. Romae 1664. — A czimlap alján: Non Romae fuisse, sed Romae bene vixisse laudandum est.

Hártya kötése teljesen ép és tiszta példány.

14. sz. 8-rét. 1666. évről. 537 lap.

Tankönyv. — *In 3-am partem D. Thomae Angelici Doctoris commentariae breues Disputationes. Conscriptae per me Blasium Jaklin Ungarum, Colleg. Germ. et Ung. in Urbe Alumnus sub R. P. Nicolao M. Pallavicino S. I. etc.* — Prima Pars continet Tractatum de Incarnatione Verbi Diuini. —

¹ Jaklin Balázs Rómából hazájába visszatérven, mint esztergomfőmegyei áldozár nem sokára szempezi plébánossá, majd pozsonyi; 1674-ben pedig esztergomi kanonokká, későbbben ugyanott nagypréposttá lett; végre mint felsz. knini püspök és kir. udvari kancellár 1691-ben nyitrai püspökké neveztetett. (Memor. Basil. Strigon. 158. l.) Mindjárt püspöksége első évében rokonával báró Jaklin Miklóssal alapította a kamalduliak zobori zárdáját. Meghalt 1696 évben. — Irodalmi termékei közül megjelentek: „Regulai, avagy rendtartási. . . Nagy-Szombath Városában lévő Nagy Boldog Asszony Congregatiójának. . . N.-Szomb. 1684. Draskovics György után latinból fordítva;“ — „A halálnak mérge. . .“ halotti beszéd gr. Paloczai Anna Mária, gr. Battyáni Kristóf Házastársa felett. Nagy Szomb. 1686. (Könyvszemle. 1884. 118. l.) „Keserves Gyász (halotti beszéd Draskovics Miklós országbírája felett) N.-Szombath. 1687;“ — és halotti beszéde gr. Czobor Ádám felett. Bécs 1692. (Szabó K. Régi m. Könyvtár I. és Danielik Józsa. Magy. Írók. 121. l.) Könyvtárunkban csak egy könyvben találtam Jaklin nevét feljegyezve, t. i. Dedingér János: *Annona annua in dies Dominicos. Monachii* 1668. czimű munkájában, melynek belső tábláján ez áll: Blasii Jaklin, Parochi Szempezensis, emptus Viennae den. 100. pro compact. den. 40.

Secunda Pars de Sacramentis in genere et de Ven. Sacramento Eucharistiae eiusdem Magistri Romae 1665—1666.

Kötése mint a 13 számúé.

15. sz. 8-rét. 1667. évről. 454 lap.

Tankönyv. — *Prima Pars de Virtutibus Theologicis. R. P. Martinez. 2-a Pars de Sacramento Poenitentiae R. P. Pallavicini.* — A kézirat végén: Die 7 Septemb. Anno: QVo absoluteLVto qVaDrennIo RoMa seCessIt (1667) Blasius Jaklin Ungarus etc.

Kötése mint fent.

16. 4-rét. 1668. évről. 312 levél.

Tankönyv. — *Tractatus in Libros Aristotelis, seu in 3-am Partem Philosophiae.* Dictatus a R. in Christo P. Sigismundo Glaispach S. I. AA. LL. et Philos. Doct. etc. Auditus ab Ill. D. D. Com. Christophoro Ant. Erdődi de Moniorokérék. Anno: qVo triennaLis PhiloSophiae Laboris Meta gaVDIo fInIta est. —

Igen esinos írás, optikai alakrajzokkal.

17. sz. 4-rét. 1673. évről 188 levél.

Visitatio Parochiarum sub Archi-Diaconatu Praepositurae Poseniensis seu in Comitatu Poseniensi existentium, Anno 1673 die 14 Septembris instituta. Ex Commissione et speciali Mandato Aug. Imp. ac Regis Hung. Leopoldi I, Domini D. nostri clementissimi; ac voluntate Gratosissimi Domini Ill. Rvni Principis, Archi-Episcopi Strigoniensis D. D. Georgii Szelepehény etc. sub Ill. ac Rmo D. D. Thoma Pálffy ab Erdőd, Eppo Nitriensi et Praepos. Poseniensi, nec non per Hungariam Aulae Cancellario, ab Ill. ac Rmo D. D. *Ferdinando Pálffy ab Erdőd*, Eppo Chanadiensi, S. C. R. Mattis Consiliario peracta.

1. lev. Oppidum Dévény.

177. Quae in Visitatione nouiter statuta sunt, iuxta Synodum Anni 1611 Tyrnaviae.

186. lev. 24 Novemb. finivi Visitationem, et redii ad propria a Deo mihi ad tempus concessa.

Jó irás hártýakötésben.

18. sz. 8-rét. a XVII. századból. 216 levél.

Tractatus de Panthometro, sive Circino Proportionis.

1. lev. Pröemium.

12. lev. Geometria practica.

A czimlapon, más kézzel írva: *Max. Sigm. Ph. von Herberstein.*

Könnnyen olvasható irás, szöveg közé rajzolt számos mértani alakkal. Fehér bőrkötés.

19. sz. 4-rét. a XVII. századból. 8 levél.

Somnium Aeneae Sylvii Pöetae primum Laureati, ex post vero Summi Pontificis Benedicti XI (igy!) dicti, ad moderna quoque tempora applicabile de Fortuna.

Végén: Explicit Somnium Aeneae Sylvii Poetae attunc Laureati.

Több kiadást ért; majd „Epistola de Fortuna ad Dominum Procopium Militem;“ — majd „Somnium de Fortuna“ czim alatt, hely és év megjelölése nélkül.¹

Jó irás, papirkötés.

20. sz. Ivrét. 1674. évről. 118. levél.

La Corte, Entrate, Spese, Manitenimento della Soldatesca, delli Confini d'Ungheria e li salarii delli Ministri,

¹ Graesse. Trésor de Livres rares et précieux I. 27 l.

Officiali et altri Seruitori dell' Augussmó, Potentmo et Inuittissimo Imp. Leopoldo Primo, Rè d'Ungheria sat. — A kézirat czime rézmetszetű, fönt koronát tartó két sassal, oldalain hadijelvényekkel diszesített tojásdad keretbe iratott, melyből, mint a lap alján olvasható felirat: „Leopoldo Aug. Imperator de Romani“ mutatja, a császár arczképe kivágatott.

1—18. lev. *Tutti li Ministri, Officiali et altri seruitori salariati dalla Maesta Cesarea.* Az udvari fő- és alsóbb rendű hivatalok személyzetének névjegyzéke.

19. lev. *Istruzione della Camera Aulica Secreta.* Ezen utasítást, mint az előrebocsátott bevezetésből kitetszik, oly magasabb állásu egyén írta, ki a titkos udvari kamarában 34 évig működött, és ott szerzett tapasztalatait mások javára értékesíteni kívánta.¹ Ez okból kiterjeszkedik a kamarai ügykezelés valamennyi ágára, leghosszasabban foglalkozik mégis a hadügyvel, érdekes adatokat közölván a hadsereg létszáma, felosztása, elhelyezése, élelmezése, a hadvezérek, fő- és al-tisztek fizetése s a közkatonák zsoldja körül.

23. lev. *Il Consiglio della Camera Aulica.* Az udvari kamara tanácsosainak és tisztviseelőinek névsora, évi fizetésök feljegyzésével.

28. lev. *Nota di questi commembri della Prouincia dell Austria Inferiore. Lo Stato de Sgri Prelati. — Signori Stati.*

37. lev. a) *Il Consiglio Ces. di Guerra.*

37. lev. b) *Nota delli Regimenti di fanteria e caualleria che Sa Maestà Ces. al presente tiene in piedi.*

53. lev. *Li Confini d'Ungheria.* A magyarországi határ-örségek négy kerületre voltak osztva: 1. di Giauerino (győri); 2. Citte di Montane; 3. die Boan (igy); 4. d'Ungheria superiore. Az első három kerületben elhelyezett katonaság ez volt: 3724

¹ „E' commune l'opinione, — ugymond a névtelen szerző — che l'Economia della Camera Aulica non si puossa imparare se non per la lunga esperienza, il che sin a questa ora resta indisputabile, stante che non si troua alcuno, che si sia impiegato di scriuere, e lasciare alla Posterità qualche documento, dalquale si potesse hauere veruna informatione; è per cio il mio disegno, di ridurre in un breue compendio quanto n'ho imparato in 34 anni, da che uno che si vol applicare, potrà imparare assai più in un anno, che un altro in dieci o forse mai in vita sua.“

német (alemani); 4491 huszár; 3029 hajdú; 142 tüzér; 110 *Persone straordinarie*. A magyar helynevek a felismerhetlenségig eltorzítva adatnak; így a bányavárosok kerületében Jarmiat (Gyarmat) után ily nevű helyörségek említetnek: Sartschin, Kallatzor, Ruiach, Soniazko sat.

96. l. *Il Datio*. Itt a kamara különféle jövedelmi forrásai, u. m. sör-, bor- és só-jövedékek, bányák és erdők jövedelme, kinevezési és egyéb díjak soroltatnak elő. A díjakra vonatkozó rendelet (112–118. lev. Würzburgban (Erbipoli) 1672. január 6-án kelt, *con la propria sottoscrizione di S. Altezza Elettorale di Magonza (Maintz) Lothario Federico E. M. E.*

A kéziratot eme zárszó fejezi be: „Hasonló megjegyzések vég nélkül szaporíthatók lennének; azonban nem akarván minden apróságot részletezni, a mit az udvari kamara tágas ügyköre sem engedne, s a többit a gyakorlatra s a kamarai tanácsos szorgalmára hagyván, jelen jó szándokú utasításomat azen figyelemzetéssel fejezem be: viseltessék (a tanácsos) ura iránt teljes hűség- és őszintességgel, minden kétszínűség vagy hamisság nélkül; mert változhatlan és tagadhatlan igazság: quod in maleuolam animam non intrabit Spiritus Sapientiae, nec habitabit in corpore subdito peccatis.“

E kézirat egy példányát Petrovics Frigyes 1834-ben a stuttgarti királyi nyilvános könyvtárban találta s a Tudománytár VII. köt. 265. l. ismertette, ily megjegyzéssel: „nevezetes munka különösen Magyarországnak akkori pénzdolga, jövedelme; költsége, főképen bányái tekintetében.“

Jó írás, aranyozott hártvakötésben.

21. sz. 4-rét. 1661—1685. 124. levél.

Korompay Péter¹ vegyes jegyzetei.

1. lev. Diploma Ferdinandi II super libera testatione praelatorum, quod exquisiverat Petrus Pázmán a. 1632 post mortem Nicolai Dallos.

¹ Esztergomi kanonok, utóbb egri, majd nyitrai püspök és kir. kancellár, meghalt Bécsben 1690. május 12-én.

3. lev. Reversales Praepositi et Capituli Poson. dd. 20 Junii 1626 super rebus et clenodiis Ecclesiae B. M. V. in Civitate Budensi fundatae, per Senatum Posoniensem ad manus Capituli assignatis.

6. lev. Privilegia Custodis Posoniensis. Az esztergomi káptalan záradék és kelet nélküli oklevele, melyben a pozsonyi őrkanonok javára kiadott három okmány, névszerint: Gentilis bibornoké;¹ (Dat. Posonii V Id Sept. Pontificatus Dni Clementis P. V. anno 6-to) a pozsonyi káptalané (in vigil. B. Laurentii M. 1324) és Theophil esztergomi préposté (Fer. IV. proxima ante dies Rogationum 1359) átíratnak.

12. lev. Brevis informatio Nicolai Büythe (igy) Praepos. S. Steph. de Castro Strigoniensi de statu Praepositurae ipsius. — Eiusdem instantia ad Cameram Posoniensem. — Eiusdem apud Caesarem instantia; item ad Praesidentem et Consiliarios Aulicos Camerae dd. Tyrnav. 26 Sept. 1638.

20—39. lev. Különféle kivonatok az 1397-iki (Kanizsay-féle) Visitatióból.

40. lev. A Kisdý Benedek egri püspök által Kassán alapított papnöveldére vonatkozó okmányok másolatai.

48. lev. Invitatoriae funebrales ad Sepulturam Cardinalis Pázmánni. Az esztergomi káptalan által szétküldött meghívó level egyik eredeti példányát Szalay Ágoston bírta.²

52. lev. Series Dnorum in V. Capitulo Strigoniensi existentium ab Anno . . . usque ad Annum 1672. Összesen 20 kanonok, közöttük Korompay is (a 22 April. 1661.)

76. lev. Copia Juramenti sive confoederationis inter quondam Regem Hung. et Sultanum Sulimannum Imp. Turcarum; magyarul.

77. lev. Conclusio Tekelyana convocatis proposita a. 1684. 22 Augusti, magyarul.

85. lev. Die 17-a Nov. A. 1685 redii ex triennali et quatuor mensium exilio³ Cassoviam, ubi sequentia accepi et intellexi: Paria literarum Aug. Leopoldi dd. 19 Junii 1685.

¹ Gentilis ezen okmánya az esztergomi káptalan 1351. évi átíratából közöltetik a Monum. Vaticana Hung. Ser. I. Tom. II. 395. l.

² L. Fraknói V., Pázmány P. élete és kora. III. 297. l.

³ Korompai P. 1681. december 28-án lett kinevezve egri püspökké s

90. lev. Anno 1685 die 17 Nov. postquam ingressus fuisset Cassoviam die praefata, die sequenti i. e. 18 Nov. peracta in Ecclesia PP. Societatis Pontificatione, in sequenti die i. e. 19-a comparuerunt in meo hospitio, id est Capitulari Domo Cassoviae Catholici omnes, praeter intentionem et aliquorum aliorum cooperationem, quos non petebam esse in tanta frequentia. In sequenti die, i. e. 20 Novembris exhibuerunt mihi sequens memoriale, Incl. Camerae Scepusiensi sonans; sed quia Administrator eiusdem Michael Fischer, sicut et socius eiusdem Ladislaus Szent-Iványi se absentaverunt, illis exhibere et recommendare non potui; cuius memorialis tenor est sequens:

„Spectabilis ac Magnifice, Perillustres ac Generosi Domini, Dni nobis gratiosissimi, colendissimi. Cum Incl. Camera unus ex oculis Suae Sacratiss. Mattis sit, qui hic in remotiori ora penitus inspiciens, super his genuine Suam Matrem informat. Hinc nos quoque afflicti Cives Cassovienses Catholici aerumnas, calamitates et pressuras illas, sub quibus a triennali sacrilego et violento Dominio Thökölyano terrae allisi, vixque spiritum trahentes ab omnibus despecti lachrymosos duximus dies, Sectabili ac Magnificae, Perillustribus ac Generosis Dominationibus Vestris in subsequentibus demisse repraesentare debuimus, coactique sumus — Indubitatum est, etsi haec truculenta rebellio iam a tanto tempore gliscens, (quae iam Deo propitio corrui) speciosum titulum defensionis communium libertatum semper praetexuerit, ideoque tantos progressus fecerit, nihilominus tamen in rei veritate nihil aliud intendebatur, quam fidei orthodoxae catholicae eversio, et Thö-

miután Romában a következő év tavaszán praeconisáltatott, püspöki székét ugyan elfoglalta, de a fentebbiek szerint, már ugyanazon év július havában Kassáról távozni kényszerült. Schmitt Miklós (Eppi Agrienses, III p. 317) ezen korról így ír: „Atrocior tempestas in religionem eiusque defensores incubuit, dum Emericus Thökölyus, in societatem armorum evocatis barbaris, Hungariam et Austriam populatus est . . . Plerique Praesulum, ne illa tempestate haurirentur, e patria et ferro et igne vastata, semet in tutiores provincias eiecerunt. De nostro Praesule nihil certi habeo, quod dicam. Opinor, eum pariter extra patriam salutem quaesivisse, minime vero Cassoviae, quam Tökölius, homo catholico nomini infestus, superiore anno (1682) sui inris effecit, suoque calviniano partim, partim turcico milite firmavit, remansisse.“

kölyi in male affectato Principatu invasa ambitio, cuius nos miseri cives catholici Cassovienses documentum sumus. Statim namque quamprimum Civitas ad manus Thökölyanas devenit, non expectato consuetudinario restaurandi Magistratus civilis tempore, omnes ex senatu, ex officiis civilibus exclusi, A catholicisque constituti sunt. Demum tradita Civitate, in summam seu mulctam pecuniariam, a Thökölyo impositam, Catholici non iuxta proportionem Bonorum, verum prout livor et odium Lutheranici Magistratus suggessit, limitati et litrati fereque omnibus exuti sunt. Soli *Petrus Czeto* et *Jacobus Karave*, tam in paratis, quam mercibus et aliis ad (türes hely) circiter millia florenorum praestare debuerunt; ita reliqui quoque Catholici non iustae limitationis libramine, verum odii plus quam Vatiniani dictamine aggravati, adeo, ut si omnia per Cives Catholicos praestita, ab iisdemque extorta, ac in praedictae impositionis summam contributa computentur, soli Catholici eandem fere in triplo exolvere comperirentur: A catholicis vix aliquantum, imo respective nihil praestantibus, cum tamen Tökölö (haud crediderimus) tertialitas dictae summae vix data sit; quo igitur superfluitatem Magistratus Civitatis posuerit, super eo ipsi respondendum veniret. Verum non sufficit hoc duntaxat modo miseros Catholicos deplumasse, et fere ad inediam redegissee; novas artes commentata est haeretica persecutio, omnesque sive ex Senatu, sive ex electa communitate iam praevio modo depositos Catholicos, qui aliqua officia civilia gesserunt, ad dandas rationes attrahendo, ac tales quales aliorum praetextus obiiciendo, quamvis propositas difficultates rectificassent et diluissent, hoc tamen non obstante, quidquid adhuc a praecedente gravissima impositione pro Thökölö extorta pro quotidiana sustentatione vitae unicuique restabat, id fere omne etiam via aresti, aliisque dirissimarum adinventionum modis quasi cum sanguine emulsit et exsuxit. Sola duntaxat vita nonnullis nostrum restabat, quam dum aperte innocentibus adimere erubescerent, excogitato dolo, eripere proposuerunt, dum adventante ad has partes, post insignem illam profligati Turcici exercitus ad Viennam victoriam, Serenissimo Poloniae Rege, nos illico Civitate emigrare iussos, taliter manifesto periculo de foris currentium eorum caeterorum Rebellium, famelicam-

que et debilem Polonorum familiam qua interimentium, qua vero captivantium et spoliantium obiecerunt; talique pacto tempore iam hybernali pluvioso, ac varia aëris intemperie referto nos aedibus nostris exesse, ac improvisos plerosque nostrum alios Tokainum, alios Ungvarinum, alios Jaszoviam, alios ad alia loca in Exilium proficisci coegerunt (uti praemissum est), extendentes, ut cum nos in Civitate specioso praetextu perdere non possent, saltem tali pacto in discrimen vitae inducerent. Tandem post spatium sex septimanarum ab huiusmodi exilio revocati, nec hic in Civitate quiescere poteramus, quin insupportabilibus quarteriorum impositionibus, aliisque adinventis et excogitatis mortificationum generibus nos angustiassem, adeo, ut inter tantas afflictionum et persecutionum anxietates et extremitates constituti Catholici in desperationem acti fuissent, nisi post Deum victricia Suae Mattis Sacrae Arma redemptionem Israël acceleratura nos animassent. Haec et longe plura alia sunt, quae miseros Catholicos ante adventum Suae Mattis Sacrae Armadae perpeti oportuit. Ipsa vero Civitatis obsidio tantum per Judicem, Tribunal plebis et Senatores, tresque vel quatuor Officiales cum *Petro Faigel* communi eorum coniuratione proterve expectata et accelerata extitit: cum tamen Thökölius (uti iam nunc negotium in apicem prodire incipit, et ulterius inquisitione mediante investigabile est) ultimo hinc Cassovia, post habitam consultationem discedens, secreta et arcana sua dispositione Iudici, Tribuno plebis et aliis primariis Officialibus in mandatis reliquerit, ut quamprimum captum fuerit Eperjesinum, corpusque Armadae Suae Mattis Sacrae, sub Excellmo D. Generale *Caprara* ad has partes adventare audiverint, statim nuntium plane Miskolczium obviam mittant, ac sese dedant, Civitatemque hanc cum partibus illis totaliter a ruina praeservent. Quod quia iidem Iudex, Tribunus plebis et alii Officiales saltem propter privatum commodum et securitatem personarum suarum facere omisissent, omnium malorum et damnorum tam tempore obsidionis, quam exposit causatorum ipsi Authores sunt. Nam cum Catholicis nihil tractatum et communicatum hac de re extitit, quos semper pro hostibus et suspectis ipsi habuerunt, unde multos etiam paulo ante obsidionem praetextu post Thökölium amandationis

ex Civitate expediverunt: nihilominus tamen miseri Catholici, tot iam ante malis divexati, omnibusque exhausti, relicta iam Deo propitio Suae Matti Scmae Civitate, non ut aliquod alleviamentum sentirent, quinimo tam sustentatione Militiae Suae Mattis Scmae huc ad Civitatem introductae, plus aequo ac insupportabiliter aggravati, quam onere quoque distributarum portionum se aggravatos prospicerent et exhorrescerent: *Petro* interim *Faigel*, *Stephano Géczy* Iudice Civitatis, Tribuno plebis, Senatoribus ac aliis quam plurimis Officialibus Thökölianis, horum omnium malorum Authoribus et fabricatoribus, nonnullis penitus nihil, aliis vero valde parum de hisce oneribus participantibus, aut participaturis non sine maxima miserorum Catholicorum iniuria. Et quia Juris axioma esset, innocentes pro nocentibus pati non debere, sed ad quos commoda, ad eosdem et incommoda pertinerent, illis itaque, qui hoc triennio Thökölano multis praedis impinguati sunt, illis, qui officia et proventus communes tractarunt, illis, qui usurpato Civitatis educilio miserorum Civium particularia incommoda in sua privata marsupia derivarunt, qui a Quarteriorum onere se hactenus exemptos et immunes praestiterunt, hoc onus impositarum portionum si non totaliter, maiori et notabiliori saltem ex parte tolerandum conveniret. Si enim illi priori traditione Civitatis tardioris deditionis omnem culpam in Catholicos coniciebant, ideoque tam Clerum, quam alios Catholicos prae reliquis omnibus limitatione litri aggravarunt: pari ratione ipsi quoque, qui omnium malorum (uti praemissum est) Authores sunt, aggravandi forent. Nam ut Catholici, etiam priori deditione Civitatis tam graviter mulctati, omnibusque exuti, iterum de facto aequalem poenam cum A catholicis reis luant, duplicique flagello innocentes castigentur, haec non tantum a dictamine iustitiae, verum a benigna quoque Suae Mattis intentione essent omnino aliena, quae potius fidelium suorum merita compensare clementer consuevit.

Quare supplicamus Spectabili ac Magnificae, Perillustribus ac Generosis Dnationibus Vestris humillime, quatenus sortem nostram gratiose considerare, innocentiaeque et iustissimae causae nostrae in eo patrocinari dignentur: ne hanc impositarum portionum contributionem nos Catholici innocentes cum

reis A catholicis aequaliter feramus, siquidem alioquin propter servatam Suae Matti Sacrae fidelitatem multa damna perpessi sumus. Esto enim factione Thököliana, armis seu potentia Turcica suffulta, violenter quoad corpus a Sua Matte Sacra hoc infelici gubernio triennali divulsi fuerimus, mens tamen et devotio nostra semper erat fidelis et incontaminata. Cogantur itaque A catholici, Authores nimirum horum malorum male corrasa in hanc necessitatem erogare: idque fiet iuxta diligentem de praemissis omnibus instituendam inquisitionem. Dent propterea Iudex et Senatus (rationes) quo tam grandem summam priori deditione Civitatis congestam erogaverint; frumentum a Civibus extortum redegerint? quo clenodia Ecclesiastica contradicentibus Catholicis posuerint? et siquidem eo tum respondisset Iudex, ubi videlicet consensum a Catholicis in extradandis Clenodiis impetrare nequivisset, se usurum Autoritate Magistratus, ideo Autoritate Magistratus et suo officio durante ista indilate omnia complanet. Quibus malis nostris mederi si in potestate Inclytae Camerae non esset, supplicamus, dignetur ad minimum Inclyta Camera Suae Matti Sacrae repraesentando vices nostras commendare. Quam Inclytae Camerae gratiam humillime reservire conabimur, manebimusque Spectabilis ac Magnificae, Perillustrium ac Generosarum Dnaonum Vestrarum Servi humillimi Cives Cassovienses Catholici.“

93. lev. Diploma Regium super Commissione Cassoviensi Anni 1685 10 mensis Novembris Viennae emanatum.“

95. lev. Commissionis suprascriptae prima Sessio incepit 3 Martii; ultima Sessio finita fuit 2 Aprilis (1686) in qua protestatus fui supra ablatione clenodiorum nostrorum et petii Testimoniales. Respondit Excell. D. Generalis *Caprara* se sripturum Viennam. Ego in Capitulo protestatus sum, et contradixi, prouti superinde Testimoniales etiam extraxi; et sunt sequentis Tenoris:

„Nos Capitulum Ecclesiae Agriensis. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit Universis: Quod Illmus ac Rmus D. Petrus Korompay, Episcopus Agriensis etc. Dnus et Praelatus noster gratiosissimus coram Nobis personaliter constitutus, per modum sollemnis protestationis, contradictionis et reclamationis exposuit et detexit hunc in

modum. Quod posteaquam occasione modernae revisionis et reinventionis rerum et clenodiorum Ecclesiasticorum, tam Ecclesiae nostrae Agriensi propriorum, in templo Parochiali, seu Basilica S. Elisabethae loci huius Cassoviensis tempore occupationis dicti Templi praeterita revolutione Tököliana factae, per Magistratum eorum A catholicum Cassoviensem arestatorum, quam vero propriorum quoque mentionatae Ecclesiae S. Elisabethae tempore occupationis eiusdem, per Lutheranos apprehensorum ex Decreto Excelsae Commissionis Cassoviensis Caes. Regiae, per deputatas ad id tam Incl. Camerae Scepusiensis, quam vero e gremio moderni Magistratus Civilis Cassoviensis Catholicas aequae ac Lutheranas personas, prouti etiam ad id specialiter exmissa Testimonia nostra factae et institutae, compertum, eidemque Illmo et Rmo D. Praelato nostro pro certo in rei veritate relatum esset, quod huiusmodi magni valoris tota argenteria, seu supellex nostra capitularis Ecclesiastica, praeter tres duntaxat Calices et unum Ciborium; ita Clenodia quoque eiusdem templi S. Elisabethae propria, ex piis collationibus antiquorum Catholicorum dictae Ecclesiae olim collata, et sub variis bellorum ac tumultuum tempestatibus hactenus conservata, cum insigni illa antiqua magna ac aliis etiam minoribus Monstrantiis, temerario et sacrilego ausu haereticorum essent ablata, Casulae et Pluvialia, Infulaeque pretiosissimae, gemmis et unionibus renidentes totaliter exutae, taliterque praenominata Ecclesia S. Elisabethae, quae in Thesauro sibi parem in Hungaria non agnoscebat, omnibus ornamentis et clenodiis comperiretur esse spoliata, super huiusmodi itaque sacrilego Lutheranae perfidiae facinore, iusto compunctionis dolore idem Illmus et Rmus D. Eppus et Praelatus Noster ingemiscens, coram eadem Excelsa Commissione Caes. Regia Cassoviensi (cum hic et nunc aliud remedium non esset) super praemissis solemnissime protestatus extitisset, Testimonialesque Literas superinde authentice sibi dari petiisset; Verum quia easdem Literas Testimoniales ibidem non obtinisset, super quo etiam coram eadem Commissione ultro protestatus fuisset; Ideo praetitulatus D. Eppus et Praelatus noster, nostri in praesentia eandem protestationem et contradictionem suam tam de et super facta toties fati Templi S. Elisabethae spoliatione, Clenodiorum-

que eiusdem, ita et propriorum nostrorum exinde ablatione, quam vero ipsius Templi in praeiudicium Status Catholici iisdem praeteritis disturbiis Tökölianis, illegitime contraque protestationem et contradictionem eiusdem Dni Praelati nostri, eotum coram nobis debite institutam per eosdem A catholicos occupati (cuius restitutionem recuperata Deo favente Cassovia iteratis instantiis suis coram Excellmo Dno Generali *Caprara*, et consequenter eadem Excelsa Commissione Caes. Regia diligentissimae adursisset) haud subsecuta restitutione, eiusdemque etiam num per haereticos illegitima possessione et manutentione solemnissime protestatus est contradicendo, et contradixit protestando, omnemque iuris facultatem, tam pro se, quam vero futuris quoque Successoribus suis, Episcopis nimirum Agriensibus, contra Authores et complices spoliatae eiusdem Ecclesiae, prouti rehabendi etiam eiusdem Templi, reservavit. Harum notarum vigore et Testimonio Literarum mediante. Datum Sabbatho proximo ante Dominicam Invocavit anno Domini Millesimo Sexcentesimo Octuagesimo Sexto.“

98. lev. Postulata Catholicorum. Leges Rationes et Caussae, quibus Catholici Témpla sua, uti et officia civilia sibi restitui postulant.

A 101 levélen Korompay eme jegyzete olvasható: Post haec omnia scripsi Romam pro Dispensatione et facultatibus sequentibus. Inprimis Patri *Nicolao Avancino*, meo olim Professore in Philosophia et Theologia, sub quo etiam Gradus accepi in Philosophiae Baccalaureatu et Magistratu ac Theologiae Baccalaureatu Viennae, — ut me adiuveret tamquam Assistens Romae penes Rev. Patrem Provincialem. Respondit sequentia etc.

Az egész könyvet, melynek végéről több levél hiányzik. Korompay 1661—1686-ik évig írta.

22. sz. 4-rét. 1686—1688 117 levél.

Korompay Péter jegyzőkönyve.

A könyv hátán: Propositiones Anni 1686.

1—63. levél. Kanczellári előterjesztések fogalmazványai, idegen kézzel (talán Maholányi János által?) írva.

64. lev. Vocatoria Magnatum ad Suam Mattem dd. 8 Jul. 1687.

66. lev. Compendium sive Extractus Propositionis Caes. Regiae. Ezen pontokat, melyekből I. Lipót őszinte szándoka, a magyar nemzettel kibékülni s az országnak régi alkotmányát visszaadni, kiderül Korompay véleményével együtt, egész kiterjedésekben közöljük:

„1-o Ostenditur Satisfactio Suae Mattis de adventu Dominorum Consiliariorum. — 2-o Studium Suae Mattis de medendis Regni Hungariae malis. — 3-o Proponitur pro remedio Coronatio Principis Regii haereditarii Archi-Ducis Josephi, quam etiam Summus Pontifex suadet. — 4-o Offert Sua Mattas etiam in partibus, tam ex manibus rebellium, quam Turcarum sumptibus et sanguine recuperatis, *Leges antiquas, et omnes omnium Ordinum Libertates, Privilegia et Iura sarta tecta conservare*, et per coronandum Neo-Regem, iuxta formulam Iuramenti a Ferdinando I in Auguratione sua praestiti, solemnii iureiurando confirmari. — Petit tamen a Dnis Consiliariis consilium, quomodo iurari possit in id, quod eidem formulae Iuramenti, de Edicto Andreae Regis insertum est; cum experientia teste ex sinistro sensu Decreti illius promanaverint omnes civiles motus, et externa Bella, ita ut Divinae Misericordiae opus sit, quod hodie Apostolicum hoc Regnum non sit sub iugo Turcico, cum Libertatum, fortunarum et animarum damno irreparabili; imo et iuri humano, et Divino repugnet licentia resistendi Regibus, quibus etiam discolis Deus voluit obediri.

5-o Denique cum adhuc promissa in ultima Posoniensi Commissione explanatio Diplomatis propter arma facta non fuerit, petit Sua Mattas a Dnis Consiliariis consilium, quo opportuniori tempore et modo, et per quos fieri possit; *ut stabilita inter Regem et Regnicolas necessaria harmonia, sincera confidentia et amore, iustis Legibus et Armis Regnum in se unitum exteris formidabile, sub benedictione Dei in pristinum florem, et avitam Inclytae Gentis Hungaricae gloriam et decus refloueat*. — 6-o Si necessarium videbitur Neo-Coronandus Rex diploma taliter explicandum, se observaturum Iuramento confirmabit. — 7-o Super tempore Diaetae, Coronationis loco, modo et mediis ad supradicta pro salute Regni et Populi obtinenda

Sua Mattas desiderat singulorum Dnorum Consiliariorum vota in scriptis intra triduum si fieri potest. — 8-o Offert suam coes. et Regiam Gratiam.

Opinio. (P. Korompay Cancellarii) Sacratissima etc. Ea, quae Mattas Vra Sma medio Commissariorum suorum fidelibus suis Consiliariis Hungaris, ad praesentem Consultationem antediaetalem convocatis de Coronatione Sereniss. Archi-Ducis Josephi, Filii Mattis Vrae dilectissimi, celebrationis item Diaetae eatenus instituendae loco et tempore; ac demum de explanatione Decreti Regis Andreae; nec non benigni Diplomatis, tempore felicitis suae Inaugurationis Statibus et Ordinibus Regni Hungariae elargiti, me etiam inter praefatos Consiliarios Hungaros praesente, clementer proposita esse voluit, humili in subiectione percepi, et ut quivis nostrum singillatim in scriptis fidele votum, atque consilium in praemissis Matti Vrae porrigat, benigna Mandata intellexi. Et quia in demisso meo erga Mattem Vram debito obsequio nil solertius mihi curandum esse video, quam ut pro tenui meo posse, omni tamen intellectu, voluntate et conatu fideliter et utiliter Mandata Mattis Vrae exequar; ideo id, quod meae opinionis esse de singulis iudicavi, humillime brevibus his exprimere, Mattique Vrae demisse exhibere praesumpsi.

Et in primis ea fuit semper mens mea et intentio, ac in disponendis fidelium Subditorum Matti Vrae Scmae animis conatus, ut pridem nos omnes ardentibus precibus, et unanimis votis pretiosum hoc Sydus, Filium nempe Mattis Vrae, toti Orbi amabilem, ultro in Regem Hungariae quamprimum coronandum efflagitasset. Verum cum id Mattas Vra Sma tum per se, tum intuitu etiam requisitionis Sanctissimi Nostri, et procul dubio, Deo, qui Pontificum, Caesarum et Regum corda in conservationem Populi dirigere solet, ita disponente facturam se clementissime declararet: non possum aliud hoc in passu sentire et divinari, quam quod sequenda sit Dei voluntas, coronandus quamprimum desideratissimus, pretiosus Sacrae Hungariae Coronae debitus Carbunculus, cum quo tum eadem Corona, tum eius Regnum a squalloribus, quibus per malevolos obscurari intendebatur, in pristinum suum refulgeat nitorem. -- Vota idem Deus secundabit, cum desideria Mattis Vrae nonnisi ad

suum Cultum, Populi conservationem et salutem directam esse perspicit.

Secundo. Coronandum esse iudico quam primum Sereniss. Archi-Ducem, et, si fieri posset, in Octobri vel Novembri mensibus Anni praesentis; et quidem Posonii, articulariter ad id pro futura Diaeta in novissimo Soproniensi Generali Conventu destinato loco. Nec impedimento esse posse existimarem armorum in Regno obstrepentium fragorem, cum ea (Diaeta) praedicto loco remote et quidem feliciter pro ampliando et conservando Regno operaretur, tutumque tum Matti Vrae, tum Statibus et Ordinibus congressum pollicetur.

Tertio. Diplomati Vrae Mattis Sacmae, *ita et omnibus aliis de Religione conditis Statutis, Status Ecclesiasticus semper contradixit*, et Magnates tamquam omnes Catholici ipsimet cassationem desiderabunt. Dubio procul in modernis circumstantiis etiam reliqui Status accedent; sic Deo propitio ad formulam Iuramenti Ferdinandi I, aeternae memoriae Principis dignissimi feliciter redibimus.

4-o Explanationis Decreti Andreae Regis poterit fieri explicatio et modalitas pro contentu Regis et Regnicolarum. Quoad onera et gravamina circa Portiones et Quarteria, de quibus lamentarentur, ubi Regnicolis impossibilitas imponitur, ut iuxta possibilitatem concurrant, modificatio promittatur.

Tandem humillime existimarem, cum principaliores Seditiosi dignam poenam subiverint, Caraffianus processus tolleretur.

Pro ultimo. Magis tamen videretur explanationem Decreti Andreae Regis, et Regii Mattis Vrae Diplomatis sub Diaeta in privato, per deputandos a Matte Vra Viros fieri debere, ut ea, quae Regiae Autoritati in praemissis Decreto et Diplomate praecudiciosa viderentur, facta relatione in ordinem redigerentur, et si Matti Vrae placerent, Regnicolis proponerentur, pro Eiusdem Mattis Vrae et Regnicolarum contentatione. Nec dubium est, quin ad ea, quae pro Regia Dignitate, Regnicolarum bono futura esse cognoverint, in modernis circumstantiis, uti praemisi, unanimi voto Regnicolae sunt accessuri.

Haec omnia mala, quibus hactenus Regnum hoc luctatur, Propositionibus spe tranquillioris conditionis cum ex intimo animi mei sensu deprompta Matti Vrae, cum Capitulo et Co-

mitatu meo, praevio modo humillime repraesento, ex eodem etiam intimo animi mei sensu, cordisque desiderio, ut Deus vota et salutare Mattis Vrae Intentiones secundare dignetur, precor et maneo Sacrae Mattis Vrae Viennae die 17-a Augusti A. 1687 humillimus perpetuoque fidelis subditus et capellanus P. K.“

69. lev. Inchoatio Actorum Diaetae sequentis praeliminaria.¹

74. lev. Literae D. Nicolai Draskovics in negotio Religionis, uti Commissarii et Executoris supremi ad Substitutum suum Ladislaum Hunyady 11 Octobris a. 1687 datae in Sárvár.

76. lev. In eodem Patri a S. Venceslao Ord. Piaristarum Plebano Fölfalensi, datae in Sárvár 11 Oct. 1687.

77. lev. Propositiones Incl. Statibus et Ordinibus R. H. exhibendae.

81. lev. Propositiones Cancellariae Viennae dd. 24 Febr. 1688.

100. lev. Decretum aulicum dd. 4 Junii 1688 pro Aetholicis Schemnicensibus ut 10-a dies Junii pro exercitio Religionis finali a Commissario praefixa adhuc ad 15 dies extendatur.

Helyenként nehezen olvasható írás.

23. sz. 4-rét. 1687 — 1690. 181 levél.

Korompay Péter naplója.

Ezen, 1687-ik évi szeptember 22-től 1690 január 1-ig terjedő, igen apró, széthuzott betűkkel írt és több helyen alig olvasható naplóba Korompay sajátkezűleg feljegyezte a kancellariához érkezett kérvényeket, a tanácskozások és királyi kihallgatások napjait, főrendi személyeknél tett hivatalos vagy magánlátogatásait, utazásait (Pozsonyba, Nyitrára stb.) a nála különféle ügyekben megfordult személyek neveit; de mindezt oly

¹ Ezen koronázási országgyűlés 1687-ik évi október 18-ára tüzetett ki; a Korompay által ellenjegyzett királyi meghívót kiadta Kovachich M. Gy. Vestigia Comitiorum. pag. 805.

rövidséggel, hogy többnyire csak puszta nevekkal találkozunk, például:

- 22-a Sept. 1687. Zemplinienses Ablegati.
 Ablegati Kesmarkienses.
 23 Sept. „ Conferentiae.
 Kesmarkienses Ablegati.
 24 Sept. „ Capituli Strigoniens.
 Catharinae Kapolnay.
 Mariae Gurich stb.;

a miből kitetszik, hogy a jeles főpap és államférfi naplóját csakis „adiumentum memoriae“ gyanánt írta; mindazáltal vannak történelmi beesű jegyzetei is, így

7-a Nov. 1687. In haereditarium Regem electus Seren. Josephus Archidux Austriae.

8-a Nov. 1687. Repentina morte moritur Nicolaus Draskovich Judex Curiae.

9-a Dec. 1687. Coronatio.

2-a April 1688. Professionem fidei facit Valachorum Eppus Syrmienensis sat.

A 164. levélen, 1690. évi január 1-én megszakad a napló, melynek folytatásában az ugyanazon évi május 12-én meghalt püspököt betegsége, vagy agg kora akadályozta.

Két üres levél után: Determinatio Patris Antonii Lazari Franciscani, Commissarii Romani facta, inter Provincias in Hungaria 6 Aug. 1689. praesentata, ac Emmo Cardinali a Kolonich assignanda.

A 168. levélen ily jegyzet olvasható: Mandatum missile Camergravio Viennae 24 Julii a Matte datum, ut *scrivum fugitivum capiat, et manibus meis resignet*. Erre következik a más kéz által írt kir. nyílt parancs: Magnifice Fidelis nobis dilecte. Ex informatione fidelis nostri *Rdi Petri Korompai Eppi Nitriensis et Aulac Nostrae per Hungariam Cancellarii*, uberius intellecturus es, ubinam sub Tua iurisdictione delitescat *fugitivus ipsius servus* Andreas Gasparj alias Hernezek etc. Fentebbi jegyzetből s a kir. parancsból kétségbe vonhatlanul kiderül, hogy az itt ismertetett naplót Korompay írta; mert a jegyzet írása tökéletesen megegyez a naplóéval.

169. lev. Copia Literarum Matthiae Radonay Eppi Quin-

que-Ecclesiensis ex Quinque-Ecclesiis 12-a Julii (1689)¹ Archieppo Strigoniensi. Ezen több tekintetben érdekes levél szövege ez:

„Szerémi Püspök Jany Ferencz Uramot Püspökségre és Főispánságra sok külömb-külobb egyházi és világi vitézlő és paraszt emberek előtt Mitrovicza várossában installáltam Kegyelmes Urunk elő Felséghe hozzám irt parancsolattyából. Landor Fehérvárat is, és az egész Szerémséghez (melynek jó növétségét sok ideigh köllene leirnia) láttam, és noha alkalmassint Olasz, Német és Magyar Országot is megjártam, de szebb és mindenre alkalmatos földet nem leltem Szerémséghez; mert annak kenyere, hala vagion, mezeje, erdeje, szőlője, vize egy felől Duna. más felől Száva, közepében sok szép hidegh forrási, bővséghez vize, városi, mezővárosi, véghházak és falui vadnak; igaz Római keresztény nép ugyan kevés helybe vagion, schismaticus Rácág penigh számlálhatatlan vagion, azok is püspökiek, és kalugeri sok számu vagion; klastromi szépek; Rác és görög kapitánjok veres Bársonban, Skarlátban, Granátban, selyem posztóban, még a köz Installation is számosan compareáltak. Szerémség Vuka nevű folyó viznél, mely kezdődik Posgánál közel Szávához, megyen Dunába Vukovárnál, alá megyen Szerémség Zimon városigh, mely Landor Fejérvár mellett Száván innét vagion. Vuka vizén fölött vagion Valko vármegye az én Dioecosissem, az mint Ngodnak írva és includálva küldöttem. Hol kezdődik Püspökségem, és meddig tart? Elég az, hogy Száván innét Bosnai Püspök Uramnak semmi nincsen, Boszna és Herczegovina, ha Isten megszabadittya, az ő kegyelme Dioecosisse. Illok vagy Ujlak győniörűséghez szép város, Kegyelmes Urunk elő Felséghe Jany Ferencz Uramnak Püspök lakó helyének rendelte és adta; magha előttem vallotta, hogy nem eléghséghez annak az sok népnek igazgatására, elég az, hogy mingiárt bárány és kecske tizedet szedett mindenütt. Csak Vénekén Landor Fejérvár fölött,

¹ A másoló az évet kihagyta, mely azonban legnagyobb valószínűséggel az 1689-ik volt. Ugyanis Jany Ferencz 1688-ban neveztetett ki szerémi püspökké; (Szörényi L. *Vindiciae Syrmieneses*, Budae 1746. p. 75; Pray szerint már 1678-ban) főispánná pedig 1689-ik évi március 16-án, (Pray *Specimen Hier. Hung.* II. 394. l.) s ekképen 1689-ben lett mind püspöki, mind főispáni székébe beigtatva.

Száva és Duna között hét mélyföldnin (így) tizenhat ezer utriusque sexus schismaticus Rácságot találtunk; két ezer föld alatt csinált kunjokban laknak, csak gyöniörüséghes szép Klastromok föld fölött vagion, azok Rasciából és innen fölül Törökországhból, sok számtalan szekérrel és másféle marhájokkal giöttek. Boszna országhból penigh Mitroviczára 37 Római Keresztjén nép jött elémbé, felességekkel, gyermekekkel éppen ötven, és Boszna-Szaraj tájáról számossan giöttek. Szóllottam vélek, s azt mondtok, hogy Törökhség nem tud hova lenni nagy félelem miatt. Biztattya ugyan eöket Tököly, Bosznai Vezérrel egiütt, de Makar János Uram Horváthországhiakkal most is Boszniában egynéhány Török város szétvert népét, marháját és jószágát elhozta, némely várakat el is égette. Száva partyán innejt Brod nevű városban Horváthországhi nép Makar János Urammal vigiáz, Badensis Herczegh penigh, derék német Táborral Morava víz mellett, közel szép Nis nevű városhoz vagion, és ottan hidakat csináltak, hogy alább mehessen.

Kghmes Uram, lehetetlen dologh, hogy Jany Ferencz Szeremi Püspök Uram tisztí és hivatallya szerint Csornai Prépostságnak, Pécsváradi Apáturságnak, melyhez fele Püspökséghe met méltóságos Udvari Kamara által elfoglalta, és Szeremi Püspökséghe nek megfelelően. Én Istennek hála veszedelmes Arianus-ságot mind meghkereszteltem s megkereszteltettem, most Kalvinistasággal vagion dolgom. Semmi uttal nem engedem hogy akár minémű Eretnekség, avagy Schismaticus Raeságh Püspökséghe mbe lakjék, s tehetségem szerént azon leszek, hogy húzó vonyó törvénytelen emberektől a kik püspökséghebeli jószágomot birják, elnierjem törvénnel vagy fegyverrel. Pécs vagy Baranya Vármegyének Fő Ispánságát Draskovich János Uramnak semmi uttal nem engedem, mivel Leveleim vadnak. Nagy Szombati Káptolomban is talátnak, hogy Pécs vagy Baranya Vármegyének Pécsi Püspök Fő Ispánya volt. Ennékem is eő Felséghe elmúlt Esztendőben méltóságos udvari Magiar Cancellarianak parancsolatot adott volt, hogy ennékem adassék; nem tudom ki akarattjából, informatiojából adták, mely dologh nem lehet, mert eő Kghme nem lakik ezen a földön, Jobbagiokat is, kiket bir jobbára Pécsi Püspöké voltak.

Alázatosan kérem Nghodat, mint réghi jó Kghmes Uramot,

mind Fő Ispánságh felől s mind penigh abalienált, Püspökséghez tartozandó Jöszágh felől legyen pártfogóm, s méltóztassék Rómában írnia, vagy Nuncius Apostolicusnak, hogy Confirmation jön hamarabb, mert igaz tizenhat Templomot Püspökségemben, ha szentelt Püspök volnék ke lenne (igy) szenteltetnem, mely Templomokat Arianusoktól, Törököktől, Kálvinistaságtól, Schismaticus Rácságtól elvettük. Mely Nghod hozám mutatandó Kglmes Gratiáját alázatos imádságinmal meghszolgálni ell nem mulatom. Isten taresa és éltesse Nghdat Országunk oltalmára sokaigh szerencsésen. Datum ut supra Nghdnak mint jó Kglmes Uramnak Alázatos szolgháló Káplánya Radonay Matthiás Pécsi Püspök.“

172. lev. Copia Literarum Cels. Palatino scriptarum ad Instantiam Relictae Fehérpatakianae . . dd. 15 Julii 1689.

177. lev. Copia Conventionis Francisci Klobusiczky, Kelet nélkül.

179. lev. Copia Literarum Com. Adami Czobor Archi-Eppo Strigoniensi. Vienna 26 Sept. 1688, magyarul.

180. lev. Copia Literarum Cels. Princ. Palatini, Posonio 23 Sept. 1688 Em. Princ. Leopoldo Kollonich scriptarum.

Ezen másolatokat, a 172. levelnél kezdve, végig ismét Korompay írta. -- Sárga papírkötés.

24. sz. 4. rét. 1689—1690. 61 levél.

Korompay Péter jegyzőkönyve.

1. levél. Acta a 29 Augusti (1689) qua Sua Mattas Caes. et Regia movit Augustum hora 8 matutina; abituriens autem, ita audivi, sua propria manu, una cum August. Imperatrice ex curru in pauperes eleemosynam distribuit. — Kivonatok az udvari Kancellariában elintéztett ügydarabokból, kérvények és azokra vonatkozó levelek másolatai 1690. január 27-ikeig.

25. sz. 4. rét. 1689. évről. 175 levél.

Tankönyv. *Tractatus in octo Libros Physicorum Aristotelis.* — Végén: Per A. R. P. Engelbertum Bischoff S. I.

Viennae Austriae dictata, per Com. Paulum Zichy¹ scripta, anno 1689.

A czím előtti üres lapon ezen jegyzetek vannak: Anno 1686 die 2 Septembris Buda capta est. — Anno eodem 15 Julii Stella ex Turri S. Stephani est deposita. — Anno eodem 14 Sept. in turrin loco stellae et lunae Crux est apposita. — Anno eodem 15 Decemb. Crux cecidit ex Turri S. Stephani. — Igen apró, de olvasható irás.

26. sz. 4. rét. 1696. évről. 2. kötet. 266 levél.

Iskolai könyv. I. kötet: *Tractatus de Deo. Disputatio I—X.* — II. kötet: *Disputatio XI. De Scientia media.* — Vegen: Ita finivimus 5. Sept. 1696. Laus Deo et B. M. V. — Mind a két kötetet egy kéz írta. Börkötésű tábláin gf. Erdődy László Ádám püspök czimere, ki azt Rómában tankönyvül használta.²

27. sz. 4. rét, a XVII. század végéről. 691 lap.

Iskolai könyv. *Tractatus de Gratia auxiliatrice.* — A könyv végén: Spectat ad Illnum et Rssmum D. Comitem Sigismundum a Kollonich, concess. A. R. P. Paumgartner ad restituendum.

Kétfele, olvasható irás. Börkötés gf. Erdődy L. A. czímerevel.

¹ Gf. Zichy Pál, mint a Pázmány intézet jeles növendéke, 1691-ben bölcsészettudorrá avattatása alkalmával Károly cs. k. főherczeg által arany kereszttel lett kitüntetve. (Rimely. Hist. Colleg. Pazman. p. 98) Előbb győri, 1711. óta pedig esztergomi kanonok volt. Meghalt mint vál. szkodári püspök 1737. (Mem. Basil. Strig. p. 165.)

² Gf. Erdődy L. A. Pozsonyban 1677. szeptember 30-án született; theologiai tanulmányait Rómában sz. Apollinaris collegiumában végezte és Sienában áldozárrá szenteltetett. Hazájába 1701-ben mint hittudor visszatérvén, 24 éves korában győri kanonokká és nemsokára pápóczy préposttá lett. Bő tudománya, hivatásbeli kötelességeinek buzgó teljesítése s egyéb erényei eszközölték, hogy már 29 éves korában nyitrai püspökké kinevez-

28. sz. Ivrét. A XVIII. század elejéről. 88 levél.

Vegyes másolatok.

1. lev. Ultima actio totius Tractatus et Conclusionis Pacis octennalis, inter Sacrum Imperatorem Rom. Maximilianum II et Principem Turcicum Zultan. Selymum, per *Ant. Verancium* Eppum Agriensem, *Christophorum a Teuffenbach* in Maiorffen, et *Albertum de Wys*, Oratores et Consiliarios eiusdem Imp. Mattis 17 Febr. Anno 1568 factae. — Megjelent a 'Magy. történelmi emlékek' II. oszt. Veráncsics Ant. összes munkái 5-dik kötetében.

18. lev. Szelepchényi György bécsi házának a törökök ostroma idejében történt kifosztására vonatkozó levelezések.

24. lev. Rationes pro parte Cancellarii Aulico-Hungarici, quoad praecedentiam in Consilio habendam, ante alios Hungaricos non Intimos Consiliarios deservientes.

27. lev. Copia novissimae Pacis Turcae Anno 1664 die 10 Aug. ad Pagum Vasvár conclusae.

29. lev. Elenchus diversorum Memorialium, per Cels. Princ. Palatinum, et Ablegatos R. II. demisse Suae Matti porrectorum.

33. lev. Extractus brevis et verus, quo candide demonstratur: Acatholicorum Praedicatorum e Regno Hungariae proscriptio et degradatio facta esse respectu rebellionis, non autem Religionis, eosdemque Praedicantes non in genere, sed in specie convictos, iudicatos ac legitime condemnatos esse. — Szerzője *Labsánszky János*. Nyomtatásban megjelent Nagyszombatban.¹

47. lev. Tractatus de Ecclesia eiusque Authoritate. Ismeretlen szerző műve.

61. lev. Instructio Dicatorum ex generali Regni Conventu, ad Oppidum Onod celebrato exmissorum. Acta et extra-

tetett. Mint ilyen s egyszersmind kir. kancellár 30 évig kormányozta egyházmegyéjét. Érdem- és áldásteljes életét 1736. május 12-én fejezte be. (Vurum J. Eppatus Nitr. Mem. p. 412. — Szegedy János: Aquila Magnarum Alarum . . . Gf. Erdődy L. Á. . . Nyitrai Püspök . . . Halottas dicséretinek Képe. Nagy-Szombat. 1736. 75. és 119. l.)

¹ Szabó K. R. M. Könyvt. II. köt. 1369. sz.

data ex gen. R. Conventu in diem 16 Maii 1707 indicto. Magyarul.

69. lev. A. 1696 die 19 et subseq. Mensis Octobris in Congregatione, seu Convocatione Statuum R. Hung. Posonii celebrata infrascripta ad calamum in Domo viridi sunt dictata. — Extractus Punctorum a Dno Palatino R. H. porrectorum, cum ben. Resolutione Suae Mattis dd. Viennae 15. Octob. 1696.

70. lev. Hum. Instantia DD. Praelatorum et Magnatum Incl. Comitatum R. H. Posonii pro Festo S. Lucae Ev. a. 1696 congregatorum. dd. 20 Oct. 1696.

79. lev. Ben. Resolutiones Caes. Regiae de 30 Oct. 1698 publicatae.

86. lev. Fundationales Litterae Card. Thomae AEppi Strigon. pro Sacris in Capella Ecclesiae cathedr. Agriensis, a se erecta, celebrandis. Dat. Strigon. in Festo S. Urbani P. et M. A. D. 1501.

Haronfélé ismeretlen irás.

29. sz. Ivrét. 1706. évről. 20 levél.

Processus Inquisitionis formatus a Nuntiatura Aplica Viennensi, super Vita, et moribus Illmi et Revmi Dni Ladislai Adami Comitis Erdődy per Sac. Caes. Mtem nominati Eppi Nitriensis et super Statu Ecclesiae Nitriensis. — Tanukul meghivattak: A. R. Gabriel Hevenesy Collegii Academici Soc. Jesu Rector, natiuus Hungarus aetatis suae Annorum 51. — Ill. et Rmus D. Georgius Pattachich Eppus Bosnensis, natione Croata Varasdinensis aetatis suae Annor. 35. — Rmus D. Sigismundus Comes de Kollonicz, Abbas inful. Tapolczensis, et Can. M. E. Strig. Hungarus Cottus Posoniensis, aetatis suae annor. 30.

30. sz. Kis 8-rét. 1706 évről. 68 és 58 levél.

Rövid Summája az egész keresztényi Tudománynak, különbféle könyvekből öszve szedegettetett és az Szabad Po-

sonyi Királyi Városában együgyűen irattatott az Rákóczy Ferencznek Disturbiuma alatt. Az 1706 Esztendőben.

Ajánló vers a címnap tulsó oldalán :

Ezen rövid Summa, melly ez könyvecskében
van összefoglalva igen együgyűen,
kivánom szolgáljon hívőnek ez földön,
ki Krisztusban hiszen s bizik érdemében.
Hogy illy tudományban, melly Istenrül vagyon
épülést vehessen ezen a világon,
mellynél drágább kincset sehol nem találom,
mert annak az végén van mennyei öröm stb.

2-ik lev. Az Nemes Nemzetes és Vitézlő Vágh-Besztercei Zahorák István Uramnak, ugymint szerelmes Atyám Uramnak kegyelmet és békességet kívánok az Istentől stb. A *Zahorák Ferencz* által aláírt és 7 lapra terjedő ajánló levél után következnek a hitágazatok : *Az egy Istenrül és az Istenségnek három személyéről. — Az Isten Fiáról. — Az Krisztusnak igaz Istenségéről. — Az Szent Lélekrül. — Az Teremtésrül* stb., protesztans elvek szerint fejtegetve és példakkal megvilágítva.

Ezután következik, új számozással és szintén Zahorák Ferencz által írva : *Prosa de Vilitate Temporalis Gaudii, Az az ez Világ örömének haszontalan kívánságáról, és négy utolsó dolgoknak művöltárúl elméledésképpen való rövid Intés.* Iratott Posomban (így) sub Disturbio Rakoezyano. In Anno 1706.

A tullapon az előbbihez hasonló ajánló vers, aláírva : „Zahorák Ferencz Krisztusban igaz jóakaró Atyádfia“ által.

Elégé szép írás ; az utolsó levelek vizfoltosak. Új papírkötés.

31. sz. Kis 8-rét. 1708. évről 67 és 57 levél.

Agenda, azaz Szentegyházi Cselekedeteknek, avagy Szent-ségeknak és egyéb Egyházi szolgálatokkal szolgáltatásinak módgya.

Zahorák Ferencz írása. Másolata az ugyanily cím alatt Keresztúron 1612. évben nyomtatott műnek.¹

¹ Szabó K. R. M. K. I. 433. sz.

A 67 levél után, új számozással következik a 30. sz. a. leirt, némileg átdolgozott munka, ily czim alatt: Az igaz Eörmnek Lerajzolasa és Négy utolsó Dolgokrul való Elmékedés. Az ajánló versek alatt aláírva: *Zahorják* (igy) *Ferencz*.

Hártyakötés.

32. sz. 4-rét. 1695. évről. 83 levél.

Speculum Aeternitatis. Sive Memoria IV Novissimorum, videlicet: Mortis, Iudicii, Inferni et Regni Coelestis. In XXV Capita distributa, ac duplici Indice consignata. Ex Catechismo Historiali R. P. *Antonii Darvoutii*¹ S. J. desumta. — 6 chronosticon-nal. Pongrácz Imre, sz. Jánosról czimzett prépost- és esztergomi kanonoknak ajánlva. Az ajánló levél végén: Ita vovet Revssmae Dnationis Tuae minimus servorum *Georgius Wolosovics*, V. C. S. Choralista.

Ritka szorgalommal, nyomtatott betűk utánzásával készült másolat, színes papírba kötve. Ugyanezen kéziratnak egy másik, Orbán Bálint esztergomi kanonoknak ajánlott példánya megvan az esztergomi főegyházi könyvtárban.²

33. sz. 4-rét. A XVIII. század elejéről. 162 levél.

Ünnepi szentbeszédék. Czimlap nélkül. — 1. lev. In Festo S. Andreae Ap. — 161. lev. In die Nativitatis D. Minden ünnepre 2—3, összesen 50 latin és 32 tót szentbeszéd van ezen gyűjteményben, melynek írója ferenczrendi szerzetes volt; mert a 129 levélen ezen czim olvasható: *In Festo S. P. N. Fran-*

¹ Darvoutius, helyesebben D'Averoult Antal Belgiumban született, és mint felszentelt pap élte 47-ik évében lépett Jézus társaságába. Meghalt 1614. Catechismus Historialis című munkáját franczia nyelven írta, mely 1603. Douai-ben és 1608. Párisban 2 kötetben megjelent. Másolatunk a Kinek János által készített és Kölnben 1614-ben kiadott latin kivonatról vétetett. (Sottvell, Nath. Bibliotheca Scriptorum S. J. Romae 1676. p. 65.

² Magyar Könyvszemle. 1882. p. 65.

cisci Patriarchae; a szent beszéd azonban elmaradt. — Apró, de könnyen olvasható írás.

34. sz. 4-rét, a XVII. század végéről. 84 levél.

Geografia. — 1. lev. *Introdutione alla Sfera.* — 10. lev. *Dei Circoli della Sfera.* — 69—84. lev. a szöveghez tartozó eléggé sikerült alakrajzok. Igen szép és szabályos írás: bőrkötésű tábláin gf Erdődy L. Á. püspök czimerével.

35. sz. 4-rét a XVII. század végéről, 3 kötet, 350, 280, és 139 levél.

La spagna. — Spanyolország történeti, statisztikai és földrajzi leírása, ismeretlen szerzőtől; hat részre osztva: *Parte I. Della Spagna in Generale.* — *Parte II. Isole, mari, fiumi e monti principali delle Spagne.* — *P. III. Del Regno di Castiglia.* *P. IV. Del Regno d'Arragonia.* — *P. V. Del Regno di Navarra.* — *P. VI. Del Regno di Portogallo.* Igen részletesen kidolgozott munka, melynek tulajdonosa, mint a könyvtáblákon levő czimer mutatja, gf Erdődy L. Á. volt.

36. sz. 4-rét. 1711 évről. 30 levél.

Brevis Disceptatio Parochi cuiusdam cum Forestiero Hiberno de Clero Hungariae sub Tumultu Rakociano in sua Residentia immote perseverante; inita Anno Christi 1711. — Ismeretlen, eléggé olvasható írás.

37. sz. 4-rét. 1713 évről 140 levél.

Iskolai könyv. — *Tractatus in Physicam particularem Aristotelis.* Végén: *Viennae die 2 Junii Anno quo tVrbaVIt DoCtas pestIs proh! paLLaDIs aedes.*
Jó írás, papírkötésben.

38. sz. 4-rét. 1713 évről. 67 levél.

Tankönyv. — *Philosophia moralis seu Tractatus Ethicus in 8 Libros Politicorum Aristotelis.* Authore A. R. P. Gerardo Hillebrandt e S. J. AA. LL. et Philos. Dre. etc. Anno :

Quo Pazmanitam dira inclementia pestis
Carpere Pannoniam, carpere fecit iter.

Viennae per R. D. Antonium Bachich de Each, Dalmatam Spalatensem, Collegii Pazm. Alumnum. 1713.

A 28 levél után Bachich eme jegyzete áll: Sequens Historia diligenti excepta calamo sub A. R. P. *Francisco Molindes* e S. J. etc. ab A. R. D. *Joanne Stöltzel* Coll. Pazm. Alumno, a. 1712, qui cum iter ad excolendam vineam in Hungaria orthodoxam pararet, Divina sic disponente Clementia, eiecto per dies aliquot sanguine, die Magnae Coeli terraeque Dominae consecrato, suum spiritum, omnibus Sacramentis rite munitus, quam felicissime reddidit Creatori. Cui Deus requiem prebeat sempiternam. — Nehezen olvasható irás.

39. sz. Ivr. a 18. század elejéről. 55 lev.

Névtelennek véleménye a római szék és a római birodalom között Commachio város birtoka körül folyt viszályról.

Czim nélküli kéziratunk tartalma következő: a római szék tulajdonához tartozó Commachio város és kerülete I. József császár hadserege által elfoglaltatván, a szék és város visszaadását ismételve, de eredmény nélkül követelte. Végre a vitázó felek abban egyeztek meg, hogy a nevezett terület birtoklására vonatkozó jogcimeiket egy ezen célra kiküldendő bizottság megvizsgálja. Szerző előbb a szék képviselői által felhozott jogcimeket sorolja elő, s azokat bírálat alá vevén, kimutatni igyekszik: hogy a római császár (VI. Károly) nem tartozik az előde által elfoglalt várost a széknek visszaadni.

Kéziratunk ismertetéseül bövebb kivonatot adunk ezen jogi és történelmi tekintetben érdekes kérdésről.

(1—10. lev.) *Succincta facti species*. Es haben die Römische Kayszeru Lotharius und Ludovicus bereits in dem 9-ten Saeculo die Stadt Comachio mit allem Zuegehöhr dem damahligen Ritter Othoni aus dem Hausz Este wegen seines Vatters Henrici Verdienste zugewendet, und geschenket, und obwohlen das von denen Herren Hertzogen zu Modena darüber producirt Documentum von Seithen des Pápstlichen Stuhls mit agnosciret, sondern von darumb in Verdacht gezogen werden will, weillen darvon die Historici coevi und Scribenten, ausszer den einzigen Pigna, der ein Modenesischer Diener gewesen, keine Meldung thuen, so ist man doch allerseits einig, leidet mithin den Anstosz nit, dasz wenigstens hochgedachtes Hausz D'Este in Anno 1297, und mit mehrer Solennitet in Anno 1325 obbenannte Stadt Comachio in seiner Bottmässigkeit und Besiz gebracht habe; allermasszen zwey vorhandene Instrumenta vom 30-ten Jenner und 6-ten Febr. 1325 bezeugen, dasz die Einwohner der Stadt Comachio sich damahlsz denen Herren Raynaldo, Obizoni, und Nicolao und deren Nachfolgern aus dem Hausz D'Este völlig untergeben. In Ao 1332 erhalten die Hertzogen von Este von Papst Johanne 22 das Vicariat über die Stadt Ferrara cum ejus Comitatu et Districtu. Anno 1354 aber empfangen Sye (igy) die Investitur über die Stadt Commachio cum ejus Districtu vom Kayszer Carl dem Vierten, welche Belehrnung Kayszer Sigismundus, Fridericus quartus, Maximilianus Primus, und nach selbigen alle am Röm. Reich nach einander gefolgte Kayszer bis auf Caroli Sexti jezt gloriwürdigst Regierende Kais. u. Kön. Cath. Mayestät bey jeden Fall widerholet, und verliehen haben, und ist soichennach des mehr hochbesagtes Hertzogl. Hausz D'Este bey ruhiger possession dieser Stadt Commachio mit Zuegehöhr, mithin auch das Röm. Reich in seinen Rechten directi Domini dritthalb hundert Jahr ohnperturbiret geblieben, bis A. 1598 Pabst Clemens octavus solche mit dem Herzogthumb Ferrara als ein darvon dependiren sollendes Stuckh eingezogen. Nun hat der Pápstliche Stuhl diese verstandenermasszen eingezogene Stadt Commachio über Hundert Jahr, und bis dahin in Besiz behal-

ten, da weyl. Ihro Kayserl. Mayestät Josephi glorwürdigsten Angedenckhens occasione des mit der Cron Frankreich in Italien geführten Kriegs dieselbe durch Ihre Kriegs-Völkher wieder apprehendiret haben; worüber der Päbstl. Stuhl zu Rom sich heftig gerihret, seine zu der Stadt Commachio habende Rechte vielfältig vorgestellet,¹ und es entlich dahin gebracht hat, dasz allerhöchst gedachte kays. Mayestet Josephi glorwürdigsten Angedenckhens bewogen worden eine Zusambentretung zu veranlasszen, worinnen beyderseiths Jura vernommen und untersucht werden solten, welches dann auch zu Rom in verschiedenen Sessionibus geschehen, und nun die Frage ist, ob von Seithen des Päbstlichen Stuhls das an Commachio praetendirende Recht dergestalt erwiesen worden seye, das Ihme selbiges von Rechtswegen zu restituiren?

Die Päbstl. Ministri, welche in dieser Sache, nach deren eigener Geständnusz in Sessione 3. fol. 5 Partes Actoris vertreten, bringen zu Darstell- und Behauptung der Päpstl. Rechten vor, dasz

1-o Nachdeme die Grichische Kayszers in die bekante Haereses verfallen, das Röm. Volckh sich deren Herrschung entzogen, und dem Päbstl. Stuhl unterworfen, mithin neben anderen auch das Dominium über die Stadt und District Commachio dahin übertragen habe, dannenhero Pipinus und Carolus Magnus Könige in Franck-Reich Ihre der Römischen Kirchen gethane Schenckhung nicht Donationes, sondern Restitutiones genennet hätten; allenfallsz aber

2-o Könnte der Anfang des Päbstl. Aigenthumbs von den Schenckungen eben gedachter Königen Pipini et Caroli Magni mit beständigen Fundament gerechnet werden, anerwogen diese zwey Könige, die von damahligen Kayszeren und dem Reich verlasszene, und von Aistulpho und Desiderio überzogene und occupirte Italienische Länder mit Ihren Kriegs-Heer denen

¹ Comachio város elfoglalása a császári seregek által az 1708-dik évben történt, mint ezt XI. Kelemen pápa I. József császár halála alkalmából tartott consistorialis beszédében említi. A római szent széknek tiltakozásai a nevezett város és egyéb területeinek elfoglalása ellen olvashatók Roskoványi: „Romanus Pontifex tamquam Primas Ecclesiae et Princeps Civilis“ V. k. 159—160. és IX. k. 62—83. ll.

Lombardischen Königen aus den Händen gerissen, folglich duplici titulo *Fure nimirum Belli et Derelicti* acquireret, und dem Päbstl. Stuhl zugewendet hätten, worunter die Stadt Commachio in specie begriffen; diese also zu End des achten, und Anfang des neunten Saeculi geschehene Restitutiones, Donationes et Concessionones wären.

3-o Nit alleine von Kayszer Carolo Magno, nachdeme derselbe den Kayserl. Thron bestiegen, bestätigtet, sondern auch

4-o Von desszen Nachfolgeren am Reiche und sonderheitlich gleich balden von Kayser Ludovico Pio mit sehr verbündliche expressionen, und kräftigen Clausulen wiederholet worden. Nit minder hätten auch solches

5-o die teutschen Kayszer, da die Kayszerl. Cron auf dieselbe gekommen, in specie die Othones, Henrici, Friderici und andere mehr repetiret, und zumahlen

6-o Kayszer Rudolph der Erste zwar anfangs gegen die Röm. Päbste Gregorium X. Innocentium I. et Johannem XXI. in forma consveta sub generalibus terminis ad normam derjenigen, welche Otho quartus et Fridericus secundus denen Pabsten Innocentio et Honorio tertio zugestellet, gegeben, nach der Hand aber in Instrumento ad Nicolaum tertium transmisso allen Scrupel benohmen, declariret und alles de novo amplissime cum expressa denominatione der Stadt Commachio in nachfolgenden Terminis concediret: Et quia decet legales actus in omni claritate, procedere sat.¹ — Hierüber nun seye zu mehrer Sicherheit und Beständigkeit

7-o in einem Diplomate Imperii Electorum die Genehmhaltung erfolget² und von Othone Marggraffen zu Brandenburg, und Ludovico Pfaltz-Graffen bey Rhein noch absonderlich die Einwilligung vermittels eines beständigen Instrumenti gegeben worden, wie diese Instrumenta und Documenta alle in Appendice actorum veterum ad Dissertationem Historicam de summo Apostolicae Sedis Imperio in Urbem Comitatumque Comacii in extenso zu finden. Woraus

8-o Dasz von der Römischen Kirchen über die Stadt und

¹ Rudolf császár ezen oklevelét egész terjedelmében közli Roskoványi (id. m. V. köt. 102--103. l.)

² Ezen okmány is olvasható u. o. 103. l.

District Commachio erlangtes Eigenthum sich von selbst von Augen lege, unter den weitheren Schutz des in L. finali Cod. de Sstis Ecclesiis enthaltenen Privilegii, quod etiam per solam donationem absque traditione Ecclesia acquirat Dominium. Welchem nach

9-o in Kayszers Caroli quarti (der vorgedachte Kayszers Rudolph Donation auch bestätigt) und deren weiteren Nachfolgeren am Reiche möchten nit mehr gewesen seyn, mit der Stadt Commachio die Herren Hertzoge von Modena zu investiren, cum iam fuerat Ius quaesitum Ecclesiae Romanae, welche zumahls auch

10-o In dem Fahl (igy) da eine Sache zweyen geschenket wird zu praefiriren seye, nit alleine ausz einem den Kirchen competirenden Vorzug, sondern auch, weillen die donatio oder Concessio a Summo Principe et Imperatore gefloszen, ex eo quod secundum receptam in Imperii Summis Dicasteriis Doctrinam, Giulii Lib. 2. obs, 55. semper praefirendus sit ille, cui Summus Princeps primo concessit, nulla habita consideratione Concessionis ex post forsitan alteri factae, quae ipso Iure nulla est, et Princeps importunitate impetrantis circumventus praesumatur, vel priorem concessionem oblivioni tradidisse, adeo ut contraria probatio non admittatur.

Dieses nun verstandenermasszen von der Römischen Kirchen über die Stadt und District Commachio erlangtes Eigenthumb seye nit blosz, und ohne effect geblieben, sondern auch mit der würeklichen possession coniungiret worden, wie sich solches ausz nachfolgenden actibus possessoriiis von selbst ergebe, und das Recht der Kirchen noch mehr befestige, aller-masszen dasz

1-o der von Pipino zurückgelaszener Fulradus die possession der geschenkten Örtther und in specie auch von Commachio nomine Ecclesiae genohmen, und demnach Pabst Stephanus Tertius gleichbalden neben anderen auch diese Stadt dem Ertz-Bischoff Sergio zu Ravenna zu administriren gegeben, ein solches erweisze sich ex Epistola Adriani Primi ad Carolum Magnum ao. 774 data,¹ quae invenitur in dicta dissert. Historica

¹ Roskoványi u. o. 20. köv. I.

No. 4, 8 et 9 relatum Iurium discuss, 1. super Art. 2. §. 3. weillen sich darinnen Pabst Hadrianus beklaget, dasz die Ertz-Bischöffe Sergius und Leo neben anderen die Stadt Commachio von dem Päbstlichen Stuhl nit recognosciren wolten; von dem würckl. Besitz gebe auch

2-o Ludovicus Pius Imperator in seinem Diplomate oder pacto Confirmationis bewehrte Zeugnüsz, indem allda post etiam enumeratum Comaclum die Worte zu lesen: Sicuti a Praedecessoribus vestris usque nunc in vestra potestate et ditione tenuistis et disposuistis.

3-o Funffzig Jahr darnach in A. 879 als die Commaclenser dem Bischoff Stephano, welcher von dem Päbstl. Stuhl demselben zum weltl. Regiment führen vorgesezet worden, nit gehorsamen, noch den jährlichen Censum zahlen wolten, habe Pabst Johannes octavus Berengarium Hertzogen in Friaul gebetten, ged. Bischoff wieder die Commaclenser Rebellen beyzustehen, und die Handt zu bithen, welches Superioritatem actualem et respective subiectionem inferire. — Eine solche würckliche bey dem Päbstl. Stuhl über Commachio residirende weltliche Obrig- und Bottnäszigkeit seye

4-o von denen Venetianern gewust und bekennet worden, da Johannes Particinatio (?) Venetorum Dux in A. 881 seinen Bruder Baduarium nacher Rom geschicket, und von dem Päbstl. Stuhl die Stadt Commachio zu einen Lehen verlanget habe. Und obwohlen von dieser Zeit an, die Kriege und Unglücksfälle die Italianische Länder überfallen, und dahero die Stadt Commachio bald in dieses bald Jenes Handen gewesen, so seye doch

5-o vom Kayszer Othone Magno alles abgenommenes einschliesslich auch Commachio der Röm. Kirchen in Ao. 962 wieder restituiret, und hernach

6-o von Pabst Gregorio quinto der Ertz-Bischoffl. Kirchen zu Ravenna in A. 995. mit diesem Anhang gegeben worden, dasz die Commaclenen von allen publicis Angariis befreyet seyen, und solche nur dem Ertz-Bischoffen zu gedachten Ravenna praestitiren sollten. In masszen dann auch

7-o bald darauff eben gemelter Pabst Gregorius quintus dem Ertz-Bischoff Gerberto zu Ravenna die Stadt Commachio nach absterben der von Othone verwittibten Kayszerin Adel-

hait versprach, und deme nach der Röm. Stuhl neben den geistlich- auch das weltliche Regiment über diese Stadt und District denen Ertz-Bischöffen zu Ravenna successive concediret und erneuert habe. Nun wären zwar widerumb umb solche Zeit turbida tempora eingefallen, und sowohl die Stadt Ravenna, als Ferrara und Commachio von anderen usurpiret worden, bis

8-o die von Ravenna im Jahr 1253 das Iuramentum fidelitatis dem Päbstl. Stuhl renoviret, da habe Pabst Alexander quartus die Stadt Commachio Philippo Ertz-Bischöffen zu Ravenna, wie vorhero Honorius tertius und Gregorius nonus Ertz-Bischöffen Simeoni, des Philippi Vorgänger gethann, widerumb concediret und bestätigtet.

9-o In A. 1279 tempore Rudolphi Caesaris seye entlich alles. mithin auch Commachio der Röm. Kirchen confirmiret, und kurtz vorher von denen Commacensern das Iuramentum fidelitatis denen zu Ravenna erneuert worden, dergestalt, dasz die zu Ravenna über die Stadt Commachio damahls und schir die entfernteste Zeit vor und nach der kays. Rudolphinischen Donation ex Concessione Sanctae Sedis gebothen und geherrscht hätten, worausz possessio pro Sancta Sede sich ergebe, cum idem sit possidere per se ipsum, vel per alium. Ja es bezeuge

10-o Kayszer Rudolph selbst in seinem Diplomate, dasz der Päbstl. Stuhl die damahls specificirte Städte einfolglich auch Commachio in Besitz gehabt habe, per verba: has nimirum ditiones et Urbes pleno Iure, in solidum, integre et Iure Principatus et Ditionis ad Pontificem rediisse, welches ein Dominium cum possessione coniunctum inferire. Nit minder

11-o als Kayszers Rudolphi Cantzler von einigen Städten und vermuthlich auch von Commachio ausz Irthumb nomine Caesaris et Imperii die Huldigung eingenommen, wären selbige Iuramenta von dem Kayszer annulliret, und die Städte dem Päbstl. Stuhl angewiesen worden.

12-o So habe auch zu solcher Zeit der Päbstl. Stuhl dem König Roberto zu Neapel das Vicariat in Romandiola et Aemilia aufgetragen, und damahls der Bischoff zu Commachio mit anderen bei Roberto suppliciret, und gebetten, dasz doch die der Kirchen zu Commachio abgenommene Güther wieder restituiret werden möchten, worausz abzunehmen, dasz gedachter König

Robert auch nomine Ecclesiae über die Stadt Commachio müsse zu befehlen gehabt haben, sonst der Bischoff bey demselben keine Hülff gesucht hätte. Und weillen

13-o von denen von Este kurz vorher die Stadt Ferrara occupiret, und derentweg alle deren zu Ferrara und dessen District gehabte Güther confiscirt worden, so hätten in A. 1313 Azo und Bertholdus von Este Francisci Söhne bei dem König Robert Klag geführt und gebetten, die ihrem Vatter confiscirte Güther, worunter sye auch einen in dem Commachianischen territorio gelegenen Thal mit Nahmen Cardiolo gezehlet, Ihnen zu restituiren, daraus erfolge, theils dasz die Stadt quaestionis damahlsz facta confiscatione praedicta in Besitz der Kirchen, theils aber dasz der König Robert den verlangten Thal nomine Ecclesiae zu restituiren bemächtiget, mithin in possessione zu Commachio recht zu sprechen gewesen seye.

14-o Anno 1321 hätten die von Este dem Ludovico Bavar, der damahlsz die italianische Länder mit seinem Kriegs-Heer überzogen, zugesellet, in der Stadt Ferrara und Commachio viele Contributiones und Collecten eingefordert, ja die Bischöffe allda von ihren Biszthumben verjaget, und die Geistliche und deren Güther mit exactionen und Tributen belegt, dannhero den geistlichen Bann incurriret, folglich die Stadt Commachio unter der Kirchen nothwendig müßze gestanden seyn, sonst die excommunicatio nit würde statt gehabt haben, wann denen Commachensern alsz dem Reich untergeworffnen Völkern wären Contributiones angesetzt worden. Nun seye entlich

15-o in A. 1323 denen von dem Hausz Este das Vicariat über die Stadt Ferrara und dessen District, worunter auch Commachio begriffen, von dem Pabst Johanne XXII. auf zehen Jahr lang übertragen worden, welchem nach der Päbstl. Stuhl das supremum Dominium über Commachio immerfohrt behalten habe, inmassen alsz nach Verlauff der zehen Jahren einige Städte bey dem Pabsten suppliciret, die von Este bey dem Vicariat noch länger zu lassen, so thue Clemens Sextus in Sua Bulla de A. 1344 auszdrücklich melden, annuimus plurimum Comitatum, Civitatum illarum partium nostrarum et eiusdem Romanae Ecclesiae devotarum supplicationibus, woraus sich ergebe, dasz Pabst Clemens sextus die Stadt Commachio civi-

tatem nostram genennet, dann weillen zweyerley Städte, einige quae Sanctae Sedi subditae, und einige, quae S. S. devotae gewesen, suppliciret, und die Supplicanten in Florenz, Modena, Adria, Ferrara und Commachio bestanden, so wären Florenz und Modena devotae, und die andere drey Subditae gewesen, sonsten nit verificiret werden könnte: plurium Civitatum partium nostrarum. Zu deme seye

16-o in Ao 1371 unter dem Pabst Gregorio XI von dem darzu bestellten Cardinale Anglico alles zu den Kirchen District gehörige beschriben, und darunter auch Commachio mit 50 Rauchfangen annotiret worden, damit mann darnach die ex summo Imperio fließszende Tributa mensuriren und ansetzen mögen. Welches indubie ein Actus supremi Dominii genennet werden müsse.

17-o Anno 1483 hätten die Venetianer den Herculeum d'Este in dem District von Ferrara turbiret, und vielle Orthe in specie auch Commachio eingenommen, wesszentwegen Pabst Sixtus quartus die Venetianer excommuniciret habe, biss dieselbe alles was unter dem District von Ferrara gehöre, restituiren, und den Herculeum von Este ruhig darbey lasszen würden, woraus zwey Argumenta zu ziehen wären, eines das Commachio unter dem District von Ferrara gehöre; und das andere, dasz der Päbstl. Stuhl darieber einen actum Supremi Dominii exerciret, immasszen dann auch die von Este wegen Commachio nit den recursum ad Caesarem, sondern ad Sanctam Sedem genommen hätten, Indicium sufficiens, non apud Imperium, sed apud Sanctam Sedem stare eius Dominium directum. Eben gedachten Hertzog Herculeum habe

18-o in A. 1501 Pabst Alexander sextus nit alleine bey dem Vicariat zu Ferrara befestiget, sondern auch Ferrara zu einen ordentlichen Hertzogthumb gemacht, Hertzog Hercules aber darauffhin den jährlichen Canonem für Ferrara und etliche andere Städte bezahlet, formalibus ita sonantibus: etiam pro nonnullis aliis Civitatibus, terris et locis.

Nun wären aber neben Ferrara keine andere Städte vorhanden die verstanden werden könnten, als Adria und Commachio, foglich müßzen dieselbe von dem ferraresischen District, und deszhalben die Zahlung des jährlichen Canonis geschehen

seyn, sonstn sich die Worthe, et nonnullis aliis Civitatibus nit verificiren könnten; gleicher gestalten habe auch

19-o Nach Absterben des Hertzog Hercules, Hertzog Alphons sein Sohn die Zahlung des jährlichen Canonis pro nonnullis Civitatibus gethann, und auff solche Arth von der Päbstl. Cammer die Quittungen sine Contradictione angenommen; alsz

20-o dieser Hertzog Alphons zu Commachio saltz zu machen angefangen, habe Pabst Julius 2-us Ihme darum abzustehen anbefohlen, weillen solches dem reservato Summo Imperio alleine competire. Da aber

21-o gedachter Alphonsus dem Päbstl. Gebott darüber keine Folge leisten wollen, seye von Ihme der Pabst Julius vor das Parlament in Franck-Reich citiret und gezogen worden, mithin Anzeige genueg, dasz Alphonsus die Stadt Commachio nit von dem Röm. Reich zu lehen getragen habe, sonstn zum Röm. Kayszer, und nit an Franck-Reich hätte recurriren müssen. Dieser Handl seye entlich dahin gediehen dasz

22-o in Anno 1510 der Hertzog Alphonsus von dem Pabsten mit geistlich- und weltlichen Wapffen betroffen, und in ipsa Bulla excommunicationis auszgetrucket worden, quod Dux Alphonsus fecerit salem in loco ad Sanctam Sedem pertinente; ja es habe demenach

23-o Calcagninus in einer nambens des Hertzogs heraus gegebenen Apologie öffentlich gestanden, Alphonsum scire, quod nihil facere possit, aut debeat sine praescitu et consensu Summi Pontificis. Nit minder

24-o Hertzog Alphons selbstn in dem nach Absterben Pabst Julii herausgegebenen Kayszer Carl den fünfften dedicirten Buch, worinne Pabst Julii Procedur angeklagt worden, kein Wort von einer Investitur, oder dasz Commachio zum Reich gehören solte, gedacht, da doch pro Castro Finalis et Sancti Felicis, worüber Ihme auch wäre lis moviret worden, investituram Maximiliani Caesaris anzuführen wohl gewust. Ferner als

25-o Pabst Adrianus sextus den Hertzog wieder absolviret, habe dieser nit alleine auf das Saltz machen zu Commachio renuntiiret, sonder auch der Päbstl. Cammer ein solches zu

thuen eingestanden, woraus ein *continuum exercitium* des dem Pabstl. Stuhl zu Commachio zustehenden *Summi Imperii* Sachen sattsamb ad *exclusionem Caesaris* zu Tage lege, dazumahlen

26-o Hertzog Alphons bey Ablauff dieses Handels niemahls excipiret, und vorgestellet habe, dasz Commachio ein Reichsz-Lehen seye. Welches auch

27-o Kayszer Carl der fünffte selbstn wohl erkennt, approbiret und bestättiget habe, indeme Se Mayestät unter Regirung Pabst Clementis VII die zwischen Hertzogen Alphonso und Pabst Adriano VI errichteten oben verstandenen Vergleich wegen des Saltz-machen zu Commachio in einem über Modena und Regio damahlsz ausgespröchenen laudo gebilliget hätten. Wann nun auch

28-o Pabst Paulus III, Julius III, Paulus IV, Pius IV et Pius V denen Hertzogen zu Ferrara nach der Handt successive erlaubt, das Saltz zu Commachio, aber nit anderst alsz im Nahmen der Pabstl. Cammer auf gewissze Zeit zu machen, und selbiges auch gemelte Hertzogen angenommen, so könne nit anders als wiederumb von einer Seithen ein *exercitium Iuris supremi* in Commachio, und von der anderen *propria confessio* angetroffen werden. Als aber entlich

29-o In Anno 1597 die ausz dem Hausz Este mit dem Vicariat zu Ferrara und desszen District versehen geweste linea abgangen und auffgehöret, und daher Pabst Clemens VIII. Ferrara mit seinem District zu der Pabstl. Cammer wieder gezogen, seye mit damahligen Hertzog Caesare d'Este verglichen worden, dasz selbiger die allodial und mobil Stückhe von damen führen, die feudalia aber abtreten solle, worunter Commachio mitgezehlet wäre, ohne das ged. Hertzog Caesar darwieder excipiret, oder den recurs zum Kayszer und den Röm. Reich genohmen habe, welches Er doch zu thuen nit unterlassen haben würde, wenn Er nit gar zu wohl gewust hätte, dasz Commachio nit von dem Kayszer und dem Reich sondern von Pabstl. Stuhl relevire. Diesemnach seye

30-o Von eben selbigen Pabst Clemente VIII Commachio dem Ferraresischen Tribunali oder Rotae unterworffen, nit minder

31-o der Bullae in Coena Domini, in welcher diejenige so

Kirchen-Güether occupirten, excommuniciret wurden, einverleibet, und solches von Pabst Paulo V wiederholet, und bestätigt worden. Und habe zwarn

32-o Mathias Imperator an den Päbstl. Hoff einmahl verlangt, dasz Commachium denen Herzogen von Este restituiret werden möchte, allein nachdeme die von dem Röm. Stuhl vorgebrachte fundamenta vernahmen, gleichbalden darvon desistiret, und nichts mehr gemeldet; hingegen hätten

33-o die Herzogen von Este in dem mit der Päbstl. Cammer über diese Sache lange darnach geführten Brieff-Wechseln niemahlsz sich verlautten lassen, ob wäre Commachio ein Reichsz-Lehen; entlich auch

34-o In Anno 1664 sich darüber zu Pisa verglichen, und der Sache ein End gemacht; dasz denn allemnach und dazumahlen

35-o Ein hundert Jahr excedirende ruhige possessio, und daraus entspringende unhintertreibliche praescriptio noch darzu komme, die Päbstl. Iura zu der Stadt und District Commachio offenbahr vor Augen ligeten. Und dabero

36-o zum Beschluesz nichts übrig seye, als die de facto darvon getriebene Röm. Kirche plenarie zu restituiren, und derselben das jederen privato zu statten kommende, von allen Völckern recipirtes Recht, quod Spoliatus ante omnia sit restituendus, angedeyhen zu lassen.

Diese seynd diejenige Fundamenta, so von denen Päbstl. Ministris in denen zu Rom im Jahr 1710 vorgewesten Zusammen-Tretungen hin und wieder vorgestellet worden, welche zwar in ersten Augenblickh scheinbahr, doch aber nit so beschaffen seynd, dasz sye bey genauer Untersuch- und Vorlegung zum Grund rechtens greiffen und Iura Caesaris et Imperii überwiegen könnten. Dannenhero Unterzogener der Meinung ist, dasz von Seithen des Päbstl. Stuhlsz die Intentio nit erwiesen; hingegen die von Ihro Kays. Mayestät Weylandt Josephi glorwürdigsten Angedenckhens geschene Apprehensio legitimiret, folglich auch es darbey zu lassen seye.

Solches nun klar und deutlich zu zeigen, und zu erkennen, ist dientlich die gantze Sache in verschiedene nachfolgende Zeithen und Fragen ausz zu theilen.

1-o Ob der Päbstl. Stuhl ante Rudolphi primi Caesaris donationem ein Dominium oder Aigenthumb über Commachio erlanget und erwiesen? oder ob Er selbiges erst per dictam Donationem aut declarationem Rudolphi primi überkommen habe, oder auch nit? und wann dieses auch wäre, ob dann

2-o Ein solches Dominium ante Rudolphi primi tempora ad effectum gekommen, und mit der würclichen possession conjungiret worden seye?

3-o Ob das casu quo durch mehr besagten Kayszers Rudolphi Schanckung oder Declaration acquirirtes Dominium einen effect, oder die Bekleydung von der possession? oder nit viel mehr post centum annorum decursum sein End gehabt habe?

4-o Ob nit allenfals durch die von Kayszer Carl den IV. dem Hausz von Este über Commachio ertheilte und von andern nachfolgenden Kayseren wiederholete Investituren die Röm. Kaysers und das Reich ein neues Dominium directum acquiriret?

5-o Ob der Päbstl. Stuhl, nachdeme Pabst Clemens VIII die Stadt Commachio mit dem Herzogthumb Ferrara in Ao. 1598 eingezogen und über 100 Jahr in Besitz behalten hat einen Bestandt Rechtsens ex prescriptione, et consensu sive tacito, sive expresso Imperatorum et Imperii haben? Und endlich

6-o ob noch eine quaestio possessorii obhanden seye, und dass allgemeine Sprichworth: Spoliatus ante omnia restituendus, platz haben könne? — —

Jól olvasható irás; fehér hártýakötés gf. Erdődy L. Á. ezimerevél.

40. sz. 4-rét. A XVIII. század elejéről. 24 levél.

Praxis Observationum Capitularium, in Legibus Regni, Canonicis Sanctionibus, et consuetudine laudabili ac recepta Capitulorum fundatarum.

Szép irás, bőrkötésben.

41. sz. 4-rét. 1716. évről. 130 levél.

Tankönyv. — *Tractatus Canonisticus in 1-um et 2-um Librum Decretalium scriptus sub A. R. ac Cl. e S. I. Patre*

Weichardo Lewemberg, SS. Theol. Doct. et in hac antiquiss. ac celeberr. Universitate Viennensi in Canonibus Professore Ord. per me *Stephanum Szabó*,¹ Coll. Pazm. Alum.

90. lev. Nomina cognationem significantia idiomate Hungarico, összesen 90 latin és magyar szó.

91. lev. *Tractatus Polemicus de Ecclesia Triumphante*, scriptus per me *Steph. Lad. Szabó*, sub A. R. ac Cl. e S. I. Patre *Stephano Amiodo*² AA. LL. et Phil. ac SS. Theol. Doct. etc. Anno 1716 die 21 Julii finitus. Et hic Annus fuit, in quo fuerunt: TVrCae aD SaVVM CaesI.

Rosz írás, papírkötésben.

42. sz. 4-rét. 1716. évről. 23 levél.

Origine della Menarchia Romana, suoi progressi e caduta in mano de' Cesari. Racconto domestico di D. Giuseppe Gatti ad un suo Amico. 1716. Velős kivonata az ó- és új, német-római birodalom történelmének Habsburgi Rudolf koráig, szerző sajátkezű pótlásai- és javításaival. — Jó írás; papírkötés.

43. sz. 8-rét. 1716. évről. 136 levél.

Krafft und Safft der Anno 1627 im Königreich Böhheim ausgegangenen verneuenerten Landes Ordnung. Von S. F. S. verfast (igy) Anno 1716.

1. lev. Von der Erb-Succession im Königreich Böhheim.

¹ Szabó István 1730—1741-ig nyitrai plébános volt, utóbbi évben ugyanott kanonokká neveztetett, s mint ilyen halt meg 1751-ben. — Díszelőleg megemlékezik róla Dezsericzky J. (Pro Cultu Literar. in Hung. 178—181. II.)

² Amiodt István Füleken 1676. született; 1696. évben Jézus társaságába lépett. Áldozárrá szenteltetvén, egy évig Nagyszombatban, azután pedig a bécsi egyetemen tanított, hol meg is halt 1759-ben. Nyomtatásban megjelent művei: 1. *Exercitationes Theatrales Rhetorum Viennensium*. Viennae 1709. — 2. *Germania Vetus* U. o. 1712. — 3. *Germania in naturae operibus*. U. o. (Fasciculi Eccles. Literarii 1842. tom. 2. p. 300.)

101. lev. Auszug über der neuen Landes-Ordnung des Königreichs Böhme publicirter Königlichen Declarationen und Novellen de Anno 1640.

Nem szép, de könnyen olvasható irás ; börkötésben.

44. sz. 4-rét. 1717. évről. 224 levél.

Tankönyv. — *Philosophiae Peripateticae Pars I, cum Tractatu Dialectico.* Sub A. R. Gallér tradita, per me vero *Stephanum Jos. Figulj* exarata. Anno quo :

TeMpore frondentI LVpVs est LaCeratVs ab agnIs, seu 1717. Viennae in Austria. — Alabb :

Christicolae Turcas nimium vicere potentes
Cessare a bello Turca coactus erat.
Gloria Christicolis, infamia maxima Turcis
Contigit hoc anno ; pax quoque facta simul.
Desinat ergo suum robur iactare vel ipse
Turca, et Christicolas laude perenni beet.

A czimlap tulsó oldalán :

Quaerere noster erit Sydera celsa labor.

Apró, nehezen olvasható irás ; börkötés.

45. sz. Ivrét. 1717. évről. 55 levél.

Observationes in Tripartitum Opus Iuris Consuetudinarii Incl. R. Hungariae, per Commissionem Systematicam in Art. 24. A. 1715 fundatam, hoc 1717 Anno Posonii celebratam, elaborata.

Szép másolat, hárttyába kötve.

46. sz. 4-rét. 1721. évről. 47 levél.

Discursus Juridico-Politicus inter Rom. Catholicum et duos de Augustana et Helvetica Confessionibus, super Art.

30. A. 1715 in negotio Religionis, occasione Congressus Pestinum indicti, pro et contra cum variis obiectionibus praehabitus. A. 1721. Authore. J. A. M. de M.

Hanyag, nehezen olvasható irás.

47. sz. Ivrét. 1722. évről. 65 levél.

Relatio Systematis in Politicis, Oeconomicis, et Militaribus, per Commissarios eatenus ordinatos, in Termino pro 13. M. Aprilis A. 1722. ad Lib. et Reg. Civit. Posoniensem indicto in elucubrationem assumpti, successive Deo auspice elaborati, ac secundum Anni 1715 Art. 59 Sacr. Caes. et Reg. Mattis Statibus et Ordinibus R. H. pro revisione et decisione humillime praesentandi.

Végen tárgymutatóval. Hártaykötés.

48. sz. Ivrét. 1718. évről. 33 levél.

Systema Iuridicum, Normam et Methodum Processuum Iudiciariorum in R. Hungariae observandorum continens, Viennae Austriae die 19 M. Febr. Anni curr. 1718 in Revisionem assumptum ac successive elaboratum.

11. lev. *Systema Iuridicum Viennense cum Annotationibus, per Regnicolarem Deputationem Systematicam oppositis*. Posonii die 9 M. Julii Anno 1718. — Hártaykötés.

49. sz. Ivrét. 1722. évről. 68 levél.

Legales Observationes de Iudiciis in Regno Hung. impo-
posterum celebrandis, sub decursu Diaetae A. 1722. in Lib. ac
Reg. Civitate Posoniensi continuatae, postque perlectum Sy-
stema Viennense per nonnullos ex Dominis Praelatis, Baroni-
bus et Magnatibus in quaestionem sumptis. — Háromféle irás,
hártayába kötve.

50 sz. Ivrét. 1723. évről. 92 levél.

Acta in Controversia circa Praesidentiam inter Dnum Eppum Agriensem, reliquosque DD. Eppos Consecratos R. Hung. — Ezen vitás ügy, mely 1722. évben gf. Erdődy Gábor Antal egri püspök által III. Károly királynak előterjesztetett, királyi megbízás következtében Keresztély Ágost Szász herczeg s esztergomi érsek által 1723-ik évi márczius 20-án lett elintézve, s minthogy a hozott határozat Magyarország többi püspökeit is érdekelte, bizonyosnak vehető, hogy példányunkat gf. Erdődy László Ádám nyitrai püspök ugyanazon évben másoltatta saját használatára, kinek könyveivel később a székes-egyházi könyvtárba jutott.

51. sz. Ivrét. 1723. évről. 653 lap.

Religionaria. — Kéziratunk a 896-ik lapon kezdődik s ekkép annak első, vagyis a gyűjtemény nagyobb része hiányzik; mindazáltal eme csonka állapotában is becses adatokat nyújt az akkor napirenden volt vallási sérelmek megbirálásához. Főbb tárgyai ezek:

938. lap. Ad Exc. C. Reg. Incl. Statuum Regni Articularem Commissionem demissum Memoriale, recentes potissimum, casque graves Evangelicorum afflictiones humillime repraesentans, et necessariam praesentaneam medelam incessanter demisse implorans.

950. l. Responsum Catholicorum, ad praetensa nova quaedam DD. Aecatholicorum Gravamina, in forma Memorialis die 17 M. Decemb. 1721 Exc. Commissioni exhibita.

962. l. Ex parte Augustanae et Helveticae Confessioni Addictorum in forma Duplicae ad praetensivam super demissa generalium Gravaminum, ad Puncta No 20 redactorum, Instantia diebus 30 Martii et 4 Aprilis praesentata, a parte V. Cleri die duntaxat 19 Junii Exc. Commissioni exhibitam Replicam succedens Responsum.

1037. l. Duplica Rom. Catholicorum contra Duplicam Aca-

tholicorum, in ordine quoad praetensa Adversariorum 20 generalia puncta.

1104. I. Contra-Replica August. et Helv. Confess. additorum ad Duplicam V. Cleri.

1333. I. Duplica Catholicorum contra Duplicam A catholicorum, occasione 20 punctorum praetensorum generalium Gravaminum, et quidem ex parte Archi-Dioecesis Strigoniensis exhibita.

1344. I. Duplica Catholicorum occasione praetensionis Adversariorum, post Annum videlicet 1715 receptorum Templo- rum, et quidem omnium Dioecesium intuitu simultanee in contrarium data.

1353. I. Ben. Mandatum Regium dd. 27 Martii 1722.

1362. I. Series Gravaminum et Excessuum, sub decursu Excelsae in negotio Religionis ordinatae Commissionis contra Evangelicos recenter patratorum.

1379. I. Replica Dioecesis Nitriensis ad seriem Gravaminum, quibus August. Confessioni addicti a Catholicis, intra gremium Cottus Trenchiniensis degentibus praetendunt se graviter iniuriatos, et in specie quidem ab Officialibus Domini Sztrecsen et RR. Patribus S. I. Solnensibus, ac Plebano Rajezensi.

1386. I. Extractus Dioecesis Nitriensis, Exc. Commissioni C. Reg. die 28 M. Maii A. 1722 Posonii humillime porrectus.

1403. I. Catholicorum compendiosa deductio, sive Synopsis in negotio Religionis coram Exc. Commissione ab utrinque actorum.

1420. I. Series Excellmorum, Illmorum, Spect. Magnif. ac Generosorum Dnorum Commissariorum in negotio Religionis, iuxta Art. 30. A. 1715 Posonii denominatorum, hucque Pestinum pro 3-a M. Martii 1721 comparentium.

1429—1548. I. Additamentum praerecensitis Gravaminibus in Exc. Commissione Pestini inchoata et 1722 Posonii continuata, quoad negotium Religionis a Catholicis et ab A catholicis propositis deserviens.

Többséle irás, barna börbe kötve.

52. sz. Ivrét. A XVIII. századból. 179 levél.

Zára (Jadera) római régiségei, ismeretlen szerzőtől.

A czimlap nélküli könyv borítékán e szók olvashatók:
Historicae Antiquitates.

1. lev. Zára város leírása és története a legrégibb idők-től 1570-ik évig.

9—179. lev. Régi római feliratok, melyeket szerző, lel-helyeik szerint, szakavatottan ilyen rendben ismertet:

9. lev. Ad Basilicam Metropolitanam.

10. lev. In Templo Divae Trinitatis quod et D. Donati.

20. lev. Ad Divi Chrisogoni Templum.

32. b) lev. In Templo Divae Mariae Monialium stb.

171. b) lev. In Domo Auctoris. Itt ehmondja szerző, hogy a családja által régóta birt ház előcsarnokában levő római kö-veket, mint ifju korától fogva szenvedélyes régész, önmaga gyűjtötte; egyszersmind pedig családját a római Frangepánok nemzetségéből származtatja. „In ea Regione Urbis — ugymond — quae via lata vulgo Strada Larga appellatur exstant Aedes Familiae nostrae, quas etiam hodie possidemus, satis praese-ferentes propriam Vetustatem, in quarum atrio plures cum eiuſcemodi Epigrammatibus antiqui exstant Lapides, meo la-bore et industria conquisiti, cum vel a teneris etiam annis in rei antiquariae studia maxime propensus fuerim, praecipue vero Antiquitatum Romanarum, quod vel genio tribuendum, vel occultae cuidam propensioni in antiquam Patriam, *quia vi-delicet etiam Gentis nostrae si repetatur origo, ab Romana Frangepanorum Gente deducuntur primordia.*“

Szép írásu másolat.

53. sz. 4-rét a XVIII. századból. 58 levél.

Különféle perek.

1. lev. Revisio Causae D. *Stephani Kazó*, qua Praepositi Capituli Quinque-Ecclesiensis contra Ordinarium et Dioecesanum eiusdem Ecclesiae *Comitem a Nesselrod*. 1719.

30. l. Sententia Duelli ratione cuiusdam piscationis, Partibus non in suis personis sed per pugiles suos ineundi adiudicata: „Andreas Dei Gratia . . . Datum per manus Magnif. Dulsini . . . A. D. Incarn. 1228. Közölve Fejér Gy. által, Cod. Dipl. III. 2. p. 146.

32. l. Sententia per non venit in facto Honoris, more Militaribus Curiae Regiae expedita. 1598.

39. lev. Actio Fiscii Regii contra Magnif. Dnum T. T. 7 Octob. 1676 exhibita.

54. l. Formulae Exhibitorum et Certificatorum in facto Notae Infidelitatis Magnif. D. *Sigismundi Balassa* de Gyarmath ad Diaetam. 1617.

Jó irás.

54. sz. 4-rét a XVIII. századból. 116 levél.

Responsa Romana. — Betűrendbe foglalt gyűjteménye a római bibornoki gyűlekezetek által egyházjogi és szertartási kérdésekben hozott döntvényeknek. — Bőrkötés.

55. sz. Ivrét 1731. évről. 50 levél.

Visitatio Ecclesiarum, Parochorum item et Parochiarum in Archi-Diaconatu Sasvariensi existentium, Gubernante Ecclesiam Dei Clemente XII Summo Pontifice, penes clementissimum Aug. Imp. et R. II. Ap. Caroli VI Mandatum visitorum. Ad Ben. Celsiss. ac Rendmi S. R. I. Principis D. D. Emerici e Comitibus Eszterházy de Galantha, A. Eppi Strigon. eatenus datos Ordines, per me *Emericum e Comitibus Eszterházy de Galantha*, Eppum Doriensem,¹ Praep. B. M. V. in Ráthott, ADiac. Sasvariens. Canon. Strigon. nec non altefati Cels. ac Rmi Princ. D. D. A. Eppi Strigon. in Pontificalibus Suffraganeum in Anno 1731 facta et peracta.

Börbe kötve.

¹ Utóbb nyitrai püspök 1740—1763.

56. sz. 4-rét. 1732. évről. 168 levél.

Tankönyv. — Quaestiones Theologicae de Deo Uno et Trino. — A. R. ac Cl. P. *Antonio Mindszenty*¹ e S. I. praelegente, scriptae per me *Joannem Terlanday*² Collegii gen. R. H. Alumnus Anno 1732, cursus mei theologici etiam 2-o. — Apró de jó írás; bőrbbe kötve.

57. sz. Ivrét. 1736. évről. 52 levél.

Homerus in Nuce, sive universa Theosophia de multorum candidae notae Theosoporum Manuscriptis ad 100 positiones classice revocata. Anno 1736. *Per Joannem Gusztini*.

Gusztinyi ezen munkáját mint kassai segédlelkész³ írta s abban nemcsak az Istenről szóló tant, hanem az alapvető hittan egyéb tárgyait is velős rövidséggel fejtegeti. A lapszéleken előforduló számos pótlás, valamint egy-két tétel befejezetlen volta bizonyítja, hogy kéziratunk csak fogalmazvány, melynek befejezése és tisztázása elmaradt. Igen apró írása és szokatlan rövidítései miatt még a tételek címei is nehezen olvashatók. Példányunk csonka; mert a 92-ik tétel végét s a mű további részét tartalmazó utolsó levelek kivágtak.

¹ Fejér György (Hist. Acad. Scient. Pázm. literaria. 28 l.) Mindszentyről ezeket írja: „Nobilis Hungarus e Societate Jesu docuit Ethicam Christianam Tyrnaviae Anno 1725“; de halálózási évét tévesen teszi 1729-re. Megjelent munkái ezek: *Encomia Virginis Beatissimae*. Tirnav. 1717. — *Propugnaculum Reipublicae Christianae, Religione conditum, Hungarorum fortitudine V. saeculis defensum. II. Partes*. Tyrnav. 1724. 1725. — *Historia flentis Thaumaturgae Virginis Claudiopolitanae*. Ibid. 1725. Meghalt 1736. (Márkfi Sam. *Scriptores Facultatis Theol. Pestinens.* p. 17.)

² Terlanday mint nyitrai kanonok és vál. rozsonyi püspök halt meg 1770-ben.

³ Anno 1737 ex Cassoviensi Capellano factus est Parochus in Girinch (helyesebben Pirincs) aetatis anno 25; natus enim fuit anno 1712 kal. Decembris. Statum Ecclesiasticum ingressus est a. 1729 in a. Dioecesi Agriensi. (Hyross. Sam. *Oratio de Laudibus ... Joannis Gusztini ... Episcopi Nitriensis etc.* Tyrnav. 1777. p. 14.)

58. sz. Ivrét. 1736. évről. 176 levél.

Protocollum Generalium Congregationum Incl. Cottus Nitriensis.

1. lev. Series Punctorum per Exc. ac Rmum D. Com. *Adamum Erdődy* Eppum Nitr. qua Cottus huius Nitriensis Supremum Comitem occasione Sedis restauratoriae in diem 27 Febr. A. 1726 incidentis Galgoczii celebratae, I. Statibus propositorum, ac dein . . . in Statuta redactorum.

173. lev. A. 1736. 24. Febr. in Oppido Uj-Galgócz celebrata est generalis Congregatio I. Cottus Nitriensis, sub decursu cuius etc.

Börkötés.

59. sz. Ivrét a XVIII. századból. 58 levél.

Miscellanea de Dicasteriis. — 1. l. Rationes et Motiva, quae demonstrant, quod proiectata modalitas de Processibus Prothonotarialibus tamquam per abusum, praeter, imo contra positivas Regni Leges introductis, subistere non possit.

9. l. Rationes et Motiva, quae demonstrant, quod modalitas instaurandorum primae Instantiae Dicasteriorum inferiorum ad finem consequendae Iustitiae sit celerior, accuratior, in sumptibus compendiosior, et ad applicationem subiectorum habilius, iuventutisque instruendae amplior.

15. l. Rationes pro Dicasteriis contra prorogationem Causarum Prothonotarialium in Sedriis Comitatum.

55. l. Discursus circa Districtuales subalternas Tabulas.

Hártyakötés.

60. sz. 4-rét. 1738. évről. 292 levél.

Tankönyv. — Physica generalis in universum Aristotelem. Selectae Sententiae diversorum Auctorum Soc. Jesu sub A. R.

e S. I. Patre *Ferdinando Litkei*,¹ scripta vero per me *Comitem Antonium Révay de Réva*.² Anno 1737 et 1738. — A czimlap alján ugyanazon kéz irásával:

Quos anguis dirus tristi cum vulnere stravit
Hos sanguis mirus Christi de vulnere lavit.

Jó irás, bőrkötés.

61. sz. 4-rét. 1742. évről. 38 levél.

Dissertatio Inauguralis Medica. sistens Podagram iuxta genuinam optimamque Artis Methodum curandam. — Az értekezés végén ezen betűk vannak: D. S. L. H. E. G. melyek alatt valószínűleg a szerző neve rejlik. — Szép irás, barna papírba kötve.

62. sz. 8-rét. 1749. évről. 270 levél.

Nova Legenda Sanctorum, singularibus Gratiis et prae-rogativis a Deo insignitorum, ex Surio et antiqua Legenda, aliisque probatis Vitae Sanctorum Scriptoribus claro et succincto stylo compillata per *F. Franciscum Révay*. O. M. S. Francisci, Prov. S. Mariae Hung. Theologum; scripta vero per *F. Caesarium Vaczula* Anno 1749. — 42 szentnek életét adja; magyar szentek nincsenek e gyűjteményben. 4. l. S. Catharinae V. M. — 224 l. S. Eufraxiae.

Szép irás, színezett kezdőbetűkkel, bőrkötés.

Az eredeti kézirat a pozsonyi Ferencz-rendiek könyvtárában.³

¹ Litkei Nándor kiadott művei: Oratio de immaculato Virg. Deiparae Conceptu. Tyrnav. 1729. — Indicia Sanctitatis Hungaricae. Tyrnaviae 1737. (Márkfi Sam. id. h. 17. l.) Életrajzi adatokat közöl róla Fabritius K. (Archiv f. Siebenb. Landeskunde. 1873. XI. Bd. 208. S.)

² 1780—1783 decemb. 26-ig nyitrai püspök.

³ L. Farkas Seraphin. (Scriptores Ord. Min. S. P. Francisci Prov. Hung. Reform. nunc S. Mariae. Poson. 1879. p. 72.)

63. sz. Ivrét. 1749. évről. 226 lap.

Polgári Mihály Kronikája.

A kronikát megelőzi egy 25 kéthasábos lapra terjedő bevezetés, melyben szerző a régi történetirókról, Mózesről Eusebiusig, s a régi időszámításról értekezik. Bevezetését így kezdi: „Cicero azoknak, kik Historiát akarnak írni, illyenn regulákat, vagy törvényeket szabott: 1. Hogy semmi hamisságot ne írjanak. 2. Hogy semmi igazságot el ne halgassanak. 3. Hogy kedvezésből (vadászván az hatalmasságok kegyelmét) vagy gyűlölségből semmit se írjanak, Cic. lib. 2. de Orat. — Én is mivel a Világ teremtésétől fogva meglett és emlékeztetre méltóbb dolgokat az esztendőök száma szerint akarom feljegyezgetni, ezeket a Törvényeket szemesen igyekezem követni; sőt ha lehet olyan Historicusoknak Irásiból akarok bölcselkedni, kiknek beszédeiket sokkal terhesebb okokra nézve inkább lehet bévenni, mintsem azoknak, kik a dolgokat vizsgálóra nem vévén, készek akár-melly hazugságokkal, iminnen amonnan szedegedett hírecskékkal a magok munkáit megmocskolni, csak hogy nagy olvasásu embereknek tartassanak lenni, és mind a köznépek, mind az hazugságot örömmel hallgató emereknek szeretetét nékiek lehessen megnyerni sat.

Ezután következik a cím: *A' szent Bibliánn (igy) és Világi Irók irásinn fundáltatott közönséges Krónika Könyvnek Első Része, tanít az Atyákról, azaz a' Régi Szent Patriarkákról és a' Nemzettségek Fejeiről. Mellybe a Világ kezdetétől fogva 2553 Esztendőök alatt, a' Móses haláláig a' Régi Világnak nevezetesebb részeibenn véghez ment dolgok és változások az Esztendőök rendi szerint fel-jegyezgettettenek Polgári Mihály az Hajdu Hatházi Reformata Ekklesiának akkori Prédikátora által.* — A II-ik rész is hasonló czimlappal bír. A könyv végén: 6-a Novembris 1749.

Kéziratunk, kivéve a bevezetés első lapját, melynek írása nagyon elmosódott, tiszta és könnyen olvasható.

64. sz. Ivrét. 1750. évről. 132 levél.

Vegyes másolatok.

Observationes circa Rem Religionis in hoc Hungariae Regno considerandae et tractandae.

108. I. Repraesentatio Eppi Agriensis *Francisci Com. Bar-kóczy* ad Suam Mattem Sacr. quoad Festa abolienda. Kelet nélkül.

114. I. Statuta Cottus Scepusiensis 8 Junii 1747 in generali Congregatione Leutschoviae celebrata approbata et modificata.

Háromféle irás. A fehér papirkötésű könyv hátán: M. S. A.(ndreae) R.(abcsek) Can. Scep.

65. sz. Ivrét. 1751. évről. 252 levél.

Acta Diaetalia Anni 1751. — 1. I. Diarium momentorum illorum, quae sub decursu Comitiorum Apost. Regni Hungariae per S. C. Reg. Mattem Dominam D. Mariam Theresiam, Dei Gratia Rom. Imp. etc. in Lib. Reg. Civitatem Posoniensem pro Dnica in Albis in 18 Diem Mensis Aprilis Anni 1751 incidente clementer indictorum exantlata sunt ordine sequenti.

252. I. Et hic fuit finis praescriptorum Comitiorum, quem I. Status et Ordines in mutuis Valedictionibus, sub ipsa ultima Sessione ieiuni consummabant.

Barna bórbe kötve; Palugyay I. püspök könyvtárából.

66. sz. Nagy ivrét. 1754. évről. 154 levél.

Synodus Tunkinensis 1753.

Czimlap: In hoc Libro continentur omnia, de quibus pertractavit Synodus Tunkinensis secunda habita in Pago *Luc thuy ha*, sub Praesidentia et in Residentia Ill. ac Reverendiss. Patris *Hilarii a Jesu*, Ordinis Heremitarum Excalceatorum

S. Augustini Pedemontanae Provinciae Professi, Eppi Coricensis in Cilicia, Tunkini Orientalis Vicarii Apostolici, nec non totius Regni Visitatoris et Coccincinae Apostolici Commissarii.

2. I. Epistola Ill. ac Rev. P. Hilarii a Jesu Eppi Coricensis, Synodi Tunkinensis Praesidis ad Emmos S. Rom. Ecclesiae ac Congregationis de Propaganda Fide Cardinales. 4 Aug. 1753, olaszul.

9. I. Epistola Eiusdem ad Rmum P. Ordinis Praedicatorum Generalem."

13. I. Controversia circa Districtum *Ke' on* et circa Doctum Confraternitatis Sororum Amatricum Crucis Christi.

52. I. Sex Supplicationes et Tredecim Quaesita facta ab Ill. et Rev. P. Hilario a Jesu Eppo Coricensi ad S. Rom. Eccl. et S. Congr. de Propag. Fide Cardinales.

80. I. Epistola Ill. ac Rev. Epporum Coricensis, Cesmanensis et Lerensis caeterorumque Patrum, qui ad Synodum Tunkinensem interfuerunt, ad Emmos S. R. Eccl. ac Congr. de Prop. Fide Cardinales.

87. I. Acta Synodi Tunkinensis secundae.

141. I. Scripta de quibus fit mentio in Actis Synodi Tunkinensis II-ae.

Vastag papírra, a czimek Párisban Guérard Miklósnál készültek, rézmetszetű keretekbe írva. A czímlap előtt a zsinat — időközben meghalt — elnökének arczképe; a mű végén pedig három térkép van, melyek elseje selyempapírra chinai módorban rajzolva, az Ágoston-rendiek tunkini hithirdetési területét tünteti elő; második- és harmadika pedig csak irónnal készült vázlat. A könyv másolója nincsen megnevezve, az írás jellege azonban olasz kézre mutat.

Szép, tiszta példány, fehér bőrbe kötve. — Nmélt. Roskoványi Ágoston püspök könyvtárában.

67. sz. Ivrét. 1759. évről. 575 lap.

Casus et Decisiones Vicariatus Strigoniensis, sub Cels. ac Rssmo S. R. I. Principe et D. D. *Nicolao e Comitibus Csáky* de Keresztszegh etc. sub Vicariatu vero Ill. ac Rssmi

D. *Josephi Szentillonay* El. Eppi Arbensis, E. M. Strigon. Can. Conscriptae in Anno 1758—59. -- Bőrkötés.

68. sz. 4-rét. 1763. évről. 70 lap.

Statuta Comitatus Nitriensis. — Czim nélkül, így kezdődik: Anno 1763, Die 12 M. Augusti, Deputatione pro Revisione antehac conditorum, aut pro ratione de praesenti subversantium circumstantiarum noviter instaurandorum Cottus huius Statutorum considente; posteaquam Deputatio haec insinuatorum Statutorum quippe de Annis 1726. 1730. 1750. 1754. sancitorum seriem, huc item relate Ben. Ssmae Mattis de A. 1752 pro Excell. Ill. et Rmo Dno Supremo Comite ¹ clementer elargitae Instructionis Puncta debito examine vestigasset, censuit tum Statuta haecenus condita, tum vero noviter adiecta in binam locari classem, alteram nempe Politico-Oeconomicorum, alteram vero Iuridicorum titulis insignire, in ordinemque sequentem redacta, velut municipales Cottus huius Leges pro debita observatione constituere.

69. sz. Ivrét. 1753. évről. 16 levél.

Veritas invincibilis unius Verae, et unice salvificae Fidei Romano-Catholicae et Orthoxae; ex motivo et ratione Conferentiae polemicae ac salutaris de Articulis ac Dogmatibus primariis et substantialibus eiusdem Fidei et Ecclesiae R. C. habitae, ad postulatum et ex pacto inito cum Sp. Dno Andrea Ottlik, Aug. Confessionem profitente, totaque eadem Incl. Familia Ottlikiana de Ozorócz, pure pute ex Sacra Scriptura, seu puro Verbo Dei, in Sacris Litteris clare expresso propugnata, ac collectione Argumentorum et Textuum S. Scripturae per *Martinum Alexium Wölczey* Parochum Trenchi-

¹ Főispán akkor gf. Eszterházy Imre nyitrai püspök volt, kinek helyettesévé 1763 elején Gusztinyi segédpüspök neveztetett. (Nagy József. Nyitra megye helyirása. 3. füz. 44. l.)

niensem, in finem operatae Salutis Animarum omnium a via Veritatis et Doctrina verae Fidei errantium, deducta ac demonstrata. Trenchinii Anno D. 1753.

Jó írás, mely azonban nagyobb vizfoltok miatt nehezen olvasható.

70. sz. Ivrét. 1759. évről. 268 levél.

Emlékkönyv sz. Gyula vértanu tiszteletére. (Pametna Kniha sv. Juliusa Mučedlnjka.) Szerzője *Rabcsék András*,¹ szepesi kanonok, ki, mint volt nagy-emőkei plébános, művét előbbi hiveinek számára tót nyelven írta. Az első részben leírja, miképen jutott a nagy-emőkei egyház sz. Gyula vértanu ereklyéinek birtokába; a másodikban, mily tisztelettel viseltettek az ottani hivek e szent ereklyék iránt; végre a harmadikban, mely legterjedelmesebb, ugyanazon szentnek életéből erkölcsi tanulságokat von le, buzdításul és utánzásul tökéletességre törekvő keresztényeknek. Az egész, eléggé vaskos kötetet szerző sajátkezűleg írta.

71. sz. 4-rét. 1764. évről. 264 és 126 levél.

Rezikii Joannis Gimnasiologia, (igy) sive Historia Scholarum et Rectorum in Hungaria celebriorum, quae a Samuele

¹ Rabcsék Andrásról a 72. sz. a. ismertetendő „Visitatio Capituli Colleg. Eccl. Scepus.“ 21. levelén ezek olvashatók: „Andreas Rabcsék in Cottu Trenchiniensi Vágh-Beszterczae 1712 die 7 Oct. natus, diversis in Gymnasiis humaniora absolvit, Logicam Tyrnaviae, Physicam cum Metaphysica usque 4-um annum Theologiae inclusive Viennae Austr. in Collegio Pazmaniano. 1740 Érsek-Ujvarinum pro Capellano dispositus, 1741 ad Nagy-Emőke pro Parocho translatus. Ubi existens 1744 iussu Cels. pro tunc Emerici Eszterházy AEppi Strigon. Tyrnaviae SS. Theologiae Doctor creatus. 1753. 13 Oct. VADiaconus Érsek-Ujvariensis Districtus communibus Fratrum votis electus, vicarialiter confirmatus. 1757 per fel. regnantem Suam Mattem C. R. et A. Mariam Theresiam Canonicus Scepusiensis renunciatus; loquitur hungaricam et slavonicam linguas. Annorum 51 completorum.“

Matthaeide auctior reddita. — A czimlap alján: Ex Libris Alexandri de Nittra-Zerdahely. Solvit Paulo Baros a descriptione f. 4. d. 20. A compactione d. 50. Anno 1764. — A 159. levélen: Finis Gymnasiologiae conscriptae et in ordinem redactae a *Michael Rotaridesio*. — 160. lev. Sectio III de Scholis Oppidanis. A munka ezen része végig a fent említett Matthaeides által szerkesztetett. Utolsó helyen — Cap. LXIV — a zsolnai iskola leírása, s ennek végén eme jegyzet áll: Haec Polyhistor ille exquisitissimus, quem iam saepissime laudavimus, *Daniel Krmannus* de Schola Zolnensi annotavit. — Ismerteti Wallaszky. ¹ Jó irás.

Ezután következik, ugyanazon kézzel írva: **Auctorum et Scriptorum Hungariae praecipuorum Cathalogus alphabeticus**, diversis sumptuosis iisque periculosissimis itineribus collectus studio indefesso *Michaelis Rotarides* Gömöriensi Hungaro. (igy) Első ezen, 126 levélre terjedő gyűjteményben: *Abaris, Scytharum Philosophus*; utolsó *Zvonarics Mihály*. Czimének meg nem felelő munka, mely mig protesztans írókról hosszasán értekezik, addig legjelesebb kath. íróinkról is, mint Telegdy Miklósról, Káldirol stb. alig néhány sorral emlékezik meg. — Emliti Wallaszky. ²

72. sz. Ivrét. 1764. évről. 75 levél.

Visitatio Capituli Colleg. Ecclesiae Scepusiensis, per Cels. ac Rssmum S. R. I. Principem D. D. *Franciscum e Comitibus Barkóczy* de Szala, AEppum Strigoniensem etc. Végén: Datum Posonii Die . . Mense . . Anno 1764. — Bőrkötés.

73. sz. Ivrét. 1764. évről. 236 levél.

Diarium Diaetae Anni 1764 per Sp. D. Tab. Regiae Iudiciariae Assessorem *Andream Nedetzky*, ad mandatum Excell.

¹ Conspectus. Reipubl. Litterar. in Hungaria. 38 l.

² U. o. 41. l. — Rotarides egy másik irodalom-történeti munkája

ac Illmi D. Lib. Baronis Koller, Personalis Praesentiae Regiae Locumtenentis compositum ac publice dictatum.

97. lev. Acta Comitiorum I. Regni Hungariae et Partium eidem Adnexarum, Anno 1764 in Civitatem Poseniensem indictorum.

Többféle írás.

74. sz. Ivrét. 1765. évről. 658 lap.

Acta Diaetae Anni 1765.

1. l. Diarium. Végén az országgyűlési követek névjegyzéke. — Jó írás; barna bőrbe kötve.

75. sz. Ivrét. 1768. évről. 428 lap.

Personale totius Familiae Matris Redemptoris Primitivae Regulae, Ordinis Discalceatorum SSS. Trinitatis Redemptionis Captivorum; cum praemissa serie Superiorum Generalium, omniumque Domorum totius praefati Ordinis. Conscriptum Anno nati Redemptoris Mundi 1768. — Gyönyörű írásu névkönyv, csinos tollrajzokkal ékesített czimlappal. Első helyen a rend általános főnökeinek, élükön Mathai sz. János-sal, névsora áll, rövid életrajzi adatokkal. Azután következnek a rendházak, tartományok szerint. Magyarországi házak ezek voltak:

46. l. **Domus Illyiensis** in Hungaria, per nostros Hispanos a Cels. Principe D. *Georgio Szécheny*, AEppo Strigon. et Compatrono D. Comite *Sigifredo Christoph. Breuner* fundata. Anno 1695.

Poseniensis in Hung. per P. F. *Joannem a Cruce* Hispanum et postea multum conferente Dno *Joanne L. B. de Putz et Turre Aquila* fundata A. 1707.

nyomtatásban is megjelent, ily czim alatt: *Historiae literariae antiqui, medii atque recentioris Aevi lineamenta*, Altonaviae 1745. (Horányi Al. Mem. Hungar. III. 185. l.)

Tyrnaviensis in Hungaria, per P. F. *Emmanuel* a S. *Maria* Hispanum et P. F. *Ferdinandum* a SSS. *Trinitate* Austriacum, ac postmodum multum iuvante Dno Comite *Adamo Kolonicz* fundata. A. 1712.

Comaromiensis in Hung. a Dno *Ladislao Matthiasovszky* (igy) Eppo Nitriensi fundata.¹ A. 1714.

Albae-Carolinae in Transilvania per P. F. *Christophorum* a S. *Francisco*, Austriacum ab Aug. Imp. *Carolo VI.* fundata. A. 1716.

Agriensis in Hung. a D. *Gabriele Antonio Com. Erdődy*, Eppo Agriensi fundata A. 1717.

Patakinensis in Hung. eius quidem initia forent referenda ad Annum 1694; quia vero per subsequas temporum iniurias amissa fuit, reponenda venit ad eum Annum, quo potissimum committente Dno *Georgio Kőrössy* recuperabatur, videlicet 1728.

Vetero-Budensis in Hung. per P. F. *Theodorum* a S. *Leopoldo* Austriacum a Dna *Susanna Comite Zichy* de Vasonkö, Eiusque Filio *Nicolao* tamquam Domino haereditario fundata A. 1736.

51. I. Religiosi professi Status Clericalis. — Minden tar-

¹ A komáromi rendház első alapítója tulajdonképen gf. Althan Mihály Adolf volt, ki annak 1626. évi sz. Mihály napján történt felavatására Pázmány Pétert hívta meg. (L. Miller: *Epist. Card. P. Pázm. I.* p. 115.) Mattyasovszky annyiban és jogosan mondható e rendház alapítójának, a meny nyiben a bécsi trinitáriusoknál elhelyezve volt 20,000 frtnyi tőkét, 1704-ik évi november 4-én Bécsben kelt végrendeletében ugyanazon szerzetnek hagyományozta, azon kikötéssel: hogy halála után ezen összeg egy, Budán, vagy Magyarország más helyén felállítandó rendházra fordíttassék. Végrendeletének erre vonatkozó pontja így szól: „12. In eundem similiter finem — a 11 pontban t. i. Jézus társaságának az eperjesi társház javára szintén 20,000 frtot hagyományoz, — alios 20,000 flnos assignavi Rdis Patribus Trinitatis Viennensibus (uti patet ex eorum Literis Recognitionibus) quantum et ipsi mihi solitum censum annum sex per centum vita mea durante administrarunt, post mortem vero meam dicta summa iisdem Patribus Trinitariis pro erigendo certo Conventu Budae, *vel alio Loco in Hungaria* cederet stb.“ (Test. Lad. Mattyasovszky, Eppi Nitr. in Transumpto Capit. Poson. dd. 6. Julii 1793. a nyitrai egyházmegyei levéltárban.) A rend főnöksége tehát ezen tőkét, a végrendelezőnek 1705-ik évi május 10-én történt elhalálása után az időközben megszűnt komáromi rendház újbóli alapítására fordította.

tomány személynete után több tiszta levél hagyatott, melyek azonban a rendnek 1783. évben történt felosztása következtében üresen maradtak.

76. sz. Ivrét. 1770. évről. 375 lap.

Revisio Causae legatariae inter Joannem Hyross et Barbaram natam Hoon decurrentis. Pro parte et ad Instantiam Rssmi D. Joannis Hyross de Szent-Mihály-Úr, Abbatis SS. AA. Petri et Pauli de Tata, E. M. Strig. ADiaconi Tornensis, ut succumbentis et apellantis. A. etc.

Jó írás, papírkötésben.

77. sz. Ivrét. 1771. évről. 64 lap.

Elenchus Litterarum Seminarium S. Stephani R. H. et Iura eiusdem Possessionaria concernentium, A. 1771 in hunc ordinem redactus.

Szép írás.

78. sz. Ivrét. Év nélkül. 398 levél.

Gusztinyi János, nyitrai püspök egyháztörténelme.

Czimlap nélkül, három könyvre osztva, melyek elseje K. U. sz. u. 34-ik évtől 201-ig; második 202-től 313-ig; harmadika pedig 314-től 395-ig terjed. Az első könyv vége hiányzik, melyből egy 8 levélnyi töredék ugyan tévesen Gusztinyi kézíratainak 2-ik kötetébe köttetett; de a szöveg ennek hozzáadásával is csonka; mert a töredék eleje nincs összefüggésben a 136. levélen megszakadt szöveggel, és csak a 148-ik évig terjed, holott a II. könyv 202. évvel kezdődik.

E nagyszabásu egyháztörténelmet, mely befejezetten irodalmunk megbecsülhetetlen kincsévé leendett, a tudós szerző valószínűleg a mult század hetedik tizedében írta, de, fájdalom!

be nem végezhetette. Minthogy eddig ismertetve nem volt,¹ mutatványul a III. könyv első részét közlöm:

313 Eszt. Melchiades Pápa. Constantinus és Licinius Tsászárok.

Minekutánna a Krisztus Anyaszentegyháza három száz esztendőig kint és halált szenvedett, s nyugodalmát nem találta, Constantinus Tsászár országlásával világ-szerte tsendes lakását, és nyugodalmát feltalálta. Tsudállják vala Istennek Atyai gondviselését a keresztények, és eltelenek lelki örömmel az egész világon, hogy már valaha szabad ez életben az Ur Jésus nevét ditsirni, Istenségét imádni és Felségét magasztalni. Azért minden Városokban és falukban a Templomok felépíttetek, sőt nem tsak felépíttetek, de örvendetes pompával, ékes készülettal, az élő Istennek tiszteletére felszenteltettek az egyházi roppant épületek. Kitsinytől fogva nagyig tapsol vala a keresztény lélek, megnyittattak egész világon a temletzek, a rab hivek szabadon repdestek, a Püspökök székekre viszszatértek, egy szóval erdőkben, mezőkben, puszta és népes helyekben tsak az öröm, és a Jésus nevének Solosmája hallatott.

Mindenütt olvastattak Constantinus Tsászár levelei. A Tsászár a Püspököket, mint Istennek felszenteltetett Pásztorokat, nagy tisztelettel illette, és jóllehet külsőképen alávaló vala öltözetek, asztalához ültette. A szűkölködőket megsegítette. A Templomokat drágán öntetett eszközökkel felékesítette. Az árváknak özvegyeknek gondgyokat viselte. Megtettszik ennek a Tsászárnak kegyes adakozása avagy tsak abból is amit irt Eusebiusnál L. X. Hist. C. 6. Caecilianus Püspöknek Carthagoba és C. 5 és 7. Amilinus Tisztinek. Ott olvastatik az is, hogy az egyházi Szolgák el ne vonattassanak az isteni szolgálatoktól, mindennémű közönséges adóktól mentek legyenek.

¹ Hyross Samu (Oratio de Laudibus . . . Ioa. Gusztinyi . . . pag. 20.) kéziratunkat csak hallomás után említi: „Illud iam certum atque indubitatum est — ugymond — plurimumque gravissimorum et ornatissimorum virorum auctoritatibus, ac scribarum etiam, quibus Joannes in ea re utebatur, testimoniis confirmatum, cum *Historiam Ecclesiasticam inde a primordio hungarice scripsisse*, singulisque seculis doctissimas animadversiones adiecissee, quibus et hodiernos errores vetustatis auctoritate refelleret, et dogmata, disciplinamque Romanam perpetua traditione stabiliret.“

Akkor kezdődtenek az Indictiók is, melyek XV esztendő foglalnak magokban, mivel annyi üdeig tartoztanak a romai katonának hadi szolgálatot viselni; következendőkép az Indictio más nem volt, hanem a hadi személyek élelmére kiszabott adónak és hó-pénznek minden ősszel szokott beszédese. Azon okból feljegyeztük az Indictióknak eredetét, mivel mai napiglan is az egyházi számlálásokban gyakran elől fordulnak.

Azok között a Templomok között, melyek Constantinus kegyes Tsászár engedelme által vagy fundamentumból újonnan építtettek, vagy omlásokból felépíttettek, nevezetes Tyrus Várossának Temploma. Paulinus vala ennek a Szentegyháznak Püspöke, melyet hogy a Pogányok megfertőztetnének, minden utálatossággal megrakták. Lehetett volna ugyan más alkalmas helyen templomot építeni, hogy mindazáltal tetszetesb lenne a kereszténységnek pogányokon nyertt győzedelmek, inkább akarta, hogy ez a régi roppant nagy Templom, melyet a pogányok minden utálatossággal megfertőztettek, kitisztítassék, és a Krisztus imádására fordítassék, hogy sem fundamentumból más új Templom építtessék. Maga a Püspök és a hivek, sem költségeket, sem fáradságokat nem sajnállották, és tsakhamar ékessebb és nagyobb Templomot állítottak Krisztusnak az omlásból, mint hajdanában vala a pogány hamis Istenek üdejében. Mivel pedig annakutánna a keresztények többire Templomjokat a Tyrusi első Templom formájára, hasonlatosságára építtették, méltó itt megérteni: minémü formája vala ennek a nevezetes Tyrusi Templomnak.

Legelsőben is körülül vala véve, és minden más épülettől elválasztva köfalakkal, azokon igen nagy ajtó napkelet felől. Ezen belől legelsőbbben négy szegletű nagy pitvar, környös körül ékessen faragott magas oszlopokból álló tornácz. Egyik oszlop a másikhoz fa-folyosóval egybefoglalva, hogy kiki által-láthasson, mindazáltal mindenfelől bé ne mehessen. Ezen a helyen oktattanak azok hitünk ágazatira, akik még meg nem kereszteltettek. Következett osztán ennél sokkal szélesebb pitvar és a mosódásra sok edényekben álló viz. Ezentül immár a Templomnak három ajtaja: oldalaslag kisebb mind a kettő, sokkal magosb és tágasb a középső. Vas kaptsokkal öszvefogaltatott réz ajtó-felek, szeblnél szebb metzésekkel. Ez a legnagyobb

közép ajtó bevezetett a Templomnak hosszan nyúló derekába: a két kisebb ajtó pedig oldalaslag lévő két folyosókra, melyeken hosszszas ablakok valának, az ablakokban pedig nem üveg karikák (mivel napkeleten a meleg tartományokban üvegekkel nem éltenek, hanem ékes készületű, és nagy árú fa-rostélyok. Igen magos vala a Templom dereka, magasabb sokkal a tornácz oszlopinál. Belső részeibe minden felől elégséges világosság. Az allya ritka márványnyal mesterségesen meg-vetve Falai Libanus hegyéről hordatott tzedrus-fa deszkákkal bé-borítva. A templomnak fentebb emeltetett elején, közel az Oltárhoz diszesen elkészítettett székek; középső s egyebeknél magossabb a Püspöké, mellette két felül a Papoké; fél-kerekded Sanctuarium-túl, az Oltár-helytől, mellyen a kenyér s bor megszenteltetni szokott, el vala rekesztve a nép igen ékes metzészü gátorokkal s rostélyokkal. De a Templom dereka szép renddel meg vala rakva székekkel. A Templomhoz kaptsoltatva szemléltettek több épületek is, úgy mint pitvarak, tornáczok, sekrestyék; mellyekben tudniillik vagy a Catechumenusok kereszteltettek, vagy az egyházi eszközök tartattak, vagy a kiknek tettszett a Püspökkel s Papokkal szállhattak.

Egybe-gyűlvén a sz. Püspökök és számtalan hivek ennek a Templomnak felszenteltetésére, és az isteni tisztelet gyakorlásának felajánlására, Eusebius Caesarea-béli tudós püspök predikállott a seregeknek. A többi között fordulván a jelenlévő sok püspökökhöz így szólla: *Oh ti Istennek baráti, Fő-Papok kik a szent köntöst, és a mennyei ditsőségnek koronáját viselitek, kik isteni kenettel illatoztok és a sz. Léleknek papi ruhájában fel-öltöztetek!* s. a. t. Jelentik ezek az igék, hogy már akkor a papi személyek őket külső emberektől megkülönböztető ruhákat viseltek, legalább akkor, a midőn Templomokban szolgálatot tettek. Másképen is gyakran vagyon régiek írásiban emlékezet a Papok *koronájáról*. Annakutánna csoportossan előszámlállya Eusebius az Istennek nagy tsuda-tételeit a Kristus hitinek meg-erősítésére, mellyeket már nem az Atyáktúl hallott, hanem maga szemmel látott. Le-festi minémü kegyetlenséggel iparkodik vala a pokolbéli Sárkány pogány Tsászárok által még böltsőjében megfojtani az Anyaszentegyházat. Magasztallya a Jésusnak végetlen Hatalmát, hogy az Evangyeliomnak szelid,

alázatos tudományával e világnak minden Hatalmasságát, barom módra élő nemzetségeit szolgálattára hódoltatta. Legnagyobb tsudának kiáltja, hogy ők magok a Romai Tsászárok a világnak Fejedelmi, a Kristust, az egy élő Istent megesmérték sat. Lásd Euseb. L. X. Hist. C. 3.

Akkor ugyan az említett Eusebius írta ama nagy könyvet, *De Præparatione Evangelica*, az Evangyeliomi készületről, melyben az a tzélja, hogy a Pogányok és Zsidók ellen megbizonyítsa, hogy a keresztények nem oktalanul, nem vakon, s vakmerően hisznek az Evangyeliomnak; hanem fontos, nehéz és meggázolhatatlan okokra nézve. Felnyitotta s világ előtt megmutogatta a Pogányságnak hamis Istenekkel, ördögi s babonás tiszteletekkel, hitetlen s hazug mesékkal rakva lévő szekrényeit. *In Demonstratione Evangelica* megmagyarázza, hogy a Zsidók hite s törvényre helyes, mindazáltal az ő *Ceremoniájoknak*, szertartásoknak törvényeire a keresztények nem kötelesek. A Moiséstől kiadatott Ceremoniák tsak az egyetlen egy Zsidó nemzetnek adattak, nem minden nemzeteknek, melynek tudni illik tsak egyetlen egy Templomba vala szabad áldozni. Ezt a törvényt az egész világ nemzetségi meg nem tarthatták, bátor akarták volna. Magoknak a Zsidóknak sz. könyvei ellenben azt tanítták, hogy az Uj Szövetségre, Testamentomra, az Evangyeliom megtartására a világnak minden nemzetségi hivattattak.

Eusebius jelessen *Lib. 1. de Demonst. Ev.* két szakaszba osztja a keresztényeket. Elsőbben u. m. vagynak keresztények, a kik tökéletesb életre adták magokat, kik tudniillik meg nem házasodnak, férjhez nem mennek; kik e világi javaknak bírását magoktól elvetették; kik emberek társaságátul magokat elvonták, egyedül Istennek szolgálattára lévén felszenteltetve, magokért s egyebekért szüntelen könyörögvén. Másodszor vagynak keresztények, a kik közönségesen szokott móddal élnek, házasodnak, gyermekekkel s tselédgyekkel bajoskodnak, vitézkednek, szántással, kapállással élnek, kereskednek sat. Mindazáltal istenessen élnek, bizonyos napokban tsupán tsak Istennek szolgálnak. Mai napiglan e két szakaszban taláztatnak a Krisztusnak hivei, a katolikusok, melyben hajdanában találta első keresztényeket Eusebius. Árnýéka sem taláztatik ellenben e két

szakaszban levő keresztényeknek a mostani új vallásuaknál, Reformátusoknál és Augustanusoknál, kiknél bizonynyal visszajára vagyon fordítva az Evangyliom, és ott vagyon a láb, a hol kell vala lenni a főnek; mivel ők az életnek azt a módgyát nyelvellik s martzongják, melyet a régi hivek főbnek és tökéletesbnek tartották.

Igy ditsőítették, így erősítették a Tudós férfiak Irásokkal a kereszténységet; viszont pedig Irásban járatlan férfiak, magánosan élő szent emberek tsudatételekkel, kiváltképen való sanyarú szent étellel illatoztatták és tündököltették a Kristus Szentegyházát. Ez üdőben mindenféle betegeket gyógyit és ördögöket űzött vala *Remete sz. Antal* Alexandria mellett. Szomjúságtúl megepedő Remete társainak a száraz földből eleven forrást támasztott imádsága által. A meszsze lévő történeteket gyakran menyei jelentésből úgy tudta, mintha a történetek helyén volt volna sat. Egyiptomnak más résziben a *Nyitra* hegyeinek barlangjába lakott sz. Amon; ez gazdag és nemes férfiú vala Remetesége előtt. Megházasodott ugyan Szüleinek kedveket szegni nem akarván, mindazáltal mátkáját istenes tanátsával arra vette, hogy tizenennyoltz esztendőknék elfolyása alatt úgy élnének, mint két test s vératyafiak. Végre *Nyitrai* hegyek barlangiba magát elrejtette; sok Remeték Atyává lett, és tsudatételekkel fénylett. Lásd *Vit. Patr. L. II. C. 30.* Felső Thebais pusztában virágzott sz. *Pachomius*. Ez ifúságában felgyulladván lelkében, hogy Remete életre adná magát, megértette: hogy Thebais igen rejtek barlangjába régtől fogva minden emberektől elzárva lakozik *Palemon* nevű öreg sz. ember. Ezt felkeresi, tzellátskájának ajtaját zörgeti, hogy társaságában mint tanitványt bévegye buzgósággal kéri. Kinek az öreg ember: *Én velem jó ifiú nem lakhatol. Nem könnyű az igazán való remete élet. Sokan jöttek már ide megúrván a világot, de nem állhaták meg e sanyarú életet, vissza ballagtak. Tud meg fiam: én más eledellel nem élek, hanem tsak kenyérrel, és sóval; soha olajost nem eszem, bort soha nem iszom; éjjelig, és gyakran egész éjszaka a Zsoltárokat énekelgetem, avagy az Istennek könyveiből elmélkedem. De mennél inkább ijeszgeti vala *Palemon* *Pachomius*t, annyival inkább lángodozik vala az ifiúnak lelke a magános sz. életnek szerehnétől. Azért ott marada a barlangban*

Palemon iskolájában. Egykor Husvét napján *Palemon* parantsolattyából ebédetskét készítvén Pachomius, a zöltséget kevés olajjal megönté. Ezt megtudván Palemon homlokát veregetvén könyvezzve mondá: *Az én Uram Istenem keresztre feszítettett: és én olajt egyem!* Azután Tabenna tartományba költöztek. Sz. Palemon halála után sokan követték Pachomiust, kiknek naponkint való regulát, rendet szabott, miképen éllenek egyetemben a Klastromban. Két kézi munkájuk után keresték sanyarú élelmeket, hogy senkinek terhére ne legyenek. Nem különben másutt Palaestinában kihiresedett sz. Hiláron Remetének szentsége. Remeteségének első napjaiban reátalálván a hegyi tolvajok, kérdék: mit tselekedne, ha rá ütnének a tolvajok? Felelé: Mivel semmivel bir, semmi kárt nem valhat, azért a tolvajoktól nem tarthat. Mondák: Úgy de megölhetnek? Felele: *Az igaz, megölhetnek; de mivel hogy készen vagyok mindenkor a halálra, tőlük ezen okból sem félek.* A nyughatatlan, sanyarú élet miatt tsak a tsontja, bőre vala e sz. férfúnak. Kiváltképen való Szentsége, és sok tsudatételeinek nagy volta miatt, száma nélkül minden rendű emberektől látogattatván így panaszolkodik: Jaj ime visszatertem a világba! Béremet még ez életben elvettem! Palaestina s több egész Tartományok nagy embernek kiáltanak! Azért utnak indula, hogy magát feltaláltathatlanul elrejttesse. De megtudván ezt az ájtatos népek, többen tiz ezer minden rendű embereknel környülvették, sirva kiáltva könyörögvén, hogy őket el ne hagyná. Ennek tsudálatos élete és menyei magaviselése hitelesen írva vagyon *in Vit. Eius.*

Constantinus Tsászár *ap. Euseb. L. 1 Hist. c. 6.* megparantsolá Anulinusnak Affrikabeli Fő-Tisztinek, hogy nyomozná ki azokat s neveket feladná, a kik a katholica Ekklesiának egyességét s tsendességét felháborítanak. Ezek nem mások hanem a Donatisták. Naponként gerjesztik vala a meghasonlást a Donatisták, és magátul a Tsászártul merik kérni, hogy adna nékiek papi Birákat Püspököket, de nem másutt, hanem Frantzia Országban, a kik megvizsgálgják e visszavonásnak valóságát. Mindazáltal Constantinus ennek az egyházi versengésnek megvizsgálását bizta a Római Pápára sz. Melchiadesre, oda utazván mind a Donatistákat, mind Caecilianus Carthagóbéli Püspököt a többekkel. Melchiades tehát egybegyűjtvén a katolikus Püs-

pököket, Frantzia Országból hármat, Olasz Országból tizenötöt, Gyülekezetet tartott. Megjelent Caecilianus tiz katolikus Püspökökkel, nem különben a szakadást szerző tiz Donatista Püspökök, kiknek vezérek vala Donatus a Casis Nigris, Urunk születése után 313-ik esztendőben. Markokban szakada a Donatistáknak minden hazug vádlások Caecilianus ellen, azért az Atyák egyenlő voxal Caecilianust ártatlannak, és a Püspökségre törvényesen felszenteltetettnek mondák. Mindazáltal az ő vádlóit, és véle ellenkező több Affrikánus Püspököket az Ecclesiából ki nem tilták, akarván a megháborodott egyességet helyre hozni, nem a visszázkodást nagyobbra szakasztani. Hanem egyedül Donatus, mint sok gonoszságokban találtatott, és minden zenebonának, botránkozásnak oka, megátkoztatott s kivettetett. Mivel pedig mind Caecilianus, mind az ő ellensége Majorinus, mint Carthagoban Affrikában Fő- s Anya-Püspökök, helyelhellyel a püspöki városokban Püspököket rendeltek, következőképen sok városokban kettő vala a Püspök, hogy annál könnyebb volna az egyesség, azt végzettk, hogy az legyen olly helyeken a Püspök, a ki előbb a Püspökségben. *Lásd Optat. L. 1. Collat. Carthag. August. Epist. 172. cont. Julian. c. 3.* Fészkelődtenek sokat azután is a Donatisták; kiknek minduntalan való nyelveskedések volt, hogy Felix Aplungitanus Püspök ollyakat vétett, mellyek miatt mind ő maga a Püspökségből kiesett, mind pedig Caecilianusnak ő általa lett szenteltetése törvénytelen. Hogy e perpatvarnak nyakát szakasztaná Constantinus Tsászár Aelianus Tiszte által sok Püspökök jelenlétében a Caecilianus és Aplungitanus Felix Püspökök ártatlanságát, s a Donatisták hamisságát kitanulta.

Ez sem vala elég. Mivel a Donatisták eretnekek módját követvén panaszolkodtak, hogy a Rómába tartatott Gyülekezet kevés Püspökökből állott, s ők elégségesen meg nem hallgattattak, Franczia Országban Arelatum városban Egyházi Gyülekezetet parantsolt. Egybegyültek Kis Asszony havának első napján 314-dikben Frantzia, Anglia, Olasz, Spanyol, Sicilia Országokból s Affrikából. Már akkor Melchiades Római Pápa megholt; ennek helyébe választatott Sylvester Pápa. Ennek a Pápának követtyei valának e Conciliumban Claudianus és Vitus Papok, Eugenius és Cyriacus Diaconusok. Kevésben, abban is

hamissan vádolták Donatisták Caecilianust és Felixet. Mellyet látván az Atyák, helyben hagyák a Római Gyülekezetnek végezésit. Megírák az Atyák Sylvester Római Pápának valamint találák a dolgot, ilyenképen: „Vajha te magad is jelen voltál volna! bizonynyal a Donatisták elmarasztásában keményebbek voltunk volna, a mi örömünk tellyesebb lett volna. De el nem hagyhatod azt a püspöki széket, melyben az Apostolok ülnek, és az ő kiontatott vérek az Istennek ditsőségét mindenkor hirdeti. De nem csak azt végzettük a miért egybegyültünk, hanem a sz. Léleknek és az Angyaloknak sugarlásából több más végzéseket tettünk, és a régi rend szerint úgy tartjuk, hogy azoknak kihirdetése tégedet illet, kire vagy bizva az egyházi rendnek s fenytéknek legnagyobb része.“ Ime melly tisztelettel és engedelmisséggel viseltettek Anyaszentegyház zsengéjében a Püspökök a Római Szent Székhez! Ide vigyázzatok szerencsétlen Reformátorok!

Arelatumi Conciliumban ezek a végezesek lettek az Atyák által, mellyeket sz. Sylvester Pápa megerősített. Némelyleket megjegyzek: 1. A Husvét napja egész világon azon egy nap tartassék, melly napnak kihirdettetése a Római Püspök tiszte. 2. Minden egyházi személy ott maradjon, a hol felszenteltetik; más különben hivatalyából letétessek. 3. Az uzsorás papok kitiltassanak az Ekklesiából. 4. A Diaconusok áldozatokat ne tegyenek, és a papok engedelme nélkül semmit se tselekedgyenek. 5. Ha idegen Püspök jön a városba, adassék néki hely, a hol Áldozatot tehessen, Misét mondhasson. 6. Mivel akkor a világi Törvény az vala, hogy a kinek felesége, kiváltképen ifiúnak, házasság-törésben esik, más feleséget vehessen, hogy az Atyák egyenessen s áttallyában ne láttassanak a tsászári törvény ellen ágaskodni, a melly másként az Evangyelionnal meg nem egyez, megparantsolák *Can. 10.* keményen megintesenek az ollyatén férfiak, hogy más feleséget ne vegyenek.

Ez időben Galatii fővárosban *Ancyran* hasonló egyházi Gyülekezet tartatott. *Euseb L. H. X.* Egyebek között ezeket végzették: 1. A kik pogányok alatt áldozatot tettek a hamis Isteneknek, és azután töredelmességből igazán pogány Birák előtt megvallották a Kristust, bé-botsáttattak ugyan az Ekklesiába, de Áldozattul, sz. Misétől és Prédikállastul eltil-

tattak. 2. Különbféle sanyaru penitentzia tartások alá vettettek azok, a kik valaha áldoztak Isteneknek mint a pogányok. *Can. 5. 6. 7. 8. 9.* — 3. *Can. 10.* azt rendelik az Atyák, hogy ha valaki Diaconussá rendeltetik és szabadságot nem kér a Püspöktől hogy feleséget vehessen, ha azután megházasodik, kivetessék az egyházi szolgálatból. 4. Valaki szüzességét az Istennek fogadással leköti és fogadását általhágja, úgy büntetessék, mint a ki két feleséget vesz. 5. Valaki házasság törésben esik, hét esztendeig nem lesz része a *Sacramentomban* sat.

Tsakhamar hasonló Gyülekezet tartatott *Neo-Caesareaban* Antiochiai Püspök alatt. Ennek különös megjegyzésre való végzései ezek: 1. Valamelly Pap feleséget veszen, vettessék ki a Papságból. Mit mondanak erre Reformator Uraimék! 2. Mivel akkor többire csak egy Szent Mise szolgáltatott egy helyen, hogy a rend megtartassék, azt végzették az Atyák, hogy az új Testamentomi áldozatot Püspöknek jelenlétében engedelme nélkül ki ne szolgáltatassa a falusi Pap, sem pedig a városi Papok jelenlétében sat.

Azonban az Arelatumbeli Atyák Constantinus Tsászárnak tudtára adák, mit végzették a Gyülekezetben. De mivel annak utána is nyughataflankodtak a Donatisták, végre sok bosszankodások után maga a kegyes Tsászár megakará vizsgálni ügyeket. De ő is Caecilianust ártatlannak, és a Donatistákat hamisságban találá. Mivel pedig a Tsászár ellen is zúgolódni, s eretnekek szokása szerint, nyelveskedni bátorkodtak, 316-dik esztendőben Constantinus a nyakassabb Donatistákat számkivetésben küldötte, minden templomjokat elvette, és kemény parantsolatokkal szakadásokat illette. Lásd *August. Epist. 162.*

Mikor Constantinus Tsászár kegyes Fejedelem a keresztény Anyaszentegyházat minden iparkodással terjeszti és ditsőíti, Licinius Tsászár ellenben, bátor alattomban, kegyetlenséget forral magában a keresztények ellen. Történt, hogy *Sinicius* Constantinus ellen fegyvert ragadott, és hogy ebbéli gonoszságáért meg ne büntetessék, Licinius Tsászár szárnya alá folya-modik. E vétkes s gonosz embert többszöri kérésére Constantinusnak nem akará kiadni Licinius, mellyből közöttök szörnyű hadakozás következett. Ebben megverettetvén Licinius, békeséget s engedelmet nyert a kegyes Fejedelemtől. De nem so-

kára ismét Licinius maga ellen felgerjeszté ötet, nem különben mint a pogány Tsászárok, üldöztetvén a keresztényeket, kiváltképpen a Püspököket. Föidig az ő Tartományiban lerontattak a Templomok; megölettettek, s apró darabokra vagdaltattak, s más keserves halállal megölettettek a keresztények. Akkor Örmény Országban Sebaste Városban történt ama nevezetes 40 Mártírok Szenvedése. *Act. sinc. MM. p. 583. Basil. Hom. 20. Socr. L. 1 c. 3. M. Euseb. in Chron.* Licinius kegyetlenségének mi vége lett, alább megmondom.

Az alatt Constantinus az egész Romai Birodalomban közönséges Törvény gyanánt ezeket rendelte és minden Országokban kihirdettette: 1. Hogy Vasárnapon innepet tartván, semmiféle munkát a nép ne tegyen; sem pedig az ítélő Birák azon a napon ítélő székben ne üljenek. 2. Pénteket is megüllyék a Krisztus kinszenvedésének tiszteletére. 3. Hogy szabad legyen kinek-kinek a maga javait Szentegyházakra, s isteni szolgálatra hagyni. 4. Hogy az eddig megtartatott Romai szokás szerint már ennek utánna semmiféle gonosztévő, s meg-szent-tentziáztatott ember keresztre ne feszíttessék. 5. Hogy akár-minémű fel- és alperesek ne tartozzanak világi Birák előtt ügyöket folytatni, ha tettszik nekik Püspökök elejébe terjesztetni stb. *Lásd L. 3. Cod. de Fer. Euseb. IV. Vit. c. 18 és 26. Zozomen. 1 c. 7. 8. 9. Cod. Theodos.*

Immár érkezünk azokra az üdökre, melyekben támadott a pokol mélységéből amaz üstökös Tsillag, a Kristus Jézus örök igaz Istenségének eskütt ellensége, *Arius* és az ő dögleletes eretneksége, mely által érzékenyebben üldöztetett a katolika Ekklésia, hogysen három száz esztendő alatt a pogányoknak minden kigondolható fene kegyetlensége által. Méltó, K. O. hogy fundamentomábúl megértsed ennek a fő Eretneknek, s az ő legmirigyesebb eretnekségének eredetét. Arius himet varrott utánna következett minden Tévelygőknek: azon a nyomon mentek minden üdöbéli színes Reformátorok mellyen Arius; azon a nyomon mentek nevezetes Luter és Kalvinus, Zvinglius.

Arius tehát született Lybiában. Iskoláit kitanulta a leghiresebb Alexandriai Iskolákba. Ott is maradott, és az Egyházi Rendbe állott. Mivel pedig Meletianusokhoz kaptsolta magát, kiket sz. Péter Alexandriai Püspök bizonyos okokra nézve az

Ekklesiából kitiltott, őtet is kitiltotta, mindazáltal magát színesen megaláztatván és jobbulását igérvén, vissza fogadta a sz. Püspök, sőt Diaconussá tette. De ismét a Meletianusok után dühödvén, ismét kitiltatott az Ekklesiából, és ámbár e ravasz kigyó igen fitogatta volna magát, mintha ő valóban katolikus volna, meg nem nyerhette sz. Péter Püspöktől, hogy bé-venné az Anyaszentegyházba. Sőt egybe híván Achillast, Alexandert és több papi személyeket, kérte őket a szent öreg Püspök, hogy az ő halála után is soha egyességbe s atyafiságba ne lépjenek Ariussal, kinek belső része tellyes minden hamissággal s istentelenséggel. Láttam (ugymond a sz. Püspök) láttam minap a midőn imádságban volnék egy ékes de szomorú ifiat megszagattatott feje gyolts újjatlan ruhában. Felkiálték: ki szaggatta volna meg azt a ruhát? feleletet vettem az ifutúl: *Arius mihi scidit*; Arius megszagatta; vigyázz pedig, hogy őtet az Ekklesiabeli egyességben s társaságban be ne vegyed.

Kevés napok után Galerius Maximinus pogány Tsászárra parantsolattyaiból a Kristus hiteért megragadtaték sz. Péter Alexandriai püspök, és mint ditsőséges sz. Mártírnak feje véte-ték Karátsony Havának 4-ik napján 310-dikben. Sz. Péter helyében Püspökké választák Achillast. Ez Ariust ravasz és kép-mutatással kendőztetett alázatossága után misemondó Áldozó Pappá tette, és mivelhogy az igen népes városban apróbb me-gyékre osztatott több Templomok is valának, mind meg-annyi plebánusok vezérlése alatt, ezek közül egyet Baucalis nevezetűt reá bizá Ariusra; hogy abban a népet katolika tudományba oktattá, és Szentségekkel szokás szerint táplálná. *Lásd S. Athan. in Vit. S. Anton. Euseb. in Chron. Sozomen. L. 1. Hist. c. 14. Epiph. de Haer.* — Vala Arius magos szabásu férfit, szomorú tekintetű, éles elméjű, ékessen szólló, de ravasz és édesgető beszédű, irigy, nyalka, haragos, és Nazianzenus bizony-sága szerint, mint a gonosz lelkek seregétől megszállott hamis ember. *Epiph. Haer. 69. Ruffin. in Hist. in it. Athan. lib. 1 adv. Arian.*

Achillas hamar meghala. Helyében Alexandriai Püspök lőn sz. Alexander. Itt már Theodoretust halljuk. *Liber II. Hist. Ec.* „Per idem tempus Arius . . . cum videret Alexandrum ad Episcopatus gubernacula designatum, invidiae flammam, qua

incendebatur, minime reprimere, sed ea vehementius inflammatus materiam contentionis, et discordiae in dies aucupari laboravit etc.“ Azon üdö alatt Arius, midön látná, hogy a Püspökség kormányzására nem ő, hanem Alexander emeltetett, az irigységnek lángját mely ötet felgyúllasztotta, meg nem fojtotta, sőt inkább attúl igen s nagyokban emésztődván, a tusakodásra és visszavonásra naponként okot s alkalmatosságot vadászni iparkodott. Történt, hogy Alexander Püspök maga Pappai előtt tanítást tartván, a Szent Háromságrúl szóllana, nyilván modván, hogy a Szent Háromságban egyetlen-egy volna az isteni természet. Arius legottan szembe szállván maga Püspökével, kiböffen-tette régen begyiben fekvő ördögi eretnekségét, mondván, hogy volt olyan idő, melyben a Fiu Isten nem volt, és hogy az Atya ötet, mint más teremtest semmiből teremtette stb. Hallatlan káromkodás vala ez, mivel a katolika Ekklesia elejétől fogva úgy tartotta, *hogy a Fiu, valamint az Atya öröktül fogva való: hogy nem teremtés, hanem az Atyával azon-egy állatú örök élő igaz Isten.* Jóllehet Arius vakmerőképen, s égre meresztett szemekkel eretnek szavait tovább is nyújtotta, és ezt a halálos mérget nem kevés vigyázatlan lelkekbe botsátotta, mindazáltal Alexander Püspök semmit el nem mulatott, hogy atyai kegyességgel, szelid oktatással ezt a veszett embert észére hozhatná. De tapasztalván, hogy szeretsenyt mosogatna, és az undok eretnekség elébb tovább mint a fenerák tsúszna s mászna, és már nem tsak Alexandriába, hanem a szomszéd városokba is elhatott ennek az Aspis kigyónak fulánkja, egybe gyűjté az Egyiptombéli Püspököket. Minekutánna a dögleletes eretnekséget megvizsgálák az Atyák, Ariust, és véle tzmboráló Achilles, Euzoius, Aithales, Lucius, Sarmatus, Julius, Menas, más Arius és Helladius Diaconusokat kiátkozták és kivetették a Krisztus Anyaszentegyházából és ezt a végzést megirá Alexander minden katolikus Püspököknek, lefestvén eretnek tanításoknak rettentő éktelenségét, ellenben sz. János Evangyeliomának első részéből, nem különben sz. Pálból *Coloss. 1. 15. Hebr. 1. 2. Rom. 8. 1. stb.* hatalmassan megmutatván a Kristus Jésusnak örök Isten-ségét. Vége felé főpásztori levelének lefesti az Arianusokban minden újító Reformátoroknak valóságos ábrázattyokat: „Minden régi Atyáknál magokat sokkal böltsebbeknek állittyák, és azok-

nál a kik Mestereink valának; az egész világ Püspököt ostobáknak, értetleneknek kiáltják. Ők egyedül bőltsék, tudósok; ők az igaz tudományuk feltalálói; egyedül nekik jelentődött meg, a mi még senkié a nap alatt elméjébe nem tűnt.“ Imhol a Reformáló Ariánusok! Minekutánna e levélben kimagyarázta volna, miképen hiszik a katolikusok a Sz. Háromság egy igaz Istent, eképen bérekeszti szavait: „Hiszszük s valljuk az egyetlen egy katolika és Apostoli Anyaszentegyházát, melly győzhetetlen, és minden eretnekek ellen győzedelmes, ha az egész világ ellene támadand is.“

Az alatt a métely naponként tovább-tovább terjedett Egyiptomban, Felső Thebaïsban és Lybiában. Sőt Arius eretnekségét már két Püspök is bévette, u. m. Secundus Ptolomaisbeli, Theonas Marmaricai Püspökök. Ama híres s tudós Nicomediai Püspök pedig Eusebius mások előtt s nyilván pártját fogta s oltalmazta Ariusnak. Azért sz. Alexander Püspök Alexandriába mintegy száz Püspökökkel ismét gyülekezetet tartott, mellyben Arius s az ő tzimborai újra átok alá vettettek, s az Ekklesiából kiűzetettek. Ezen ítéletnek és végezésnek okát adá sz. Alexander, levelet írván az egész világ katolikus Püspökinek, ilyenképen: „Ő ugyan ezt a gonosz új tanítást halgattással megfojtotta, és tsupán tsak az hitesegezett Apostatákban kiírtotta volna, hogy az igaz ajtatos keresztények fülei meg ne botránkoztatnának. De mivel — ugymond — Nicomediai Eusebius ezeknek az Apostatáknak vezérlőjük, és mindenfelé botsáttott levelekkel oltalmazza, kintelen vagyok megszóllalni, hogy értésekre adgyam, kitsodák ezek az Apostaták, és melly halálos méreggel ölik meg az együgyűeket.“ Megnevezi osztán ezeket a vesztő embereket, s tovább mégyen: „Ezek az Eretnekek mondgyák — ugymond: Az Isten nem mindenkor volt Atya; volt idő a midőn Atya nem volt. Az Isten ígéje nem volt öröktől fogva; hanem semmiből lett; ő is teremtetett állat; változtatás alá vettetett stb. Ki hallott valaha ezekhez hasonlókat? Ki hallja ma ezeket, és ne álmélkodgyon? Ki ne dugja be füleit, hogy meg ne fertőztessék illetén káromkodással? Sz. János mondgya: *Keszdetben vala az Ige*, vallyon ki ne átkozza azokat, a kik mondgyák: volt olyan idő, mellyben nem volt az Isten ígéje? Evangyéliom mondgya: *Ő általa lettek mindennek*; ezek

az utálatosok mondgyák, hogy ő teremtetett állat. Hogy helyhez-tethetik őtet azok számára, a mellyek ő általa teremtettek? Ha Igéje, ha Böltsessége az Atya Istennek, miképen valaha nem volt? talán valaha az Ister Ige és Böltsesség nélkül volt? Miképen vettethetik az változás alá, a ki azt mondgya Joan. 10. *Én vagyok az Atyában, és az Atya én bennem vagyok: én és az Atya Egy vagyunk*; és az Apostol szerint *Hebr. 13.* a Jésus Kristus az ma, aki tegnap és minden üdőkben? sth. Illyenképen gyakran megtzáfoltuk szavokat; de szüntelen most így, most amúgy változnak mint a Chameleon, és minden eret-nekeknél gonoszabbak, mivel az Antikristushoz épen hasonlók, el akarván rontani az Úr Jésus Istenségét. Mi őket ezekre nézve megátkoztuk, és mind a hittől, mind a katolika Anya-szentegyházról elvetettük, a mit néktek Tisztelendő Atyánkfiai tudtotokra adunk, hogyha valaki közülök hozzátok megyen, (mivel igen szentelenek) bé ne fogadgyátok, és azokat mellyeket irántok Eusebius avagy más valaki fog irni, el ne higgyétek.“ *Gelas. C. 12. LII. c. 3.*

Arius kiűzettetvén Alexandriából, Palaestinába méne, holott némelly Püspökök oltalmok alá vették. De egyebek felett pár-tyát fogá Nicomediái Eusebius, megéllemedett híres Püspök, nagy tekintetű a Tsászár udvarában, mivel többire a Tsászár Nicomediába vala udvarával. Ennek Arius levelet ira, mellyben panaszolkodék, hogy Alexander Püspök őtet igazságért üldözi, s azokat is, kik az igazságban véle egyet értenek. Dítsekszik Arius, hogy véle egy értelemben vannak ezek: Caesareai Euse-bius, Theodotus Laodiceai, Paulinus Tyrusi, Athanasius Ana-zarbai, Gregorius Berytai, Aetius Lyddai Püspökök. Vevén Euse-bius a levelet, nem egyszer levele által kérte sz. Alexandert, hogy fogadná vissza az Ekklesiába Ariust, de meg nem nyer-hette. Ezt nem tűrhelvén Eusebius, Bithyniába magával egy szöszű Püspökök egybegyültek, és onnan levelet botsátottak a többi Püspökökhöz, hogy Ariust és az ő társait ne tartanak Ekklesiából méltán kivettetett eretnekeknek. Sőt megengedék, hogy Palaestinában bizvást predikálhasson a népeknek Arius és az ő pajtársai. Akkortáiban Arius eretnekségének mérgét olyan kótáju énekekbe foglalá, minémű kótákon szoktanak éne-keltetni fajtalan énekek a bordélyházakban s más tisztátlan he-

lyekben. Ez az Arius Énekes könyve Thaliának neveztetett. Ezen igen kaptak a vigyázatlan s eszeveszett férfiak, asszonyok, leányok, melly eszközzel igen eltenyészett az ő dögletes tanítása. Lettenek ezek Kristus születése után 322 esztendeig. *S. Athan. Sozom.*

Ezek midőn a Napkeleten ilyen zenebonával folynak, az Éjszakon lakó Tót nemzetségek, sajditván, hogy a Romai Birodalomnak véghelei szükséges őrizet nélkül volnának, számos seregekkel beütnek Thraciába és Moesiába, tűzzel vassal mindeneket emésztenek, sok rabot öszvefűznek. De Constantinus őket hamarjában nem csak visszaveré, hanem minden prédájukat elnyeré, 323-ban. Licinius, a ki már régen magában forrallya vala a mérget Constantinus, s mind a keresztények ellen, mint-hogy Thracia és Moesia Licinius Tsászárt Tartományai valának, nem csak meg nem köszönte, hogy azokból kiűzte Constantinus a Sarmata ellenkező seregeket, sőt inkább nagy bosszszonkodással vette, hogy Constantinus maga magátúl és kéretlenül más Tsászárt alatt levő Országokban merészlett menni hadseregivel. Ezt azért nagy lármával frigybontásnak, s nyilván való ellenkezésnek kiáltá. Többrül többre gerjedezvén Liciniusnak gonosz nyughatatlansága, kinszerítettett ellene Constantinus fegyvert rántani, hogy a sok ártatlanoknak halálát, az ő hallatlan fősvénységét, és másokat ok nélkül javaikból kiforgató kegyetlenségét megbosszszulná, és a Birodalmat nyugalomba helyhez-tetné. *Sozom. I. II. p. 680.*

Tehát mind a két részről a napnyugati és napkeleti Romai Tsászárok részéről igen nagy hadi készülétek szemléltettek. Constantinus felállított kétszáz hajókat, mindenikében harmincz evező ember; kisebb hajókat kétezret; százházezer gyalog emberből álló regementeket; más tízezer emberből álló hajós és lovas sereget. Licinius pedig felállított háromszáz ötven nagyobb hajókat; százötven ezerből álló gyalog, és tizenöt ezerből álló lovas seregeket. Constantinus táborban szálván maga mellé vette a Püspököket, és minden hadi zászlók előtt vitette a Kristus Jéhus sz. keresztének ékes lobogóját; szokása vala pedig e kegyes Fejedelemnek az ütközet előtt mindenkor a sz. Keresztnek zászlója s jele előtt ajtatosan könyörögni. — De Licinius kineveti s tsúfollja vala Constantinusnak istenes buzgó-

ságát; maga mellé vette az Egyiptomi ördögös, babonás, varázsló személyeket, a hamis Isteneknek pópáit, kik az ő Táborában az ördögnek naponként áldoztanak győzedelemeket jövendölve a pogány Fejedelemmek. Egybegyűjtve pedig a seregek Vezérét, velek együtt a Bálványok előtt állván eképen szólt: „Ime Barátim! Ezek a mi Atyáinknak Isteni, kiket úgy imádkunk, a mint Eleinktől tanultuk. Ezeket a mi ellenségünk (Constantinus) nem tudom mitsoda idegen Istennek szereteteért megvetette. Mikoron elejébe fogunk menni, szemlélni fogjátok annak az ő Istenének gyalázatos Jelét. De megmutattya a közelgető ütközetnek kimenetele, mellyik vétett közülünk az Isteneknek tiszteletiben. Ha az az eszméletlen Isten, a kit ma nevetünk, Constantinusnak, kinek hadi seregei mieinknél kevesebbek, győzedelemet fogadni, azt kelletik tisztelni. Ha pedig mi diadalmat nyerünk, a miről nem is lehet kételkedni, megvervén ellenséget, fegyverünket azok ellen fogjuk fordítani, kik az Isteneket megvetették.“

Licinius közel Adrianopolishoz egy alkalmas hegyen helyeztette táborát. De Constantinus elmésb, tanultabb Fejedelem, véletlenül meglöpvén az ellenséget, táborára egész erejével rohant, oly szerentséssén, hogy azon egy tsatával harmintz négy ezer embert vesztene Licinius, a ki nem állhatván a nagy erőt Byzantium városba szalada 324-ikben. De ott is Constantinus nyomába lévén, és vizen is hajóit többire elsüllyesztvén, Chalcedonba futni kinszerítettett. Holott újra a két Tábor kegyetlenül megütközött, oly változással, hogy száz harmintz ezer emberből álló hada Liciniusnak egészen elveszett, kevesen szaladással menthették meg élteket. Onnan Licinius Nicomediába szorult; de látván végre hogy mindenütt nyomába volna Constantinus, kétségben esett, és Tsászári öltözetből s hatalombul kivetközvé, a győzedelmes Fejedelemmek lábaihoz borúla. Megengedett ugyan akkor Liciniusnak; de mivel annak utána is pártütésben találtatott, Constantinus paransolattyaibul általvezettetett a boldogtalan pogány Fejedelem, és így ennek vesztével Constantinus Tsászár egyedül maga kormányozni kezdé az egész Romai Birodalmat. *Euseb. Vit. Const. L. II. C. 3. et seqq.*

Constantinus Istentől nyert nagy győzelem után béméne Byzantium városba. Legottan jövének elejébe a pogányoknak

tudós Böltséi s. a Philosophusok; panaszolkodván miért vetette volna meg a Romai isteneket, melyeket az ő Elei imádtak, és idegen új vallást hozna be a világra. Kérlek vala azonfelül, hadd lehessen nekik a Tsászárral jelenlétében hitnek dolgairól vetekedni Alexanderrel a város Püspökével. Megengedé a Tsászár. Annak okáért megjelenik Alexander egyfelől, más felől a pogány Philosophusok. De mivel a Philosophusok mindnyáján beszédnek eredtek, mondá a sz. Püspök: „Ne szóllyatok egyszerre mindnyáján, hanem egyet választatok magatok közül a ki nevetekben vélem vetekedjen.“ Választának tehát egyet. Ezt imigyen megszólítja a sz. Püspök: „A Jézus Kristus nevében parantsolom néked, ne szólj;“ és ime mindgyárt megköltve lévén nyelve megnémula. Ezen tudának híre kiterjedett, és sokakat a nyelvessebb pogányok közül is Kristus hitre térített. *Sosom. L. I. Hist. C. 18.*

Hogy pedig Kristusnak hatalma által nyert nagy győzelemnek édes gyümölcseit kóstolnák a Kristus hívei, azonnal a kegyes Tsászár minden kegyességgel tellyes parantsolatokat bocsátá minden Országokba, mellyeknek erejével valaki Kristusért rabságot szenvedett, jószágát vesztette, mind szabadsága, mind pedig világi java kinek-kinek visszaadott. Parantsolta, unszolta, tárházait felnyitotta, hogy mindenütt a keresztények Templomi felépíttessenek: hogy a Bálványok áldozati megszűnyenek sat. *Euseb. de Vit. Const. Lib. II.*

Hírül viszik azonban a Tsászárnak, Arius minémű felháborodást téssen az Egyiptomi és Palaestinabeli Szentegyházakban. Fájdalmassan értette ezeket a visszavonásokat, mellyeknek letsendesítése tellyes igyekezete volt. Mindazáltal Nicomediai Eusebius Püspök gyakran szembe lévén a Tsászárral elámitotta őtet, hogy ezeknek a visszavonásoknak egész fundamentoma nem valamelly fontos, és a hitnek derekát illető kérdés, hanem csak haszontalan s hiába való szóbeli versengés, a mint kitettség a Tsászár leveléből, mellyet irt Alexandriai Püspöknek sz. Alexandernek és Ariusnak. De nem csak Arius háborította meg az Alexandriai Ekklesiát, hanem Colluthus pap is, a ki azt hintetgetvén, hogy nints nagyobb hatalma a Püspöknek, mint akármelly közönséges Papnak, egynehány személyt vakmerőképen Pappá szentelt, mintha Püspök volt volna. Mind a két eretnek-

ség megfojtására küldetett *Osius* Püspök Alexandriába; holott is számos Püspökök egybe gyűltenek, Colluthus eretneknek találtatott, és letétettek a Papságból, valakik ő általa Papokká tétettek. *Ap. Athan. 2. 294.* Akkor támadott Mesopotámiában az Audianusok szakadása is; kik a zsidókkal egygyütt ülik vala a Husvétet, és az Antropomorphita eretnekekkel bolondoskodván, tagokat tulajdonítottak az Istennek, valamint az emberi testnek. *Epiph. Haer. 70.*“

Az első könyvet idegen kéz, a többit Gusztinyi jól olvashatólag írta; a lapszéleken javítások és pótlások; a bőrkötés hátán: M. SS. Jo. Gusztiny E. N. Pars. I.

79. sz. Ivrét. Év nélkül. 188 levél.

Gusztinyi János: Az Angyalok és Szentek tiszteletéről.

Czim nélküli hitvitázó munka, melynek tárgyát azonban szerző a bevezetés VI. pontja alatt ekképen határozza meg: „Hogy tehát kifüggesztett tárgyamtúl el ne távozzak, *a már megditsőítette és menyben Istennél országló Angyali és Emberi boldog Lelkeknek tiszteletéről, és az ő esedezésekről kell szólnom* és azt az új Mestereknek mérges nyilai ellen az egy igazságnak paissával oltalmaznom.“

Egészen ismeretlen mű; talán az, melyről Horányinak volt némi sejtelme, midőn ezeket írta: „Medidatur doctissimus prae-sul opus aliud Theologicum; ignotum mihi est argumentum, sed quod nobis tantum egrogia a tanto Viro pollicetur.“¹ — Tartalma, a már említett bevezetésen kívül, következő:

9. lev. II. Rész. Ó Testamentomban a Szentek Lelkeinek állapotjáról.

21. l. III. Rész. Az Új Testamentombéli Szentek Lelkeinek állapotjáról.

34. l. IV. Tudgyák-e a Szentek Lelkei Egekben azokat, a mellyek itt alatt a földön történnek?

¹ Mem. Hung II. p. 52.

45. l. V. Szemen szedett tsupa Szent Írásból kiteszem ; mit hiszen a katolika Ekklesia a Szenteknek Tiszteletéről és Segítségül hívásokról.

47. l. VI. Tiszteljük-e és miképen a Boldog Lelkeket ?

77. l. VII. A szenteknek Segítségül hívásokról.

Az értekezés a 82. levél tullapján e szavakkal végződik : „Semmit sem nyomhat a latban okos, istenes ember előtt az új Mesterek szer-szava : *Calvinus vel Geneva dixit* ; Kálvinus, Geneva mondá ! Ezek az ujitó Pythagorások a Szent Írásnak elejétől fogva bévett tzikkelye ellen, Sz. Ágoston, Sz. Hieronymus, Sz. Chrysostomus sat. ellen egy batkát sem érnek.“

A 83. levélen, szintén czim nélkül »*Katolikus és új Donatista*« közötti párbeszéd alakjában, egy új értekezés következik : „**A kath. Ekklésiaról**“, melynek bevezetésében szerző bizonyítja, hogy az úgynevezett reformátorok tanítása ugyanazon alapon áll a régi donatistákéval.

88. lev. I. Rész. Az Eklésia ismeretéről közönségesen.

93. lev. II. Rész. Az igaz Ekklesia *Katolika*.

101. lev. III. A Kristus Anyaszentegyháza *Egy*.

113. lev. IV. Az igaz Ekklesia *Sancta, Szent*. A következő levélen megszakad a párbeszéd, e szavaknál : „Az ujitóknak minden Szentsége és tökéletessége tsak olyan mint a Sodomá almája : kívül szép, piros, eleven ; belől pedig utálatosság.“

A 116. levél után tévesen bekötöttett a 75. sz. a. említett töredék.

125. lev. Egy kezdet és befejezés nélküli értekezés az **apostoli hitvallásról**.

141—168. lev. **Jézus Krisztus élete**. Végén : „Ez a Jézus Kristus életének rövid summája, a mint írva hagyták a négy Evangyelisták.“

169—187. lev. Czim nélküli töredék, mely így kezdődik : „§ 1. Ulysses beszéll a Tengeri Tsigával.“

Kezdetről végig Gusztinyi írása. A bőrbe kötött könyv hátán : M. SS. Io. Gusztiny E. N. Pars. II.

80. sz. Ivrét. a XVIII. századból. 228 levél.

Rabesek András, szepesi kanonok gyűjteménye. I.

Vegyes másolatok a szepességi levéltárakból, melyek az ottani szerzetes rendekre s a XVII. századi vallási viszonyokra vonatkozó érdekes adatokat tartalmaznak.

1. lev. Relatio Ingressus, Laborum et Passionum Patrum Scholarum Piarum Scepusiensium.

13. lev. Relatio Sacrilegii Olassinensis, perpetrati in Persona P. *Francisci a S. Venceslao* Scholarum Piarum, in uno ex XIII Oppidis Capitaneatus Scepusiensis, in Archi-Dioecesi Strigoniensi die 12-a Mensis Octobris, circa horam antemeridianam 10—12, Anno Salutis 1671; collecta ex binis Decretis Commissorialibus, comprobatis authentice iuramento corporali viginti quatuor virorum utriusque partis, et quatuor actorum testimonio; item caeno, luto, lapidibus conspurcatarum in publica Processione SS. Imaginum B. Virginis Mariae; violatio Mandatorum S. Reg. Mattis et Excell. Principis Lubomirski; Invasio defuncti infantis, Patris lapidatio, Catholicorum percussio, vilipendium sacrosanctae Fidei Catholicae, contemptus et despectus a Lutheranis Olassinensibus publice illatus, sub Iudice Valentino Schnell, et Praedicante Daniele Kles. — Ezen vallásháborítási eset leírása után az összes arra vonatkozó okmányok közöltetnek.

57. l. Extractus eorum, quae de Apostolicis Ven. Viri Dei, Rev. Patris *Francisci a S. Venceslao* Scholarum Piarum Pauperum Matris Dei per Regnum Hungariae Missionarii, laboribus, et in Vinea Domini impensis fatigiis, atque sudoribus in vetustis Ecclesiae Krompachiensis in I. Cottu Scepusiensi Manuscriptis edax memorabilium antiquitas residua ad posterorum reliquit memoriam.

66. l. A Szepességben 1671 óta működött kegyes tanítórendiek életrajzai.

86. l. Informatio de Principio vindicatarum Ecclesiarum XIII Oppidorum, et quidem cura et labore RR. Patrum Scholarum Piarum Collegii Podolinensis.

128. l. Introductio Patrum Soc. Jesu in dominium Con-

ventus Leuchoviensis, ac Templi et Coemeterii eidem adiacentis. (1671—73.)

134. l. Mandatum Statutorium et Introductorium pro parte Patrum Paulinorum Kesmarkiensium dd. 30 Decemb. 1673.

136. l. Relatio de Statu Provinciae Hungaricae Ordinis Minorum S. Francisci Conventualium. (1526—1711.)

156. l. De Claustri Lechnitzensis erectione, eiusdemque per manus diversas tentione, et in Patres Camaldulenses devolutione.

168. l. Ad Sacr. C. Reg. et Ap. Mattem supplex Libellus per Augustanae et Helveticae Confessionis addictos in Regno Hungariae degentes porrectus; kelet nélkül.

200. l. Ad Eandem supplex Libellus Helv. Conf. addictorum L. Reg. Civitatis Debreczinensis; kelet nélkül.

218. lev. Sz. Ferencz rendi szerzetesekre vonatkozó okmányok, ezek között *Károlyi Klára, néhai gr. Haller Gábor özvegyének* magyar levele, melyet érdekes voltánál fogva alább egész terjedelmében közlünk; és „*Szabadszállási István, Tek. nemes Közép Szolnok Vármegyének emeritus Vice-Ispánya*“ Monoron bőjt-elő havának 4-ik napján 1764 évben kelt bizonyítványa, *Kelemen Didák*, sz. Ferencz rendi Atya jámbor élete- és erényeiről.

A másolatok nagy részét maga a gyűjtő írta. A papírkötésű könyv hátán: M. Scr. And. Rabcsek, Can. Scep.

Károlyi Klára, néhai gróf Haller Gábor özvegyének levele a sz. Ferencz rendiek tartományi főnökéhez, Kelemen Didák¹ atya istenes életéről.

Tiszteltendő Pater Provincialis, Kedves Atyám Uram!

Gyakorta ütközött elmémben Istenben boldogult Tisz. P. *Kelemen Didák* Atyám ur alázatos kérései, melyeket kére egyet

¹ Kelemen Didák Háromszék Baksafalva nevű községében 1683. évben született. 1703-ban sz. Ferencz rendjébe lépett s kiváló jámborsága, erényei, valamint a lelkipásztorkodás terén tanúsított lankadatlan buzgalma miatt katolikus egyházi és világi körökben általánosan tiszteltetett. Munkás és érdemekben gazdag életét Miskolczon fejezte be 1744 április 28-án. (Horányi A. Memor. Hungaror. II. 311. 1)

is s mást is, s ajánlotta magát nevezet szerint néhai Tekintetes Mlgos *Perényi Erzsébeth* Néném Asszonyinak, hogy kérnék imádnák az Istent, hogy ő Atyaságának kísértetiben oltalmat, szent Törvényiben álhatalos erősítő kegyelmet, s a jóban végig megmaradást agyon. (igy) Melyre valóban nekünk lévén szűkségünk, ha oly tökéletes életü magát ilyen világban elnerülve nyomorgóknak ajánlja, mennyivel inkább mi az ő példás ajtatossáiban ajánlhattuk magunkat. Ebből ösztönöztetvén, hogy ajtatosságában és Istennél levő érdemiben részes lehessék, ezen igaz lelki Isméretem szerint leirt buzgó életét nyujtom alázasatosan Tisztelendő Atyaságodnak, több e végett instálók s dücsösségét előmozdítani kívánókkal.

Midőn az Kurucz háboruban 1710-ben az Pestis felettéb uralkodott, kivált a Tiszán innen való földön, az hol az Egyházi Személyek oly szűken tanáltattak, hogy az egész Tiszán innen való földön Ugocsa Vármegyében *Nagy Szőlőson*, Szabolcsban az egy *Kis Várdai* Plébánus, Biharban *Nagy Váradon*, Szatmár Vármegyében *Nagy Bányán*, hogy volt másut, sehon nem tanálatot. Az *Szilágyországban* is az hol azelőtt Plébániák voltak elszélyedtek az háborúság miat, s azon üdőben *Nagy Bányán* lakván Tisztelendő Pater Provinciae Kelemen Didák Atyám Uram onnan járt Missionarius formában istenes buzgóságából falunkint, hat sőt nyolcz mélyföldnyire (igy) és tovább is, kivált az Szamos közt; az kiket életben talált gyónattatta, halálra készítette, az holtakat temette, s születteket keresztelte, nyomorúságban, nyavalyában lévőket vigasztalta, félelmeket halálra bátorította.

Isten az háborúságot lecsendesítvén pedig minden igyekezetével azon munkálkodott, hogy az Isten tiszteletit feláldhassa Templomok elvételével, felépítésével, Plébánusoknak, Káplányoknak szaporításával, tartásával, látogatási közt az hol szűkségesnek látta s mógyát (igy) ejthette Uri s Főrenden levő Személyeket Istenes oktatásával, Exortatiojival felgerjesztett; kivált hogy 1717-ben az *Nyir-Bátori* régtől fogva elpusztult Templomot Isten kegyelméből az Eretnekségtől kezében vehette, s a szent Szerzet oda szállott, az hol annyira üldöztettek, hogy kétszer s háromszor is reájok gyujtották szálásokat az Eretnekek, hogy magok közül kiirthassák. De Isten azok

között is megtartván, az Pátereket sátoros Ünnepekre, s más üdőkben is kiküldözte becsületes Uri Rendekhez s a hol csak mógyát ejthette az Isteni szolgálatnak, hogy az által gerjeszse az Isteni buzgóságot a szent Mise Áldozathoz s lelki Atyákhoz, mely oly elhüleméssel volt abban az üdőben az Eretnekségnek felette elterjedése s a lelki Atyák nem léte miatt, hogy majd tsak nevezettel volt Pápista, a ki megmaradott is a hitben, semmi Anyaszentegyház rendtartásának s ajtatosságának még hite sem hallatott, nem hogy láttatott volna ezen Tiszáun innen való földön. De hogy Káplánságok tartására, Plébániák felállítására, Templomok Oratoriumok építésére felgerjesztette az Uri s Főrenden levő személyeket Istenes buzgó kérésivel, jovalásival, reménykedésivel sok izben is valamikor csak mógyát ejthette; meg nem szűnt Esztendőik teléseivel is az jovalt Isteni Tiszteletet előmozdítani, még ha kedvetlen vagy rossz választ vett is, ha mozdulását nem látta, azért el nem hallgatta, mulatta. Az mint is azt miben mostan tanáltatik, mondhatom Isten kegyelméből egyedül ő Kegyelme Istenes buzgóságának tulajdonithatni. Az szent Szerzet Káplánsága által szaporottak Nemes Szabolcs Vármegyében is, az menyi helyen ditsértetik az Ur Isten, nem lévén sohol *az egy Kis Várdai Plébánusnál több.* Nemes Szathmár Vármegyében *az Csengeri* Plébánia fel állítására Istenes buzgó kéréseivel távol lakó Uri Fő és Nemesi Rendbéli Patronusokat szerzett, hogy azok közönséges adakozásokból fel álltathassék, látván az ott körül való sok Lelkek szükölködését, s magoknak lelki Atya tartására való elégtelenségeket, az mely is egyedül ő Kegyelme Istenes munkája által vett eredetet s állitatott is fel. *Gyarmat* névű kalvinista városban is keresztet állított jovalására egy Uri Rend, minthogy igen szokás a' féleben tanácsával élni ezen az földön, melynek felállításán úgy tudom jelen is volt, s maga is predikálott s maig is fen van azon Feszület, s az Isteni szolgálatot is fel állította ottan Káplánság által. Nemes Bihar Vármegyében *Keserűben* Káplánt adván, az hol már Plébánus vagy on most, kinek Filialissa *Mihályfalva, Ér-Adon, Tarcsa,* az holot is ugyan ő Kegyelme Istenes joallására állítottam magam is Ur Szine Változásának tiszteletire Kápolnácskát Bucsival, mely esztendőnkint nagy gyülekezettel most is foly, oly sok

Eretnekség közt, az hol a' féle isteni dicséreteknek sehol sem volt még csak hírek is. Az Szilágyságban is *Göröcsönben* Nemes Közép Szolnok Vármegyében, az hol több Pápista Pap nincsen is, Káplánság által fel állította az isteni dicséretet, mind ezekre ő Kegyelme Istenes buzgósága adott okot. Egy szóval anyira szomjuhozta az isteni tiszteletet s az igaz hit gyarapodását, hogy nagy szives fohászkodását füleimmel hallottam : Engedné Isten minden faluban Plébánia, minden harmadik faluban Iskola lenne.

Az szent Bucsuknak emlékezete sem lévén az Tiszán innen való földön, úgy egyéb aitatosságoknak, *Nyír Bátorban* Nagy Pénteken Kristus Kinszenvedéséről való példázatok productionját fel állította, úgy az Urnapi piacon járó Processiot s a Lelkeknek édesítésére s együgyü Kösségnek vonatatasáért Istenes buzgósággal kérte, hajtá az Uri s Fő Rendeket s édes Szüleimet is : menyének és másokat is hijanak mind ezekre, s mind más bucsukra, az mind mai napig is majd az egész Vármegyéből s sok más helyekről is begyűlnek, kivált az megirt nagy Pénteki és Urnapi devotiokra. Ugyan ottan Bátorban Keresztet állított, s oda Processiot járatott Keresztjáró Héten, s más olyas aitatosság idején, s ahoz a Feszülethez bizonyos napokon Deákokot is rendelt, hogy énekkel dicsérjék az Istent, azon Eretnek helységnek nagyob épületire koldult alamisnájából őket fizetvén. Az Kálvária fel állításán ugyan *Nyír Bátorban* anyira szorgalmatoskodott, hogy még az Convent épületit is hátra hagyatta érette s félben szakasztotta.

Ezekén kívül hogy Bátorban szállott, az megirt mostoha üdö miat az igaz hitben elhidegedett szegény Lelkeket, kik már megöregedvén Pápista földről való elszármazásokkal Ifjúságoktól fogva sem voltak szent Gyunáson, sem Templomban nem jártak, csak hogy mégis nével megtartották Hiteket, s kik el is hajlottak az igaz hittől, azokat felébresztette, az Anyaszentegyházban be hozta, a mint ott helyben Bátorban is egy előregedett embert, kit az Mlgos Egri Püspök *Gróff Erdődi Gábor* Uram Ő Excellentiája utazásában jelentésére meg is Bértált s csakhamar utánna meg is holt. Mind ott helyben, s mind falunkint járt, az olyan szegény Lelkeket keresgette, tértette, ébresztette, az igaz Anyaszentegyházban visszahozni minden uton módon igyekezett, Magistratusoknak s minden

olyas Uri Fő rendeknek, vagy Társaságában levőknek ajánlotta, recomendálta s munkálkodta, hogy vagy büntetés vagy nyomoruságban való segítések, vagy édesítő oktatások által az igaz hitre hozhassa mind azokat s mind az igaz hittől el szakadtokat, s mind az Eretnekségben lévőket, kiknek megtérítésében hasonlóan szüntelen fáradozott, munkálkodott látogatásával, discursussal, disputatioival igaz hitre téríteni igyekezett. Az együgyűeket tanította, édesgette, Controversiakot, Cathekismusokot, predikatiokot csinált, kit nyomtatásban kibocsátott¹ könyvei most is bizonyítanak; mely Lelkekhez való istenes buzgóságát sem megveretéseért, sem megcsufoltatásáért el nem hadta, félben nem szakasztotta, az midőn tapasztalta is, hogy ugy megveretett, látogatása, térítése után az helyt az hol ült, vagy a hova csak ért is megmosatták, az Eretnekek képmutatónak mi a' félének nevezték buzgó indulatiért, s szüntelen Istenhez való fohászkodásiért, a' féle jeleket tévén képekre nézésivel, melle verésével, kit békeségesen elszenvedett.

Mennyit térített s hozott az Anyaszentegyházban Isten tугya (igy) számát s a szent Szerzetnél lehet jobban tudva, de az *Dőri Ház* Nemes Borsod Vármegyében, Tiszán inen is sok Uri Fő személyek s köz rendek vadnak, sokakat másokat de csak *Prédikátorokat is tudok kettőt vagy hármat*, kiknek megtérések után élelmekben módot is keresett, Mlgos Püspök Uramnak Ő Excellenciájának ajánlotta, sidót is tudok egyet kit magamnak is ajánlott.

Mingyárt azon sengéjében hogy *Bátorban* szállott a szent Szerzet, csak hogy valami Residentiácskát fábul csináltathatott, azonnal Iskolát álitott, hogy az Pápista Atyáktul Anyáktul született, Anyaszentegyháztol elidegenedett gyermekeket az igaz hitben nevelhesse, tanithassa; koldulásbol szerzett alamisnábul ingyen tartott husz huszonkét gyermekeket is, s akármely szűk időben is tartásokat el nem hatta, magok Residentiájokban adott szállást nekik, mindhogy az Eretnekek szállást nem adtak;

¹ Horányi id. h. Kelemen Didák atya irodalmi működéséről ezeket írja: „Prelo subject Librum Concionum typis Cassoviensibus 1729. 4-o et alterum Catecheticum, Ibidem 1734. 8-o utrumque patrio idiomate concinnatum. Az elsőnek czíme: „Búzafejek, melyeket az evangeliumi aratók után felszedeggett K. D. Kassán. 1729. (Ifj. Szinnyei Józ. Irodalmunk története 1711—1772. Budapest 1876. 62 l.

ruházta is kiknek szükségeket látta koldulván számokra: nem lévén olyas Iskola ezen a Tiszán inen való földön, Convictorokat is tartott, az hol sok Uri Fő Rendű Iffiak vették fundamentomát tudományoknak, kivált nemes *Szabolcs, Szathmár vármegyebéliek*, kiket nem tsak a deáki tudományban, de az ajítatosságban is nevelt, reggeli és estvéli Létániák mondatásával, nagy Büjti disciplinázásával tizenkét tizenhárom esztendő Gyermekeket is álmélkodva láttam.

Anyira buzgólkodott az Nevedékenyeknek (igy) az igaz hitre hozásában, hogy a kik Eretnek Atyáktól Anyáktól születettek is elkérven szüléjüktől, alamisnából ingyen tartotta, ruházta, tanitatta, a kiknek értékek volt is, tsak hogy az által édesítettessenek Iskolában való adásra, az mind (mint) egy néhányat hozott is az igaz hitre az által; magam is tudok négyet s többet is, az kik pedig Pápista szüléktől született Gyermekeket, vagy árvákat el akarták idegeníteni az igaz hittől, azoktól Magistrátusok által ki venni erőszakosson is szorgalmatoskodott, s nem különben Szüléjüktől is, kik az igaz hitben tántorgottak kérésével kipracticálta, elvette, hogy veszedelmes alkalmatosságotul kimenecse. Leány gyermekeket Pápista Uri Fő s köz rendű Asszonyokhoz szerzett, magamnak is ajánlott kettőt harmat is, mindeneket azon kért, hogy az olyan lelki veszedelemben lévőknek igaz hitre hozásában s megmaradásában vigyázással segítséggel legyenek, az hol olyakat tudott ajánlotta kérve, hogy tarcsák, ha tsak az igaz hitben nevededésért is, az mint az által is sokat hozott s tartott meg az igaz hitben.

Az káromkodásnak zabolázásáért Vármegyéken Magistrátusoknál instált, hogy parancsolatot agyanak ki s büntessék, úgy házi Gazdáknak reménykedett ne engedgyék alattok valóknak. Az kiktől káromkodást hallott, azokat intette kérte, utánok járván haragos indulatyok közt is, hogy ha félig kimongyák is, szakaszák meg káromkodásokat; Isten megbántódását nagyítottá előttök, Prédikátiójában is édes Szüleim házánál lévő nagy gyülekezetkor is hallván az káromkodást mind Uri Fő és köz rendű személyeket személyválogatás nélkül fedette, (igy) hogy számát nem tугya csak azon rövid ott léte alatt mennyi káromkodást hallott s miért nem zabolázzák, s az Isten káromlását hogy hogy szenvedhetik el.

Egy Eretnek Kálvinista Prédikátor az Boldogságos Szűzről illetlen mocskos szókot szolván, anyira megindult szívében, hogy mind adig fáradott miglen büntetésül vette Keresztet álitatott az ország utyában Bátori út félen *Császári* nevű magam falum végén, az hol mocskolódott, az boldogságos Szűz képít leiratatván reá fügesztette vele, sőt ami több ugyan magával prédikáltatott az kereszt felálitásakor annak tiszteletére, mely most is ottan fen áll.

Az vissza vonóknak békéltetésében, külön lakó Házasoknak esze szerzésében (össze szerzésében) minden utakon módokon fáradozott, tudom sokat esze is szerzett, falunkint járva utazásában nagy kerüléseivel is az olyakot felkereste, meglátogatta, vizsgálta, oktatta, úgy a keserűségben lévők vigasztalásáért s betegek látogatásáért mind uri s mind szegény rendeket, az midőn már *Miskolczon* lakott is, lefordulásával feljárta s kereste.

Ezért a számtalan buzgó, Istenes, ajitatos, jó, példás szent életeért annyira tiszteltetett s becsültetett mind Magyar, Erdély Országban lévő Méltóságoktul, mind igaz hitben lévőktől s még az Eretnekektől is ezen Tiszán inen lévő földön, kivált édes Szüleimtől Néhai Istenben kimult General Felt Marsall *Gróff Károlyi Sándor* és *Gróff Barkóczy Kristina* édes Atyámtul Anyámtul, hogy valamikor valami jeles aitatosság, s Isten te czéséből származott betegség, keserűség Házunkban történt meszünen Tiszán túl is elhozták édes Szüleim, hogy istenes vigasztalásában részesülhessenek s tanácsával élhessenek, az mind halála előtt is maga irásával kérte édes Anyám jövetelét, s valahova hivatott s érkezett el sem mulatta.

Temetési alkalmatosságokban is oly gyülekezettel, midőn Ilgos Egri Püspök és Tiszán tul s inen való földnek színe jelen volt, mind Nagy anyám *Gróff Kohári Judith*, Édes Anyám *Gróff Barkóczy Kristina*, *Gróff Károlyi Ferencz* Testvér Öcsém uram Felesége *Gróff Csáki Kristina* felet ő *kegyelme* prédikált az háznál. Édes Atyám temetésére is az szerint kéretett, hivatott s ajánlotta is, de Isten az alatt kiszólitotta; nagy becsületnek, lelki haszonynak tartatott mind igaz hitben lévőktől s mind Eretnekektől prédikációja, kiktől mind fejenkint nagy becsületben s kedvességben tartatott Istenes szent

életeért s kívánva halgattatott prédikációja. Azért édes Szüleim s mások is szerencséseknek tartattak, kik olyas gyülekezetre el bjhatták prédikátiora, s valahova érkezett el sem mulatta.

Szókása lévén minden dologban s történetekben azon szókat mondani: Hála Istennek, mind (mint) arrul magának majd nevezetet is vett nevecségből. Történt oly alkalmatosság kedves gyermekének meghalásával vigasztalására hozatván felyebb irt kedves Testvér Föcsém Uram Istenben kimult felesége, midőn panaszolkodott: oda az egyetlen egy első szülött fia, akkor is azzal felelt, hála Istennek; kin Édes Anyja feletéb való keserűségtől elnyomatatván hirtelen felindult haragra ellene, miért mongya azt, kit nagy békeséges türéssel elsenvedett.

Istenes, buzgó ajítatos imádságokban anyira foglalatoskodott, hogy valamikor üres üdöcskéje esett hozzánk jöveletekor, azonnal vagy Korusban, vagy házban rejtette magát, imádságban foglalatoskodott. A szent Misét nagy buzgósággal hoszassan mondotta: midőn már elnehezedett is lábán lévő nagy suljos sebmia, hogy nem is léphetett velle, csak úgy vontá utánna, mégis akár mely távul volt az templom s garádicson alá menő helyen el nem mulatta sem a Szent Misét, sem egyéb ajítatosságokat, sőt mikor kináltatott is alsó épületben való szálással, szánszándékkal majd erőszakosson nagy meredek garádicson fel menő szálást vett magának, kin szükségesképpen fel s alá járt, melyért nem kevés fájdalmat érezhetett.

Az Oltári Szencséghez oly nagy ajítatossággal viseltetett, hogy akár mere járt, ha Uri rendek látogatására ment is, mindeneket fére tévén, legelső is az hol Templom volt oda ment az Szencség köszöntésére.

Az nyomorult kuldusokhoz oly könyörületességgel viseltetett, hogy süvegét, takaródzóját, köpönyegét utazásában is, az hol tanálkozott olyassal, oda adta, magát megfosztani nem sajnálotta, akár melly téli időben is, mind addig míg mást nem szerezhettek, vagy könyörülvén rajta szerzetes Társai nem szerezhettek. Az Szegényeket liszt s afféle élelmekre való nélkül nem bocsátotta, midőn az Conventben kevés volt s világosított is előtte hogy kevés vagyon, az Szerzeteseknek sem lesz elég, mindazáltal az adakozástul meg nem szűnt; ad az Isten nekik, sőt mind addig keresett módot benne, hogy titkosan el vivén

adakozhasson nekik; másoknak is ajánlotta a szükölködő szegényeket, koldult is számokra.

Az Tömlöczben lévő rabok vigasztalására, imádkoztatására sokszor elment, mikor édes Szüleimnél megfordult is, nemkülömben Miskolczon laktában igen gyakorlotta, mint hallottam s mai napig is szokásban vagyon Miskolczon.

Sokszoros büjtökben foglalatoskodott, Benediktát szent Mihály napja előtt s más büjtöket megtartott, bizonyos napokon utazásakor is csak száraz kenyérel büjtölt, sokszor magam láttam, végre az hus ételt el is hadta, mikor mások egységének megtartásáért jóvallották is, azzal álitotta, nem emésztheti gyomra az hust, de csak buzgóságábul követte.

Anyira sanyargatta magát, hogy a kész vetett ágyat üresen hadta s maga az földre feküve hált mellette.

Eleintén az kösség mind nagy fogu Barátnak híjta, kit oly kedvesen vett, hogy mikor ki estek azon első kin állott fogai megsiratta, bizonyosan úgy hallottam s közönséges hír volt, hogy már nem lesz mivel csufolni.

Ha Levelet irt együve és másuvá mindenkor bétintázta, mocskolta, úgy hallottam s magam is tapasztaltam mocskosságokat leveleinek, kit szántsándékal az hívságos dicsőség távoztatásáért, vagy hogy inkább kiszebitessék, cselekedte.

Mindenben Isten tiszteletének előmozdításán s az szegény Lelkeknek az igaz hitben való hozásán, s a jóságos cselekedetek követelésén menyire szorgalmatoskodott, csak a mennyire én tudom is, el nem halgathatom Tisztelendő Atyaságodnak ne jelencsem, kibem, tudom, bizonságim is elegen tanálatnak, hogy tiszteletben légyen s tartassék alázatosan kérem s jelentem ezeket Tisztelendő Atyaságodnak.

Mely példás, buzgó, Istenes jóságos cselekedeti s aitos elete Isten előtt való esedezésének érdemében hogy nekem is szegény bünösnek részem lehessen, tudom más Isten félő Emberek is alázatosan istálni, érdemes voltát leirván, igyekeznek, hogy annyival inkább Isten és Anyaszentegyház által nekünk tükörül tétessék megdicsőítése, hogy ha mi azért különös lenne az leirt s több Instansokkal alázatosan nyujtott buzgó életében, homályban ne maragyon, hogy annyival is inkább dicsőitessen Isten az ő Szenteiben, Kinek Áldás, Tisztesség, Bölcsesség, Hálaadás

Dicsőség adassék most és mind örökkön örökké. Amen. Györgyfalva 2-da Maji 1748. Árva Károlyi Klára néhai G. Haller Gábor Özvegye m. p.

81. sz. Ivrét. A XVIII. századból. 124 levél.

Rabesek András gyűjteménye. II.

1—58. I. Nomina Dominorum Praepositorum S. Martini de Monte Scepusiensi quorum notitia haberi potuit ex Archivo eiusdem Capituli usque ad Annum . . . (1664). A szepesi prépostok ezen névsora tökéletlenebb a Wagner Károly által (Analecta Scepusii III. P. 1—134) kiadottnál; mert abban nem említettnek: II. Benedek, (1259) I. János, (1263) Charnói I. György, (1392) Domokos csanádi Püspök és szepesi prépost (1725); de viszont teljesebb ama névsornál, mely az idézett mű II. köt. 289. l. a szepesi káptalan levéltárának adatai nyomán közöltetik. Ugyanis Rabesek kézirata nem csupán száraz névsort, hanem életrajzi adatokat és számos okmányt is tartalmaz és Zbiskó Károly József prépost koráig terjed. A szövegben előforduló okmányok következők:

5. I. Bulla Clementis VI. data Ameraci 16 Kal. Maii 1347, melyben Nagy Lajos király és Erzsébet királyné ama kérelme következtében, miszerint a szepesi prépostságból püspökség alkottassék, ezen ügy megvizsgálásával Miklós pécsi püspököt, a garam-szent-benedeki és visegrádi apátok társaságában, megbizza. Péterffy után kiadta Wagner K. Anal. Scep. I. 319.

8. I. Bulla Pii PP. II dd. 15. Kal. Dec. 1459 quo Privilegia Praepositi Scepusiensis confirmantur. Átirva X. Leo bullájában; Péterffy után Anal. Scep. I. 366.

10. I. Bulla Leonis PP. X dd. prid. Nonas Maii 1513, qua ad preces Card. Thomae Bakáts Literae Pii II P. revocantur.

20. I. Petri Paulini El. Chanad. et Praep. Scep. Convocatoriae Plebanorum ad Ecclesiam Scepusiensem. dd. 21. Maii 1560. Anal. Scep. I. 382.

25. I. Protestatio A. R. D. Ladislai Hosszútóthy Praep. Scep. contra visitationem prohibitam. Feria V. prox. post. Dom. Iudica 1626.

27. l. Literae Em. Petri Pázmány Card. ad Praepositum et V. Capit. Scepusiense scriptae 1. Maii 1626.

29. l. Consensus Archi-Eppalis (Georgii Lippay) super transactione domus parochialis capitularis dd. 31. Maii 1649.

33. l. Paria Fundationis Capellae et Beneficii Corporis Christi ad latus colleg. Ecclesiae S. Martini de Scepus. In Festo SS. Cosmae et Dam. M. M. 1635.

39. l. Literae quibus confertur Beneficium Corporis Christi Ladislao Hosszútóthy, Praep. Scep. a Cardinale Pázmány. 14. Sept. 1636.

42. l. Fassio Rssmi D. Ladislai Hosszútóthy, Praep. Scep. coram V. Capitulo Posoniensi celebrata, super pendendis Patribus Soc. Jesu 2000 fl. Feria 3 prox. post Fest. S. Dorotheae 1638.

44. l. Literae Lad. Hosszútóthy quibus recognoscit, se domum parochialem cum hortis et terris circumiacentibus contulisse Patribus Soc. Jesu. 16. Maii 1647.

45. l. Consensus Regius ad Collationem Capellae sive Altariae Corporis Christi per Matthiam Tarnóczy, Eppum Vac. et Praep. Scep. Patribus Soc. Jesu factam 15. Aug. 1654.

51. l. Literae Georgii Bársony in causa Religionis ad Caesarem datae (Ex. Fr. Kazy. Hist. Lib. 12. fol. 225).

56. l. Monitorium Illmi D. Lad. Mattyasovszky, Eppi Temnens. et Praep. Scep. in quo solenniter protestatur contra illegitime concessum Exercitium privatum ad Parochos XIII Oppidorum 10. Aug. 1694.

72. l. Leutschoviensis Civitatis resistentia Mandato Suae Maiestatis, mandanti conversionem ad Cath. fidem, item lustrationem Ecclesiae Praedicantium . . . super qua protestatus est Ill. ac Rmus D. Mart. Pethe de Hethes. A. Eppus Coloc. et Praep. Scep.

76. l. Correspondentiae Martini Pethe de Hethes in negotio Religionis XIII Oppidorum cum Sigismundo Poloniae Rege, sed (proh dolor) mancae.

86. l. Instructio pro Ruralibus Decanis ac Parochis, aliisque curam animarum exercentibus Districtus Scepusiensis per Ex. Ill. ac Rmum D. Com. Franciscum Barkóczy de Szala . . . Eppum Terrassiensem, Praep. Scep. etc. . . . extrodata ad observandum.

114. l. De Praeposito Brenner.

117. l. Literae Francisci Rákóczy in negotio Antonii Brenner dd. 23. Dec. 1706.

120. l. Capitulum Scepusiense de Indulgentiis Ecclesiae S. Martini de Scepusio Feria 6 post Festum SS. Crispini et Crispiniani M. M. 1478. (Anal. Scep. I. 347.)

123. l. Transsumptum super administratione Decimarum in Scepusio. 1727.

Fehér papirkötés.

82. sz. 4-rét. A XVIII. századból. 444 lev.

Rabcsék András gyűjteménye. III.

1. l. Informatio Romano Pontifici data de misero et periculoso statu Religionis Catholicae in Regno Hungariae sub Leopoldo Imperatore circa Annum 1684 opera Primatis, Strigoniensis Archi-Episcopi Georgii Szelephényi. Ezen jelentést Telgárti Lipót közölte a „Magyar Sion“ VI. kötetében.

33. lev. Memoriale Luthero-Calvinianorum in Diaeta Soproniensi Suae Majestati Caes. Regiae contra Catholicos porrectum 1681.

37. lev. Gravamina a Catholicis Suae Majestati humiliter repraesentata, per Helv. et August. Confessionis contra nostros patrata. Kiadta Porubszky József a „Magyar Sion“ VI. kötetében.

50. lev. Informationem praemissam Romano Pontifici datam omnimoda veritate niti roborat sequens a Catholicis Statibus Suae Majestati Caes. Reg. exhibita Replica. Itt Rabcsék ismét szóról szóra átírja a 37. lev. más kéz által közölt felterjesztést.

56. lev. Ex Protocollo Superioris Districtus Comitatus Zoliensis casus transumpti et communicati sunt sequentes. —

60. l. Ex Rubricis P. Szegedy e Soc. Jesu. — 63. l. Ex Historia Regni Hungariae P. Fran. Kazy. — 82. l. Ex annotationibus Stephani Dubniczay Parochi Teplensis. Ezen kivonatokban részletesen elősoroltatnak a protestánsok által katolikusokon ejtett sérelmek.

99. lev. Actio Fiscis Suae Mattis SSmae Regiae ut A) contra

et adversus Danielelem German Ministrum alias Mijaviensem sat. (1730).

112. l. Nomina Dominorum Praepositorum S. Martini de Monte Scepusio . . . usque ad Ann. 1759.

118. l. Kivonatok Sigray János val. tinnini püspök és szepesi prépost 1703. évi Visitatiojából.

126. l. Relatio Capituli Scep. ad Primatem Regni Szelephényi de citatione complicum rebellionis ad Iudicium. FERIA 4 prox. post Dnicam Invocavit 1674.

138. l. De occupatione et reoccupatione Ecclesiarum Leuchoviensium ex Tom. I. Historiae S. I. Residentiae Scepusiensis.

170. l. Protestatio et Contradictio V. Cleri R. Hung. coram Articulari et Diaetali Commissione Pesthini celebrata A. 1721 die 21 Maii.

178. l. Compendiosa, sed verissima Relatio de violenta et impetuosa Templorum, Scholae et Plebaniae Catholico-Lutheranorum (igy) Cassoviae occupatione.

187. l. Proposita Regis Sueciae Legati Bened. Oxenstierna in summo Appellationum Tribunali Wismariensi 1675 m. Ianuario; cum Responso Suae Mattis dd. 4 Febr. 1675.

198. l. Ad Sacr. Caes. R. et A. Mattem (M. Theresiam) supplex libellus per Aug. et Helv. Conf. addictos porrectus, Kelet nélkül.

336. l. Narratio historica circa possessionem Collegii Calviniani in Nagy Sáros Patak. — A kézirat hátralevő része a katolikusok által Szepességben visszafoglalt templomok, iskolák és plébániákról szóló jelentéseket tartalmaz.

A könyv legnagyobb részét Rabcsék írta; kivüle még más két ismeretlen kéz írásával találkozunk. Fehér papírkötés, a könyv hátán: Manuscript. Andr. Rabcsék, Can. Scep.

83. sz. 4-rét. A XVIII. századból. 150 levél.

Rabcsék András gyűjteménye IV.

1. lev. Historia Residentiae Scepusiensis Societatis Jesu, ad Paragraphos (80) secundum seriem Annorum (1604—1722)

digesta. Paragraphus Primus: Prima Evocatio Patrum Societatis Jesu in Scepusium. -- 105. I. Paragraphus 80: Conclusio specialis. Et hic finit Historia Scepusiensis. Anno enim 1723 nihil notatur. Anno autem mox sequenti 1724 scribi coepta domi, nec amplius mittere placuit Leuchoviam. Non nocuisset, si etiam in his, quae ad posteritatem transmiserunt diligentiores fuissent boni Scepusienses. — Haec excerpta ex Historia Leuchoviensi pro comodo Residentiae Scepusiensis, ut habeat in domo acta suorum Antecessorum, nec Leuchoviam recurrere sit necesse. Anno 1762 Mense Ianuario. Ezután következnek ugyanazon társaságra vonatkozó okmányok másolatai, melyek a 80 és 82 számú kéziratokban is előfordulnak. Az egész könyvet Rabesek A. sajátkezűleg írta. Papírkötés. A könyv hátán: Mscr. Andr. Rabcssek Can. Scep.

84. sz. 8-r. 1785. évről 160 lap.

Samuelis Matz Scepusio-Varallaei, Presbyteri Almae Dioceseos Scepusiensis (olim in Societatis Jesu solemnia 4 Vota Professi, usque Ordinis eiusdem suppressionem Religiosi) nunc novi Episcopatus Scepusiensis feliciter erecti a primo eiusdem inaugurato Episcopo ultro delecti privati Historici Carmina. Összesen 184 hosszabb-rövidebb versezet, 1779-től 1785-ig bezárólag írva, melyek legnagyobb része alkalmi ugyan, de van közöttük néhány tanköltemény, szatira és iroma (epi-gramma) is. Mutatványul szolgáljon e két darab:

17. lap. Pylades Oresti.

*Communem vulgaribus amicis vocem: Cor tibi dono meum,
nil nisi inanem sonum esse.*

Cor Tibi si tribuo, multum dixisse videbor,
Et tribuisse parum, vel tribuisse nihil.
Cor mihi si tribuas, dixisse videbere multum,
Sed tribuisse minus, vel tribuisse nihil.
Dum Tibi cor dono, periit Tibi amicus amico;
Qui sine corde iacet, mortuus ille tacet.

Dum mihi cor donas, perderis amicus amico;
 Mortua lingua tacet, quae sine corde iacet.
 Si Tibi cor dederim, vecors Te faxo bicordem.
 Fallor? an id monstrum est. Hoccine Tu cupias?
 Si dederis mihi cor, excors vis me esse bicordem;
 Hoc duplex monstrum est. Hoccine ego cupiam?
 Tam nihil est excors, quam vecors, quamque bicordes:
 Cor tribuendo igitur finus uterque nihil.
 Ne sit uterque nihil, sis ut mihi dulcis Amicus,
 Hactenus ut fueras: vivito corde tuo.
 Ut sit uterque super, nec desit Amicus Amico:
 Te vivente tuo, vivam ego corde meo.
 Sic cordati erimus! cordatis namque duobus
 Cordata et constans gaudet Amicitia.

* * *

At ne nil tribuam, proprium cor divido Tecum
 Parte Tui cordis vivito, parte mei.
 Neve nihil tribuas cor amicum divide mecum
 Parte mei cordis vixero, parte Tui.
 Hei mihi, decipimur! Vox haec erat insipientis
 Lapsa mihi lingua est; corrigo consilium.
 Ut fuerit toto sine corde cadaver Orestes;
 Sic secto in partes corde cadaver ero.
 Num poterit sectum prodesse cadaver Amicis?
 Partiri furor est, mortis et officium.
 Si cor partiri, est periisse sibique, et Amico:
 Dividor, ut perimar; dividis ut pereas,
 Desino partiri, partiri desine Oreste,
 Nil minus, ac scindi, quaerit amicus amor.

* * *

O! igitur Pyladem quis magnes iunget Oresti?
 Plus magnete potest verus et arctus amor!
 Integra perpetuum iungamus corda fideles;
 Pignus Amicitiae est inviolata fides.

Possideat cor uterque suum ; iungatur utrumque :
 Tu dominare meo, dum fruor ipse Tuo.
 Me moriente, Tibi uni o esto superstes Oresta !
 Te moriente, nego vivere. Commoriar.

57. 1. *Mea ab Anno Salutis 1780. aetatis 64, die 26 Aug. completo, fatiscentis corporis constitutio, candido affectu expressa. In illud Apostoli : Cupio dissolvi.*

O Deus ! ante Tuos Oculos peccator et exul
 Prociduus iaceo ; — pulvis et umbra gemo.
 Faex ego : Tu mea Lux ! cineris miserere gementis :
 Iustitia Deus es ; sed miserendo Pater !
 Quid mihi cum Terris, cui vera est Patria Coelum ?
 Quid mihi cum Mundo ? Noster Amor Deus es !
 Iactor in hoc pelago ; mea carnea cymba fatiscit ;
 Vixque levem remum membra caduca trahunt.
 Est sua vita aliis merces Virtutis, honosque ;
 At mea : peccatis debita poena meis.
 Dum rubeo culpa, merito me poena fatigat ;
 Dignus et in membris languor et ore sedet.
 Occupat ossa tremor cariosa, voratque medullas ;
 Spasmus habet nervos ; venaque stagna parit.
 Lingua sub exusto stupida et captiva palato
 Verba vel in quatuor saepius ire negat.
 Quantumcunque foret cita mens, iam sueta pudori est,
 Dum cerebri cursor tardat adesse labris.
 Folle dolorifero latus alternatur anhelum,
 Difficilem ducunt pulmo, iecurque animam. — —

* * *

Docte Galene, vale ! — Nec Te, nec Pharmaca posco.
 Optatus Medicus Mors mihi sancta veni !
 O ! mihi quando aderit suprema diesque, quiesque ?
 Ne longum pedibus Terra premare meis.

Cur, gravis ipse mihi, Tibi sim quoque? curque vel ulli?
 Terra meum melius corpus et ossa premes.
 Si Dives, Fortisque subit vaga funera Mortis:
 Cur spiro in membris, debilis ipse, meis?
 Cur iaceam? et mecum collucter inutilis Orbi?
 Nec mihi iam Stadium, nec mihi Circus erit.
 Parte mei ut pereo culpīs poenisque solutus;
 Sic meliore mei parte beatus ero.
 Purior a culpīs poenisque Deo opto potiri,
 Dum rursum in corpus surgat et iste cinis.

* * *

Haec mea vota! Licet Morti Natura repugnet:
 Naturae fuero durus, ut illa mihi est,
 Debemur Morti, debetur Mors quoque nobis.
 Seu cito, seu sero, Mors adeunda semel.

* * *

Christe Dei Fili! Davidis Surcule Regis!
 Tu Deus Aeternus; pus ego, sumque reus.
 Ex Hominis massa perii male, filius irae:
 Ut me iterum pareret Gratia, factus Homo es!
 Sanguine Christe Tuo signatus adibo Tribunal;
 Te mihi placato Iudice salvus ero.

Ezen megható költemény után szerzője megjegyzi: Praesens Elegia ut clausula erit vitae meae; ita in calce libelli opportune collocabitur. Később hozzáadta: Imo, ut hic est, omittenda; nam posterius notabiliter aucta habetur; illa proinde adhibenda. Ezen bővített alagjának azonban kéziratunkban semmi nyoma nincsen; valószínűleg betegsége akadályozta a költőt bővített művének lemásolásában, mire könyvében, melynek majdnem harmadrésze üresen maradt, elég tere lett volna.

Az egész gyűjteményt szerző nagy szorgalommal írta.

85. sz. Ivrét, a XVIII. század utolsó negyedéből. 193 levél.

Gabrielis Kolinovics Senquiciensis Commentariorum de Rebus Ungaricis Libri XIII. — Az 1701—1720. évi eseményeket, különösen II. Rákóczy Ferencz hadjáratait írja le. A XIII-ik könyv eme záradékkal végződik: *Quidquid hic contra Fidem catholicam, bonos mores et legitimam potestatem dictum factumque, id dictum factumque ne esto. Finis.*

A 155—161. leveleken e czim alatt: *Fulcrum Narationis*, felsoroltatnak az okmányok, melyekből szerző adatait merítette. — 162. lev. betűsoros tárgymutató. — 173. lev. Rákóczy Ferencz manifestuma kelet nélkül. — Ugyanannak „*ex Castris in Dominio nostro Mukacsiensi positus*“, 1703 június 7-én kelt nyilatkozata, és „*in Arce Regni Poloniae Brechna*“ 1703 május 12-én kelt szózata Magyarország minden rangu és rendű lakosaihoz. — U. a. Ónodon 1707 május 16-án kelt manifestuma. — *Copia Literarum Comitum Tököly ad Summum Pontificem dd. Cassoviae 12 Aprilis 1684.* Végre: „*Articulusok, mellyek a Magyar Országi Hazájok Szabadságaért öszveszővetkezett Statuok és Rendek, e folyó 1707 esztendőbeli Pünköst Hovának 16 napjára haladott és az Ónod táján lévő Mezőben tartatott közönséges Gyűlésben concludáltattak és végeztek.*“

Megvan a nemzeti muzeum-¹ s hazánk majdnem minden nagyobb könyvtárában.

Jó írás, félbőrbe kötve.

86 sz. 8-rét. 1786. évről. 823, 302, 387, 280 lap. 4 kötet.

Institutiones Theologiae Dogmaticae. I. köt. *De Deo*, ut *Is in Natura unus est.* — II. köt. *De Deo*, ut *Is in Personis Trinus est.* — III. köt. *Tractatus de Creatione huius Universi, eiusque Gubernatione.* — IV. köt. *Tractatus de Baptismo.* — *De Novae Legis Sacrificio.* — *Dissertationes habitae occa-*

¹ Catalog. Manuscriptor. Biblioth. Nationalis Hung. Széchényiano-Regnicolaris. Vol. II. p. 303.

sione feriarum septembralium Anno 1786: De Passione Christi; de Tolerantia; ennek végén: Dicta est haec Dissertatio Anno 1786 Posonii die 15 Septemb. a Cl. D. *Georgio Frank*,¹ H. E. P. O. — Dissertatio de Indissolubilitate Matrimonii in infidelitate contracti licet alteruter coniugum ad fidem convertatur. Habita a Cl. P. *Emerico Perczel*.² — Dissertatio de poenarum dammandis infligendarum aeternitate.

Mind a négy kötetet Vurum József, mint hittanulól a pozsonyi központi papnöveldeben nagy szorgalommal írta.

87. sz. 8-rét. 1787. évről. 641—413—784 lap. 3 kötet.

Ius Ecclesiasticum universum. — A 3-ik kötet végén: Ex Praelectionibus Cl. D. *Thadaci Preiner*, Iuris Eccl. Prof. P. O. Conscripsit *Josephus Vurum*. S. G. P. Alumnus, Iuris Eccles. Auditor. — Gyönyörű apró írás, bőséges kötte.

88. sz. 4-rét. 1788. évről. 328 és 308 lap.

Tankönyv. — Kirchengeschichte des neuen Bundes nach den Vorlesungen des Herrn Dannenmayer ordentlichen Lehrers an der Hoch-Schule zu Wien. 1788. I. kötet 328 szám. II. k. 308 sztlap lap.

Vurum J. által szépen írva.

89. sz. Ivrét. 1793. évről. 12 levél.

Prothocollum Excelsae Deputationis Regnicolaris de Coordinatione Comitatum. — A czimlapon: Deductio Primatis Josephi Battyán.

¹ Frank György, esztergom-fümegyei áldozár, utóbb győri kanonok kiadott művei: Introductio in Hist. Eccles. Budae 1783. — Veritas Religionis Christianae ex Resurrectione Jesu Christi demonstrata Poson. 1811. Ditton H. után fordítva. (Márkfi S. id. h. 10. 1)

²) Perczel J. kegyes tanító-rendi áldozár, tartományi főnök. Megje-

90. sz. 8-rét. 1798. évről. 213—289 lap. 2 kötet,

Tankönyv. I. kötet: *Metaphysica.* — II. köt. *Psychologia.* — *Prolegomena in Theologiam Naturalem.* — Palugyay Imre írása.

91. sz. Ivrét. 1799. évről. 82 levél.

Constitutiones Almae Dioecesis Nitriensis in Extractu, betűrendben. — 1. lev. *Acatholicorum cura.* — 82. l. *Zingari non copulandi.* — Papírkötés.

92. sz. 4-rét. a XVIII. század végéről. 251 lap.

Vegyes másolatok.

1. lap. *Transactio inter Eppum Agriensem, Georgium Fenesy et Capitulum ex una, ac Civitatem Agriensem ex alia parte, quoad exercitium Iurium Domini terrestrialis dd. 16 Feb. 1695.*

23. l. *Ad processum Urbarialem, seu querelas Agriensium contra utrumque Dominium Terrestrale formatas, Resolutiones Regiae dd. 27 Jan. 1795.*

26. l. *Protocollum Concertationis a Deputatis Episcopali et Capitularibus (Agriensibus) intuitu celebrationis Divinorum Officiorum. A. 1780.*

81. l. *Apologeticus Decretorum Visitationis Metrop. Capituli Strigon. 1762.*

179. l. *Insignium Comitis Nicolai Forgách Gestorum, dum A. 1784 post ablatam Supremi Comitis Cottus Nitriensis Dignitatem recederet, in Eius Consolationem Eidem admanuatum Monumentum.*

Háromféle írás, bőrkötés. Vurum J. püsp. könyvtárából.

lent tőle: *Dissertationes de Fundamento Iuris Divini in homines. Tirnaviae 1777.* (Pauler Tivadar. A Budapesti m. kir. Tud. Egyetem Tört. I. 254 l.)

93. sz. 8-rét. 1789. évről. 172 lap.

Series Episcoporum Nittriensium a temporibus Divi Stephani Regis Hungariae ad nostram usque aetatem. Compendio data ab *Antonio Schaffarovics*, Cathedr. Ecclesiae Nittriens. Canonico, Ecclesiae Üreghiensis Parocho et Districtus Cathedralis Nit. VADiacono. Fuchs Xav. Ferencz nyitrai püspöknek felajánlott, veres bőrbbe kötött diszpéldány.

94. sz. 4-rét. 1804. évről. 191 levél.

Dioecesis Nittriensis Actorum Notitia ab Anno 1787—1802. Czimplap előtt Fuchs X. Ferencz nyitrai püspök arczképével.

1. l. Series Episcoporum Nitriensium, Schaffarovics Antaltól.

5. l. Valedictio Suae Eminentiae, Card. Primatis Josephi a Batthyán ad suum a Latere et M. E. Strigon. Canonicum Franciscum Xav. Fuchs percepta 7 Maii 1787; eredetiben és másolatban.

7. l. B. Nominationis Decretum Francisci X. Fuchs in Eppum Nitriensem dd. 21 Aug. 1787.

16. l. B. Nominationis Decretum Eiusdem Eppli Nitriensis in Archi-Eppum Agriensem dd. 1 Jun. 1804.

26. l. Extractus e Protocollo Regulationis Parochiarum et Visitationis Canonicae ab A. 1797—98.

90. l. Statuta Visitationalia dd. 30 Octobr. 1803.

137. l. Paria Intimatorum Exc. Consilii L. R. 1772—1802. — Schaffarovics Antal nyitrai kanonok írása. Bőrkötés.

95. sz. Ivrét. Év nélkül. (1807) 100 lap.

Recensio Institutionum Hermeneuticarum S. Scripturae Vet. Testamenti et Linguae Hebraeae Joannis Nep. Alber e Scholis Piis, SS. Theologiae Dris, Linguae Hebr. et Vet.

Testamenti in R. Scient. Universitate Pestiensis Professoris. — Végén aláírva: *Michael Korbely*, h. t. Decanus et Facultas Theologica. — Vurum J. püsp. könyvtárából.

96. sz. Ivrét. 1810. évről. 6 levél.

Series Chronologica Decretorum, quorum originalia authentica Exemplaria in prima Expeditione historico-diplomatico-literaria reperit Martinus Georgius Kovachich. 1810. — Vurum J. p. könyvtárából.

97. sz. 4-rét. Év nélkül. 256 lap.

Problemata inter Excelsam Cameram et Dominum Personalem Comitem Georgium Fekete diversis sub Causis inventa.

1. l. De Actu maioris Potentiae. Végén tárgymutató. Ez valószínűleg ugyanazon mű, melyet Csontos János a kalocsai főegyházi könyvtár kéziratának ismertetésében, Kovachich „Repertoriuma“ nyomán említ.¹ — Vurum J. püspök könyvtárából.

98. sz. 4-rét. A 18. század végétől. 409 lap.

Repraesentationes contra mandatum per Iosephum II novum Systema per Iurisdictiones factae, item Miscellanea.

— E gyűjtemény érdekesebb darabjai ezek :

1. lap. Leges pro militiae conscriptione peragenda statutae.

17. l. Lamentatio Transylvaniae Statuum, super secutura gravi Iurium Nobilitarium iactura.

36. l. Repraesentatio Cottus Csongradiens. respectu germanici Idiomatis in Hungariam inducendi dd. 24 Maii 1784.

49. l. Repraesentatio Cottus Zemplinien. in eodem obiecto 22 Jun. 1784.

¹ Magyar Könyvszemle. 1883. 287. l. 73. sz.

64. I. Repraesentatio Cottus Jaurinens. in eodem obiecto ad Exc. Cons. Loc. dd. 30 Jun. 1784.

71. I. Eiusdem ad Suam Matrem data.

78. I. Repraesentatio Cottus Nitriensis intuitu demandatae Generalis in Regno fiendae Conscriptionis. dd. 7 Octobr. 1784.

89. I. Mandatum Circulare de inducendo in cunctis negotiis Linguae Germanicae usu emanatum. dd. 18 Maii 1784.

95. I. Repraesentatio Cottus Jaurinens. intuitu Conscriptionis dd. 28 Aug. 1784.

100. I. Intimatum Mattis super Examine rigoro coram Facultate Iuridica subeundo, ad munus advocati obtinendum emanatum. 2 Martii 1785.

102. I. Intimatum super Iudicialis in Regno Hungariae et Croatiae Ordinis, procedendique rationis reformatione emanatum. 27 Sept. 1785.

109. I. Repraesentatio Exc. Curiae R. super Iudicialis in R. Hung. et Croat. Ordinis Reformatione facta. dd. 30 Sept. 1785.

120. I. Rescriptum Reg. in quo vetatur Commembris Cancellariae Reg. cum Comprovincialibus suis et amicis privata, in rebus Regem et Regnum attinentibus correspondentia. dd. 28 Sept. 1785.

122. I. Intimatum Cons. Loc. ad Cottum Pestiensem datum, in quo intimatur suppressio Ordinis Trinitariorum in Ditionibus C. Reg. suscipienda. 9 Dec. 1783.

124. I. Rescriptum Cottus Tornensis ad Assecuratoria novi Regis Iosephi II. dd. 20 Decemb. 1780.

133. I. Rescriptum Reg. Curiae R. A. 1784 datum, in quo praefigitur translatio Curiae R. Budam pro Anno affuturo fienda.

135. I. Repraesentatio Curialis in obversum Mandati quoad translationem Curiae.

153. I. Rescriptum Aplicum in puncto Decreti Regii, quo prohibetur, ne Vota sollemnia professionis religiosae ante 25 aetatis annum emittantur. 20 Febr. 1771.

167. I. Repraesentatio Cottuum Pest. Pilis et Solthens. art. unitorum, in ordine ad Rescripta Regia intuitu statuendorum tyronum militarium, germanico idiomate emanatum. 4 Octob. 1787.

219. l. Repraesentatio Cottus Pestiens. P. et S. dd. 10 Oct. 1788. — 226. l. Repraes. Cottus Neograd. 1788.

242. l. Repraes. Iudicii Scepusiensis, intuitu transferendorum Actorum universorum, ad sublatorum Budensium Franciscanorum Claustrum dd. 17 Maii 1789.

248. l. Cis-Tibiscana Tabula Distr. intuitu germanicae linguae approximante Anno 1790 1 Nov. inchoandae manipulationis impracticabilitatem remonstrat.

257. l. Advocatorum ad Distr. Tabulam Cis Tibiscanam similis remonstratio.

276. l. Ex Nitriensis Cottus Generali Congregatione 25 Jan. 1790 celebrata.

295. l. A magyar Szent Koronának utolsó hazajövele. Ének. Tóth Farkas, Budán tanító pécsi paptól.

303. l. Egy igaz hazafi intése hazafi társaihoz: Magyar! hajnal hasad, de még nem viradt meg sat.

304. l. Gömör vármegyében 1790. eszt. Januarius 25. napján azon vármegyének közönségesen összevgyült Nemes Rendekhez lött mondás és szóllítás.

307. l. Repraesentatio Cottus Pestiens. 1 Mart. 1790.

314. l. Repraesentatio Cottus Gömöriens. 25 Jan.

332. l. Repraesentatio Cottus Scepusiens. 20 Sept. 1789.

392. l. Repraesentatio Cottus Pestiensis, circa Viennam e Regno abductos criminis laesae Mattis reos. dd. 25 Aug. 1794. — Palugyay J. püsp. kvtárából.

99. sz. lvr. a 18. század végéről 201 lap.

Circa Tolerantiam. Czimlap és szerző megnevezése nélkül. Alig tévedek, midőn kéziratunkat azonosnak tartom Bärnkopf Ignác, esztergomi kanonok ama kéziratával, melyet Csontos János Kovachich M. jegyzéke után a M. Könyvszemle 1882. évf. 328 l. „Circa Tolerantiam“ czim alatt ismertet.¹ Állításom igazolására közlöm a bevezetést:

¹ Csak a 4. pont alatti értekezés: An et quomodo possibilis Reunio? hiányzik példányunkban.

2. lap. (az első üres) „Tempus omne, a quo scilicet Lutherani, et mox Sacramentarii seu Calviniani in Hungariam penetrarunt, usquedum pacato tandem Regno, vi item et metu sublatis, de negotio Religionis libere et ex ratione boni publici dispositum, certique limites defixi fuissent, commode dividi potest in quatuor periodos. — Prima, seu ab Anno 1523 usque Annum 1606 complectitur Annos 83, quibus Augustana et Helvetica Confessio nulla lege aut pacto adhuc tolerata fuit. Secunda ab A. 1606 usque A. 1647 continet annos 41, quo spatio utraque Confessio inter arma ad summum praetensorum suorum iurium apicem assurrexit. Tertia ab A. 1647 usque A. 1681 constat 23 annis; nihil hoc tempore in favorem earundem Confessionum novi constitutum, sed nec de constitutis quidquam amissum; attamen tantae rerum mutationes successive factae: ut mox de vindicandis avitis hucusque oppressae Religionis Catholicae Iuribus citra periculum agi potuerit. Quare ab A. 1681 usque A. 1715 habet annos 34, quibus cum Augustana et Helvetica Confessio certis Tolerantiae limitibus, quales bonum publicum deposcebat, circumscripta, tum Religio Catholica suis Iuribus successive restituta. De his Periodis eodem, quo se excipiunt ordine isthic agitur.“

158. lap. Genuinus Articulorum 25 et 26. 1681 sensus, potissimum ex Normalibus Resolutionibus Regiis determinatus.

169--70. l. üres. — 171. l. Observationes circa Tolerantiam Haereticorum in genere, adiunctis nonnullis Reflexionibus circa Tolerantiam Augustanae et Helveticae Confessioni addictorum in Regno Hungariae, Partibusquae eidem adnexis neo-inducendam, uti et circa eorundem Instantiam Aug. Imperatori et Hungariae Regi hunc in finem Idiomate germanico die 29 Aprilis 1781 in audientia personali porrectam.

Megvan az esztergomi főegyházi könyvtárban.

Jó irás, bõr hátba kötve.

100. sz. 4-rét. 1810. évrõl. 26 levél.

**Ad Sacratiss. Caes. et Reg. Aplicam Mattem, Dnum
Dnum Clementissimum Humillima Propositio. Qua mediante**

Compendium Iuris Publici Hungariae Iussu Altmo per Consiliarium Aulicum a Lakits, e manuscripto suo eiusdem argumenti germanico latine elaboratum, una cum occurrentibus circa illud reflexionibus Altmae Inspectioni substernitur. — E Manuscriptis *C. Cziráky* Introsertae Cancellariae Reg. H. Aulicae. Végén: Mattis Vrae Sacrae Humillima et Obsequentissima Cancellaria Regio Hungarico Aulica. Viennae 23-a Februarii 1810.

Szép irás. Vurum J. püspök kvtárából.

101. sz. 4-rét. Év nélkül. 160 lap.

(Kovachich M.) Freymüthige Anmerkungen ueber die Recension der v. Piringerischen Ungarns Banderien, welche zuerst 1816 in die Allgemeine Wiener Literatur-Zeitung eingerückt, dann aber, um den Ungern weher zu thun, bald besonders abgedruckt zur beabsichtigten Schmach der Nation, allenthalben verbreitet worden ist. — Semper ego auditor tantum, numquamve reponam vexatus toties? Iuvenalis. — Vurum J. püsp. kvtárából.

102. sz. 4-rét. Év nélkül. 69 lap.

(Kovachich M.) Versuch einer Erklärung, und Rechtfertigung der Clausel des 31-ten Artikels in der Goldenen Bulle Andreas des II. Königs von Ungarn vom Jahre 1222 ‚Quod si Nos,‘ wider die Anfechtungen A. W. Gustermann et Compagnie. — Vurum J. püsp. kvtárából.

103. sz. Ivrét. Év nélkül. 98 lap.

Codex Decretalis Iuris Ecclesiae Hungaricae. — 1. lap. Conspectus Iuris Decretalis. Caput I. De Religione. — Cap II. De Disciplina Ecclesiae Catholicae. — Cap. XVIII. De Iudiciis Ecclesiasticis. — Index 2 lap. Vurum József püspök írása.

104. sz. Ivr. 1812. évről. I. kötet. 34–168 lap. II. köt. 131 lap.

Kovachich (Martin Georg) Die Ausbildung der Verfassung des Königreichs Ungarn, dargestellt von Anton Wilhelm Gustermann. K. K. Bücher Censor und Profeszor der Rechte in der k. k. Theresianischen Ritter-Akademie. Einer freymüthigen Prüfung unterworfen von Martin Georg Kovachich. I. Band. — Semper ego auditor tantum, nunquamne reponam — Vexatus toties? Iuvenal. 3 lap. Vorrede. — 8 l. Vorbericht. — 34 l. után új számozásu 1 lap: Über die Vorrede.

II. kötet. Czim mint fent. A czimlap tuloldalán Kovachich által írva: „Diese Abschrift konnte ich nur auf den ersten einigen Seiten, und was am schlechtesten geschrieben war, Seite 37–60¹ überlesen, und das Gröbste verbessern; das Übrige scheint etwas besser geschrieben zu seyn, doch bemerkte ich einige grobe Fehler und bedaure, dass ich wegen meiner häufigen Arbeiten nicht so viel Musse habe, das Gantze zu verbessern, weil ich wegen der Schreibart und Orthographie, ja wo unächte Worte vorkommen, welche den Sinn ändern, auch in Rücksicht des richtigen Raisonnirens einer Kritik ausgesetzt werde, die gerecht wäre, wenn das Copiren meiner Schuld zugerechnet werden könnte. Pest d. 14 Decemb. 1812. Martin Georg Kovachich von Senqvitx mp.“

Ugyanott beragasztott papirszeletre írva: „Ich hätte gerne mein Wort gehalten, dass ich diesen II Band in wenig Tagen nachtragen werde, aber die Ergänzung von 7 Bogen, welche von dem Texte in der Mitte fehlten und dann die Collationirung von 30 Seiten verzögerten die Absckung, und das auf der Donau egetretene Eisirinnen verhinderte die Passage zwischen Ofen und Pest. — Indem ich dieses gantze Werk freygebig, und gerne hindangebe, so bitte mich zu seiner Zeit überzeigend zu versichern, dass es in solche Hände geliefert worden, wo es der Mühe werth war zu übergeben, ohne jedoch zu verlangen,

¹ Idézett lapokon csakugyan számos törles, javítás és a lapszélekre irott pótlás látható.

dass mir der grosse Herr genannt werde,¹ wenn sein Name Geheimniss bleiben soll. — M. G. Kovachich mp.“ — Vurum J. püsp. kvtárából.

105. sz. Ivrét, a XIX. század elejéről. 232 levél.

Acta Diaetalia Anni 1646. — 1. l. Anno 1646 die 24 Augusti. Propositio et Diploma S. C. R. Mattis sub Diaeta Posoniensi facta, item Postulata Evangelicorum et ad ea Resolutiones Catholicorum. — 185. l. Articuli Diaetales A. 1647. Börkötés. — Palugyay Imre nyitr. püsp. könyvtárából.

106. sz. Nagy ivrét. 1814. évről. 302. levél.

Species Facti in Causis coram Foro Spirituali, item Civili sub Regimine Mariae Theresiae decurrentibus, prout et Processus Parochi Thento-Lipsensis.

1. l. De Curiis Theuto Lipsensibus: 1) Curia Familiae Palugyay. — 2) Curia Kereskényiana. Palugyay Imre, akkor német-lipcesei plébános írása.

7. l. Acta Repositionalia Processus politici Rmi D. Emerici Palugyay, Abbatis et Parochi Német-Lipsensis contra Georgium Tomalya civem Oppidanum N. Lipsensem die 24 Maii 1814 moti.

22. l. Paria Processus Decimalis ex usu Liptsensis Parochi ut A. contra Iudicem, Magistratum et per eos totam Communitatem Liptsens. ut I. l. suscitatus. A. 1813.

36. l. Causa Fisci Regii contra Oppida Lipcese, Rozenberg, Tarnóc et Szielnice coram I. Tabula Regia Iudiciaria suscitata.

A kézirat további része több családi per másolatát tartalmazza. — Többféle írás, bőrhátba kötve.

¹ E jegyzetből bizonyos, hogy Vurum József, akkor kir. helytartósági tanácsos és vál. sardikai püspök más egyén közvetítése útján szerezte meg Kovachich művének másolatát; mert különben szerző, mint a tudós püspök nagy tisztelője, ki nem fejezte volna azon ohaját, hogy könyve méltó kezekbe jusson.

107. sz. Nagy ivrét. 1816. évről. 350 lap.

Processus de Morte violenta Reverendissimi Fratris quondam Georgii S. R. E. Cardinalis et Episcopi Varadiensis, item Reginae Isabellae et Principis Joannis Sigismundi Tutoris, Gubernatoris Regni Transylvaniae, eiusdemque Thesaurarii, facta in Arce propria Al-Vintzensi Anno 1551. -- Végén: *Ludovicus Szabó* (alias Soproni) Alumnus Seminarii Incarnatae Sapientiae Cleri Iunioris descripsit hoc opus A. D. 1816 ex apographo, quod in Bibliotheca Albo-Carolinensi Episcopali in Transylvania extat,¹ quod quidem apographum desumptum fuit A. Christi 1785 ex originali quod Romae in Archivis Arcis S. Angeli conservatur.

Ezen per, melynek egyik eredeti példánya, Podhradszky József szerint a bécsi császári titkos levéltárban őriztetik, mindaddig kiadatlan. Nevezett író abból csakis a Buda várának átadására vonatkozó vallomásokot közölte a Magyar Történelmi Társ I. kötetében; Pray² pedig az alább említendő írott perbizonyítékok közül 17 darabot kiadott ugyan; de a forrás megnevezése nélkül.

Helyesírásiilag eléggé hibátlan másolatunk a Podhradszky-féle kivonattól némelyekben eltér. Így a kivonat első bekezdésében „In primis quidem Procurator praefatus“ áll; másolatunk e helyett következetesen *praedictus*-t használ. — „Hungariae et Bohemiae Regnis“, másolatunkban az utolsó szó hiányzik. Legnagyobb eltérés mutatkozik ugyanazon bekezdés végső soraiban, melyek Podhradszky-nál ekkép hangzannak: „magnum totius Christianitatis potentiae imminutionem, magnamquae damnum et detrimentum causavit; sicque Testes examinandi sunt: Quae fuit et est ubique, et praesertim in illis partibus publica vox et fama;“ másolatunkban pedig így: *in* magnam totius Christianitatis potentiae imminutionem, magnumque damnum et

¹ E kéziratot Beke Antal (Index Manuscriptor. Biblioth. Batthyanianae Dioec. Transsylv. 650 sz.) ezen cím alatt említi: „De violenta morte Georgii Martinuzzi Cancellarii Transsylvaniae. Copia saec. XVIII in fol. pag. 690.“

² Pray Georg. Epistolae Procerum Regni Hung. II. köt.

detrimentum; sicque testes examinandi *sciunt*, *sicque fuit* et est ubique, et praesertim in illis partibus publica vox et fama.

Tartalma következõ: a czimlap túldalán: Ex Actis Consistorialibus notatis a Rmo D. Cardinali Vicecancellario die 18-a Januarii 1552: „Sanctissimus Dominus Noster fecit verbum de morte violenta bo: me: Georgii Cardinalis Transylvani, et de ea condolens, memoravit infelicitates huius seculi, et humanae naturae fragilitates, ac sicariorum infelices ausus, monuitque Rmos Dominos ut cogitarent, quid in ea re esset agendum, et quid respondendum videretur ei, qui pro iustificatione huiusmodi excessus ad Urbem venerat.“

6-a Februarii. Fuit factum verbum super absolutionem reorum mortis b. m. Georgii Cardinalis Waradiensis, et distincta caussa Caesareae Maiestatis ab illa interfectorum.

1. lap. Copia Brevis pro absolutione Regis Romanorum dd. 30 Jan. 1552.

3. 1. Litterae commissoriales in forma Brevis dd. 19 Apr. 1552. A tergo: Dilecto Filio Hieronymo Martinengo, apud carissimum in Christo Filium Nostrum Ferdinandum, Romanorum Regem Illustrem Nuncio Nostro.

5. 1. Litterae Remissoriae Cardinalium: Petri S. Balbinae, Jacobi S. Simeonis et Joannis B. S. Clementis, Iudicum Commissariorum a SSmo Dno Julio P. III deputatorum ad R. D. Hieronymum Martinengo Nuncium Apost. dd. 27 Aug. 1552.

9. 1. Articuli primi. Itt 29 czikkben előadatnak a Martinuzzi ellen emelt vádak, melyekből a tanuvallatási részletes kérdõpontok — szám szerint 87 — készültek.¹

42. 1. Acta Iudicialia. — Die 3 M. Maii 1552 in Civitate Lintz. — Die 25 Junii 1552 Viennae Austriae. -- Die 3, 6, 8, 14, 15, 21, 22, 28 Martii 1553 in Gratz. — 17, 18, 19 April, in Neustadt. — 25, 26 Apr. 2, 4, 8, 9 Maii 1553 Sopronii. — 6 Jun. 7, 12, 14, 17, 31 Aug. 20, 22 Nov. 1553. — 3, 5, 11, 12, 15 Januar. 1554 Viennae. — 7 Jul. 15, 18, 19 Aug. 1554 Romae.

¹ Horváth M. (Utyeszenicz Fr. György élete. 371 l.) erre vonatkozólag megjegyzi: „a királyi tanácsban megállapított kérdõpontok igen különböztek a Rómából hozottaktól; miért ezek amazok szerint igazítottak ki.“

78—146. l. Irott perbizonyítékok: 1) Exemplum litterarum Regiarum ad quondam Fr. Georgium de 21 Aug. 1551 datarum. — 2) Traductio litterarum Fr. Georgii ad Rustanum Passam (kelet nélkül). — 3) Eiusdem ad Principem Turcarum (k. n.) — 4) Litterae Petri Naylik, Arcis Chianad Praefecti ad Andr. Báthory, fer. 5 post exalt. S. Crucis 1551. — 5) Articulus ex litteris Fr. Georgii ad S. Mattem, ex Colosvario 31 Jul. 1551. datis. — 6) Litterae Andreae de Báthor ad Joannem B. Castaldo dd. 19 Sept. 1551. — 7) Exemplum propositionis Nunciorum Fr. Georgii et Petri Petrovics. — 8) Litterae Fr. Georgii de 4 Febr. 1551 ex Dyoszeg ad Mattem Reg. datae. — 9) Articulus ex originali concepto litterarum S. Mattis ad D. Joa. Castaldum 14 Aug. 1551. — 10) Articulus litter. S. Mattis ad Fr. Georgium 30 Jul. 1551. — 11) Traductio litterarum Fr. Georgii ad Haydar Bassam. — 12) Eiusdem ad Rustanum Bassam. — 13) Eiusd. ad Achmeth et Hebray Bassas. — 14) Eiusd. ad Magistrum Curiae Rustani B. — 15) Eiusd. ad Durmieli Zeleby. — 16) Ad Capitaneum Arcis Georgii dictae. — 17) Extractus Litter. Joannis Castaldi de morte Fr. Georgii. — 18) Litt. Fr. Georgii ad Petrum Naylik 9 Sept. 1551. — 19) Copia Litter. Beglerbegi ad Fr. Georgium dd. 2 Oct. 1551, et in fine Augusti e. a. cum duplici responso Fr. Georgii. — 20) Litt. Andreae de Báthor et Erasmi Teuff ad Mattem R. dd. 4 Febr. 1551. — 21) Litt. Fr. Georgii ad SS. D. N. Papam dd. 7 Sept. 1551. — 22) Articulus ex Litteris Reginae Isabellae ad Regem Romanorum 9 Jan. 1552. — 23) Articulus ex Litt. S. Mattis ad Fr. Georgium 18 Aug. 1551. — 24) Eiusdem S. Mattis ad Sfortiam Pallavicinum 19 Sept. 1551. item ad Castaldum 24 Aug. 1551. — 25) Litt. Fr. Georgii ad Mattem Reg. 7 Aug. 1551. — 26) Eiusdem ad Comitem Palatinum 7 Jan. 1551. — 27) Art. ex Litt. R. Mattis ad Castaldum 28 Aug. 1551. — 28) Traductio Litterarum Principis Turcarum ad Fr. Georgium et Status Transylvaniae, M. Augusto 1551. — 29) Litterae Reg. ad Sfortiam Pallavicinum, de ferendo Varadiensi et Castaldo contra Beglerbegum succursu. — 30) Art. Litter. S. Mattis ad Castaldum 30 Jul. et 21 Aug. 1551. — 31) Litt. Castaldi ad Reg. Mattem dd. 16 Oct. et 30 Nov. 1551. — 32) Art. ex Litt. R. Mattis ad Castaldum. 20 Jul. 1551.

147. l. Actum die 15 Martii 1553 in Gratz. Testis 1. *Volfgangus Schreiber*, Laicus Q. Ecclesiensis Civitatis. — Testis 2. *Franciscus Pestiensis* Laicus.

168. l. Actum 16 Martii 1553 in Gratz. Testis 3. *Henricus Volfg. Kneistl de Hecking*, Secretarius et Cons. Bellicus R. Mattis.

178. l. Actum die 18 Martii e. a. in Gratz. Testis 4. Rmus D. *Paulus Bornemiszsza Eppus* Vesprimiensis.

191. l. 21 Martii, ibidem. Testis 5. Rmus D. *Nicolaus Olahus Eppus* Agriensis.

198. l. 23 Mart. ibid. Testis 6. *Joannes de Oppersdorff ab Ajada*, Dominii Eych et Friedstain Possessor in Bohemia.

208. l. Actum die 20 April 1553 in Civitate Neustattensi, Testis 7. *Julianus de Salazariis Cantaber*, reposterus Ser. Regis Rom.

216. l. Actum 25 Aprilis 1553 in Oppido Soproniensi. Testis 8. *Conradus Wall de Sturach*, lustrationum militarium Reg. Mattis Praefectus.

228. l. Die 28 April. ibid. Testis 9. *Joannes Pethes de Gerse*, Baro Regni Hung. — Testis 10. *Gaspar Pechy*, Transylvanus, Reg. Mattis Aulicus et Stipendiatus.

248. l. Die 29 April. ibid. Testis 11. *Wolfgangus Farakas de Harinai* Transylvanus, Miles Reg. Mattis.

257. l. Die 1 Maii, ibid. Testis 12. *Petrus Palsan Filetinzi* (?) nobilis Hungarus, olim Judex Budensis.

267. l. Die 3 Maii, ibid. Testis 13 R. D. *Antonius Verantius*, Sibenicensis Commendatarius Abbatiae Pornensis.

280. l. Die 4 Maii, ibid. Testis 15. Rmus D. *Franciscus ab Uylak Eppus* Jaurinensis.

283. l. 8-a Maii, ibid. D. *Carolus de Scherenstein*, Capitaneus Principatus Glocoviae.

294. l. 10 Maii ibid. Testis 17. *Joannes Kemény de Gyerőmonostor*.

303. l. 13. Maii ibid. Testis 18. *Nicolaus Mietskovski*, Bohemus.

311. l. 18 Maii ibid. Testis 19. Magnif. et Ill. Com. D. *Thomas de Nádasdi* Iudex Curiae R. Mattis.

327. l. Actum 12 Aug. 1553 Viennae. Testis 20. *Joannes de Scharusch* Cassoviensis.

333. l. 17 Aug. ibidem. Testis 21. D. *Georgius Blandrata*¹ *Saluthiensis*, Ser. Dnae Isabellae Hungariae Reginae Physicus.

347—48. l. A tanuk aláírásainak hitelesítése *Magius Lőrincz* és *Widmanstetter János Albert* által. — Ezután lapszéli jegyzet: *Hucusque originale Castri S. Angeli*.

Papírkötés. Vurum J. püsp. könyvtárából.

108. sz. 8-rét. Év nélkül. 76 levél.

Auszug aus der Anleitung in die Sittenlehre der Vernunft und Offenbarung, von Augustin Zippe.² Vurum József írása.

109. sz. 4-rét. Év nélkül. 32 lap.

(Kovachich M. G.) Beleuchtung der Frage: ob der ungarische Adel seine Burgen mit Besatzung auf eigene Kosten nach der Vorschrift der Landes Constitution unterhalten musste?

Vurum J. püsp. könyvtárából.

110. sz. 4-rét. 1817. évről. 19 levél.

Reflexiones ad Recensionem Operis Piringeriani *Ephemeridibus Viennensibus* A. 1816 sub No 104 et seq. insertam. — Végén: Pestini 3 Martii 1817 per *Josephum Vay* m. p. — Ugyanonnan.

¹ Blandrata akkor még katolikusnak vallotta magát, a mennyiben kijelentette: hogy azon évben (1553) a Velenceze melletti Mestre-ben járt az oltári szentséghez.

² Zippe erkölestana megjelent Prágában 1778.

111. sz. 1818. évről. 72 levél.

Versuch eines Commentars über A. W. Gustermanns Stat-Recht von Ungarn, I. Band. Von Martin Georg Kovachich von Senquicz in einem Bruchstücke. — Vurum J. p. írása.

112. sz. 4-rét. Év nélkül. 167 levél.

Ius Civile Hungaricum in ordinem alphabeticum redactum. 1. lev. Abactio pecorum e loco controverso. — 167. l. Transactio. — Ismeretlen kéz írása. Palugyay Imre püsp. könyvtárából.

113. sz. 8-rét. 1820. évről. 374 lev.

Hermenentica Generalis, quam Rmus ac Cl. D. Josephus Tumpacher¹ anno labente 1820 Reg. Scient. Universitatis Hung. quae Pestini est Rector Magnificus etc. publice praelegit. Chirographia Josephi Chlivényi.

114. sz. Ivrét. 1822. évről. 53 lev.

Posoniensis Nationalis Synodi Hungaricae Acta Anni 1822. Kétféle írás; kemény papirkötés. Vurum J. püsp. könyvtárából.

115. 4-rét. 1822. évről. 387 lap.

Értekezés a Protestánsoknak a Római Kath. Anyaszentegyházzal való Viszsz-Egyesületéről, melyet az egymástól

¹ Győri kanonok, meghalt 1821. Kiadott műve: Joannis Jahn Vindiciae. Lipsiae 1820. (Pauler Tiv. id. h. 407 l.)

különböző keresztény Atyafiaknak köz-hasznokra magyarul kiadott Orosz György, Tenkei Plébános a Nagy-Váradi Deák Szent Széknek és Tettes Ns. Bihar Vármegyének törvényes Tábla Birája, 1822. Eszterházyban. Vurum J. nagyvárad püspöknek ajánlva.

116. sz. 8-rét. 1826. évről. 79 lap.

Fides catholica de Spiritu Sancto, contra Unitarios et Graecos non unitos vindicata. A. 1826. — Ezen értekezés szerzője, Vurum József püspök könyvjegyzéke szerint, Orosz György tenkei plébános.

117. sz. Ivrét. 1825 körül. 58 levél.

Protocollum privatum Emerici Palugyay, Canonici Scepusiensis, continens Elenchum Documentorum, V. Capitulum Scepusiense respicientium et iam etiam registratorum, medio nepotis sui Emerici Andaházy maiori ex parte conscriptum, finem in eum, ut Documenta haec iuxta ordinem chronologicum et ordinem materiarum melius coordinari . . . possint.

1. lev. Reflexiones circa antiquas et modernas Possessionum nomenclaturas pro directione appositae. — A 43-ik levéltől kezdve Palugyay írása.

118. sz. Ivrét. Év nélkül. 102 lap.

Catalogus Librorum Bibliothecae privatae Episcopi Nitriensis Josephi Vurum. — Vurum püsp. írása; bőrbe kötve.

119. sz. Ivrét. 1827—1832. 12 kötet.

Palugyay Imre püspök gyűjteménye.

1. Protocollum Consessuum Deputationis Regnicolaris, per Art. 8. A. 1827 pro pertractatione elaboratorum in sequelam

Art. 67. A. 1791 systematicorum operum exmissae. 834 lap. Többféle írás. 1 kötet.

2. Protocollum circa Rem Literariam 1776—1829. 526. 168 lap. 1 köt.

3. Protocollum circa praeliminaria Systemata Fundorum p. Fund. 1 köt.

4. Protocollum circa Bona pol. foundationalia. 1 köt.

5. Protocollum Commissionum Ecclesiasticarum. 1 köt.

6. Protocollum circa Archi- et Dioeceses Cathol. in Hungaria. 1 köt.

7. Protocollum circa Dioeceses graeco-cathol. Hung. et Part. adnex. 1 köt.

8. Resolutiones in Ecclesiastico-Foundationalibus. 2 köt.

9. Ecclesiasticorum Bonorum Oeconomiam et Fund. Stud. concernentia. 1 köt.

10. Protocollum circa Foundationalia Cleri Regularis et Miscellanea. 836 lap. 1 köt.

11. De Subsidio Fortificatorio 513+350 lap. 1. köt.

Minden kötet 600—900 lapra terjed. A tartalom tekintélyes részét P. I. sajátkezűleg írta.

120. sz. Nagy ivrét. 1832—1838. 8 kötet.

Dioecesis Cassoviensis Acta. — Palugyay Imre, kassai püspök gyűjteménye 8 vaskos kötetben, melyek mindegyike 400—500 levélre terjed s a püspökség alapítására vonatkozó okmányokat, végrendeleteket, főpásztori körleveleket, kormányrendeleteket, s az összes plébániák történetéhez igen érdekes adatokat tartalmaz. Ezen, egész kis levéltárt képező gyűjtemény nagy részét Palugyay sajátkezűleg írta.

121. sz. Nagy ivrét. 1810—1843. 6 kötet.

Actorum ab A. 1505—1810 Volumina 4, cum duobus Supplementis. Ugyanazon püspököknek az előbbihez hasonló gyűjteménye, melybe a szepesi, váci, kassai és nyitrai egyházme-

gyékre vonatkozó okmányokon kívül, országgyűlési irományok is felvételtek. Sajnáljuk, hogy e kettős gyűjteményt bővebben nem ismertethetjük; ugyanis egyszerű tartalomjegyzéke iveket venne igénybe.

122. sz. 4-rét 1836. évről. 180 levél.

Paraphrasis in Librum Psalmorum, adornata a *Josepho Chlivényi*, de Eadem. Philos. et SS. Theol. Doct. in Lyceo Episcopali Nitriensi Linguae Hebraeae, Graecae, Studii item Biblici utriusque Testamenti Professore etc. Vurum József nyit-
rai püspöknek ajánlva; az ajánló levél végén: Nitriae 25 Junii 1836. Sajtó alá készített mű, melynek kiadása azonban elmaradt.

123. sz. Nagy ivrét. 1838. évről. 99. lev.

Jordánszky Alexius: De itinere meo Romano et Lauretano. A. 1837.

Szép és érdekes leírása azon utazásnak, melyre Jordánszky Elek, knini felsz. püspök s esztergomi éneklő kanonok 1837-ik évi április 7-én indult. A nagytudományu szerző, ki naplóját kezdettől végig sajátkezűleg írta, keresetlen, de vonzó előadással írja le Rómában 11 napi időzése közben gyűjtött tapasztalatait, nevezetesen kettős fogadtatását XVI. Gergely pápa ő szentségénél, több bíbornok és fő-uraknál tett látogatásait, az örök város jelesebb egyházait és intézeteit. Jézus társasága általános főnökével folyt értekezései közben a kassai három vértanu kanonizatiojának ügyét is érintette. „Egi in his colloquiis, — így ír a jeles főpap, — etiam de adurgenda Canonisatione Martyrum Cassoviensium, quos Anno 1619 7-a Septembris Georgius Rákóczy, Bellidux Bochkayanus cruciari ac interim atrociter iussit; utpote: Marci Crisini, Canonici Strigoniensis et duorum Sacerdotum Societatis Jesu, nempe: P. Stephani Pongrácz et P. Melchioris Grodeczi. Ostendi Patribus libellum, Tirnaviae sumptu D. Pauli Com. Forgách, E. M. Strigoniensis Cantoris et Canonici cum iconibus A. 1730 procusum, in quo

habetur copia Recursus ad Urbanum PP. VIII a Primate Petro Cardinale Pázmány, et recursus alterius a Palatino Nicolao Comite Estoras, atque ab aliis catholicis Regni Proceribus Anno adhuc 1628 cum Documentis substrati; sed Pater Generalis respondit: tantam esse copiam eorum Jesuitarum, quorum Canonisatio praeferenter promovenda foret, ut hi Cassovienses non possent aliis anteponi. Agi nunc de publicanda B. Francisci ab Hieronymo Neapolitani canonisatione; deinde agendum esse de B. Alphonso Rodericio Hispano Coadiutore; dein securam de P. Petro Canisio Germano, aliisque controversiam: adeoque Jesuitas causam illorum duorum Cassoviensium non posse nunc assumere... Itaque converti me ad amicum meum veterem e Comitibus Zamboni, Joannem Fortunatum, Canonicum Basilicae Liberianae et S. Congregationis Immunitatis Ecclesiasticae Secretarium, quem altera statim meae Romae commorationis die inviseram. Ei libellum illum Forgachianum, atque in eius epilogo relatos Primatis Petri Card. Pázmány, item Palatini Estoras, aliorumque Regni Baronum recursus exhibui, atque id unum rogavi, ut studiose indaget, utrum in Archivis S. Congregationis Rituum reperiantur illa Acta, ad quae modo fati Recursus provocant, eosque Summo Pontifici Urbano VIII substernunt? Fecit id vir adcuratissimus, mihi post aliquot dies istud reposuit: Consultores illius S. Rituum Congregationis suadere, ut vel ego ipse, vel mei, aut Capituli Strigoniensis vice, alter idoneus Ponentem se declaret Causae Canonisationis trium illorum Martyrum Cassoviensium. Hac occasione etiam antiqua illa acta debere proferri in lucem. — Cum igitur V. Capitulum E. M. Strigoniensis non censuerit Sede Archi-Episcopali vacante movendam esse hanc causam, ad quievi huic responso, remque cursui divinae Providentiae relinquendam esse perspexi.“

A napló végén: conclusi 18 Januarii 1838 in Festo Cathedralae S. Petri qua Romae primum sedit. A. J. m. p. — Félbörkötés. Palugyay I. püsp. könyvtárából.

124. sz. Nagy ívrét. 1839. évről. 112 levél.

Protocollum Dioecesis Nitriensis Ecclesias, Parochias, earumque Proventum etc universi item Cleri saecularis Biographias exhibens, deductum A. D. 1839. Végén: Sign. Nitriae die 26 Martii 1839 per Franciscum Xav. Habel m. p. El. Ep. Dulmens. Vic. Gen. Cap. — Bőrkötés. Palugyay I. p. könyvtárából.

125. sz. 4-rét. 1842–43. évről. 556 — 563 — 373 levél.

Országgyűlési Napló. 1842/3. 3 kötet. Bomb Imre írása; papírkötés. Palugyay I. p. könyvtárából.

126. sz. 4-rét. 1859. 76 levél.

Musa agrestis Trenchiniensis seu nonnulla biographica ruralis poëtae Adami Vanoch Carmina, quae ex innumeris hinc inde vita comite vulgatis . . . collegit *Stephanus Závodník* Parochus Pruzsinensis. 1859. 30, többnyire alkalmi latin költemény; ezek között egy-egy Kluch és Vurum néhai nyitrai püspökök tiszteletére, melyeknek szerzője Vanoch Ádám, szvederniki (Trencsén megye) földmivelő volt. — Mutatványul szolgáljon egyike a legrövidebbeknek:

De Herodis persecutione.

Impius Herodes metuens armatus, inermem

Perdere decrevit, qui sibi natus erat.

Quid furis infelix, quo se tua porrigit ira?

Quid facis? imprudens in tua damna furis.

Non perimis pucros, sed sedibus inseris illis,

De quibus ante tuus lucifer actus erat:

Nil agis ut quaeras coelestis funera Regis,

Ad cuius nutum terra, polusque tremit.

Impietas hominum quod habet pietate colendum,

Hoc fugit, hoc odit, pernitiumque petit!!!

Síriratát kevéssel halála előtt önmaga készítette:
PlerIDes patrIIqVe Lares, pLebs, rVsqVe VaLete

TransIIIt eXanIMIs gLorIa Vestra VanoCh.

Meghalt 1849-ben.

Nmélt. és főt. Roskoványi Ágoston, nyitrai püspök urnak felajánlott diszkötésü példány.

127. sz. 4-rét. Év nélkül. 149 lap.

Dualszky (Joannis) Historia Arcis et Oppidi Beczkó.

1. lap. Beczkó (Bolondócz) Arx.

32. lap. Kivonatok Révay László naplóiból, melyek a M. Történelmi Tár 3-ik kötetében közöltettek.

67. l. Beczkó Oppidum.

77. l. Parochialis Ecclesia Beczkoviensis.

99. l. Benefactores Ecclesiae Beczkoviensis ab A. 1687, antiquiorum vestigiis iniuria temporum deletis.

110. l. Parochorum Beczkoviensium nomina, quae hactenus erui potuerunt. A legrégibb: Mathias presbyter de Bolondocz 1543.

119. l. De Schola Beczkoviensi.

124. l. De campani et campanis Ecclesiae Beczkoviensis.

128. l. Memoria Capellarum, Statuarum, Simulacrorum in Parochia Beczkó.

131. l. Xenodochium Beczkoviense.

138. l. Monasterium Beczkoviense.

Ezen művét szerző mint beczkói plébános 1850--60 körül írta. Nyomtatásban megjelent tőle: Nyitra Vár és Város történelmi vázlata. Nyitra 1875. — Meghalt mint ez. apát és nyitrai őr-kanonok 1881. márczius 22-én.

128. sz. Ivrét. Év nélkül. 43 levél.

Historia Matrimonii Clericorum in Gallia, speciatim inde ab A. 1789.

Scriptit Episcopus olim Blesensis Grégoire. 1826. A fran-

czia nyelven megjelent mű latin fordítása. — Nmélt. Roskoványi Ág. ny. p. könyvtáraban.

129. sz. Nagy ivrét. Év nélkül. 24 levél.

(Guéranger) Epistola ad Illmum D. AEppum Remensem.
1843. — Latin fordítása a franczia nyelven irt s az egységes egyházi liturgiát védő levélnek. — Ugyanazon könyvtáraban.

130. 4-rét. 1867. évről. 19 levél

Disputatio Theologica de Coniugio in genere, et Sacerdotum in specie, quam Directore Reverendo Admodum et Excellmo D. D. Erico G. Emporagrio, SS. Theol. Doct. celeberrimo, Incl. Dioeceseos Strengnensis Eppo dignissimo... Publicae placidaequae disquisitioni submittit *M. Lucas Gadd*, Belingensium ac Tystenbergl. Pastor. Strengnesiae Typis Brockenianis. 1669. — Az értekezés végén: Ex architypo, in Bibl. Reg. Acad. Upsal. asservato, huius rarissimae disputationis rite transcriptum testamur: E. U. Ekholm, Bibl. R. Acad. Ups. Amanuensis. — Casparus Strömbäck v. Pastor, Transcriptor. — Ft. Roskoványi Ágoston, nyitrai püspök ő nméltósága megrendelésére 1867-ben készült hiteles másolat.

II. ŐSNYOMTATVÁNYOK (INCUNABULA) 1500-IG.

1. sz. 1473. Norimbergae.

Anitii Manlii Torquati Seuerini Boetii ordinarii patritii exconsulis de consolatione philosophie cum commentariis Sancti Thome de Aquino.¹ — Nagy ivrét, gót betűkkel, lapszámok, örök, ivjelzők és initialék nélkül. — Végén: Hic liber Boetii de consolatione philosophie in textu latina alemanicaque lingua refertus ac translatus una cum apparatu et expositione beati Thome de Aquino ordinis predicatorum finit feliciter anno domini MCCCCLXXIII. XXII mensis July. Condidit hoc civis Nurimbergensis Opus arte sua Antonius Coburger. — Laire (P. I. pag. 295.) ezen kiadást ekképen írja le: „Voluminis huius duplex est pars; prima exhibet textum Boetii cum Commentariis S. Thomae; secunda vero textum auctoris latinum et versionem ipsius in linguam germanicam. — Exemplar elegantissimum in charta maxima. Editio princeps.“ — Szép és a tartalomjegyzék 5 levelének kivételével, teljes példányunk csak az első részt foglalja magában; a második rész már a bekötés alkalmával hiányzott.

Eredeti deszka kötés, barna bőrrel bevonva.

¹ Colbacchini Luigi e munkát ismertetvén, megjegyzi: „I Commentarii non sono di S. Tommaso d' Aquino, ma del Card. Tommaso Anglico.“ (Catalogo di Libri rari. tom. I. p. 248.)

2. sz. Sine Anno et Loco. (1473.)

Theologicae Veritatis Compendium. Kis ivrét, 129 számozott levél, lapörök és ivjelzők nélkül. A munkát megelőzi Bernoldus ciszterczi szerzetes kivonata, melyben a „Compendium“ tartalmát vasárnapi és ünnepi szentbeszédre alkalmazott vázlatokban adja, miről a „Prologusban“ így nyilatkozik:

„Quoniam ad laudem Dei nemo debet esse vacuus cum ad se laudandum nos creavit ipse deus, Ego frater Bernoldus monachus de Cesaria Cisterciensis ordinis Augustensis Dioecesis animaduertens libellum qui summa Theologice Veritatis nuncupatur esse totum predicabilem quod plerique nullatenus aduertebant . . . sequentia themata cooperante dno anno dni 1310 compilaui, ponens de singulis diebus dominicis et festiuis adminus duo themata more consueto predicantibus distincta.“ Ezen vázlat, melyet Weislinger, Seemiller, Laire és más bibliographusok, kik a jelen kiadást ismertetik, nem emlitenek 31 számozatlan levélre terjed. — Ez után következik Dorniberg 12, szintén számozatlan levélnyi tárgymutatója, melynek végén ezek állanak: „Suscipite igitur queso omnes theologice veritatis fideique katholice amatores hunc laborem grato animo gratias agentes cunctipotenti Deo, cuius munere ac singulari adiutorio hoc ego Thomas Dorniberg prefatus feliciter perfeci et compleui. A. D. 1473. In vigilia S. Bartholomei Apost. Explicit Registrum Deo gratias.“ — A „Compendium“ az 1 számozott levélen, rövid „prologus-sal“ kezdődik s a 129 levélen befejezésül csak ez áll: Explicit liber ultimus huius compendii. Deo gratias.

Ezen, kétségkívül első kiadásról Laire (P. 1. pag. 299.) így nyilatkozik: „Sub anno 1473 refertur, licet videatur annum hunc pertinere potius ad eum, quo Dorniberg indicem confecit. De hoc libro rarissimo vide Schelhorn ad Quirini pag. 29. Nonnulli opus adscripsere Thomae Aquinati, et alii Alberto Magno; sed verus huius Auctor fuit Hugo de Argentina ord. praedicatorum. — Character pertinere videtur, si Denis No 4709 credatur ad Petrum Drach Spirensem Typographum.“

Teljes és szép példány, bőrrrel bevont fatáblákba kötve.

3. sz. 1474. Norimbergae.

(Francisci de la Rovere Card. postea Sixti P. IV.)
Tractatus de Sanguine Christi. — Kis ivrét; erős papírra, gót betűkkel nyomtatott, veres, kék és zöld színű initialekkel diszesített példány, címlap, lapőrök és ivjegyek nélkül; 96 számozatlan levél, melyek elsején a nyomdász ajánló levele Sixtus pápához; utolsóján pedig eme colophon olvasható: Explicit Tractatus de sanguine Christi. Impressus Nuremberge per Fridericum Creuszner A. D. 1474. Laus Deo Clementissimo. — Ismerteti Panzer. (II. p. 172. n. 20.) Csonka példánya megvan a magyar tud. Akadémia könyvtárában. (Hellebrant. 262. n. 353.)

4. sz. S. A. et L. (Norimbergae).

Viola Sanctorum. — Az előbbi munkával alakra, papír minőségére, betűk jellegére, sőt a sorok számára nézve is (33 sor egy oldalon) teljesen egyező nyomtatvány, melynek utolsó — 92-ik — levelén csak ez áll: Explicit viola Sanctorum. — Említi Laire. (P. I. p. 209.)

5. sz. S. A. Norimbergae.

Incipit notabilis expositio super canonem misse. 14. levélből álló s az előbbi két munkával egészen azonos kiállítású értekezés, mely így végződik: Laus deo clementissimo. Impressor istius expositionis canonis misse Fridericus Creuszner.

6. sz. S. A. Norimbergae.

Andreae Ioa. Arbor Consanguineitatis. — A negyedik, az előbbieknél még rövidebb, összesen 9 levélből álló értekezés a rokonság és sógorság fokainak meghatározásáról szól és cím

nélkül, így kezdődik: *Circa lecturam arboris diuersis olim diuersum modum tenentibus Iohannes de deo hispanus post illos diuersos lecture ipsius arboris nouum modum assumens per suas metricas regulas ipsius intellectum aperire fuit visus. Sed propter multitudinem regularum obscuritatem, aliquibus notum ignotum, aliquibus ignotum ignotius reddidit. Attendens igitur ego Joha. Andree inter decretorum doctores minimus etc.* A 4-ik levélen a vérrokonság vagy nemzetség fája színezett rajzban közöltetik, eme felirattal: *Haec est Arbor Consanguineitatis.* — Végén colophon: *Impressum per Fridericum Creuszner de Nurnberga.*¹ — Ezen négy munka (3—6. sz.) colligatumot képez, egy, sajtolt bőrrel bevont fatábláju, rézesattokkal és sarkokkal ellátott, teljesen ép kötetben. A lap-széleken több kéztől származó, régi írásu jegyzetek olvashatók. Az első munka első levelén a könyv két birtokosa neveztetik meg: *G. Dnus Nicolaus civis Nitriensis Anno 1663.* — *Ab eodem mihi Michaeli Virágh, Canonico Nitriensi dono datus 1666.*

7. sz. 1479. Mantuae.

Eusebii historia ecclesiastica ex versione Ruffini. Kis ivrét, gömbölyű betűk-, színezett initialék- és lapörökkel, lap-számok és ivjegyek nélkül. Elül 2 levélen Schall János levele Gonzaga Frigyes mantuai herceghez, azután 6 levélnyi tárgymutató és 1 levélnyi előszó: *Incipit prologus Rufini presb. in hystoriam (igy) ecclesiasticam ad Cromatium eppum.* Maga az egyháztörténelem 11 könyvre terjed, példányunkban azonban az utolsó könyv 25—28 fejezete egészen, valamint a 33. fejezet vége s a munkát bezáró vers is hiányzik, melyet, minthogy a nyomtatás évét és helyét meghatározza, De Bure² után ide írok:

Transtulit Ausonias istud Rufinus ad aures
Eusebii clarum Cesariensis opus.

¹ L. Raritas Librorum in Biblioth. Novacellensi, pag. 51.

² Bibliographie instructive, Histoire. I. p. 296. n. 4392.

Schallus Joannes celebri Germanicus arte
 Aere premit Mantus Principe Foederico
 Quum datus est finis referebat Julius annos
 Mille quater centum septuaginta novem.

A könyv belső tábláján eme feljegyzések vannak: Ego Thomas Feyerwary dedi dono hunc librum Georgio Wlyseo salvo iure alieno. — Ujabb irással: Ex Libris R. D. Stephani Kosztka (nyitrai kanonok). A. 1662 donatus a D. Emerico Zubeck Posonii. Az első levélen pedig: Ex Bibliotheca Excell. D. Comitis Adami Erdödy Eppi Nitriensis. Bőrrel bevont deszkátáblákba kötve.

8. sz. 1480. Veronae.

Missale secundum ritum dominorum ultramontanorum.

Végén: Impressum uerone uigesima augusti M. CCCC. octogesimo. Alatta: A. S. L. U. betük. Ivért.

E kiadást két jeles tudósunk: Knauz Nándor¹ és Dankó József² ismertette; azért egyedül egyházmegyei könyvtárunk példányának leírására szoritkozom.

Missalé-nk sima, fehér hártýára nagyobb gót betűkkel nyomtatott, lapszámok és ivjegyek nélkül; lapörök csak a levelek tuloldalán, de ott sem mindig, lelhetők. Veres, kék s itt-ott aranyozott kezdőbetűi ügyes rubricatorra vallanak. Egy-egy két hasábu oldalon rendszerint 29 sor van. — Elül 6 levélnyi naptár, magyar szentekkel. Sz. Adalbertnek két ünnepe említetik: aprilis 23-án és november 6-án (translatio S. Adalberti); szintugy sz. Lászlónak is, junius 27-én és julius 29-én (depositio S. Lad.). — A czimlap, valamint az első mise is (Dominica I Aduentus) hiányzik. Innen a praefatiók végeig misem hiányzik; azonban a mise canonja előtti, mint feltehető, művészeti becsesl birt nagy kép szintén eltűnt.³ Többi része teljes

¹ Magyar Sion, VII. évf. 1869. 7. és köv. l.

² Uj Magyar Sion, II. évf. 1871. 90. l.

³ A czimlap és a canon előtti kép már 1857-ben, midőn a missalét első ízben láttam, hiányzott.

és sértetlen; az összes levélszám 353, és pedig: naptár 6, — canonig 148, — innen végig 199 levél.

Könyvtárunk ezen valódi kincsét Bornemissza Pál erdélyi püspök s a nyitrai püspökség administratora ajándékozta a nyitrai székesegyháznak, a mint erről a könyv belső tábláján olvasható sajátkezű feljegyzése tanuskodik. E feljegyzést Knauz (id. helyen) Lányi Károlynak nem egészen hű másolata nyomán közölte; miért is szükségesnek tartom annak szövegét itt szó szerint adni: „Ego Paulus Abstemius Q. E-sis (Quinque-Ecclesiensis, e siglát, mely Bornemissza születési helyére vonatkozik, Lányi kihagyta) Dei et Apostolicae Sedis gracia Epus Transiluanien. post exilium uero meum, pro constanti fide mea erga Regiam Maiestatem sponte mea susceptum, electus Nitrien. dedi, dedicaui et deuoui hunc librum in perpetuam hereditatem Ecclesiae Nitrien.¹ per hoc praesens chirographum meum, die decima Mensis Januarij anno Domini Millesimo Quingentesimo quinquagesimo septimo, quo vdt. (videlicet) die compleui etatis meae annos quinquaginta septem, ex Dei benigne (igy) cui laus honor et gratiarum actio per infinita secula seculorum. Amen.“²

Példányunk 1863-ik évben uj, eléggé diszes bőrkötést nyert, melynek tábláira a régi kötésről fenmaradt ezüst sarkok is illesztettek; a hártyalapot azonban, melyen Bornemissza kézírata van, kár volt a táblára ragasztani; mert uj bekötés esetére csak nehezen lesz onnan sértetlenül eltávolítható.

Ezen, külföldi bibliographusoknál nem igen található kiadást Aminson ismerteti (449 lap). Leírása teljesen megfelel példányunknak; csak a levelek számára nézve téved szerző, midőn állítja: „Desunt folia quaedam in medio libro, restant 358“; ugyanis 3 levél hián teljes példányunk csak 353 levélből áll.

¹ A nyitrai székesegyház e nagynevű főpaptól még más emléket is bir azon értékes és ritka műbecsű arany kehelyben, mely az 1884-iki magyar tört. ötvösmű-kiállításon méltó figyelmet keltett. Leírását és rajzát lásd a „M. tört. ötvösmű-kiállítás lajstroma.“ 71—73. l.

² Néhai Fabritius Károly Bornemissza jegyzetét a „Magyar Sionból“ átvevén, misekönyvünket elveszettnek állítja. (Archiv für Siebenb. Landeskunde. X. k. 375.) Könyvtárunk érdekében örülök, hogy félreértésből származott állítását alaptalannak nyilváníthatom.

9. sz. 1483. Venetiis.

Mamotrectus. — 8-rét. Czimlap nélkül, apró gót betűk, két hasábos sorokban. 1. lev. Incipit vocabularius in Mamotrectum secundum ordinem alphabeti. 27. lev.: Prologus in Mamotrectum. Maga a munka, mely a szentírásban, egyházi énekekben és szentatyák műveiben előforduló nehezebb értelmű kifejezéseket magyarázza, 223 számozatlan levélre terjed. Végén: Expliciunt expositiones et correctiones vocabulorum libri qui appellatur Mamotrectus tam biblie quam aliorum plurimorum librorum. Impresse Venetiis per Franciscum de Hailbrun MCCCCLXXXIII. Laus deo. — Leirja Denis. (I. p. 173. n. 1301.) Megvan a m. tud. Akadémia könyvtárában. (Hellebrant. 72. 98.)

E munka szerzője Seemiller és Brunet szerint Marchesi János sz. Ferencz-rendi szerzetes. — Teljes s a kissé rongált bőrkötés kivételével, ép példány, számos 16. századi marginalis jegyzettel.

10. sz. * ¹ S. A. Romae. (1483.)

Oratio Thome ex Capitaneis de Celleonibus ordinis predicatorum theologie eximii professoris Commendatarii monasterii beate Marie de pietate dei ordinis cisterciens. Cenece. diocesis oratoris christianissimi francorum regis, ad Sixtum III pont. max. in die omnium sanctorum habita (sic) in capella sacri palatii anno dni MCCCCLXXXIII. — 4-rét, gót betűk, 6 számozatlan levél, colophon nélkül. Audiffredi szerint (pag. 254.) ugyanazon évben Rómában nyomtatott.

11. sz. * S. A. Romae. (1484.)

Oratio habita Rome in Basilica principis apostolorum per Reuerendum patrem dominum Guillerinum de Pereriis

¹ A csillaggal megjelölt ösnyomtatványok nmélt. és főt. Roskoványi Ágoston nyitrai püspök ur könyvtárában vannak.

Auditorem Apostolicum super electione summi pontificis Anno 1484 die iouis 26 Aug. — 4-rét, gót betűkkel. Emliti Audiffredi. (pag. 261.)

12. sz. * S. A. Eichstadli. (1484.)

Statuta synodalia et prouincialia Eystettensis Dioecesis iussu Wilhelmi Episcopi impressa Eystadii per Matthiam Walcker de Reutlingen. — 4-rét, gót betűk, 87 számozott levél és 8 levél tárgymutató. Az első levélen Vilmos püspök levele a nyomdászhoz, a püspök és káptalan fametszetű czímereével: *Date in castro nostro Montis sancti Willibaldi die vigesima mensis Martii Anno a natiuitate Christi Millesimo quadringentesimo octuagesimo quarto.* Ugyanazon levél tulsó oldalán Walcker nyomdásznak 1484-ik évi márczius 15-én kelt levele a püspökhez. Seemiller (Fasc. III. p. 9.) a most említett két levél adataiból helyesen következteti, hogy ezen zsinati határozatok 1484 évben nyomattak. Teljes és jó példány.

13. sz. 1484. Argentinae.

Thesaurus nouus seu sermones de sanctis. — Ivret, gót betűkkel, lapszámok, örök és kezdők nélkül. A 312 levélre terjedő és 158 szentbeszédet tartalmazó munka így kezdődik: *Incipiunt sermones notabiles et perutiles de sanctis per circulum anni, quibus ab editore suo doctore et predicatoro famosissimo nomen ut Thezaurus nouus intitulentur inditum est.* — *De sancto Andrea sermo I.* — Végén: *Opus perutile de sanctis per circulum anni Thesaurus nouus nuncupatum impressum Argentine Anno dni MCCCCLXXXIII finit feliciter.* — Emliti Graesse. (VI. p. 130.)

Barna bőrrrel bevont deszkatablákba kötött, rézcsattokkal, sarkokkal és köldökökkel ellátott példányunk igen rongált állapotú. Az 1 levél alján a könyv két tulajdonosa jelezte: *Me possidet Tobias Schumbergius Preroding m. p. 1621.* — *Ex libris Caspari Kosztka. 1694.*

14. sz. 1485. Venetiis.

Albohazen Haly de Iudiciis Astrorum. — Ivret, gót betűk, csinos fametszetű kezdőkkel és levélszámokkal, címlap nélkül. Elül: Pontifici Sacre basilice imperialis ciuitatis auguste amplissimo . . . Erhardus ratdolt augustensis librorum impressor reuerenter Salutem dicit. Azután következik: Tabularum operis prohemium, 4 számozatlan levél. — 1. lev. Preclarissimus liber completus in iudiciis astrorum: quem edidit albohazen Haly filius abenragel, quam felicissime incipit. — Végül: Finit feliciter liber completus in iudiciis stellarum quem composuit Albhazen Hali filius aberragel: bene reuisus et fideli studio emendatus per dominum Bartolomeum de Alten de Nusia germanum artium et medicine doctorem excellentissimum. Impressus arte et impensis Erhardi Ratdolt de Augusta: regnante Johanne Mocenico duce Venetiarum. A. dom. incarnationis 1485. quarto nonas iulij Venetiis. — 152 levél. — Leirja Pray (I. pag. 475.). Teljes és tiszta példány.

15. sz. 1487. Venetiis.

Tullius de Officiis cum commentariis petri Marsi eiusque recognitione. Cuius epistolas quaeso perlegas et in principio et in calce operis editas. Insunt preterea paradoxa: de amicitia: de senectute: cum interpretibus suis. — Ivret, latin betűkkel, lapörök nélkül. — Elül: címlap; Petri Marsi recognitio commentariorum, Eiusdem epistola ad F. Gonzagam Card. Mantuanum. A mű szövege a 3-ik levélen kezdődik: Marci Tullii Ciceronis officiorum liber primus ad Marcum filium. Végén: Impræssum (igy) Venetiis per Marinum Saracenum: anno salutis Domino (igy) M. CCCC. LXXXVII die XX decembris. — 158 sztan levél. (Panzer. III. p. 244. n. 1012.) Teljes, jó példány.

16. sz. 1487. Spirae.

Secunda pars Summe Anthonini. — Kis ivrét, gót betűk, két hasábos sorokban 338 számozatlan levél. Elül czimlap; 2. lev. Clarissimi ac doctissimi viri fratris Anthonini de ordine pdicatorum archiepi florentini secunda pars summe feliciter incipit. — Végén: Anno incarnationis dominice 1487 Augusti vero Nonas pridie Pars Summe secunda Anthonini Archiepiscopi florentini, ordinis predicatorum eruditissimi, Spire per Petrum drach virum consularem ciuitatis predictae quam diligentissime impressa finit feliciter.

Ezen munka többi 3 kötete ugyanott nyomtatott, és pedig az 1. és 4-ik kötet 1487-ben, a 3-ik 1488-ban. (Seemiller, fasc. III. p. 84.) Könyvtárunk csak a 2-ik kötetet bírja, mely azonban igen szűratos; kötése uj.

17. sz. 1487. Argentinae.

Fasciculus temporum. A czimlapon csak e két szó áll, tulsó oldalán kezdődik a tárgymutató: Tabula brevis et utilis super libro illo, qui dicitur Fasciculus temporum, mely 11 számozatlan oldalra terjed. — Kis ivrét; gót betűk, színezett kezdők, számos kisebb fametszettel; 90 számozott levél, lapörök nélkül. Végén: Impressum Argentine per Johannem pryss. Anno dni MCCCCLXXXVII. — E krónika szerzője Rolevinck Werner, karthauzi szerzetes. Első kiadása Kölnben 1474-ben jelent meg. Brunet (II. pag. 255.) a 15-ik század végeig 12 kiadást sorol elő, de a straszburgi 1487-it nem ismeri. Említi Seemiller. (Fasc. III.-p. 80.)

Ezen munkához van kötve:

18. sz. 1486. Venetiis.

Fratris Jacobi Philippi Bergomensis sacri ordinis eremitarum diui Augustini in omnimoda historia nouissime

congesta chronicarum supplementum. — Gót betűkkel, számozott levelekkel és számos ó- és középkori város rajzával; czimlap nélkül. Elül 11 levélnyi tartalomjegyzék és 1 levélnyi előszó: Ad Magistratum Bergomensem in omnimoda historia nouissime congesta Cronicarum supplementum appellata Prologus. Csonka példányunk, melynek elejéről 33 levél, vége pedig a 231-ik levéltől kezdve hiányzik, véleményem szerint Velenzében 1486-ik évben nyomtatott; mert ezen kiadásnak Aminson (pag. 82.) által adott leírása: „In omnimoda historia nouissime congesta: supplementum Cronicarum appellata. Praecedit tabella alphabetica (fol. 11.) et prologus (fol. 1.) Venetiis per Bernhardinum de benaliis bergomensem 1486. Charact. goth. cum signat. et fol. num. 256, totum vero opus 270 continet folia“, példányunkra teljesen ráillik.

19. sz. 1488. Ulmae.

(Jacobi de Voragine.) **Lombardica Historia.** — Ivrét, gót betűk, 426 számozatlan levél, initialek nélkül. A czimlap tulsó oldalán: Tabula super legendas Sanctorum. — A DD₁ levélen: Explicit Legenda Lombardica Jacobi de Uoragine ordinis Predicatorum Episcopi Januensis. A következő lapon: Sequuntur quedam Legende a quibusdam aliis superaddite. Et primo de decem milibus (igy) martirum, — Végén: Expliciunt quorundam sanctorum legende aliunde post Lombardicam hystoriam impressae in Ulm per Conradum Dinckmut. Anno MCCCCLXXXVIII. E kiadást, melyet Hain, Brunet és Graesse nem említnek, Seemiller (Fasc. III. p. 104.) ismerteti. — Pédányunk teljes, de czimlapja és több levele igen szennyes és szúratos. A czimlapon régi írással: Sum ex libris Valentini Landtmann.

20. sz.* 1489. Augustae Vindel.

Johannis Monsch Tractatus de horis canonicis dicendis. — Kis 4-rét, gót betűkkel, 60 számozatlan levél. Elül czimlap; a 2-ik levélen: Prohemium. — Végén: Tractatus iste de horis

canonicis dicendis compendiosus per vener. virum Johannem Monsch Artium et sacre theologie professorem atque eo tempore in eccla maiori basiliensi predicatorem, pro clericis ad easdem horas agendas seu dicendas obligatos (sic) comportatus et compositus et ibidem in loco capitulari pro lectione deputato per eundem clericis publice lectus. Impressus Auguste per Anthonium Sorg Anno domini MCCCCLXXXIX Sabato ante Martini episcopi. Emliti Weislinger. (Armament. p. 500.) Teljes példány, börbe kötve.

21. sz. 1489. Venetiis.

Liber Magistri Gulielmi Placentini de Saliceto, qui summa conseruationis et curationis appellatur, item: Cyrurgia eiusdem magistri Gulielmi de saliceto placentini. — Ivret, gót betűk, 182 számozatlan levél, két hasábos sorokkal, czimlap és kezdők nélkül. Az első munka a t. 1. levél tulsó oldalán végződik: Explicit opus magistri Gulielmi placentini de saliceto in scientia medicinali practice (igy) quod summa curationis et conseruationis appellatur; mire minden megszakítás nélkül következik: Incipit cyrurgia eiusdem magistri etc. — Végén: Explicit opus mag. Gulielmi de saliceto in cirurgia Uenetiis impressum anno dni MCCCCLXXXIX die 4 mensis Junii. Augustino Barbadico inclyto venetiarum principe. Emliti Graesse. (VI. p. 232.) Eredeti de igen megviselt bőrkötésű példányunk teljes.

22. sz. 1490. Coloniae.

Petri Hispani Copulata omuium tractatum paruorum logicalium. — 4-rét, vastag papírra gót betűkkel, initálék nélkül nyomatva, 146 számozott levél; czimlapja nincsen. — Végén: Finit textus cum copulatis omnium tractatum paruorum logicalium Petri Hispani, nec non textus eiusdem de sincathegorematis, quem aliqui octauum appellant tractatum, cum quibusdam aliis, iuxta pcessum magistrorum Colonie regen-

tium in bursa magistri Lamberti de Monte, artium ac sacre theologie professoris eximii, summa lucubratione iterum atque iterum correctis, et nunc demum impressis, prope Ilkirehen Anno nonagesimo sup. millesimum quaterque centesimum pridie nonas Aprilis. — Ismerteti Panzer. (I. p. 302. n. 185.) — Eredeti bőrkötésű példányunk tiszta és hiánynélküli.

23. sz. 1490. Argentinae.

Acutissimi Thome de Argentina scripta super quatuor libros sententiarum. Ivret, két hasábos sorok, gót betűk, kezdők nélkül, 568 sztlan levél. Végén: Acutissimi materiarum theologicalium resolutoris Thome de Argentina prioris generalis ordinis fratrum heremitarum sancti Augustini super quatuor libros sententiarum per Martinum Flach Argentine diligenti prehabita examinatione impressa finiunt. 1490. Ismerteti s bő kivonatokat közöl belőle Weislinger (Armament. p. 548.) Megvan a m. tud. Akademia könyvtárában. (Hellebrant. p. 125. 179.) — Teljes és szép példány, deszka táblákba kötve.

24. sz.* S. L. et A. (Patavii circa 1491.)

Statuta Provincialia (Salzburgensia.) 4-rét, gót betűk, 29 sztlan levél. Elül: czimlap; a 2 levélen: Ad honorem laudem et gloriam omnipotentis dei, gloriose virginis Marie, totiusque celestis curie triumphantis, et incrementum fidei christiane. Nos Fridericus dei gratia sancte Salzburgens. Ecclesie Archeps apostolice sedis legatus, Sixtus frisingensis Georgius chiemens Mathias secouiensis eccliarum eppi in sancto concilio provinciali in ecclia pchiali s. Nicolai oppidi Muldorff Salzborgen. Dioecesis Decimanona mensis octobris Anno dni Millesimo quadringentesimo nonagesimo celebrato congregati . . . constitutiones et statuta pronincie Salzborgen. salubriter condita et edita sunt in hunc qui sequitur modum. — 22 lev. Sequitur confirmatio caroline per Martinum quintum papam in latino et vulgari publicanda ut infra per statutum. A nyomtatás éve és

helye nem jeleztetik; Graesse (VI. p. 486.) szerint: Pataviae versus 1491.

Jó és teljes példány, új kötésben.

25. sz. * 1492. S. Loco.

Incipit liber Johannis gerson cancellarii parisiensis De imitatione christi et de contemptu omnium vanitatum mundi. — 8-rét, gót betűk, lap-örök és számok nélkül. a — m = 12 iv = 96 sztlan levél. Czimlapja hiányzik. — 87 lev. Johannis gerson cancell. paris de contemptu mundi deuotum et vtile opusculum finit. — Sequitur tractatus de meditatione cordis ab eodem M. Johanne de Gersono. — 93 lev. Tabula capitulorum libri istius. Az utolsó levél s azzal a colophon is hiányzik. Példányunkat azonosnak tartom ama kiadással, melyet Laire (II. p. 173.) ekkép ismertet: „Johannis Gerson de imitatione christi et contemptu omnium vanitatum mundi. Idem de meditatione cordis. In 8-o. In fine legitur: Completum est hoc opusculum anno domini milles. quadring. nonagesimo secundo vicesima prima die mensis Augusti. Character gothicus; terminatur cum signatura m.“

26. sz. * 1493. Parisiis.

Stimulus diuini amoris deuotissimus a sancto johanne bonauentura editus cordium omnium in amorem christi ihesu inflammantium post eiusdem varias impressiones in correctas vltimare (sic!) emendatus et correctus per eximium sacre pagine professorem Magistrum Johannem quentin canonicum et penitentiarium parisiensem. — Kis 8-rét, gót betűk, lap-számok, örök és kezdők nélkül. A — R 7 = 135 levél. — Elül: czimlap, prologus; 3 lev. Incipit liber qui dicitur stimulus amoris etc. Végén: Explicit feliciter liber qui dicitur Stimulus diuini amoris domini Bonauenture Cardinalis deuoti et seraphici sacre theologie professoris exinii laudabiliter correctus. Et parisiis impressus Impensisque Georgii Mitelhus

Anno dom. incarn milles. CCCCXIII. Mensis Aprilis Die IIII.
Emliti Laire.¹ Teljes és tiszta példány.

27. sz. 1493. Venetiis.

Tertia pars summe sancti Thome. — Ivret, gót betűk, 220 számozott és 5 szltan levél tartalom jegyzékkel. A munka két részre oszlik; az első a 2-ik levélen kezdődik s a 124-iken befejeztetik: Explicit illud, quod habetur de tertia parte summe sancti Thome de Aquino ordinis fratrum predicatorum, qui preuentus morte eam perficere non potuit. Laus deo. — A második pótlásokat tartalmazó rész a 125 lev. kezdődik; végén colophon: Expliciunt additiones tertie partis Summe sancti Tho. de Aquino de ordine fratrum predicatorum. Impresse Venetiis ductu Boneti Locatelli: Impendio vero nobilis viri Octauiani Scoti Modoetiensis. Anno saluberrime redemptionis MCCCXIII Sexto Idus Quintilis. Genitori genitoque Laus et iubilatio etc. Amen. Emliti Denis. (I. p. 356.) — Fehér disznóbőrbe kötött példányunkból hiányzik a 96—119 levél, valamint a hátsó deszkatabla fele is; ami tekintve azon viszontagságokat, melyeken átesett, épen nem csodálandó. Ezeknek sorát, a birtokosok neveivel, a czimlapon olvasható feljegyzések nyomán időrendben adom: 1) Ludovici Forgách de Gyimes; Equitis MDLXVIII. — 2) Qui Zach(ariae) Moshóej E. Vacien. 1575.² — 3) Tempore medio Pauli Daudis Eppi Tinniniens. Abbatis Zkalkens. et Ludaniensis Anno 1610, *ex clade Bocskayana recuperatus*. 4) Conventus Nitrien. — 5) *Secundario recuperatus ex clade Turcica anno 1663 tempore Georgii Szelepchény Eppi Nitriensis et AEppi Coloc.* — 6) E Biblioth. Cath. Ecclae Nittriens.

¹ II. 183 l. — V. ö. Catalogue des Livres de M. Pierre Ant. Bolongaro-Crevenna. Amsterd. 1789. I. 181. l.

² Minthogy Mossóczy csak 1578. évben lett váci püspökké, az itt fenforgó anachronismus kiigazítására feltehető, hogy az évet, melyben e könyvet Forgáchtól ajándékba kapta, már mint váci püspök jegyezte fel.

28. sz. 1493. Coloniae.

Copulata pulcerrima in nouam logicam Aristotelis textum simul impressum luce clarius exponentia secundum viam preclarissimi philosophi ac fundatissimi logici sancti Thome Aquinatis, quorum frequens exercitium est apud magistros in florentissimo studio Coloniensi bursam montis regentes. — 4-rét, gót betűk, initialék nélkül. Elül czimlap, ennek tulsó oldalán V. Orbán pápa levele, melyben aquinói sz. Tamás tanát helyben hagyja. 1. lev. Primus (liber) priorum posteriorum, 126 számozott levél; azután, új számozással: Thopiorum libri sex, 70. levél; ismét új számozással: libri elenchorum, összesen 238 számoz. és 2 sztlán levél. Végül colophon: Copulata in libros totius noue logice Aristotelis diligenter visa studiosissime atque corrogata secundum processum et frequens exertitium magistrorum florentissime vniuersitatis Coloniensis regentium in bursa Lamberti de Monte artium ac sacre theologie professoris eximii, iuxta doctrinam insignis et diuini doctoris sancti Thome Aquinatis ordinis fratrum predicatorum, finiunt feliciter. Anno incarnationis dominice MCCCCXCIII nonis Martii. — Ismerteti Panzer. (I. p. 306. n. 214.) — Eredeti bőrkötésű teljes példány.

29. sz. 1494. 1495. Basileae.

S. Augustini Plura ac diversa Sermonum Opera. Ivrét, gót betűk, két hasábos számozatlan leveleken. Ezen szent beszédek Bazelben Amerbach Jánosnál következő sorrendben jelentek meg: 1) Sermones diui Aurelii Augustini Episcopi ad fratres suos in heremo commorantes, quosdamque alios. 64 lev. és 10 lev. tárgymutató. — 2) Diuus Aur. Augustinus de verbis Domini. — Czimlap; 86 lev. és 6 levél tárgymutató. — 3) Diui Aur. Augustini sermones de Uerbis Apostoli. Czimlap, 59 lev. és 5 lev. index. — 4) Expositio diui Aur. Augustini in Epistolam beati Johannis Apostoli. Czimlap, 29 lev. és 3 lev. tárgymutató. 5) Opus Quinquaginta Homeliarum diui Aur. Augustini.

Cziml. 53 lev. és 7 lev. tárgymut. — 6) Diui Aur. Augustini Sermones de tempore. Czimlapja hiányzik, 255 lev. és 32 lev. tárgymutató. — 7) Sermones sancti Augustini de Sanctis. Cziml. 42 lev. és 5 lev. tárgymutató. Minden könyv végén colophon, melyből csak az utolsóét közlöm: Explicitum est opus sermonum de sanctis diui Aur. Augustini, Basilee per magistrum Joannem de Amerbach. Anno sal. virg. partus nonagesimo quinto supra millesimum quaterque centesimum. (Panzer. I. p. 175. n. 164.) A könyvek első kezdőbetűje aranyozott, a többiek színezettek. Rongált bőrkötésű példányunkban az 1. munkából 3 lev. (b—b3.) a 6. számából pedig 2 levél (x 5. x 6. hiányzik. Az 1 és 2 munka lapszélein számos veres betűkkel írott egykoru glossák, a többiekén pedig egy későbbi kéz jegyzetei olvashatók.

30. sz. S. L. et A. (1496. Norimbergae).

Guilhermi diui Parisiensis episcopi opera, de fide, legibus, de virtutibus, moribus, viciis, peccatis, temptationibus, resistentiis, meritis, retributionibus et immortalitate anime. Kis ívrét, gót betűk, initialek nélkül, 267 számozott levelnyi szöveggel és 31 lev. registrummal. A 4 levelen a kiadó Dannhauser Peter levele Ulsenius theologushoz, utóbbinak válaszával, melyből, minthogy e munkának colophonja nincsen, a nyomtatási év — 1496 — bizton meghatározható. „Habes nunc mi petre — így ír Ulsenius Dannhausernek — quod tantopere optasti Theologum illum scilicet gloriosum ac summum, qui pietatem, solamen, fidem et omnem viuendi normam abunde et pie explicet. Est enim quantum intelligo doctus et suavis et elegans et scholastico illo sermone copiosus etc. Vale ex Nurnberga Pridie cal. Aprilis. Anno salutis Xpianae MCCCXCVI.“ Freytag, (III. p. 200—205.) ki a két levelet egész terjedelmökben adja, megjegyzi, hogy ezen kiadás „sine dubio“ Nürnbergben Koburger Antal nyomdájában készült.

Barna, sajtolt bőrbe kötött, feltűnő szépségű és tisztaságú példány.

31. sz. * S. A. Parisiis. (1496.)

Horae B. M. V. — Egyike azon imakönyveknek, melyek a 15-ik és 16-ik században Franciaországban „Horae” vagy „Heures” nevezete alatt, ama kor nyomtatványait messze túlhaladó esínnal nyomattak s a kéziratú imakönyvekben szokásos miniature-festészet pótlásául, számos fametszettel díszítették.¹ — 8-rét; gót betűk, arabeszkekkel, ó- és új szövetségi jelenetekkel, emberi s állati, néha-néha eléggé sajátos alakokkal ékesített keretekbe finom hártyára nyomatva. A czimlap s a könyv végén egy vagy két levél hiányzik; megvan: A₁ — F₇ = összesen 151 levél. Az officiumok és imák czimei veres betűkkel nyomattak.

1. lev. Tabula omnium officiorum in hoc oratorio contentorum.

A 2 b. és 3 a. levélen két óralap alaku kör van, melyek elseje a vasárnapi betű, másodika az arany szám meghatározására szolgál.

3 b. és 4 lev. Ad inueniendum festa mobilia; azután 12 levélen naptár.

17. lev. Sequitur officium de passione dni nri iesu christi.

38. b. lev. Passio dni nri iesu christi secundum Joannem. Ez után: Quindecim orationes ob honorem et memoriam vulnerum christi.

49. l. Evangelium primum secundum Joannem.

52. l. Incipit officium b. marie virginis secundum vsum Romane ecclesie.

84. l. Ad missam b. marie.

87. l. Incipiunt hore de sanctissima trinitate.

93. l. Incipit officium mortuorum.

111. l. Incipiunt septem psalmi penitentiales.

123. l. Incipit officium sancti spiritus.

¹ Ezen imakönyvek bővebb ismertetését lásd Dr. Dankó József. „A francia könyvdisz a Renaissance korban. Budapest 1886.” czimű akadémiai székfoglaló értekezésében. — A keretdiszitményekből néhány mutatványt közöl Brunet. (Manuel du Libraire. IV-ik köt. „Heures gothiques” czim alatt.)

127. l. Incipit officium corporis christi.

129. l. Incipit officium sancte crucis.

131. l. Incipit officium sancti angeli custodis.

133. l. Sequuntur septem hore canonice b. virg. et mart. Barbare.

147. b. és 148. a. spanyol szöveg, sz. János evangéliumának 1. fejezetéből véve, ily felirattal: »*A qui cominca la oracion de sant leon papa: la qual ábio al rey Carlo magno.*«

148. b l. Sequuntur hore de conceptione beate marie virginis.

A nagyobb, egész lapot betöltő 19 kép ily sorban következik egymás után:

17. l. Jézus elfogatása a gethsemani kertben.

39. l. Jézus balkezeével a keresztet, jobbával a lándzsát átkarolva és kinzatása egyéb eszközeitől környezve, háttérben sírjával.

49. l. Sz. János evangelista olajban főzetése.

52. b. l. Jézus nemzetségi fája; fent a boldogs. Szűz. öleiben a kisedet Jézussal. — A következő oldalon: az angyali üzenet.

58. l. Mária látogatása Erzsébetnél.

63. l. Mária a bethlemi istállóban imádja Jézust.

66. l. Jób a szemétdombon.

68. l. A három király imádja Jézust.

70. l. Jézus körülmetéltetése.

72. l. A szent Család menekülése Egyiptomba.

76. l. Mária koronáztatása.

87. l. A sz. Háromság.

93. l. Lázár feltámasztása.

111. l. Dávid királylyá kenetése.

123. l. A Szent-Lélek eljövetele.

129. l. Jézus a keresztfán függve a két lator között.

143. l. Ugyanazon kép, mely a 39 levélen van.

148. b. l. A szeplőtelenül fogantatott sz. Szűz; fölötté az Atya Isten; alatta, szalagon: *tota pulchra es amica mea, et macula non est in te.*

A lapszéleken levő kis képek alatt veres betűkkel szentírási, vagy más jelmondatok állanak. Legérdekesebb az officium defunctorum keretdiszitményét képező 64 alak, ilyen jelmondatokkal:

Imperator : Omnibus imperito michi mors tamen imperat vna.

Eques auratus : Clarum militie nomen non fata moratur.

Astrologus : Sydera non durum possunt auertere mortem sat.

A fent említett 34 soros spanyol szövegből bizton következtethető, hogy ezen „Horá-k” Spanyolország számára nyomatottak; sőt Santander könyvjegyzéke szerint czimök is spanyol.

Nyomatási évül példányunk első lapján római és arab számokkal az 1495-ik év jeleztetik; mely időmeghatározás azonban megnem egyeztethető az említett körök alá nyomatott jegyzettel: „scias quod anno a natiuitate dni MCCCCXCV eramus in prima domo post crucem;” mert e jegyzet az 1495-ik évet már multnak állítja. Így tehát valószínű, hogy példányunk 1496-ban nyomatott, és pedig annyival inkább, mert egy 1551-iki, lyoni kiadásban az ugyanazon körökhöz csatolt jegyzet kiindulási pontul az 1550-ik évet veszi. Állításom támogatására a fent idézett könyvészeti munka könyvünkre vonatkozó adatát egész terjedelmében közlöm: »*Las horas de nuestra Sennora con muchos otros officios y oraciones, Paris, (1496) in 8° goth. Ce livre rare et singulier est imprimé en cadres gravés en bois et ornés de figures, sans chiffres ni reclames, aves signatures. — Il paroît avoir été imprimé en 1496, car les deux cercles gravés en bois pag. 4 et 5 pour trouver la lettre dominicale et le nombre d’or, commencent par l’année 1495, ce qui paroît d’autant plus probable, que dans l’édition faite a Lyon, en 1551. ces mêmes cercles commencent par l’année 1550. On y trouve vers la fin la fameuse prière, prétendument envoyée par le Pape Léon a Charlemagne.*“ (Catalogue des Livres de la Bibliothèque de M. C. De la Serna Santander. Bruxelles an XI (1809) T. I. pag. 62. n. 252.)

Börbe kötött jó példány.

32. sz. 1498. Venetiis.

Missale secundum chorum alme ecclesie Strigoniensis.

— Ivret, gót betűk; czimlap, 6 levél naptár, azután 14 levélen a misék jegyzéke, vizszentelés; notabilia carmina et diligenter

cogitanda; exorcismi; készület a sz. miséhez. A 230 számozott levél 1-én: *Incipit Missale diuinorum officiorum tam de tempore quam etiam de sanctis cum certis officiis annexis: vtpote de transfiguratione domini, de pestilentia etc. secundum chorum alme ecclesie Strigoniensis.* — Végén veres betűkkel: *Finit feliciter Missale diuinor. officiorum tam de tempore quam de sanctis cum ceteris officiis anexis: vtpota de transfiguratione domini; de pestilentia etc. secundum chorum alme ecclesie Strigonien. bene reuisum ac fideli studio emendatum. Impressum Uenetiis impensis Johannis Paep librarii Buden. per Johannem emericum de Spira. Anno salutifere incarnationis dni nri iesu christi M. CCCC. LXXXVIII. IIII. Kaln. Marcii. Laus deo.*

E kiadást is Knauz Nándor és Dankó József ismertették.¹

Egyházmegyei könyvtárunknak e kiadásból két példánya van, az egyik hártýára nyomtatott diszpéldány, melynek aranyozott kezdőbetűi ugyan nincsenek, de nyomatása szép és egyentetes. Hiányzik az 1, 73—83, 94, 127—134, s a 133—152 lev. A canon előtti levélen (94) színezett feszület volt; mert az áellenes lap közepén elmállott veres és zöld festék nyomai láthatók. A czimlap előtti levélen 17-ik századi szép írással többféle liturgicus ima van (ad asperges sat.) A czimlap felső részén, más kézzel írva: *Legatus Vbli Caplo Nittr. 1668 die 11 Augusti; de ki által? ez nincs feljegyezve.* Hogy e misekönyvet megyés püspök használta, erről tanuskodnak a canonba (memento pro vivis) közbeszúrt szavak „et me indigno famulo tuo.“ — Uj bőrkötés.

A második, szintén csonka példány, közönséges papírra nyomtatott s egykor az üreghi² templomé volt, honnan Vurum József püspök könyvtárába jutott. Hiányzik az első 13 számozatlan levél, továbbá a 4, 86 (kézirattal pótolva) s a 220 levél, szintén kézirattal pótolva. A szöveg elé kötött 6 levél 1-én eme jegyzet olvasható: *Anno 1642 Die 4 Iulii Honesti ac eruditi Viri Martinus Lite (ratus, a többi bekötés alkalmával elhetszertett) et Jacobus Tóth, habitatores in Possessio (ne) Ürög, qui erant eodem Anno Editi (igy) pro Ecclesia Ürögiana. Hunc*

¹ Magyar Sion 1869, 89 l. és Uj m. Sion 1871, 94 l.

² Nyitra egyház- és vármegyében.

(igy) Missale curauerunt fieri renouare, Per me Franciscum Nagy Magistrum scholae Moczhonakien. Alatta a változó ünnepek táblája, magyarul 1642—1650-ig. A tulsó és következő lapokon ugyanazon irással naptár, a hónapok latin és magyar neveivel, mely azonban junius 12-ikénél megszakad. A következő lapon az üreghi egyház adósainak jegyzéke kezdődik: „Anno 1690 die 4 Maij. En Urbanovics J. Mocsonoki Plebánus számot vetvén az Ürögi templomra való adósival, Ürögi emberséges emberek előtt, úgy mint Szabó István Egyházfi előtt sat.“ Ezen napló-féle jegyzetek 5 lapot töltenek be. Még egy érdekes jegyzet olvasható a 20-ik számozatlan levél alján: „Anno 1601. Forgach Ferencz nyitrai Püspök attá az also malomnak az ő jüvedehnét, ugymint az mennyi adoual tartoznanak az molnarok azt adni rendelte üreghi szentegyháznak úgy mint Szent Martonnak hogy fizessen f. 5. ut supra 6 die Maij Anno 1601.“

33. sz. 1498. Norimbergae.

(Ludouici de prussia) Trilogium anime non solum religiosis verum etiam secularibus predicatoribus confessoribus contemplantibus et studentibus lumen intellectus et ardorem affectus amministrans. — 4-rét, gót betűk, fametszetekkel díszített czimlap, lapörök és számok nélkül, 309 levél két hasábos sorokkal. — Végén: Finit opus insigne tripartitum De anime videlicet potentiis, passionibus habitibusue Initiatum continuatum consummatum ad Theosebiam in deuotissimo seti Bernardini loco suburbii preclare cristianissime vrbis Brunensis marchionatus Morauie. Currente anno 1493. — Post haec in impiali (igy) civitate Nuremberg ad preces fratrum minorum ibidem commorantium per Anthonium Koberger ad laudem dei impressum, ad hunc usque finem feliciter perductum. Anno dni MCCCCXCVIII VI die Martii. — Emliiti Graesse (IV. p. 293.) Teljes és tiszta példány, díszes bőrkötésben, melynek tábláin gf. Erdődy László Ádám nyitrai püspök czimere látható.

34. sz. 1498. Venetiis.

Angeli Politiani Opera. Ivkrét, latin betűkkel, lapszámok nélkül. Végén: Venetiis in Aedibus Aldi Romani mense Julio MIID. Impetrauimus ab Illustrissimo Senatu Veneto in hoc libro idem quod in aliis nostris. — Csonka példányunk az L. jegyű ivnél kezdődik s a következő műveket tartalmazza: Herodiani Libri VIII de suis temporibus. — Epicteti Enchiridion. Alexandri Aphrodisii super nonnullis physicis dubitationibus solutionum liber. — Plutarchi Cheronei amatoriae narrationes. — Angeli Polit. praelectio in priora Aristotelis analytica. — De Ira. — Expositio Homerii. — Ang. Pol. Praefationes et Orationes. — Magni Athanasii in Psalmos oppulum. — Ang. Pol. Dialectica. — Praelectio in Persium. — Silua cui tit. Manto. — Silua cui tit. Ambra. — Liber epigrammatum latinorum et graecorum. — Leirja Pray. (II. p. 224.) Editio perrara, et splendidissima. (Bibliotheca A. Rud. Solger. Norimb. 1760. I. pag. 143.)

35. sz. 1498. Venetiis.

Statii Syluae cum Domitii Commentariis. Et auancii sui Emendationibus. Statii Thebais cum Lactantii Commentariis, Domitii alie annotationes. — Ivkrét, latin betűk, fametszetű initialék, lapszámokkal és ivjegyekkel. — A címnap tulsó oldalán: Domitii Calderini Veronensis secretarii apostolici ad Augustinum Maseum Veronensem scriptorem apostolicum in Sylvas Statii papinii. — Végén: Hoc per Joannem Petrum de Quarengis Bergomensem Venetiis impressum opus foeliciter explicit. 1498. die 15 Ianuarii. — 203 levél. — Emiliti Graesse. (VI. p. 480.) Jó példányunk lapszélein számos 16. századi jegyzet van, melyek nagy részben a címlapon megnevezett tulajdonostól („Joannis petri pascutis Lodiani et amico-rum“) erednek.

36. sz. * 1499. Lipsiae.

Bonaventura de castitate et mundicia sacerdotum et ceterorum altaris ministrorum. — 4-rét. Gót betűk két hasábos sorokban, initialék, lapörök és számok nélkül. 35 levél; nagy és kövér betűkkel nyomtatott czimlappal. A munka az 1. levélen e szavakkal kezdődik: Voce lamentabili et amaro corde. — Végén colophon: De continentia castitateque altaris ministrorum Boneuenture (igy) Opus. diligentia haud parua emendatum Finit fauste, per prouidum Melchiorum Lotter Liptzensis opidi conciuem impressum a. salutis XCIX (igy) duodecimo insuper Junii kalendas foeliciter terminatum. — Ismerteti Graesse. (I. p. 484.)

37. sz. 1499. Argentinae.

Margarita decreti seu tabula martiniana decreti. — Iv-rét, czimlap, gót betűk, két hasábos sorokkal, 194 sztlan levél. A 2. levélen van a szerző (Martinus Streppus, Troppauensis Silesius, ord. Praed.) előszava, mely után a decretales-ek betűrendes kivonata következik. — Végén: Explicit Margarita decreti. que Martiniana vocatur, edita per vener. virum fratrem Martinum ord. predicatorum summi pontificis penitentiarium et capellanum. Impressa Argentine Anno domini 1499 ipsa vigilia natalis domini. (Bibliothek des ehem. Carthäuser-Klosters Buxheim. München. 1883. p. 181.) Tiszta és teljes példány.

38. sz. 1499. Parisiis.

Diui Augustini in sacras Pauli epistolas noua et haecenus abscondita interpretatio: per Venerabilem Bedam ex innumeris illius codicibus mira industria summoque labore collecta, ubi quid primum admirari debeas non facile iudicabis: diuinumne interpretis ingenium; aut singularem Bede in excerpando pariter et compingendo sollertiam. Utcunque sit:

Abissalem ibi comperies eruditionem. Porro interpretationi pfate: septem aureas Chrisostomi omelias sapienter addere curaverunt impressores: quibus clarissimas Pauli laudes dotes et preconia paruo labore sed non mediocri fructu facile deprehendet Lector studiosus. — Ezen hosszú czimen kívül a czimlapon még a nyomdász bélyege s a következő versek vannak:

Quisquis ad aetheream recto conscendere sedem,
 Calle cupit, praesens pro duce sumat opus.
 Sumat, et hoc uno sibi iusta viatica norit,
 Et bona facundi verba parata viri.
 Paruulus hic siquidem materno lacte fouetur,
 Et grandis solido patre ferente cibo.
 Quicquid enim diuus pater Augustinus ad alti
 Eloquium Pauli nectaris attulerit,
 Hoc imitatus apes venerandus Beda pudicas,
 Farsit dedalios ore manique fauos.
 Quantum nec pyllo profluxit mellis ab ore,
 Florida nec verno colligit bybla thimo.
 Proinde viatores patriam qui querit altam,
 Tam suaue in duro sumite calle ducem.

Ivrét, gót betűkkel és diszes fametszetű kezdőkkel. A czimlap után 12 számozatlan levélben tartalom-mutató továbbá: Gaufridi Boussardi cenomani theologi prefatio — Prefatio s. Hieronimi in omnes eplas S. Pauli és Prologus specialis in epist. ad Romanos. — Szent Ágoston munkája 227; aranyszáju sz. Jánosé pedig 8 számozott levélre terjed. A 227 a) levélben colophon: Habes lector optime in omnes diui Pauli apostoli et gentium doctoris precipui epistolas, sanctissimam atque argutissimam diui patris Augustini, eccle cath. doctoris excellentissimi nec minus sancti expositionem, a ven. Beda presbitero viro nunquam satis laudato, in morem studiosissime apis ex fragrantissimis diui Aurelii floribus collectam et a compluribus studiosis viris recognitam Impressum est autem presens opus ad omnipotentis dei gloriam et fidelium salutarem eruditionem opera et impensa Udalrici Bering, et magistri Bertholdi Rembolt sociorum, Parrhisiis in sole aureo vici Sorbonnici. Anno incar-

nationis duice MCCCCXCIX. Die vero XXVIII Novembris. — Eredeti, barna préselt bőrből kötött példányunk teljes és tiszta. Leirja Panzer (II. p. 325. n. 513.)

39. sz.* S. L. et A. (Coloniae circa 1470.)

(Joannis de Turrecremata.) *Incipit compendiosum scriptum psalterii intencionem breuissime declarans.* — Kis ívrét, gót betűk, két hasábos sorok, lap-örök, számok, ívjegyek és czímlap nélkül. A zsoltárok nincsenek számozva; hanem a kezdet első szavai veres vonallal huzattak alá; például: Quare fremuerunt gentes. (2 zs.) Utolsó helyen áll szent Athanáz symbolumának fejtegetése, mely így végződik: „Notandum quod beatus Anathasius (így) in tenendo fidem Catholicam presumpsit liberum arbitrium dicens quicumque vult saluus esse etc. — Hely és év nélküli kiadás, melyet Laire, Audiffredi, Brunet és Graesse nem ismernek; mert azon római 1470-ik évi kiadás, melyet emlitenek, nem lehet azonos a mienkkel, mely csakis 30 levélből áll, míg amaz 204 levélre terjed. Nézetem szerint példányunk a római 1470-iki kiadás kivonata; mire nézve támpontot találok Weislingernél,¹ ki az 1470-iki kiadás után egy más, hely és év nélkülit említ: »*Alia Expositio compendiosa Psalmorum.*« Ugyan ezen kivonatos kiadás előfordul Tross² könyvjegyzékében is eme hozzáadással: „Volume imprimé à Cologne vers 1470. Nous n’ avons su le trouver dans Hain.“ Így tehát igen valószínű, hogy e mű 1470 körül nyomtatott, mire a betűk jellege s az ívjegyek hiánya is utalni látszik. Szép és teljes példány.

40. sz.* S. L. et A.

(Henrici de Hassia.) *Tractatus vtilissimus omnibus beneficiatis ordinatisque sacerdotibus quod qualiter et quibus*

¹ Catalogus pag. 208.

² Catalogue de Livres anciens qui se trouvent a la Librairie Tross a Paris. 1869. n. III. p. 178.

**temporibus septem hore canonice sint dicende expositus per
eximium heinricum de hassia sacre theologie professorem.**
— 4-rét, gót betűk, lapörök és ivjegyek nélkül, 11 számozatlan
levél. Végén: *Finit tractatus de horis canonicis dicendis Ven.
Heinrici de hassia s. theologie professoris eximii.* Nyomatási év
és hely nélkül. Emliti Graesse. (III. p. 241) — A könyv hátán
nyomatási évül 1472 tétetik. — Tiszta és teljes példány.

41. sz. * S. L. et A. (Venetiis?)

**Roberti de Litio (Caraccioli da Lecce) predicationes de
adventu. Item: Dominici Bollani Tractatus de Conceptione
Virginis Marie.** — 4-rét, gót betűk, festett initialékkal, czim-
lap, nyomatási hely és év nélkül. Az előbbi munka 115, az
utóbbi 20 számozatlan levélre terjed. Elül az 1 levél belső ol-
dalán: *Incipit tabula predicationum de adventu Christi Magistri
Roberti ordinis minorum cum nonnullis aliis predicationibus in
hoc libro contentis.* — 2. lev. Roberti de Licio ex ordine mino-
rum in theologia peritissimi verbi dei in hac etate oratoris
eloquentissimi, predicationes a prima dnica de aduentu quotidie
inclusive usque ad quartam, et de festiuitatibus a natiuitate dni
usque ad epiphaniam cum nonnullis aliis pdicationibus feliciter
incipiunt. Az utolsó szentbeszéd a 115 levélen végződik, minden
zármondat nélkül. — A következő levél innenső oldala üres, a
tulsón kezdődik Bollanus műve dedicatióval: *Gloriosissimo prin-
cipi et dno Nicolao Marcello Serenissimo Uenetiarum duci,
Dominicus Bollanus artium et philos. doctor, debita reuerentia
erga sublimitatem suam premissa plurimum se commendat.* —
2. lev. Dominici Bollani artium et philos. doctoris filii Magnifici
dni Candiani in questionem de conceptione gloriosissime virginis
Marie Prohemium. Végén: *Deo gratia infinita.* — Brunet Ca-
raccioli Robert munkáinak négyféle (15 századi) kiadását sorolja
elő; ezen év nélkülít azonban nem ismeri; Crevenna könyvjegy-
zékeben ¹ emlittetik ugyan egy év nélküli kiadás; de ez ivrétű

¹ Catalogue des Livres de la Bibliothèque de M. Pierre Ant. Bolon-
garo-Crevenna. Amsterd. 1789. vol. 1. p. 155. n. 689.

és czime sem egyez példányunk címével. — Bollanus kiadását említi Denis (II. p. 518.), a nyomatási évet azonban megközelítőleg sem határozza meg. Véleményem szerint Bollanus ezen kiadása Velenczében nyomtatott, mit szerző ajánló levele valószínűvé tesz, és pedig 1473 vagy 1474 évben Hailbron Ferencz által, ki Bollanus egy más művét: *Quadragesimale* 1472-ben nyomatta.¹ Ugyan ezen két évet írta egy későbbi kéz könyvünk első üres lapjára, e hozzáadással: „*Libro raro.*“ — Csinos és teljes példány.

42. sz. S. L. et Anno.

(Petri Lombardi.) Quatuor libri Sententiarum. — Ivkrét, gót betűk, lap-számok, örök, ivjegyek és címlap nélkül. — 1. lev. Incipit primus liber de misterio (igy) trinitatis. — Liber secundus de rerum creatione et formatione corporalium et spiritualium et aliis pluribus eis (igy) pertinentibus. — Liber tertius de incarnatione verbi et humani generis reparatione. — Quartus liber de sacramentis et signis. — Csonka példányunk, melyben az első könyv elejéről 1 levél s a negyedik vége (a 43-ik „*distinction*“ túl) hiányzik, összesen 151 levélből áll. Brunet- és Graesse-nél nem találtam; említi Theophilus Sincerus, (472. l.) ki hosszasan értekezik a munka szerzőjéről, de könyvészeti leírását nem adja. A nyomtatás szabálytalansága, igen gyakori rövidítések s ivjegyek hiánya következtetni engedik, hogy ezen kiadás a 15. század 8-ik tizedében készült. — A lapszéleken számos egykoru, apró írású, jobbra olvashatlan jegyzet van.

43. sz. S. L. et Anno.

Prima pars. Postilla fratris Nicolai de Iyra de ordine minorum super Genesim Exodum Leuiticum Numeri Deuteronomium Josue Judicum Regum et Paralipomenon cum additionibus Pauli Eppli burgensis replicisque Mathie cumque

¹ Raritas Librorum in Bibliotheca Novacellensi. 22 l.

textu plano incluso. — Nagy ivrét, gót betűk, több szépen festett kezdővel, lapszámok és örök nélkül, 53 iv (8 levelenkint) összesen 424 sztlan levél. — 2 lev. Prologus primus uen. fratris Nicolai de lyra (mint fent) de commendatione sacre scripture in generali incipit. 127—132 leveleken fametszetek, és pedig: a frigyszekrény és hét ágú gyertyatartó két-két rajzban s a főpap alakja. — Végén, nyomda és év megjelölése nélkül: Explicit oratio Manassis regis iuda.

E munka. Graesse szerint, (IV. p. 313.) két év nélküli kiadást ért. Az egyik, 4 kötetes, Mentellnél Straszburgban; a másik, 3 kötetes, laponkint 71—72 sorral, Reysernél¹ nyomtatott. Könyvtárunk példánya az utóbbihoz tartozik; a 2-ik és 3-ik kötet hiányzik. Ugyan ezen kiadás első kötete megvan a bártfai sz. Egyed-temploma könyvtárában is.²

44. sz. S. L. et Anno.

Incipit pars hyemalis sermonum Meffreth alias Ortulus regine. — Ivrét, gót betűk, lapörök nélkül, 128 sztlan levél. — Végén: Finit pars hyemalis huius operis. — Tabula 8 levél. — Ez után: Incipit pars estivalis sermonum (mint fent) 190 lev. Tabula 12 lev. Prologus de sanctis in Sermones Meffreth etc. Incipit feliciter; aa—xx5. (6 levelenkint) 125 levél a többi hiányzik. — Peldányunk egyike azon kétféle, hely- és évnélküli (XV századi) kiadásnak, melyeket Weislinger (Catal. p. 143.) említ. — Bőrrel bevont fatáblákba kötve, köldökökkel és csatok töredékeivel.

45. sz. S. L. et Anno. (Circa 1490.)

Sermones sancti Bernardini de senis ordinis fratrum minorum de euangelio eterno. — Ivrét, gót betűk, 329 sztlan

¹ „Imprimé — ugymond Graesse — avec les memes caractères que le Psalter de Reyser.“

² L. Dr. Ábel Jenő. A bártfai sz. Egyed temploma könyvtárának története. Budapest. 1885. 149 l.

levél, két hasábos sorokkal. Végén: Expliciunt sermones de caritate siue de euangelio eterno sancti Bernardini ord. fr. minorum. — Graesse szerint 1490 körül nyomtatott. — Szép és teljes példány.

46. sz. S. L. et Anno.

Aristotelis Metheororum Libri. Ivret, gót betűkkel. Czimlap: „Habes solertissime lector in hoc codice libros Metheororum Aristotelis Stragirite peripatheticorum principis cum commentariis fidelissimi expositoris Gaietani de Thienis nouiter ipressos (így) ac mendis erroribusque purgatos. — Tractatum de reactione. Et tractatum de intensione et remissione eiusdem Gaietani. — Questiones perspicacissimi philosophi Thimonis super quattuor libros metheororum.“ — 2 lev: Gaietani de Thienis in metheororum Aristotelis commentaria ad Ludovicum rectorem: Prefatio. A mű 70 számozott levélre terjed, egy-egy két hasábos oldalom 60—65 sorral; azután, új számozásu 53 levélen Thimon munkája következik: Incipiunt questiones super quattuor libros metheororum compilate per doctissimum philosophie professorem Thimonem. — Colophonja ninesen s azért a nyomtatás éve és helye bizonytalan. Graesse ezen munkának 1476-iki, valószínűleg első, kiadását (Patauii per Petrum Maufer) említi; Brunet is csak ezt ismeri. Kiadásunk azonban későbbi, talán a 15-ik század utolsó tizedéből való. Említettik Dura J. könyvjegyzékében.¹ — Szakadozott s a lapszéleken aláragasztott példányunk több helyen olvashatlan.

47. sz. * S. A. Parisiis.

(S. Bonaventurae). De mundicia, continentia et castitate sacerdotum. — 8-rét, 39 sztlan levél, gót betűkkel, a czimlapon Rose Dénes nyomdász bélyege, ily körirattal: AL AVENTVRE.

¹ Catalogo di Libri antichi e rari vendibili in Napoli presso Giuseppe Dura. Napoli 1857, p. 43, n. 724,

TOVT VIENT APONIT (igy) QVI PEVT ATENDRE. DENIS ROCE, mely a 48 számú kiadás vignette-jén hiányzik. Végén: Opusculum quod de mundicia, continentia et castitate sacerdotum intitulatur feliciter Finit. — Panzer nem említi.

48. sz. * S. A. Parisiis.

(S. Bonaventurae). **De munditia et castitate sacerdotum.** — 8-rét, gót betűk lapörök nélkül, 40 sztlan levél. A címlapon a nyomdász jelvénye. — 1. lev. Prohemium in opusculum de mundicia continentia et castitate sacerdotum inscriptum incipit feliciter. — Végén: Opusculum quod de mundicia etc intitulatur feliciter finit. Impressumque per Dyonisium Rosse comorantem in vico s. jacob. Laus deo. Panzernél nem található.

49. sz. 1499. Hagenoae.

Pelbarti de Temesvár. Pomerium Sermonum de Tempore siue Pars Hyemalis-Estivalis. Per religiosum et deuotum Patrem: litterarum diuinarum Professorem eximijssimum: fratrem Pelbartum de Themeswar¹ Ordinis Minorum de obseruantia

¹ Érdemesnek tartom itt egy olasz egyházi írónak ítélését Temesvári Pelbárt életéről és irodalmi működéséről közölni: „Pelbarto da Temisvar, città d'Ungheria, della regolare osservanza. Fu uomo molto celebre per tutta l'Allemagna e l'Ungheria in dottrina, specialmente nella sacra Scrittura, e assai più per l'esemplarità della vita; predicatore insigne. Compose un libro di Questioni sopra le Sentenze, intitolato Rosario aureo di sacra Teologia, quadripartito secondo i quattro libri delle sentenze, tratte della dottrina del Dottor sottile, di S. Bonaventura, e di altri sacri Dottori. Un libro di Sermoni col titolo di Stellario della Vergine. Infine Sermoni varii per la Quaresima.“ (Fra. Sigmondo da Venezia, Biografia Serafica. Venezia 1846. pag. 236.) Wadding Lukács pedig Pelbártunkat így jellemzi: „Pelbartus Osvaldus Temesvariensis . . . vir in Sacra Scriptura egregie versatus, insignis concinator.“ (Scriptores Ord. Minor, Romae 1650 p. 274.) Azután elősorolja munkáit, melyek részben Spanyolországban is ismeretesek voltak; ugyanis „Michael a S. Joseph“ (Bibliotheca critica sacra et prophana. Matriti 1740—41 című munkája III. köt. 423. lapján) ezeket írja: „Pelbartus de Temeswar O. Minor, scripsit Aureum S. Scripturae rosarium in 2 tomos

accuratissime christifidelibus sertum. — 4-rét, gót betűk, lap-
 örök, számok és kezdők nélkül. — Elül: czimlap, Tabula alpha-
 betica partis hyemalis, et sermonum dominicalium pascalium,
 9 levél. Prologus. 230 sztlan levél. — Végén: Finit tertia pars
 huius operis siue Pascalis sermonum Pomerii etc. Sequitur pars
 Estivalis Sermonum Pomerii de tempore, mely azonban példá-
 nyunkban a colophonmal együtt hiányzik s így ezen kiadás éve
 és nyomdása biztosan meg nem határozható. Talán nem téve-
 dek, midőn azt Rynmann János 1499-iki kiadásának tartom,
 melyet Szilády Áron¹ a „Sermones Pomerii“ kiadásai között
 első helyen említ. — A czimlap utáni levél alján ez áll:
 „Emptus a Daniele et Francisco Bapkowsky cub. 2 silliginis
 cum reliquis Libris, in quibus est nomen Georgii Bapkowsky,
 per me Josephum Billiny Parochum Roszinensem.“

Peldányunkban, mint colligatum, következik:

50. sz. 1499. Hagenoae.

(Pelbarti de Temesvár) Pomerium Sermonum de Sanctis Pars Hyemalis. Czimlap, Tabula alphabetica, Prologus = 8

distributum.“ — Franciaországban nemcsak ismeretesek voltak e munkák,
 hanem Lyonban és Párisban több ízben kiadattak. Végre, hogy még csak
 egy angol bibliographust említsek, Hyde Tamás (Catalogus impr. Libror.
 Bibl. Bodleyanae. Oxonii 1674 pag. 199.) Pelbárt munkáinak ezen jegyzékét
 adja: „Aureum Theologiae Rosarium in 4 tom. iuxta 4 Sententiarum Libros
 distributum. Venetiis 1589. — Pomerium Sermonum de Sanctis. Hagenoae
 1508. — Pomerium Serm. de Tempore. Hagen. 1502 et Paris 1517. —
 Pomerium Serm. Quadrages. Paris 1517. — Pomer. Sermonum de B. Virgine
 seu Stellarium. Ibidem et Hagenoae 1508. — Ezen adatok bizonyítják, hogy
 Pelbárt hazánk legszerencsebb írója volt, kinek műveit a katolikus kül-
 föld oly pártolásban részesítette, mint más senkiét. Ismételtem: a *katholikus*
 külföld; mert míg ott egyes munkái 1521-ig 12—17 kiadást értek, addig a
 keletkező és terjedő reformatio azokra nem csak nem hivatkozott, sőt a
 feledés tengerébe temette azokat. E feltűnő tény merőben ellenkezik Szilády
 Áron (Tem. Pelbárt élete és munkái 30 l.) állításával, mely szerint Pelbárt
 „a reformatio előtt élt reformator“ lett volna; mert különben mondanunk
 kellene, hogy a reformatio Pelbárt állítólagos előfutári működését vagy
 nem ismerte, vagy iránta háladatlan volt.

¹ Tem, Pelbárt élete és munkái 55 l.

levél. — Incipit Pomerium sermonum de sanctis quoad partem primam seu hyemalem. 237 sztlan levél. — Végén: Finit pars prima Pomerii de Sanctis.

Finis est partis: laus Christo, gloria sanctis.

Amen sit cordis: deo sit operis simul oris

Bis sepecent actis odenis ter tribus annis.

Szilády Áron (id. h. 51. l.) e versekből következteti: hogy a „Pomerium de Sanctis-nak“ 1489 előtti kiadása nem létezik. Ismerteti Hellebrant. 239. 325. sz.

Példányunk, mint a megbarnult és számos, többnyire olvashatlan jegyzettel teleirt levelekből kitetszik, sok kézen fordult meg és bőven használtatott. A Pomerium de Sanctis czimlapján ezek olvashatók:

„Anno dni 1598. Deo opt. terque Maximo auxiliante Jaurinum retro a turcis per christianos occupatum siue captum, ante ortum solis summo mane Dominica prima post pascam.“

Bőrrrel bevont deszka táblákba kötve.

51. sz. 1500. Venetiis.

Eusebius de Euangelica praeparatione a Georgio Trapezuntio e graeco in latinum traductus: Opus cuique fidei non solum utile verum etiam iocundum et pernecessarium novissime impressum et exactissime emendatum. — Ivret, latin betűkkel, 65 számozott levél. — Végén: Eusebii Pamphili viri disertissimi de Praeparatione euangelica opus a doctissimo utriusque linguae interprete Georgio Trapezuntio e graeco in latinum versum exactissima Venetiis impressum diligentia anno humanitatis domini MCCCCC. Die XIV Mensis Novembris. — Emliti Bauer. (Supplem. II. p. 62.) — Szép és teljes példány,

52. sz. * 1500. Hagenoae.

Acta Scitu dignissima docteque concinnata Constantiensis concilii celebratissimi. — 4-rét, gót betűk, 111 sztlan

levél. Elül czimlap, Locher Jakab decatostichonával; a czimlap tulsó oldalán Summerbart Konrád tübingeni hittanár levele (Datum Tubingen Nonis Septemb. Anno 1499.) 3. lev. Decreta et acta concilii Constantiensis. — Végül colophon: Acta et decreta generalia concilii Constantiensis diligenter elaborata et impressa in imperiali oppido Hagenow per industrium Henricum Gran inibi incolam. Expensis prouidi viri Johannis Rynman. Finiunt feliciter Anno sal. nostre Millesimo quingentesimo die XI mensis Aprilis.

Ismerteti Panzer (I. p. 452. n. 35.) és Hellebrant (254. l. 344.). Jó példány.

53. sz. 1500. Bononiae.

Commentarii a Philippo Beroaldo conditi in asinum aureum L. Apuleji. — Ivret, latin betűk, számozatlan levelek. Czimlap után tárgymutató, melyből esonka példányunkban csak 9 levél van; ez után következik a szerző ajánló levele Várady Péter kalocsai érsekhez.¹ Ennek eleje ugyan szintén hiányzik; de a meglevő részben is többször emlittetik Péter érsek. „Ergo igitur — ugymond — ut haec quae mihi tecum felicibus auspiciis exorta est amicitia tam proba tam sancta tam splendida uulgo innotesceret, fieretque apud posteros quoque testatior Commentarios hosce Apuleianos *tibi nominatim Dedicavi Archiepiscopo Petre* inter Antistites primarios Doctissime“ sat. Következik: Ph. Beroaldi Praefatio, et Vita Lucii Apuleii summatim relata.

Maga a munka 11 könyvből áll és példányunkban 251 levélre terjed; a többi — O₂ levéltől kezdve végig — hiányzik; ez okból a nyomtatás évét és helyét (Bononiae apud

¹ Ezen ajánló levél művelődés-történetünkre vonatkozó számos adatot tartalmaz, melyeket már Horányi Elek, újabban pedig jeles történetírónk Fraknoi V. („A hazai és külföldi iskolázás a 16. században“ czimű művében) felhasznált. Ezen ajánló levél a Péter érsek halála után megjelent kiadásokba is átvétetett. — Legújabbán közölte gr. Kemény József (Történ. és irod. kalászatok. 58. és köv. ll.).

Benedictum Hectorem. 1500) csak Colbacchini után (I. p. 91.) adom, ki ezen kiadásról megjegyzi: „Prima edizione del commentario di Beroaldo e rara.“ — A czimlap tulsó oldalán e feljegyzés olvasható: Quod Deus vult fortuna debet, Carolus Emericus Reviczky de Eadem m. p. cuius sortes in manu Domini.

III. NYOMTATVÁNYOK A XVI. SZÁZAD ELEJÉRŐL. (1501—1520. ÉVIG.)

1. sz. 1501. *Argentinae*.

Questiones Marsillii super quattuor libros sententiarum. — Ivret, gót nyomtat, 594 számozott levél. — Végén: Diui Marsillii Inghen doctoris clarissimi in quattuor sententiarum libros opus preclarum: summi dei munere gratioso sic reductum in lucem finit feliciter. Ex Officina Martini Flach senioris ciuis Argentin. IIII kal. Septemb. A. d. 1501 Laus deo celi dominoque terre. — Emliti Bauer, (II. p. 185.) e megjegyzéssel: Liber rarissimus. — Disznóbörbe kötött teljes és szép példány.

2. sz. 1501. *Parisiis*.

Sermones super omnes epistolas quadragesime valde insigne et nouum opus: quod dicitur *Anima fidelis*. — 8-rét, gót betűk két hasábos sorokkal, 219 számoz. és 5 sztlan levél. A czimlapon: *Jehan Petit* bélyege. — Végén: Opus insigne totius quadragesime quod anima fidelis intitulatur finit feliciter. Impressum denuo castigatius in parrhisiorum lutecia opera *M. Andree bocardi* impensis autem *Joannis parui* anno 1501 ad 25 Septemb. Panzer nem emliti. — A czimlapon: Ex Libris Nicolai Miticzky Tricesimatoris Trenchiniensis 1643.

3. sz. 1501. Hagenoae.

Pelbarti de Temesvár. Stellarium Corone benedictae Marie virginis: in laudes eius pro singulis predicationibus elegantissime coaptatum. 4-rét, gót betűk, lap-számok és örök nélkül. — Elül: Czimlap, Tabula operis 7 lev. — Prologus. 216 szatlan levél. — Végén colophon: Opus perutile in laudes gloriose virginis Marie pro singulis predicationibus elegantissime coaptatum Stellarium corone eiusdem virginis intitulatum. Impensis sumptibusque providi viri Johannis Rynman in imperiali oppido Hagenaw per industrium Henr. Gran inibi incolam diligentissime impressum ac emendatum feliciter. Anno salutis nostre Millesimo quingentesimo primo XXVII die Januarii. Emliti Pray (II. p. 187.) Szilády Á. ugyanezen évről (VIII kal. Aprilis) egy szintén hagenau-i ivrétű kiadást említ; de a mienket nem ismeri.

Börkötésű esonka példányunkban hiányzik $k_4 - k_7 = 3$ levél. A könyvnek több tulajdonosa volt, kik között legrégibb: Chileczy Albert 1564.

4. sz. 1501. Hagenoae.

Pelbarti de Temesvár. Sermones pomerii fratris Pelbarti de Themeswar diui ordinis sancti Francisci de Sanctis incipiunt feliciter. — Ivret. Góth betűkkel. Elül: czimlap, Tabula alphab. 7 lev. — 224 szatlan levél. — Sermones Quadragesimales Pomerii fratris Pelbarti de Themeswar . . . incipiunt feliciter. 151 szatlan lev. — Végén colophon: Sermones Quadragesimales. . . Impressi ac diligenter emendati expensis puidi Johannis Rynman in imperiali oppido Hagenaw per industrium Henr. Gran finit feliciter. A. salutis nostre Millesimo quingentesimo primo ultimo die mensis Aprilis (Panzer. VII. p. 65. n. 5.) Jó példány, bőrrrel bevont deszkatablákba kötve, csattokkal és köldökökkel.

5. sz. 1504. Hagenoae.

Pelbarti de Temesvar.¹ *Expositio compendiosa et familiaris: sensus litteralem et mysticum Libri Psalmorum complectens.* . . . *Quam expositionem Religiosus pater sacre theologie Professor Ordinis Minorum de obseruantia Frater Pelbartus de Themeswar zelotypia diuini cultus estuans: mancipatorum diuinis officiis proh pudor insecie pigricieque succurrere satagens: ex suorum thesaurorum gazophylatio fauentissime profert.* . . Ivret. Elül: ezimlap, prologus 1 lev. 139 számozott levél. — Végén colophon: Regii prophete nec non Canticorum vet. nouique Testamentorum in ecclesiasticis officiis usurpatorum Explanatio familiaris. . . . Impensis circumspecti viri Joanis Rynman de Oringaw in officina industrii Henrici Gran ciuis imperialis opidi Hagenawensi Pridie kal. Junii Anno virginei partus 1504 optatum nacta est finem. (Panzer. VII. p. 69. n. 19.) Szép példány; colligatuma ily ezimű műnek: Gesta Rhomanorum cum applicationibus moralizatis.

6. sz. S. L. et Anno.

Pelbarti de Temesvár. Pomerium de Sanctis. Ivret, gót betűk. Elül: ezimlap és prologus 1 lev. — 179 sztan lev. Finit pars prima pomerii serm. de Sanctis: Finis est partis: laus Christo gloria sanctis stb. csak a két első vers. — Pars estiuallis Pom. Serm. de S. — 192 sztan levél; colophon nélkül. Valószínűleg azon hely és évnélküli kiadás, mely Sz. Á. által (i. h.) 17 sz. alatt említették.

7. sz. 1519. Norimbergae.

Pelbarti de Temesvár. *Pomerium Sermonum de Sanctis per anni circulum tam hyemalium quam estiuallium: vulgati*

¹ Pelbártnak 1500 után kiadott munkáit, többszöri félbeszakítás kikerülése végett, egymásután ismertetem.

per ven. fr. Pelbartum de Themesvar minoritanum vere theologie professorem eximium: annotaciunculis in margine denuo additis: opus diuini verbi Seminatribus fere utilissimum. Cum materiarum singularum Indice copiosissimo. — Ivret, gót betük. — Elül: czimlap, tabula. 4 sztlan lev. Prologus 1 lev. — 255 levél. — Végén colophon: Elaboratum est hoc inclytum sacre pagine de Sanctis Pomarium: cura et diligentia viri prouidi Joannis Kobergii Norinbergensis incole. Anno Saluatoris natali MDXIX Mense August. — Tabula partis estiuales de Sanctis. 5 sztlan lev.

Szilády e kiadást nem említi.

8. sz. 1518. Norimbergae.

Pelbarti de Temesvár. Stellarium Corone benedictae Virginis Marie in laudem eius pro singulis predicationibus elegantissime coaptatum. — Ivret, gót betűkkel. — Elül: czimlap, prologus 2 sztlan lev. — 109 számozott levél. Végén: Opus perutile in laudes gloriosissime virginis Marie pro singulis eius predicationibus elegantissime coaptatum ac emendatum stellarium corone eiusdem Virgins intitulatum. Feliciter finit. Impressum denuo per prouidum virum Joannem Stuchs Sumptibus hon. viri Anthonii Kobergers ciuibus Nurenbergensibus. Anno domin. incarnat. 1518 die vero 25 Mensis Decembris. — Tabula 4 sztlan lev.

Ezen kiadást említi Horányi (III. p. 394.); Sziládynál nem található. — Erős deszkakötés bőrrel bevonva.

9. sz. * 1501. Romae.

Constitutiones Alexandrine Or. Mi. Edite Anno Dni 1501. — 4-rét, gót betűkkel. 20 sztlan és 95 számoz. lev. Colophon: Impresse sunt Rome per spectabilem virum Eucharum Silber alias Franck. Anno Dni 1501 Sexto idus Aprilis. Assistente magro Francisco maceratensi illarum impressioni. Panzer, Brunet, Graesse nem említik.

10. sz. 1501. Norimbergae.

Opera Hrosvite illustris Virginis et monialis Germane Gente Saxonica arte nuper a Conrado Celte inventa. — Iv-rét, gót betűkkel nyomtatott és több fametszetű ábrával diszített kiadás. Colophon: Norimberge sub priuilegio Societatis Celticae. 1501. — Panzer (VII. p. 439. n. 5.) szerint: Opus rarissimum.

Szép és tiszta példány.

11. sz.* 1501. Coloniae.

Floretus sancti Bernardi in se continens sacre theologie et canonum flores ad gaudia paradysi finaliter eos qui se in illis exercitauerint perducentes. — 4-rét, gót betűkkel, 69 sztlan levél. — Colophon: Diui Bernardi Floretus omnibus cuiuscunque conditionis et status ad dei laudem amoremque peruenire (diuino tramite) volentibus utilis et necessarius Coloniae impressus explicit feliciter. Anno dominice incarnationis 1501. (Panzer. VI. p. 349. n. 16.)

12. sz. 1502. Basileae.

Sermones aurei atque subtiles de tempore et de sanctis cum Communi sanctorum Scti Bonauenture doctoris seraph: Sacrosancte Romane ecclesie Cardinalis et epi Albaniensis. ex diuo minorum Ordine veri et indubitati. Diuersique ab his alibi impressis et sancto Bonauenture falso adscriptis: a deuio erroris accuratissime castigati atque emendati. — 4-rét, gót betűkkel. Czímleap előtt: Tabula alphabetica 5 sztlan lev. — Colophon: Expliciunt sermones formalissimi seraph. dris s. Bonauenture cum aliquibus aliis Sermonibus: dni Aureoli Archiepiscopi Aquensis: et doctoris illuminati Francisci de Maronis: suis in locis anotati de tempore. Anno 1502. die 15 Aprilis. 184 számoz. lev. — Sermones formales de sanctis per circulum

anni celebratissimi patris et dni s. Bonaventure Cardinalis et epi Albanensis ex diuo Ord. Minorum. — Tabula alph. 5 lev. — 87 számoz. lev. Coloph: Expliciunt sermones de communi sanctorum generales, nec non de b. virgine et de angelis et de templi dedicatione s. Bonaventure, doctoris seraph. Card: epi: ex ord. minor: a deuio erroris quam diligentissime emendati atque correcti. Impensis et ope: prouidi viri magistri Jacobi Pfortzhemii ciuis Basiliensis impressi Anno salut. 1502. (Panzer. VII. p. 175. n. 11.)

Igen megviselt, bőrkötésű példány.

13. sz. 1502. Venetiis.

Divi Thome Aquinatis ord. pred. Aristotelis clarissimi ac fidelissimi commentatoris in primum librum metaphysice preclarissima commentaria. — Ivret, gót betűk, kezdők, lap-őrök és számok nélkül. 155 sztlan lev. — Colophon: Impressum fuit hoc opus Venetiis per magistr. Petrum Bergomensem A. d. 1502 die 13 Augusti. Panzernél nem található. — Jegyzet a czimlapon: „Én Beniczky Ferencz az hatalmas Római Csaszarnak, Massodik Magyar és Cseh Országgy koronas Matthias Kiralyunknak eő fölsiginek Waczgy feő Kapýthania *Hozattam ezth az könyvett Budarol az Varbol*, prima die Novembris A. 1614. Idem Franc. Beniczky m. p.“

14. sz. 1503. Venetiis.

Scriptum Tertium Sancti Thome de Aquino in tertium librum sententiarum. — Ivret, gót betűkkel. — 164 levél. — Colophon: Uenetiis per Simonem de Luere: pro domino Andrea Torresano de Asula die 3 Januarii 1503. Emiliti Busl. ¹ — Bőrrrel bevont fatáblákba kötve.

¹ Catalogus Librorum . . . ex omni Scientiarum genere Collectorum. Ratisbonae 1829. pag. 16.

15. sz. 1503. Argentinae.

Opera Dionysii veteris et noue translationis, etiam nouissime ipsius Marsilii Ficini, cum commentariis Hugonis, Alberti, Thome, Ambrosii oratoris Linconiensis. — Ivkrét, gót betűk, festett kezdőkkel. Opera veteris translationis 262 lev. — Noue translationis 329 lev. — Végén Colophon: Finiunt feliciter opera Magni Dionysii secundum triplicem translationem cum commentariis et glosis (sic) illustrium sacre pagine professorum impressa Argentine VIII. kal. februar. Anno sal. nostre 1503. (Panzer, VI. p. 30. n. 29.) — Ezután következik: Praeclarum opusculum Dionysii Areopagite de mystica theologia: et de diuinis nominibus Marsilio Ficino Interprete impressioneque noua luculentum. 67 lev. — Colophon: Impressum Argentine Anno domini 1502 finit in die sanctor. martyrum Viti et Modesti. — Az első czimlapon régi írással: Ex testamento eximii Doc. Johannis Loszer canonici. 1564. — Ismereteti Panzer.¹

Szép és teljes példány, fehér bőrrel bevont fatáblákba kötve.

16. sz.* 1503. Norimbergae.

(Zugkszeysen Johannes) De Gloriosissime imperatricis nostre virginis Marie altissimi genitricis cesarei Conceptione sermonem variis et dogmatibus preclarissimorum doctorum sumopere exossauit et tandem eundem de latino in maternum quantum potuit eloquius transtuli suauissimum ut infra patebit. Német nyelven. 4-rét 12 sztlan lev. Végén: Quidquid commendabilius de hac cesaree conceptionis materia suauius dultius ac decentius decernatur addatur faueo plurimumque rogo presertim quod ad presens conducit opere precium extans in virginis Marie preconium. Vnde et mihi reuera celeberrimam eiusdem

¹ (VI. p. 29. n. 22.) — Büchermerkwürdigkeiten p. 73: „Die gelehrtesten Kritiker sind der einhelligen Meinung, dasz alle diese Werke, welche den Namen des Dionysius Areop. an der Stirne tragen, dem Areopagita untergeschoben, und erst im V-ten Jahrh. gefertigt worden seyn.“

virginis incontaminate conceptionem cogitanti admodum placet. Nec tamen de regali eius origine ex mei ingenii exigua capacitate collecta et de latino in vulgare expressa credo sufficere. Actum per me vtinam charum et dignum virginis gloriose famulum Johannem Zugkszeyszen in landszhut prespiterum (sic) diocesis frisingensis Anno salutis 1483 die vero 12 Mennsis (sic) Junii. — Impressum est hoc opusculum Nürnberg. Per venerabiles dnos. Dnum Johannem Weissenburger una cum domino Nicelao (sic) fleischman. Anno incarn. dni 1503. Idus Julii vice-sima quarta die (sic.) Panzer. (VII. p. 442. n. 25.)

17. sz.* 1503. Erfordiae.

De potestate summi Pontificis et Rhomani imperatoris lectio facta ab excellentissimo cesarei pontificique iuris doctore miranda memoria praedito equiteque aurato splendidissimo *Petro Rauennate* in universitate wittenburgensi Idibus Mai (sic) Anno a natali Cristi (sic) 1503. — 4-rét, gót betűkkel, 10 sztlan lev. — Végén: Impressum Erfordie per Wolfgangum Schenck Anno a natali Christiano 1503. (Panzer. VI. p. 495. n. 8.) A lapszéléken egykoru jegyzetekkel.

18. sz. 1503. Hagenoae.

(Bernardini de Busti.) Rosarium Sermonum predicabilium ad faciliorem commoditatem nouissime compilatum. In quo quidcunque preclarum et vtile in cunctis sermonariis usque in hodiernum editis continetur: hic ingeniose enucleatum atque sollerti cura collectum inuenies. Pars prima Rosarii. — 4-rét, gót betűkkel. Czimlap után: pulcra carmina in commendationem huius operis. — Tabula rubricarum. 223 számoz. és 24 sztlan levél. Végén: Prima pars sermonum predicabilium Rosarii impressa et diligenter reuisa in Imperiali oppido Hagenow per industrium Henricum Gran inibi incolam. Impensis et sumptibus prouidi Joh. Rynmann de Oringaw. A. sal. 1503 kal. IX Augusti finit feliciter. Emliti Santander (p. 198.). Eredeti bőr-

kötés rézsarkokkal és csattok nyomaival. Czimlapján a tulajdos neve: Jacobi Megyery Par. Csiffariensis. A. 1661.

19. sz. 1503. Norimbergae.

Mariale eximii viri Bernardini de Busti ord. seraph. Francisci: de singulis Festiuitatibus beate Virginis per modum sermonum tractans: omni theologia copiosum. Denique utriusque iuris auctoritatibus applicatis: et arte humanitatis refertum in omnibus allegationibus promptissimum. Ivkrét, gót betűk 147 sztlan levél. Végén colophon: Mariale de excellentiis Regine celi. Impressum Nuremberge per Anthonium Koberger inibi concivem Anno a nativ. dni 1503. Mensis vero Aprilis die 15. Finit feliciter. (Panzer. VII. p. 442. n. 20.) Bőrrel bevont fatáblákba kötve.

20. sz. 1503. Argentinae.

Excellentissimi Magnini Mediolanensis: Medici famosissimi Regimen sanitatis. — 4-rét, római betűk, 105 számoz. és 4 sztlan levél. — Elül: czimlap, Tabula Alphabetica. 4 sztlan lev. Prologus. Regimen sanitatis Magnini Mediolanensis Medici famos. Attrabatensi Eppo directum feliciter incipit. 1 szám. I. Prima pars. — 105 b. Regimen sanitatis Magnini Mediolanensis Medici expertissimi. Opus equidem non parum utile omni cum diligentia in hoc volumen redactum: Finit feliciter. Impressum Argentine per honestum Johannem Priis. Anno 1503. (Panzer. VI. 29. n. 28.) — Teljes, de igen vizfoltos példány, bőrbe kötve.

21. sz.* S. A. Coloniae.

Speculum sapientie beati Cirilli episcopi alias quadripartitus apologeticus vocatus. In cuius quidem prouerbiis omnis et totius sapientie speculum claret. Feliciter incipit. — 8-rét, gót betűk, 64 sztlan levél. A czimlapon sz. Czirill ábrája

ilyen körirattal: S. Cirillus natione grecus spiritu prophetie perspicuus claruit miraculis. — Végén: Explicit tabula seu repertorium capitulorum apologetici quadripartiti Cirilli. Per me Cornelium de Zyrichzee Felicis ciuitatis Coloniensis incolam. (Panzer. VI. p. 439. n. 845.)

22. sz. * S. L. et Anno.

Auctoritates notabiles De castitate et moribus.

	gregorius	ambrosius
Hic		hic
	pius	iustus
	augustinus	hieronymus
hic	hicque	
	mysticus	seuerus.

Kis 4-rét, gót betűk, lapörök nélkül, 8 sztlan levél. A 8. b. levélen a bold. Szűz és kisdéd Jézus fametszeti képe. Colophonja nincsen. — Ismertetését a rendelkezésemre álló könyvészeti munkákban nem találtam.

23. sz. * S. L. et Anno.

Peniteas cito, libellus iste nuncupatur, tractans de penitentia et eius circumstantiis. omnibus saluari volentibus summe necessarius ad considerandum ea que sunt peccatorum remedia. — 4-rét, gót betűk, 22 sztlan levél, colophon nélkül. — 2 lev. Libellus de modo confitendi et penitendi. Aminson (pag. 495.) egy Kölnben, Quentellnél nyomtatott évnélküli kiadását említi; de példányunk címe „omnibus saluari volentibus“ szóktól kezdve nem egyez meg az általa közlöttel.

24. sz. S. L. et A. (1504. Basileae.)

Hugonis Cardinalis Postilla. Ivrét. 6 kötet, melyekből könyvtárunkban a 3-ik hiányzik. Gót betűkkel. — Prima pars

hais operis continens videlicet: Genesim, Exod. Leuit. Numer. Deuteron. Josue, Judicum, Ruth, Regum IV, Paralip. II, Esdre IV, Tobie, Judith, Hester, Job. — 436 l. — Repertorium apostillarum utriusque testamenti dni Hugonis Card. 40. sztlan lev. — *II. kötet.* II Pars huius operis continens psalterium cum postilla dni. Hugonis Card. 328 számoz lev. — *IV. kötet.* IV Pars huius operis continens textum una cum postilla dni Hugonis Card. Prophetarum et librorum: Hieremie et eiusdem Threnos, Baruch, Ezechiel, Daniel, Osee, Joel, Amos, Abdie, Jone, Michee, Naum, Abacuk, Sophonie, Aggei, Zacharie, Malachie, Machab. II. 374 szám. lev. — *V. kötet.* V Pars huius operis continens postillam dni Hugonis Card. super IV evangelia. — 360 szám. lev. — *VI. kötet.* VI Pars huius operis continens postillam dni Hugonis Card. super epistolas paulinas. Item super actus apostolorum. Super epistolas canonicas. Item super Apocalypsim. 392 szám. l. — A 391 levél alján: Explicit Postilla dni Hugonis Card. super apocalypsim. — 392 lev. Epistole commendaticie operis huius. Clarissimo et amplissimo inclyte civitatis Nurnberge ciui. dno. Antonio Coberger Fr. Conradus Leontorius Malbronensis salutem et felicitatem; ezután következik Vimpfeling Jakab ajánló levele, mindkettő 1504 augusztus 23-iki kelettel, melyekből kitűnik: hogy e mű Koberger Antal költségen Bazelben Amorbach Jánosnál nyomtatott. — Ismer-teti Weislinger. (Armament. p. 760.) — Szüette, vizfoltos példány.

25. sz. 1505. Paristis.

Elegantiae Augustini Dathi senensis cum duplici commentario Ascensii. — 4-rét, gömbölyű betűkkel, 154 számoz. lev. — Végén: Ascensius lectori salutem. Habes itaque eloquentiae studiose magnum ad uenustum sermonem adiumentum. Cui pro orthographia praeceptiunculas nostras praeposuimus: reliquum est his diligentius insudes. Vale. Ex officina nostra idibus Junii 1505. — (Panzer. VII. p. 513. n. 111.)

26. sz. 1505. Basileae.

Diui Augustini librorum Pars (kivakarva) **Libri de civitate dei XXII.** — In eosdem comentaria Thome valois et Nicolai triveth: cum additionibus Jacobi passauantii. Et theologicè veritates Francisci moronis. — Ivret, gót betűk, sztlan levelek (a—z; A—Y 6 = 358, és a—i 5 = 69 lev.) A czimlap tuloldalán: sz. Ágoston fametszetű ábrája, alatta Sion és Babylon városa e jelmondattal: Insultat babylon, Syon vrbs ut sancta exultet. — Extemporaneum Conr. Leontorii. — 2 a. Conradus Leontorius Malbonnensis Lectori foelicitatem. — 2 b. Diui Aurelii augustini hipponensis episcopi in libros de civitate dei Argumentum ex secundo libro retractationum. — 4 a. Diui Aurelii Augustini Hipponensis episcopi ad Marcellinum de civitate dei contra paganos liber primus incipit. — Végén: (357 lev.) Bene vale qui benivole legis: Non immemor nihil esse ex omni parte perfectum. Basileae ex aedibus impressoris. Anno M. D. V. XV die mensis Januarii quo definiebatur hoc excellentissimum Augustini opus, Laus Omnipotenti Deo. Ez után következik: Principalium materiarum librorum S. Augustini de civitate Dei summaria annotatio, 69 levélén. Egyik kötete sz. Ágoston összegyűjtött munkái első, de nem teljes és kritikátlan kiadásának, mely 10 kötetben ezen czim alatt jelent meg: D. Augustini Hippon. Ep. Opera. Basil. ex offic. Joa. de Amerbach, Petri et Froben. 1500—1506.¹

Tiszta, fehér bőrkötésű példány.

27. sz. 1506. Basileae.

Concordantie maiores biblie tam dictionum declinabilium quam indeclinabilium de nouo summa diligentia cum textu vise ac secundum veram orthographiam emendatissime excuse. — Ivret, gót betűkkel, 486 sztlan levél. — Colophon: Concordantie

¹ L. Büchermerkwürdigkeiten 16 l. „Die erste Ausgabe sämtlicher Werke, aber unvollständig, ohne Kritik und Ordnung.“

Biblie partium siue dictionum indeclinabilium a prestantissimo viro magistro Joanne de Secubia s. pagine doctore eximio in concilio Basiliensi edita; impressaque per Joannes: Amorbachium, Petri et Frobenium A. D. 1506 tertia decima die Mensis Martii expliciunt. Emliti Lambacher. (P. I. p. 55.) Börrel bevont fa-
 táblákba kötve.

28. sz. * 1506. Augustae Vindel.

Statuta Diocesana Reuerendiss. in Christo patris et dui Henrici Eppli Augustensis in celebratione Sinodi (sic) crastino s. Margarethe A. d. 1506 publicata. — 4-rét, gót nyomtat, a czimlapon a püspök czimerével 13 számoz. lev. — Végén: Finiunt Statuta Diocesana de mandato prelibati Reuerendiss. patris et dui Henrici presulis Augustensis dignissimi. Per Erhardum Ratdolt Auguste Impressa. A. d. 1506. Kal. August. Panzer. (VI. p. 135. n. 34.)

Szép példány.

29. sz. * 1507. Coloniae.

(Wimphelingi Jacobi.) Aisamentum de concubinariis non absoluendis quibuscunque ac eorum periculis quam plurimis. A theologis Coloniensibus approbatum cum additionibus sacratissimorum canonum. — 4-rét, gót betűkkel, 14 sztlan level, — Végén: O igitur mi confessor hec modica auscultanter velim animaduertas et concubenarios ad firmum propositum abiiciendi concubinam ut nullius peccati mortalis periculum sit in mora efficaciter inducas antequam absolvas. Alias tu cecus cecum ad infernum ducis teque secum precipitas. Vale ex Colonia. Anno dni 1507. Ismerteti: Freytag. ¹

¹ Adparatus Litterarius I. 183. l. — Büchermerkwürdigkeiten: „Ein rares Stückchen.“ p. 65.

30. sz. 1507. Coloniae.

(Arnoldi de Nova Villa) **Regimen Sanitatis salernitanum** editum ad usum regis anglie a magistro Arnolde de noua villa omnium medicorum viventium gemma. Feliciter incipit. — 4-rét, gót betűk, czímlap nélkül 48 sztlan levél. — Végén: Explicit Regimen sanitatis. Compositum seu ordinatum a Magistro Arnolde de villa noua Cathalano omnium medicorum uiuentium gemma. Impress. Colonie per Corn. de Zyryckzee. apud predicatoros Anno 1507 Mense Septemb. die prima. Emliti Panzer. (VI. 362. n. 135.)

31. sz. 1507. Coloniae.

Sermones Dormi secure vel Dormi sine cura de tempore. 4-rét, gót betűk, két hasábos sorokkal. A—X₄=164 sztlan levél. Csonka példányunkban hiányzik A—G₁. = 49 lev. — 164a. Colophon: Ad laudem et honorem omnipotentis dei virginisque matris eius gloriose nec non vtilitatem totius ecclesie finiunt sermones de Tempore notabiles, quamquam breues Dormi secure inscripti. Impressi Colonie Anno dni 1507. — 164 b. üres. — 1a. Sermones de Sanctis per annum satis notabiles et vtilis omnibus sacerdotibus pastoribus et capellanisqui dormi secure vel dormi sine cura sunt nuncupati, eo quod absque magno studio possint incorporari et populo pdicari Incipiunt feliciter. — 236 sztlan levél. — Végén: Ad laudem et gloriam summi dei christifereque virginis marie ac totius celestis militie expliciti sunt sermones tam de Tempore quam de Sanctis Dormi secure non incongrue ptitulati. qui ut publice consuleretur concionatorum vtilitati in non pauca exemplaria Colonie in Edibus ingenuorum liberorum Quentel satis emendate sunt expressi. Anno post verbum in carne missum supra MD septimo X ka. sept. — Ezután következik: Tabula, melyből csak egy levél van meg. Emliti Panzer. (VI. 361. n. 128.)

32. sz. 1508. Venetiis.

Nicolai Perotti Cornu copiae. — Ivkrét, gömbölyű betűkkel 1268 hasáb és 46 sztlan lev. — Végén: Impressum Venetiis per Joannem Tridinum alias Tacuinum. Anno a reconciliata diuinitate Millesimo octavo et quingentesimo, tertio nonas Septembr. Serenissimo Principe Leonardo Lauretano Venetiis summa Iustitia et aequitate Imperante. — E kiadást Panzer, Brunet, Graesse nem említik. — Példányunkban a czimlap hiányzik. A könyv külső fatábláján: Cornu copiae Josephi Pýský 1552.

33. sz. 1508. Hagenoe.

Gesta Rhomanorum cum applicationibus moralizatis ac mysticis. — Ivkrét, gót betűk. — Czimlap után: Tabula generalis, 5 sztlan lev. — Capitulum primum Ex gestis Rhomanorum Historias notabiles de viciis virtutibusque tractantes (igy): cum applicationibus moralizatis et mysticis Incipiunt feliciter. — Végén Colophon: Historie notabiles ex Gestis Rhomanorum cum aliis quampluribus historiis moralizatis ac mysticis de viciis et virtutibus tractantes: Impresse ac diligenter reuise impensis prouidi circumspectique viri Joannis Rynmann de Oringaw in officina industrii Henricii Gran in opido imper. Hagenaw finiunt feliciter. Anno salut. nostre 1508. 20 die mensis Martii. — Említi Graesse. (III. 74. l.)

Fehér bőrrel bevont fatáblákba kötve.

34. sz. 1509. Venetiis.

Lactantii Firmiani Opera. Iv. latin betűk. Elül czimlap: (gót betűkkel és ker. sz. János fametszetű ábrájával) Habes in hoc volumine lector optime diuina Lactantii Firmiani Opera nuper per Janum Parrhass accuratissime castigata: graeco integro adiuncto: quod in aliis cum mancum tum corruptum

invenit. In hoc vero emendatissimum invenies. Eiusdem Epitome. Carmen de Phoenice. Carmen de Resur. Domini. Habes etiam Joa. Chry. de Eucha. quamdam expositionem et in eandem materiam Lau. Vall. sermonem. Habes Phi. adhortationem ad Theodo. et adversus gentes Tertull. Apologeticon. habesque tabulam nouiter impressam. — 10 sztlan lev. tartalomjegyzék. 160 levél. Colophon: Diuina opera Lactantii Firmiani et aliorum supra dictorum Impressa Venetiis mira arte et diligentia Joannis de tridino cognomento Tacuini finiunt M. CCCCC. IX die III Ianuarii dominante inclyto principe Leonardo Laudano. — Septimii Florentis Tertulliani Apologeticus adversus Gentes, 22 számoz. levél. Colophon: Quinti sep. Tertulliani apologeticus adversus gentes cum sermone pulcherrimo de aeterna vita explicit: Quod opus arte et impensis Joannis Tacuini fuit impressum Venetiis anno dni M. D. IX die nono Novembris: dominante Leonardo Laudano principe illustri. — Pray (P. II. p. 21.) szerint: Editio perrara.

Szép példány. Új kötésben.

35. sz. 1509. Lugduni.

Sextus Liber Decretalium. — Clementine — Extravagantes communes. — Extravagantes XX Joannis XXIII. — Nagy ivrét, gót betűkkel, összesen 240 számoz. és 16 sztlan lev. — Végén: Impresse Lugduni opera Francisci Fradin. A. D. 1509. — Említi Busl.¹ Szép kiadás, V. Kelemen és XXII. János pápák fametszetű, színezett arczképeivel; sajtolt fehér bőrbe kötve. Vurum J. ny. p. könyvtárából.

36. sz. * 1509. Argentorati.

Polydori Vergilii vrbinatis De Inventoribus Rerum Libri Tres. M. Antonii Sabellici de Artium Inventoribus ad

¹ Catalogus Librorum . . . ex omni Scientiarum genere collectorum. Ratisbonae 1829 pag. 20.

Baffum Carmen elegantissimum. — 4-rét, latin betűkkel. 6 sztlan és 60 számoz. levél. — Argentorati 28 Nouembr. 1509 (Mathias Schurerius). Panzer. (VI. p. 47. n. 173.)

37. sz. 1510. Lugduni.

Decretalium Gregorii Papae IX compilatio multis vtilibus et ferme necessariis adiunctis examussim (igy) **castigata.** Nagy ivrét, az előbbihez (35) teljesen hasonló kiadás, IX. Gergely arczképével; 330 számoz. lev. és index. Végén: Decretales summa cura correcte cum multis additionibus valde notabilibus et necessariis suis locis collocatis expliciunt. Impresse Lugduni per Jacobum Marechal alias Rolant. Anno dni 1510. Die vero 18 m. Aprilis. Említi Panzer (VII. p. 295. n. 161.) Vurum J. ny. p. könyvtárából.

38. sz. * 1510. Norimbergae.

Famosa Repetitio Excellentissimi ac eximii utriusque juris monarce domini Mariani de vrbe Senarum super materia irregularitatis super e. sententiam sanguinis in titulo: ne clerici vel monachi secularibus negotiis se immisceant. — 4-rét, gót betűkkel, czimlap nélkül, 51 sztlan lev. — Végén: Impressum Nurmberge per Venerabilem Dnum Joan. Weyssenburger: Anno domini 1510. Die 29 mensis Julii. — Panzer. (VII. p. 448. n. 65.)

39. sz. 1511. Norimbergae.

Baptiste Mantuani bucolica seu adolescentia in decem aeglogas diuisa. Ab Iodoco Badio Ascensio familiariter exposita, cum indice distinctionum. Carmeh eiusdem de s. Joanne Baptista. Dialogus eiusdem de uita beata. Hermannii Buschii oda de contemnendo mundo, et amanda sola uirtute et scientia. — 4-rét, római betűkkel, 71 számoz. és 19 sztlan lev. —

Végén : Tubingae in aedibus Thomae Anshelmi Badensis mense Septembri 1511. Sub illustri principe Vdalrico Wirtenbergensi. Panzer (VIII. 322. n. 6.).

40. sz. 1511. Phorcae.

Jacobi Wimpfelingii Schlettstatensis Elegantiae maiores. Rhetorica eiusdem pueris perutilissima. Multa inuenies hic addita aliorum impressioni, multa castigata et in ordinem longe faciliorem redacta. — 4-rét, latin betükkal 28 sztlan lev. — Végén : Phorce in aedibus Anshelmi Badensis. Anno domini 1511. mense Januario. Emliti Panzer (VIII. 231. n. 27.).

41. sz. 1511. Viennae.

Adeps Elegantiarum Vallae, ex eius de lingua latina libris : per bonum acursum stydiosissime collectus. — 4-rét, latin betükkal, 64 számoz. lev. — Colophon : Traductum est hoc opusculum Calchitypis Viennae Pannoniae: per Hieronymum Victorem Philoualle. Impensis Leonardi Alantse Bibliopole Viennensis. Anno 1511 undecimo Kalen, Martii. Panzer (IX. p. 6. n. 34.)

1

42. sz. 1511. Viennae.

Epistolarum Tvrçi Magni Per Laudinum libellus sententiarum grauitate refertissimus : additis nonnullis lectu dignis epistolis ex Laertio, Gellio, et nostrae tempestatis Cal-lentio, praeiuncto unicuique titulo, qui frugem habeat totius lectionis, Adolescentibus studiosis commodissime compactus. — 4-r. latin betükkal, 16 sztlan lev. — Végén : Impressum est hoc epistolarum opusculum. Viennae Pannoniae ab Hieronymo Philoualle: et Joanne Singrenio Kalend. Martii 1511. Panzer (IX. 7. n. 36.)

43. sz. 1511. Venetiis.

Biblia cum concordantiis veteris et noui testamenti et sacrorum canonum: nec non et additione in marginibus varietatis diuersorum textuum: ac etiam canonibus antiquis quatuor euangeliorum insertis: et accentu omnium vocabulorum difficilium signato: summa cum diligentia reuisa correcta et emendata. E czim veres betűkkel nyomtatott; a czimlap felső részén sz. Jeromos képe. — 4-rét, gót betűkkel és számos fametszetű, részben színezett, ábrával. 519 számozott és 54 sztlan levél.

2. sztlan lev. Incipit tabula super Bibliam per versus composita: omnes libros Biblie continens omniaque capitula et de quo agatur in eisdem capitulis. — 20. b) lev. A teremtés hat napja képekben. — 21. a. lev. Incipit epistola b. hieronymi ad Paulinum presb. de omnibus diuine hystorie libris.

1. szám. levél: Incipit liber Genesis. — 519. l.: Biblia cum concordantiis vet. et noui testamenti nec non et iuris canonici: ac diuersitatibus textuum: canonibusque euangeliorum ac quibusdam temporum incidentibus in margine positis et accentu singularum dictionum per venerab. fratrem Albertum Castellanium venetum ord. predicatorum studiosissime reuisa correcta emendata et ad instar correctissimorum exemplarium tam antiquorum quam nouorum incontrata comparata et collata: ac per nobilem virum Lucamantonium de giunta florentinum diligenter Uenetiis impressa: Leonardo Lauredano Sereniss. Uenetiarum Duce principante feliciter explicit. Anno Domini 1511. V. calend. Junii. Laus Deo. — A következő 30 sztlan levélen: Interpretationes nominum hebraicorum. — Colbacchini (I. p. 224.) szerint: „Edizione alquanto rara, le belle figure in legno sono di Springinskee.“ — Teljes, fehér bőrkötésben.

44. sz. 1511. Lugduni.

Institutiones imperiales cum casibus longis nouiter emendatis in fine operis per ordinem appositis et cum multis addi-

tionibus a precipuis et neothericis doctoribus extractis et suis locis pro textuum et glosarum veritate enucleanda oportune appositis — Venundatur Lugduni ab Stephano Gueynard prefate ciuitatis bibliopola et ciue in vico mercuriali: vulgariter en la rve merchiere. — Kis 4-rét, gót betűkkel, a czim veres festékkal, czifrázott keretbe nyomatva. A czimlap túloldalán: Celsus Hugo dissutus cauillonus celta in utroque iure licentia-tus, viro lepidissimo imprimisque amico anthonio Bontherio archipresbytero de terminis S. — 2. lev. Tituli institutio-num. — 8 sztlan és 366 számoz. levél. — Végén: Habes perspicacissime lector institutionum castigatissimum codicem Lugd. impressum per Johannem de vingle expensis honesti viri Stephani gveynard. Anno a natiuitate dni 1511, die 20 mensis Maii. — Panzer, Brunet, Graesse nem említik. A 8. b) sztlan levél alján: Sum dni demetrii Seletiani, . . . (olvashatlan) poloniae nostre barbare reg. capelani, emptus Cracouie fr. 1. Anno 1514. Az utolsó levél utáni tiszta lapon: Non omnis qui dicit mihi domine domine introibit in Regnum Caelorum, sed qui fecerit voluntatem patris mei, qui est in Caelis. Nicolaus Thurosonianus alias Cztwrtakius mp. Anno domini 1557. Teljes és tiszta példány, eredeti bőrkötésben.

45. sz. 1511. Argentoratl.

(**Marsilii Ficini.**) **Liber de triplici vita.** — 4-rét, gót betűk, 97 sztlan levél. Czimlapja hiányzik. — 2. lev. Proemium Marsilii Ficini Florentini in librum ad magnanimum Laurentium Medicem patrie seruatozem. — 3. lev. Marsilii Ficini Florentini Liber de vita in tres libros diuisus: Primus de vita sana, Secundus de vita longa, Tertius de vita celitus. De cura valetudinis eorum qui incumbunt studio literarum. — 88 b) lev. Apologia quedam de medicina, astrologia vita mundi. Item de magis: qui Christum statim natum salutaverunt. — 92 a) Regimen sanitatis salernitanum: nec non et magistri Arnoldi de noua villa feliciter incipit. — 97 b) Ex officina Joannis Schotti Argen. 6 Martii Anno gratie 1511. Emliti Kuczynski. (pag. 74.)

46. sz. * S. L. et A. (1511.)

Oratio Angeli Anachorite vallis umbrose pro Concilio Lateranensi. Contra conuenticulum Pisanum. — 4-rét, római betűkkel, colophon nélkül. Nyomatási évét Lambacher (P. I. p. 163.) 1511-re teszi.

47. sz. * 1512. Babenbergae.

Statuta Diocesana siue Synodalia Reverendiss. in Christo patris, Illustrisque principis et dni. domini Johannis. dei et Aplice sedis grat. Administratoris ecclesie Ratisponens. Comitis Palatini Rheni Bauarieque ducis, nouissime innouata et publicata. 4-r. gót betűkkel 31 sztlán lev. — Végén: Finiunt Statuta Synodalia siue Diocesana insignis ecclesie Ratisponens... Que in Pontificali ciuitate Babenbergensi per Johannem Pfeil artis impressorie magistrum, nunc primo sunt impressa. Anno natiuit. saluat. nostri 1512. die Sabbati post dnicam Cantate que fuit 15 mensis Maii. Panzer, Brunet, Graesse nem említik. Igen szép, tiszta példány.

48. sz. * 1512. Norimbergae.

Conuocatio Generalis Concilii ex parte Principum. 4-rét, gót nyomat, 4 sztlán lev. — Végén: Impressum Norimberg per venerabilem dnum Joannem Weysenburg Presbyterum. 1512. — Panzer. (IX. p. 544. n. 90.)

49. sz. * 1512. Argentinae.

Henricus de Hagenoia. De vita et moribus epporum aliorumque prelatorum et principum Libellas, etiam priuatis personis vtilis, lectuque iucundus. Ad Guilhelmum III. Episcopum Argentinensem. Breue seu Epistola Gregorii magni Pape

de castiganda incontinentia et impudicitia sacerdotum. 4-rét, római betűkkel A–D₃ = 15 sztlan levél. — 2 a) lev. Excelso et pio Argentinen. Antistiti Guilhelmo III. Ex Comitibus Hoensteinis Alsacie Comiti provinciali: ac principi illustri *Facobus wymphelingius* suorum sacerdotum minimus et peccator sese commendat et subiicit. — 2 b) lev. Epistola Henr. de Hagenoia ad Nicholaum Episc. Spirensem. — 15 a) lev. Gregorius servus dei Brunhildi Reginae Francorum Sal. et Apo. benedictionem. — Datum Romae. — 15 b) A nyomdász bélyege; alatta: Excusum Argentinae in edibus (vulgo) zum thiergarten per Renatum Beck. Anno 1512. Decimoquinto Kal. Aprilis (Aminson. id. h. 316.)

50. sz. 1513. Parisiis.

Ambrosii Calepini Dictionarium. Czimlapja hiányzik. Iv-rét, apró római betűkkel két hasábos sorokban nyomtatva. (a–z. A–Z. Et 6. = 374 sztlan levél.) 2 lev. Calepini Bergomatis Eremitani Dictionarium. — Végén: Telos. Impressum est hoc egregium et sane quam vtile opus et large auctum ac mille locis rursum emendatum cum Greci sermonis accentibus et expositionibus partim opera partim accuratione Ascensiana: in academia Parisiensi. Anno sal. nostre 1513. Kalen. Octobris.

Igen megviselt, helyenkint szakadozott példány, az első ivec lapszéléin régi cseh, a 48–54 leveleken pedig, újabb írású magyar szógyűjteménnyel. Péld: Bacchanalia = Bacchusnak szentelt hely és innepi tisztelet. — Bacchari = Bacchus innepit szentelni, dühösködni bolondoskodva futosni, üvölni. — Baculus = bot, pálcza. — Baiulus = teher hordozó. — Balamites = zöldellő drágakő. — Balena = czethal. — Balbus = selyp, pelyp, selp. — Barathrum = feneketlen barlang mélység sat. A könyv hátsó tábláján: Possessor huius libri Georg. Szent-Ivani de eadem m. p.

Delandine¹ ezen kiadást nem említi; Panzer-, Brunet- és Graesse-nél sem található.

¹ Bibliothèque de Lyon T. I. p. 184.

51. sz. 1513. Venetiis.

Missale secundum Chorum alme Ecclesie Strigonien-
sis. — IV-rét, gót betűkkel. Colophon: Venetiis accuratissime
 impressum. In Aedibus Petri Lichtenstein Coloniensis germani.
 Impensis vero Urbani Keym Librarii Budensis. Anno virg. Par-
 tus 1513 die 4 Januarii. — Ismertetik Knauz és Dankó, (id.
 helyeken.) — A czimlapon ezen jegyzetek olvashatók: Ex libris
 Georgii Rutkovitii Plebani et Canonici Ecclesiae Scepusiens. A.
 1629 1-a mensis Julii. — Más kézzel írva: „Anno 1609 24
 Septembris Venerabilis ac Revdus Magist. Thomas Saarosy,
 olim Vicarius Custos et Can. Ecclae Scepus, perdidit mortem
 et invenit vitam quia solum vitae dilexit authorem.“ Bőrrel be-
 vont fatáblákba kötött példány, réz sarkokkal és köldökökkel.

52. sz. 1513. Basileae.

Desiderii Erasmi Roterodami Prouerbiorum Chiliis. —
 Iv-rét, gömbölyű betűkkel, 249 számoz. és 25 sztlan lev. —
 Végén: Basileae in Aedibus Joannis Frobenii Hamelburgensis
 Mense Augusto 1513 Leone X Pont. Max. et Maximiliano Cae-
 sare orbi Terrarum praesidentibus. (Panzer. VI. p. 190. 113.)
 Czimlap hiányzik. A könyv belső tábláján: Ex Libris Georgii
 Novosedlik ADiaconi Trencinyeny. (igy) parochi protunc in
 Dubnicza. A. D. 1675. Szakadozott bőrkötésű példány.

53. sz. 1514. Viennae.

Missale Strigoniense cum multis additionibus ac Missis
 summa cum diligentia castigatum. Sunt preterea quedam misse
 de nouo superaddite, que in missalibus hactenus impressis
 nunquam habentur. Sunt etiam quedam Misse signate, ubi sta-
 tiones Rome obseruantur. — Mathias Milcher Bibliopola Buden-
 sis. — Kis iv-rét, gót betűkkel, 228 szám. lev. — Végén: Hoc
 presens secundum chorum Strigoniensem cum omnibus requisi-

tis: et aliis multis superadditis studiosissime reuisum correctum et emendatum: in clarissima vrbe superioris pannoniae: que olim flauiana nunc Uienna dicta Joannes Winterburger A. sal. 1540, Quartas (igy) Idus Novembris finem optatum vendicans Missale impressum explicit. Deo gratias. — Ismerteti Knauz N. (Magy. Sion. VII. 257 l.) Gf. Kemény József. (Történ. és irod. kalászatok. 43. l.) és Mayer A. (I. p. 29.)

54. sz. 1514. Lugduni.

Reuerendissimi patris et domini Petri de Natalibus veneti episcopi equilini cathalogi sanctorum opus feliciter incipit. — Ivret, gót nyomtat számos fametszetű képpel, 241 lev. — Végén: Cathalogi Sanctorum per reu. dnum Petrum de natalibus venetum eppum equilinum editi opus finit. Impressum Lugduni per Jacobum saccon. A. dni 1514 Die vero 9 mensis Decembris. Emliti Pray. (II. p. 139.)

Megviselt, de teljes példány.

55. sz. * 1514. Parisiis.

Dionysius (Carthusiensis) de statu et vita sacerdotum Canonicorum Clericorum aliorumque ecclesie ministratorum. — 8-rét, gót betűkkel, 40 sztlán levél. — Végén: Dionysius Carthusiensis de vita spiritali scilicet Sacerdotum Clericorum Magistrorumque ecclesie feliciter finitur. Nuncque a priscis quibus scatebat mendis correctus noue impressioni datus. Expensis J. Petit. Anno 1514 Mensis Junii (igy) Panzer e kiadást nem ismeri.

56. sz. * 1514. Tubingae.

Defensio Joannis Reuchlin Phorcensis LL. Doctoris contra Calumniatores suos Colonienses. — 4-r. latin betűkkel. 53 sztlán lev. — Végén: Tubingae apud Thomam Anshelmum

Badensem. Anno 1514. Emliti Strauss. (Opera rariora in Bibliotheca Rebdorf. p. 319.)

57. sz. * 1514. Parisiis.

Constitutiones facte in diuersis sessionibus sacri generalis concilii pisani. — 8-rét latin betűkkel, 105 sztlan levél, a czimlapon Jean Petit vignette-jével, alatta: Venumdantur parrisii in vico diui Jacobi ad intersignium Lillii Aurei. — Panzernél nem található.

58. sz. 1515. Parisiis.

Dionysii Coelestis hierarchia. Ecclesiastica hierarchia. Diuina nomina. Mystica theologia. Vndecim epistolae. Ignatii Vndecim epistolae. Polycarpi Epistola vna. — Ivkrét, latin betűkkel, 124 szám. lev. — Végén: In alma Parisiorum academia per Henricum Stephanum artis formulariae peritum et sedulum opificem e regione scholae Decretorum habitantem. — Anno ab incarnat, eiusdem D. n. J. Ch. 1515 die vero mensis Aprilis 14. — Ismerteti Pray. (id. h. I. 338 l.)

59. sz. * 1515. Viennae.

Oratio ad Reverendissimum in Christo Patrem ac Illustr. Principem et Dnum, Dominum Matheum sacros. Romanae ecclesiae tituli S. Angeli Cardinalem Gurcensem, Coadiutorem et Successorem Salisburgensem . . . In congratulatione adventus nomine florentissime Universitatis Viennae Pannoniae per Sebastianum Winderl inibi collegiatum Collegii Principis, In frequenti et magna Procerum ac literatorum hominum praesentia tumultuariae (sic) habita. — 4-rét, latin betűkkel, 6 lev. Végén: Dicta Oratio VI Kal. Mart. 1515 Universitatis Rectore Joanne Trapp Theologiae Lectore ordin. et doctore excellentissimo. Impressa vero per Hieronymum Vietorem quam

accuratissime. Egybekötve a megelőző 57. sz. nyomtatvánnyal. Mayer (Wiens Buchdruckergesch.) nem említi. (Panzer. IX. p. 58. 335.)

60. sz. 1516. Pragae.

(Mathiae Chorambi.) Sermones XII in Apologiam Valdensium facti Catholicorumque virorum sententiis verissime fulciti, domino Doctori Petro Ciui Luthomericensium dignissimo ob antiquam dilectionis necessitudinem iure dicati. Venales habentur in antiqua Praga abs Nicolao Finitore Calchographo. 8-rét, gót betűkkel 42 sztlan lev. — Colophon: In Antiqua Praga Nicolaus Finitor anno dnice Incarn. 1516 hisce excussit typis. — Panzer nem említi.

61. sz. 1516. Venetiis.

Sermones Funebres vulgares litteraliterque pronuntiandi. Item sermones nuptiales pulcherrimi. — 8-rét, gót betűkkel. 160 sztlan lev. Colophon: Impressum Venetiis per Georgium de Rusconibus Mediolanensem 1516. Die III Julii. Panzer 3 velencei kiadását említi, az 1516-ikét nem ismeri.

62. sz. 1516. Hagenoae.

Siluestri de Prierio. Rosa aurea: id est preclarissima expositio super evangelia totius anni de Tempore et de Sanctis. — 4-rét, gót betűk. 384 lev. Colophon: Opus perutile intitulatum Rosa aurea Preclarissimi et excellentissimi sacre theologie doctoris magistri Siluestri de Prierio pedemontani, s. ordinis predicatorum de observantia, sollerti cura emendatum atque impressum in imper. oppido Hagenaw per industrium Henr. Gran inibi incolam impensis sumptibusque prouidi viri Joanis Rynman de Oringaw archibibliopole, Finit feliciter Anno salut. nostrae — 1516 Die vero 11 Octobris. — (Panzer. VII.

81. n. 113.) — Csonka példányunkban hiányzik a czimlap, a — c 1. d. 1 — 8 = 17 levél.

63. sz. 1516. Basileae.

D. Eusebii Hieronymi Strittonensis Opera omnia ex emendatione et cum argumentis ac scholiis Desiderii Erasmi Roterodami. — Basileae ex officina Frobeniana. 1516. — Nagy ivr. 8 kötet, melyekből azonban könyvtárunkban csak az 1, 2 és 6-ik van meg. Emliti Aminson, Supplem. 106. l.

64. sz. 1516. Hagenoae.

Michaelis Lochmayer sermones de Sanctis. — Ivkrét, gót betűk 256 + 13 sztlan levél. — Colophon: Sermones per-utiles de Sanctis per circulum anni eximii doctoris ac ecclesie Patauiensis Canonici dni Michaelis Lochmayer: cum 23 sermonibus magistri Pauli wann annexis: Expensis prouidi viri Joannis Rynman: diligenter reusi et emendati Impressique in Imperiali oppido Hagenaw per Industrium Henr. Gran finit feliciter. — (Graesse, ki ezen műnek 3 kiadását említi, ezt mellőzi. Ismerteti Aminson, (398 l.) Peldányunkból a czimlap hiányzik; a könyv belső táblájára régi betűkkel írva: Petrus Vascouitius me iure possidet.

65. sz. 1516. Argentorati.

Manuale Curatorum predicandi prebens modum: tam latino quam vulgari, passim quoque gallico sermone practice illuminatum. Cum certis aliis ad curam animarum pertinentibus. Omnibus curatis tam conducibilis quam salubris. 1516: Joannes Schottus. — 4-rét, gót betűk, 6 sztlan és 112 számoz. lev. Czimlap után: Prologus. Joannes Vlricus Surgant V. J. Doctor, curatus eccles. paroch. s. Theodori martyris minoris Basilee Constantien. Dioecesis prouincie Moguntine: honorabilibus plurimarum virtutum viris Petro Keszler de Harten Herbiol. et

Joa. Bruwyler de oppido sancti Galli Constan. dioecesis adiutoribus meis S. cum subscriptorum debita obseruantia. — Végén: Impensis Pauli Götz, Joannes Schottus castigatius pressit 26 Februarii Anno christiano 1516. — Ismerteti Weller. (Reperitorium typographicum. p. 123. n. 1019.)

Szüette példány, új kötésben.

66. sz. * 1516. Landshuti.

Joh. Myller. Equidem Pro nouo Sacerdote promouendo compositio hec valebit. Et continet in se de sacerdotali dignitate. De vita et honestate clericorum et eorum priuilegiis pro parte, de obedientia subditorum. — Oratiuncula compilata per Magistr. Johannem Myller. Alias Landtsperger. Ecclesiarum Parochialium Kirchdorff. Et Talkirchen pastorem etc. — Joannes Weyssenburger. Impressit Landshut. — 4-rét, gót nyomtat, 8 sztlan levél. — Végén: Finit hic tractatulus secundario reuisus bene emendatus. Impressus est Landshut 26 Aprilis 1516. (Aminson, p. 462.)

67. sz. * 1518. Hagenoae.

Acta Iudiciorum inter F. Jacobum Hochstraten Inquisitorem Coloniensium et Johannem Reuchlin LL. Doc. ex Registro publico, autentico et sigillato. — 4-rét, latin betűkkel, 46 sztlan lev. — Végén: Hagenoae in aedibus Thomae Anshelmi Anno 1518. Mense Februario. Iudicent presentes et poster. — Emliti Strauss.¹

68. sz. 1518. S. L.

Johannis de Neuizanis. Postille maiores totius anni in quibus ultra ea que in antiquis habentur: est addita tabula

¹ Opera rarior. in Bibl. Rebdorf. p. 320.

euangeliorum, que euangeliste quatuor Mattheus scil: Marcus Lucas et Johannes scripserunt redacta ad ordinem qui habetur in biblia suis capitulis supposita. Per spectabilem legum doctorem Astensem Do: Johannem de Neuizanis. — Kis ívr. gót betűkkel s több fametszettel. 236. szám. és 11 sztlan lev. — Végén: Postille siue expositiones epistolarum et euangeliorum tam dominicalium quam festiualium. Complete per decursum totius anni una cum questionibus super evangeliis cum eorum divisionibus suis in locis de nouo insertis. Nec non etiam cum nouis apostillis super unaquaque epistola et unoquoque euangelio in libris margini apposis finuint feliciter. — Impresse Anno nostre salutis 1518. Die vero 24. Aprilis. (Panzer. IX. p. 119. n. 124.)

Börkötésü példányunkon Gf. Erdödy László Ádám nyitrai püsp. czimere látható.

69. sz. 1518. Parisiis.

Petri Lombardi Libri IV Sententiarum. — 8-rét, gót betűkkel, 2 kötetben. Az 1-ső kötet 196 számoz. és 11 sztlan levélből, a 2-ik pedig 168 számoz. és 14 sztlan levélből áll. Colophon: (a 2. köt. 168 levelén) Habes itaque studiose lector librum Sententiarum Magistri Petri Lombardi viri in diuinis litteris perbelle eruditi pensiculationi examine recognitum una cum concordantiis sacre pagine. Addita sunt insuper singularum distinctionum capitibus non aspernanda summaria: crebreque in marginibus annotatiuncule. Omnia Parrhisiis impressa. Impensis optimorum bibliopolarum Johannis parvi (Jehan Petit) et Francisci Regnault. Anno domini 1518. Idum Junii primo. Laus Deo. Panzer nem említi. Csonka példányunkban hiányzik az első kötet czimlapja és az első 26 számozott levél.

70. sz. * 1518. (Romae.)

Jacobi Sadoleti E. Carpent. Leonis X Pont. Max. a secretis in promulgatione generalium Induciarum Oratio in

beate semper uirginis ad Mineruam habita 19 kal. Aprilis 1518 (Romae) 4-rét, latin betűkkel, 8 sztlan lev. Panzer. (XI. p. 500. n. 138. b.)

71. sz. * 1519. Romae.

Alphabetum sacerdotum. — 8-rét, gót betűkkel, 8 sztlan levél. — Végén: Rome 1519. Explicit Alphabetum seu instructio sacerdotum. Panzer, Brunet nem említik.

72. sz. * 1519. Augustae Vindel.

Opusculum de Dignitate Sacerdotum incomparabili, ad Amplissimum Antistitem D. Hvgonem de Landenberg Constantien. Ecclesie Episcopum, Urbano Regio Auctore. — 4-rét latin betűkkel. 42 sztlan lev. — Végén: In officina excusoria Joannis Miller Augustae Vindelicorum. XI Kalen. Martii. Anno salutifero 1519.

73. sz. * 1519. Wittenbergae.

Acta Lipsae (igy). — Resolutiones Lutherianae, de disputatione. — Inuectio Eccii et modestissima responsio Melancthonis. — 4-rét, római betűk, 27 sztlan levél, fametszetű keretbe nyomtatott czimmel. — 2. lev. Optimo et erudito viro D. Georgio Spalatino Illustriss. Principis Friderici Saxoniae Electoris, Imperii, Eiusdemque Vicarii etc. A Libellis et Sacris suo Martinus Luther Sal. — 13. l. Epitome Phil. Melancthonis de eadem Disputatione. — 17. b) l. Excusatio Eccii ad ea, quae falso sibi Phil. Melancthon grammaticus Wittenbergens. super theologica disputatione Lipsica adscripsit. — 21. a) l. Defensio Phil. Melancthonis contra Joannem Eccium Theologum. — Végén (27. b. l.): Iterum uale ex inclyta Saxoniae Wittenberga Anno 1519. Finis. Emliti Panzer. (IX p. 73. n. 53.) Tiszta példány.

74. sz. * S. L. et A. (1519.)

(Vlrici Veleni) **In Hoc Libello grauissimis, certissimis-
que, et in sacra scriptura fundatis rationibus uariis proba-
tur, Apostolum Petrum Romam non uenisse, neque illic
passum. proinde satis friuole et temere Romanus Pontifex se
Petri successorem iactat et nominat.** — 4-rét, latin betűkkel,
24 sztlan levél. Hely és év nélkül (1519). Emliti Kuczynski
(pag. 240.)

75. sz. * 1519. Argentinae.

Lauacrum conscientie. Opus mire fructuosum: clericis
et sacerdotibus primum scitu ac lectu dignissimum. — 4-rét
gót betűkkel, 67 számoz. két hasábos levél. — Végén: Laua-
crum conscientie, sacerdotibus omnibus summe necessarium et
perutile finit: impensis prouidi Blasii Salomonis Bibliopole
Leyptzen: ac prelo Joannis Schott Argentini castigatius pres-
sum. Anno Christi op. max. 1519. (Catalog der Bibl. des Car-
thäuser-Klosters Buxheim. p. 57.)

76. sz. * S. L. et Anno.

De continentia Sacerdotum. Sub hac quaestione nova.
Vtrum Papa possit cum sacerdote dispensare ut nubat. Joannes
Weyssenburger Impressit Landshut. (Régi irással: circa
1514.) 4-rét, gót betűkkel, 11 sztlan levél. — Végén: Et hec
sunt que de questione et materia proposita pro ingenii mei
mediocritate pro nunc videntur mihi dicenda. Que omnia sacro-
sancte Romane ecclesie, nec non Sacre facultati theologicæ Pa-
risiensi Matri mee humiliter submitto. atque dimitto castiganda
emendanda et corrigenda. Panzer nem emliti.

77. sz. * S. L. et Anno. (Circa 1518.)

R. P. Fratris Siluestri Prieratis ordinis predicatorum et sacre Theologie professoris celeberrimi: sacrique palatii apostolici magistri: in presumptuosas Martini Lutheri conclusiones de potestate pape dialogus. — 4-rét, gót betűkkel, 12 sztlan lap, colophon nélkül. (Catalog der Bibl. des ehem. Carth. Klosters Buxheim szerint: circa 1518.)

78. sz. * 1519. Basileae.

Des. Erasmi Roterodami Apologia pro declamatione de laude matrimonii. — Apud inclytam Basileam. — 4-rét, római betűkkel, arabeszkekkel diszitett czimlap és 6 sztlan levél. — Végén: (6 a) lev.) Des. Erasmi Apologiae pro declamatione matrimonii Finis. — Apud Joannem Frobenium mense Maio Anno 1519. — 6. b) lev. a nyomdász bélyege. Szép példány. Emliti Kuczynski. (64. l.)

79. sz. * 1520. Selestadii.

(Jacobi Wimphelingi) Divo Maximiliano Iubente Pragmaticae Sanctionis Medulla excerpta. — 4-rét, latin betűkkel. 17 sztlan levél. — Végén: Selestadii in Aedibus Lazari Schureri, Mense Maio An. 1520. Lambacher (I. p. 162.)

80. sz. * 1520. Parisiis.

(Jodoci Clichtovei) De Vita et Moribus Sacerdotum, opusculum: singularem eorum dignitatem ostendens, et quibus ornati esse debeant virtutibus: explanans. Secunda Emissio. — Parisiis. Ex officina Simonis Colinaei 1520. — 4-rét, latin betűkkel, 80 számoz. levél. Emliti Kuczynski (pag. 41.).

81. sz. * 1520. Romae.

Silvestri Prieriatis ordinis Praedicatorum Errores et argumenta Martini Lutheri recitata, detecta repulsa et copiosissime torta. Romae 1520. — 4-rét. Lambacher (I. p. 183.).

82. sz. 1520. Basileae.

Opera Divi Caecillii Cypriani Episcopi Carthaginensis ab innumeris mendis repurgata adiectis nonnullis libellis ex uetustissimis exemplaribus, quae hactenus non habebantur, ac semotis iis, quae falso uidebantur inscripta, una cum annotationibus. Atque haec omnia nobis praestitit ingenti labore suo Erasmus Roterodamus uir iuuandis optimis studiis natus. Apud Inclytam Basileam ex Officina Frobeniana. — Ivret, latin betűkkel, 515 számoz. lap és 27 sztlan levél. — Colophon: Operum Divi Caec. Cypriani Episcopi Carthaginensis tam verorum quam falso inscriptorum, Finis. — Basileae apud Joannem Frobenium, Mense Februario. Anno 1520. (Strauss A. Opera rariora in Biblioth. Rebendorf. p. 67.)

83. sz. * S. L. et A. (1520.)

Ulrici Hutteni. Bulla Decimi Leonis contra errores Martini Lutheri et sequacium. — 4-rét, római betűkkel, 21 sztlan levél. A czimlap tulsó oldalán: Vlrichus de Hutten Eques germanis omnibus salutem. — Végén: Dirumpamus vincula eorum et proiciamus a nobis iugum ipsorum. Hely és év nélkül, Kuczynszki szerint: 1520. (99. l.)

IV. RÉGI MAGYAR NYOMTATVÁNYOK.

1552—1711-IG.

1. sz. 1552. Kolozsvár.

Heltai Gáspár. *A Biblianac negyedic resze. Az az, a prophetaknac Irasoc: Melyec Magyar nyelwre forditattac, a régi es igaz szent könyvekből. Esaias Jeremias Ezekhiel Daniel Oseas Joel Amos Abdias Jonas Mikheas Naum Abakuc Sophonias Haggeus Zacharias Malakhias. Colosuarba 1552. 4-rét. 106 iv = 424 sztlan levél. Elül: czimlap, előljáró beszéd 10 sztlan lev. — Colophon: Colosvarba Nyomtatot, Heltai Gaspar, es György Hoffgreff által. Karáchon hauanac 7 napian. 1552. — Szabó K. 28. sz. Teljes és tiszta példány. Gond Ignác, volt főgymnasiaumi tanár ajándéka.*

2. sz. 1578. Nagy-Szombat.

Telegdi Miklós. *Az Evangeliomoknac, mellyeket Vasarnapokon, es egyeb Innepeken Esztendő által, az Anyaszentegyhazban olvasni es Praedicallani szoktanac, Magarazattyanc Masodic Resze. . . Iratot Telegdi Miklostul, Esztergami praepostul. . . Nyomtatattot Nagy Szombatban, az Felseges Romai Chaszarnac Kegyelmes engedelméből, vgyan azon Telegdi Miklos házánál. M. D. LXXVIII. Esztendőben. 4-r. 892 lap. — Elül: czimlap és előbeszéd 8; végén mutató tábla 6 sztlan lev. — Colophon: Veg löt e könyunec nyomtatásban. Mind Szent haa-*

nac hetedic napian. Christus Születése vtan. 1578. esztendőben. -- Sz. K. 145. sz. Teljes példány, a szövegre vonatkozó számos egykoru magyar jegyzettel; fehér sajtolt bőrbe kötve. A czimlap felső részén régi írással: Sum Georgii Hottkonis, Canonici E. Strigon. ki a könyv első tulajdonosa volt, a könyvtábla belső lapján pedig újabb írással: Sum Francisci Orozthony.

3. sz. 1578 Sempte.

Bornemisza Péter. *Negyedic Resze Az Evangeliomokból, es az Epistolakból valo Tanvsagoknak. Mellyeket a' Keresztyneknek Gyülekezetibe szoktac predikalni minden ünnepe nap. Kit az Wr Jesusnac Lelke által, az együgyü Keresztyneknek id-össseges épületekre íra: Bornemisza Peter. . . Költ Sempteröl: 1578. 4-r. 930 levél. — Elül: cziml. ajánlás 7 sztlan lev. — Colophon: Sempten Pinkest tayba. 1578. — Sz. K. 146. sz. Csonka példányunkból hiányzik a czimlap s az ajánlás első 3 levele; továbbá: 1—12, 537—538, 628 végig. A lapszéleken régi írásu magyar jegyzetek vannak, péld. a 426 lev. ez: „Nem szenvedte el ő gonossagat. Mind két szemét az kiralyuak kitolak Szekes feieruarba azt fogua tartak. Hogy megh hala nyug-uassat peczen hagyak.“*

4. sz. 1580. Nagy-Szombat.

Telegdi Miklós. *Az Evangeliomoknak, mellyeket (mint 2. sz. a.) Harmadic Resze. Melly magaba foglalja a' Szentek inucpire való Euangeliomokat. Iratot Telegdi Miklostul Peechi Pispöktül. . . Nyomtatattot Nagy Szombatba (mint fent) 1580 esztendőbe. 4-r. 757 lap. Elül: cziml. a ker. olvasónak. 4, végül: lajstrom 5 sztlan levél. — Sz. K. 176 sz.*

Eredeti, csattokkal ellátott bőrkötésű példányunkból hiányzik a czimlap és előbeszéd, különben jó és tiszta.

5. sz. 1582. Detrekő

Bornemisza Péter. *Enkec három rendbe: külömb külömb felec I. Elsőbe Rövid diczeretec vadnac. . . II. Masikba, Hosszabbac vadnac: az szent Iras intesi es magyarazati szerint. . . III. Harmadikba: Az Biblianac ki valogatot fő fő XVIII Historiaibol valoc. Rendeltettec Bornemisza Peter által . . . Detrekoe varaba Anno MDLXXXII. 4-r. CCCXXXIV. lev. — Elül: czimlap, ajánlás, 4, végén: Regestrom 5 sztlan lev. — Sz. K. 195. sz.*

Elül hátul csonka példányunk szerzőjét Majláth Béla muzeumi könyvtár-őr volt szíves meghatározni. Hiányzik: czimlap, ajánlás I—XXIV, CLXXXX—CCXIX s a regestrom 4 levele. Az itt-ott hibás számozást valaki az egész munkán át oly ügyesen (!) javította, hogy jelenleg csakis az ivjegyek nyomán lehetséges az eligazodás.

6. sz. 1601. Bártfa.

Soós Kristóf. *Az Szent Prophetaknak (kik szam szerint tizenketten vadnak és az ő rövid tanításokra nézve Minoreseknek szoktanak nevezetelni) írásoknak Predicatiok szerint való magyarázattianac Első Resze. Oseas. Joel. Amos. Amos. Sövéri Soos Christoph által iratot. Bartffan Jakab Klöss nyomtatta. 1601 Esztendőben. 4-r. 954 lap. Elül: cziml. és előljáró beszéd 12 sztlan levél; végén: mutató tábla és latin versek. — Sz. K. 372. sz.*

Csonka példány; hiányzik: czimlap, s az előljáró beszéd eleje; (2 lev.) a latin versekből csak az első levél van meg.

7. sz. 1613. Pozsony.

Pázmány Péter. *Isteni Igazsagra vezzerlő Kalavz. Mellyet irt Pázmány Peter Jesvitak rendin való Tanító. Nyomtattak Posonban, M. DC. XIII. Ivr. 816 lap. — Cziml. ajánlás előlj.*

beszéd, lajstrom 12 sztlan levél. — *Appendix. Egy tudakozó Praedikator nevével iratot eot level.* LVI. lap. — *Logi Alogi, quibus Baptae Calamosphactae peniculum Papporum Solnensis Conciliabuli . . . vellicant.* 126 lap. — Sz. K. 443 sz.

Czimlap hián teljes példány.

8. sz. 1616. Pozsony.

Balásfi Tamás. *Csepregi Iskola, Kiben, az Lutheranus es Calvinista Praedikatoroknak Tanusagokra, Es Teuelegésekből való ki térésekre, az Csepregi szitok szaporító morgó Praedikátort, az igaz hűt ellen, és Pázmány Péterre való hazugságírtis, az igazságnak iora tanító ostorával Iskolázza. Balasfi Tamás Bosznai Püspök. Nyomtatattot Posonban M. DC. XVI. Esztendőben.* 4-r. 472 lap. — Elül: cziml. ajánlás, a ker. olvasóhoz 10 sztlan levél, végén: errata. Sz. K. 467. sz.

Csonka példány. Hiányzik: czimlap, ajánlás, a ker. olvasóhoz, 416 laptól végig.

9. sz. 1616. Prága.

Lépes Bálint. *Az halando es iteletre menendo tellyes emberi nemzetnek Fényes Tökörö. Melliet Leepes Balint, Nyitray Püspök Magyar Orszagy Cancellarius minden üdvössege szomiuhozo hiiu keresztyennek szeretettel aianll es dedical. Niomtatattot Pragaban Sessius Pal által. Annó M. DC. XVI.* 4-r. 248 lap. — Elül: cziml. s a Pázmán Péterhez intézett latin ajánló levél 7; végén: lajstrom 4 sztlan lev. — Következik külön czimlappal: *Masodik Keonyv Az iteletreol.* . . 258 lap. — Cziml. — Végén: rövid summa, errata 6 sztlan levél. — Sz. K. 469 sz.

Az első munka teljes; a másodikban czimlap és 1—22 l. kézirattal pótolva. Az utolsó 6 sztlan levél hiányzik. Az első czimlapon: *Ex libris Georgii Baronyay*; a másodikikon: *Kelecsényi József könyvtarából.* — Gond Ignác ajándéka.

10. sz. 1617. Bécs.

Vásárhelyi Gergely. *Keresztieni Tudomanyinak Reovid Summaia. Canisius Petertol, iratatot. Es Jesuitak szerzetebe. Vasarheli Gergeli által Megh Magyarasztatot. Níontattatot Beczbe. Formica Mathetol. 1617. 12-r. 808 lap. Elül: cziml. az olvasóhoz, calendarium stb. 39 sztlan lev. — Sz. K. 472 sz.*

Teljes, hártýába kötött aranysegeýü példány, Balogh Ágost, cz. kanonok, felső-kocskóczy pléb. ajándéka. — A czimlapon: E Bibliotheca Domus Probationis Soc. J. in Starawies.

11. sz. 1617. Prága.

Lépes Bálint. *Pokoltol rettenteo es mennyei boldogsagra edesgeteo Tökör. Melyből világoson ki teccik, hogy az kik Jótt cselekesznek, az Eorök Eletre mennek; az kik pedig gonosz, az Eorökké való Tűzre vettetnek. Irattatot. Leepes Balint, Nyitray Püspök, es Magyar Országgi Cancellarius, által. Nyomtattatot Prágában Séssius Pal által. M. DC. XVII. esztendőben. 4-r. 426 lap. — Elül: cziml. és a Pázmány Péterhez intézett latin előbeszéd, 7 sztlan lev. — Masodik keonyv az Menyországrol. 339 lap. — Elül cziml. — Végül: lajstrom 13 sztlan lap. Sz. K. 476 sz.*

Az első munka czimlapja kézirattal pótolva; hiányzik a 27 és 28 lap, a többi megvan. A második munka teljes.

12. sz. 1618. Bécs.

Vásárhelyi Gergely. *Esztendő által Az Anyasszentegyhásztól rendeltetet Vasárnapokra és Innepekre Evangeliumok és Epistolák, es Ezekre való Lelki elmélkedéscsk. Irattatot Jesuitak rendin, Maros Vásárheli Gergelytől. Nyomtattatot Beczben Gelbhar Gergeli által. 1618. 8-r. 871 lap. Elül: cziml. ajánló levél, calendarium 24 sztlan levél. Végül: az kegyes olvasónak 1 sztlan lap. — Sz. K. 477 sz.*

Teljes példány. A könyv hátsó tábláján, valószínűleg szerző által írva: A. R. Dno Sigismundo Zongor, Lectori Ven. Capituli Nittr. Dno meo Fautori observandissimo.

13. sz. 1621. Heidelberg.

Molnár Albert. *Lexicon Latino-Graeco Ungaricum. Jam recens tertia cura recognitum stb. Authore Alberto Molnar Szencziensi. . . Anno M. DC. XXI. Heidelbergae. Typis Viduae Joh. Georgii Geyderi Acad. Typogr. . . .* 8-r. 1030 lap. — *Dictionarium Ungarico-Latinum.* 368 l. — *Syllecta Scholastica* 44 l. Elül: címl. ajánlás, üdv. versek 8 sztlan levél. Sz. K. 513 sz.

Csonka és igen megviselt példány. Hiányzik: címlap. 8 sztlan levél, 1—44 lap. A Dict. Ung. Latinum teljes; a Syllecta-ból hiányzik a 43 és 44 l.

14. sz. 1623. Pozsony.

Pázmány Péter. *Igasságra Veszelő Kalauz Mellyet irt, es most sok helyen meg-jobbitván, másodsor ki-bocsátot Pasmány Péter Esztergami Ersek. Nyomtattak Posomban, Először M. DC. XIII. Most másodsor M. DC. XXIII Esztendeoben.* Ivr. 1066 lap. — Sz. K. 532 sz.

Teljes, szép példány.

15. sz. 1626. Bécs.

Káldi György. *Szent Biblia. Az Egesz Keresztýénségben lévött Régi Deák bütüböl. Magyarra fordította A' Jesus alatt Vitészkedő Társaságbéli Nagy-Szombati Káldi György Pap. Nyomtatta Bécben a' Koloniai Udvarban, Formika Máté. M. DC. XXVI. Esztendőben.* Ivr. 1176 lap. — Végén a Bibliara valo Laistrom 16 levél; ez után Oktató-intés 44 lap; nyomt. hibák 1 lev. — Sz. K. 551 sz.

Teljes példány.

16. sz. 1627. Bécs.

Pázmány Péter. *A setet haynal-csilag utan budoso Luteristak Vezetője. Melly útba igazittya a' Vitebergai Academiának Fridericus Balduinus-által ki-bocsátot feleletit a' Kalahzra. Pazmany Peter Esztergomi Ersek irta. . . . Nyomtatta Bechben a' Koloniai Vdvarban. Formica Mate. M. DC. XXVII. Esztendőben. 4-r. 481 lap. — Sz. K. 558.*

Teljes példány, régi hártyakézirat levelébe kötve. A czim-lapon: Antonii Sapharovich 1764.

17. sz. 1631. Pozsony.

Káldi György. *Az Vasarnapokra Valo Predikatszioknak Első Resze. Advent első Vasarnapiatol-fogva Sz. Haromság Vasarnapjáig. Irtá az hívek vigasztalására és Jöbbulására. Az Jesus-alatt vitezkedő Társaság-béli Nagy-Szombati Kaldi György Pap. Nyomtatta Posonyban Rikesz Mihaly, M. DC. XXXI. Esztendőben. Ivr. 743 lap. — Sz. K. 601.*

Teljes, szép példány.

18. sz. 1631. Pozsony.

Káldi György. *Az Innepekre-való Predikatszioknak Első Resze. Sz. Andras napiatol-fogva Keresztelő Szent János napjáig. Irtá (mint fent) Kaldi György Pap. Nyomt. Pozsonyb. Rikesz Mihály, M. DC. XXXI Eszt. — Ivr. 598 lap. — Sz. K. 602 sz.*

Teljes, jó példány.

19. sz. 1636. Pozsony.

Pázmány Péter. *A' Romai Anyaszentegyház Szokásából Minden Vasárnapokra És Egy-nehany Innepekre Rendelt Irtan-*

geliomokrúl Predikacziok. Mellyeket elő nyelvenek tanitasa-utan Irásban foglalt Cardinal Pazmany Peter Esztergami Ersek . . . Nyomtatták Posomban, M. DC. XXXVI. Esztendőben. Ivr. 1248 lap. — Sz. K. 663 sz.

Teljes, sajtolt fehér bőrbbe kötött példány. Czimlapján: Ladislai Ad. Com. Erdődy, Praepos. Papocziens. Canon. Jaurinens. 1702.

20. sz. 1637. Pozsony.

Pázmány Péter. *Hodoegus, Igazsagra Vezérő Kalauz. Mellyet irt, es most sok helyen jobbitván ki-bocsatott, Cardinal Pazmany Peter. Nyomtattak Posomban . . . M. DC. XXXVII Eszt. Találtatik Nagy-Szombatban. — Ivr. 1073 lap. — Sz. K. 673 sz.*

Teljes, bőrkötésű szép példány.

21. sz. 1638. Bécs.

Telegdi Miklós. *Az Evangeliomoknak . . . Magyarázattyának Masodik Resze . . . Mellyet irt Telegdi Miklos, Esztergami prepost. Es most Világosb magyarázattal meg-jobbitván masodszor ki-bocsatot Telegdi Janos Kaloccai Ersek. Nyomtatta Béchben, A' Kolóniai Vdvarban Formika Máté. M. DC. XXXVIII Esztendőben. — 4-r. 1014 lap. — Sz. K. 676 sz.*

Teljes példány; czimlapján: Josephi Joa. Timon.

22. sz. 1639. Lőcse.

Deselvits István. *Tizenkét idvösséges Elmelkedések, Mellyekben Igen szép áhítatos buzgósággal és vigasztalásokkal tellyes könyörgések foglaltatván . . . elsőben Philep Kegelius D. által Deakul öszvő szedettetvén egyűvé szörköztettenek, Annakutánna némely részből Magyar nyelvre fordéttattak, Mostán pedig újjob revisioval az igaz áhétatos keresztyéneknek kedvök-*

ért az *Deákkal egybe vettétvén megjobbítottak Deselvics István-tól. Nyomtatattak pedig Lőtsén Brever Lőrincz által. 1639. — 8-r. 775 lap. — Sz. K. 695 sz.*

Teljes példány. A munka elejére és végére kötött levelek magyar, latin és tót szövegű imákat, zsoltárokat és énekeket tartalmaznak.

23. sz. 1640. Pozsony.

Tasi Gáspár. *Öt Rövid Predikatzio, Húsz Színes Okok-ról miért nem akarnak most némelly emberek Catholikusokká, vagy (a' mint ők szóllanak) Pápistákká lenni. Mellyeket Bambergában Sz. Mártonnál predikállott; most pedig azoknak, kik kételkednek mellyik Hitre kellessék hajolniok, Lelki hasznokra nyomtatásban ki-bochtott, Feuktius Jakab, Sz. Irás Doctora, és a Bambergai Püspök Suffraganeussa. Magyarra pedig fordított Tasi Gáspár. Es ki-nyomtatatta Posonban M. DC. XL. Esztendőben. 8-r. 181 lap. — Sz. K. 705 sz.*

Teljes, jó példány.

24. sz. 1643. Pozsony.

Szentgyörgyi Gergely. *Elmelkedesk az Örökke-valóságrol. Mellyeket P. Jeronymus Drexelius a' Jesus Társaságából való Pap. Deák nyelven irt. Es most az együgyü Keresztýén Lelkek üdvösséges tanuságáért Magyarra fordított Sz. Gy. G. N. J. S. Nyomtatták Posonban. M. DC. XLIII. Eszt. — 12-r. 480 lap. — Sz. K. 747 sz.*

Teljes.

25. sz. 1650. Bártfa.

Medgyesi Pál. *Dialogus Politico-Ecclesiasticus. Az az: Két Kerestyén Embereknek Egymással-való beszélgetések . . . Bartfan, Nyomtatattott 1650 Esztend. 4-r. 224 lap. — Sz. K. 831 sz.*

Börkötésű s aranszegélyű példányunk czimlap előtti levélén szerzőnek ezen ajánló sorai olvashatók: Spli ac Magnif. Dno Sigismundo Lónyai de Nagy Lónya, S. C. Regiaeque Mattis Consiliario et Comiti Cottus Beregiens. Supremo p. t. Domino Patrono mihi plurimum suspiciendo P. Medgyesi m. p.

26. 1650. Lőcse.

Kászoni János. *Directio Methodica Processus Iudiciarii foris Consuetudinarii, Inclyti Regni Hungariae. Per M. Joannem Kithonich de Koztanicza. — Rövid Igazgatas a' Nemes Magyar Országának Es hozzá tartozó Részeknek szokott Törvény Folyasirol. Mellyet Deákbol Magyar nyelvre fordított Kászoni János Varadgyan. Leutschoviae, Typis Laurentii Breveri, Anno 1650. 4-r. 509 lap. Latin és magyar szöveggel. Sz. K. 835.*

Teljes.

27. sz. 1650. Várad.

Sculteti (Abrahami) Grünebergensis Silesii Axiomata concionandi practica, Edita Studio et Opera M. Christiani Kyfertii Goldbergensis Silesii. Varadini, apud Abrahamum Szencziensem. 1650. 8-r. 192 l. A 156—192 lapon magyar imákkal. Sz. K. 840 sz.

A két utolsó (191—192) lap hián, teljes.

28. sz. 1659. Kassa.

Baróti Fr. Miklós. *A' Sz. Bulcsu Méltóságának, és hasznainak igaz értelmére vezérő Rövid tanúsdg, mellyet e' kis könyvecskében az hívek eleibe ad Sz. Ferencz szerzetiben lévő Baroti Fr. Miklos. Nyomt. Cassan Severinus Marcus által. 1659. Eszt. — 8-r. 331 lap. — Sz. K. 940 sz.*

Tiszta, teljes példány.

29. sz. 1663. Kassa.

Czeplédi István. *Barathsaghi Dorgalas. Az az: Az igaz Calvinista (mert így neveztetik ma) vallásbul kicsapont, s-hogy már a Sz. Péter Hajójában meztelen bé-ugrot, egy Pápastávé lett Embernek meg-szollítása. . . . Nyomt. 1663-ben. 8-r. 523 lap. — Sz. K. 1002 sz. — Teljes példány.*

30. sz. 1669. Kassa.

Illyefalvi István. *A' Harom Idvösseges Kerdes Igassága ellen költ Bányász Csákánynak Tompítása. Avagy Vásárhellyi Matkó István Hazugságának . . . másodszori megtorkolása . . . Irtá Illyefalvi Istvan, Kassai Kisdianum Seminarium-beli Philosophus, és Theologus. Nyomt. Cassan. M. DC. LXXIX Eszt. — 4-r. 343 lap. — Sz. K. 1083 sz.*

Börkötésű diszpéldány.

31. sz. 1681. Nagy-Szombat.

Káldi György. *Istennek szent akarattya. Az az: A' nagy Ur tiz parancsolattyanak egynehány Predikációkkal való megmagyarázása, Mellyben Néhaj, Jესuiták Szerzetéből való Catholikus Pap Káldi György, Istenessen munkálkodván, nem szintén végig vihette, más sok Munkái után, az Istenhez el-sietvén: Már most Mált. Nagy. Groff Kollonicz Leopold, Német Ujhelyi Püspök . . . kiadatta. — Nagy Szombatba, M. DC. LXXXI Eszt. Srnensky Mattyás által. — Ivr. 251 lap. — Sz. K. 1268 sz. Szép példány.*

32. sz. 1688. Nagy-Szombat.

Illyés András. *A' Keresztyeni Fossagos Cselekedeteknek es a tellettessegnck gyakorlatossaga, Melly a' Jesus Tarsasagabeli*

*Tiszt. Rodericus Alfonsus Spanyol Pap-által Spanyolúl meg-
irattatott; annakutánna külömb-féle nyelvekre; Mostan pedig
Olaszból, és Deákból szorgalmatosson meg-magyaráztatott Illyes
Andras-által, A Tek. és Tiszt. Pisoni Káptolom Anyaszent-
egyházának Lectora-által. Első Resze . . . Nyomt. Nagy-Szom-
batban az Academiai Bötükkal. M. DC. LXXXVIII Eszt. 4-r.
582 lap. — Sz. K. 1370.*

Teljes és tiszta példány, a II-ik (1701) és III-ik részzsel
(1708) együtt egy kötetben.

33. sz. 1689. Nagy-Szombat.

Landovics István. *Novus Succursus, Az az Új Segítség,
Mellyet a' Magyar Nemzetten könyörülő Istennek szemlátomást
segítő keze által killyebb terjesztett Országunknak határiba a'
lélek ellenségi ellen, a bűnnek, és ördögnek ereje ellen, azon
hatalmas Istennek ígéje fegyverével, hadakozó lelki Gondviselő-
nek könnyebítésére, az egész esztendőbéli Vasárnapokra rendelt
Prédikátiókkal nyújtott, és a Mélt. Groff General Czobor Adam
Urnak ő Nagyságának, Istenes költségével két Részben, élő
nyelven kibocsátott. A' Jesus alatt vitézkedő Társaságheli P.
Landovics István. Első Rész. Nagy-Szombatban az Academiaj
Bötükkal, Hauck András által. 1689 eszt. 4-r. 864 lap. Sz. K.
1380 sz.*

Börkötésű teljes példány.

34. sz. 1689. Nagy-Szombat.

Landovics István. *Novus Succursus, Az az Új Segit-
ség . . . Második Resze. Nagy-Szombatban . . . 1689 eszt. 4-r.
978 lap. Sz. K. 1381 sz.*

Börbe kötött teljes példány.

35. sz. 1695. Nagy-Szombat.

Pázmány Péter. *A' Romai Anyaszentegyház Szokásából minden Vasárnapokra és egy-néhány Innepekre rendelt Evangeliomokrúl, Predikácziók. Mellyeket élő nyelvenk tanítása-után írásban foglalt Cardinal Pazmany Péter Esztergami Érsek. Most újobban, A Mélt. Fejedelem Széchény György Esztergami Érsek Költségével ki-nyomtattattak és ki-bocsáttattak. Nagy-Szombatban, az Academiai bötükkal, Hörmann János által. M. DC. XCV. Eszt. Ivr. 1242 lap. — Sz. K. 1482 sz.*

Börbe kötött teljes példány.

36. sz. 1696. Bécs.

Illyés András. *Megrövidittet Ige, Az az; Vasárnapi Prédikációknak Könyve . . . Mellyeket, Sok esztendőkhben eleven nyelvel prédikállott azután egybeszedven . . . világosságra bocsáttott Illyes Andras, Erdelyi Püspök. Első Resze. Bacsben Nyomt. Sischowitz Mátyás által. 1696. 4-r. 615 lap. — Masodik Resze, U. o. u. a. 568 lap. — Sz. K. 1485 sz.*

Teljes.

37. 1697. Nagy-Szombat.

Illyés István. *Catechismus Avagy Lelki Táj. Az az, A' Keresztyéni Tudomány Kezdetiről, es az üdvösségre szükséges reszeiről-való Tanítások, Mellyeket nevezetes Autorokból összeszedett, és most másodszor . . . Ki-bocsáttott Illyés István, Sz. Jöbi Apátur, Esztergami Cant. és Canonok. Nyomt. Nagy-Szombatban az Acad. Bötükkal Hörmann János által. M. DC. XCVII. Eszt. 8-r. 678 lap. Sz. K. 1512 sz.*

Teljes, jó példány; a czimlapon: Georgii Ant. Laur. Ujlakij (nyitr, kanonok).

38. sz. 1699. Nagy-Szombat.

Otrokotsi Foris Ferencz *Isten előtt járóknak tökéletesége; Avagy igaz kegyességnek és szentségnek úttya; Mellyet A' Sz, Irásból, és a' régi Sz. Atyáknak s egyéb hiteles Doctroknak tanításokból, hűséges munkával le-írt Otrokocsi Foris Ferencz Nyomt. Nagy-Szombatban, az Acad. bőtükkal Hörmann János által. 1699. Eszt. — 12-r. 531 lap. — Sz. K. 1547 sz. Bőrkötésű teljes példány.*

39. sz. Év nélkül. (XVI. száz.) Bécs.

Elfen Miklós. *Nagy Tűz kis szikraja. Loyola Sz. Ignátz Exercitiuma. az az: A' kereztvény léleknek Istenes dolgokban maga gyakorlása. Elfen Miklos Jesuita irasiból. Nyomt. Bécsben . . . Cosmerovius Mathénak Susanna Christina özvegye bőtüivel. 12-r. 320 lap. — Sz. K. 1575 sz.*

Teljes.

40. sz. 1701. Nagy-Szombat.

Illyés András. *Keresztényi Jósságos cselekedeteknek, és Tökéletességnek. Gyakorlatossága (Roderik Alf. után) Illyés András . . . Masodik része. Nagy-Szombatban, Nyomt. az Acad. böt. Hörmann János által, 1701 Eszt. — 4-r. 582 lap. Sz. K. 1639 sz.*

Czimlap irással pótolva, különben teljes.

41. sz. 1702. Nagy-Szombat.

Szentiványi Márton. *Negy rövid első Könyvetskek, Mellyeket a' Hitben támadott Versengésekről írt, és külön külön kibocsátott Jesus Társoságában lévő Szent-Iványi Marton Pap és Theologus. Most pedig Magyar nyelvre fordított . . . Nagy-*

Szomb. az Acad. böt. Hörmann János által. 1702. — 12-r. 557 lap. — Sz. K. 1660 sz.

Teljes; első tulajdonosa: Ujlaky György nyitr. k.

42. sz. 1706. Lőcse.

Ács Mihály. *Arany Lántz, Avagy Olly buzgó Fohászkodások, és rövid alázatos Imádkozások; mellyekkel a' győzhetetlen Istent meggyőző Igaz Hit Ő Felségét magához kaptsolhatja; és az ő elmenetelit jelentő szándékjában, maga szíve házában a' keresztyén ember e' nagy Urat meg-maraszthatja; Mellyeket az imádkozó Lelkek könnyebbségéért a' hűvek eleibe bocsátott Áts Mihaly, August. Konfession Lévvő Lelki Tanító. Lőtsén. Nyomtat. 1706. 8-r. 119 helyesen 120 lap. — Elül: Cziml. Elöl-Járó Beszéd; Rendi e Könyvetskében feltalálendő Imádságoknak. A tisztel. Authorhoz Löwei Balás. Végén: mutató tábla 1 lap.*

Teljes. Ezen kiadást Szabó Károly (1714 sz.) csak Sándor István után említi.

43. sz. 1706. Lőcse.

(Ács Mihály) *Zengedező Mennyei Kar Az az: Németből Magyarra fordítottatott szép isteni Dicséreteket és hála-adó Énekeket, más Magyarúl szeresztetett kegyes Énekekkel együtt magában foglaló Könyvetske. Lőtsén. Nyomt. 1706 Eszt. 12-r. 153 lap. — Végén: német és magyar mutatótábla 4 sztlan lev.*

Első kiadása Lőcse 1696. — 2 Lőcse 1703. Sz. K. R. M. könyvtárában nem említettik.

Teljes, az előbbi munka után kötve.

44. sz. 1707. Nagy-Szombat.

Urunk Jesus Christus Olvasójának eredete. *A szentséges Romai Pápától, és kiváltkeppen X. Kelemen Pápától ezen*

Olvasót imádkozóknak engedtetett Búcsúkkal . . . N. Szomb. az Acad. bötükkel. M.DCC.VII Eszt. 8-r. 79 lap. — Sz. K. 1732.

Teljes.

45. sz. 1708. Nagy-Szombat.

Illyés András. *Szerzetesi Tekélletességnek, és Fóságos cselekedeteknek Gyakorlatossága . . . (Roderik Alf. után) Illyés András . . . Harmadik Resze Nyomt. N. Szomb. az Acad. böt. 1708 Eszt. 4-r. 484 lap. Sz. K. 1753 sz.*

Teljes.

46. sz. 1708. N.-Szombat.

Illyés István. *Sertum Sanctorum. A' Dicsőült Szentek Dicsiretinek jó illatú virágiböl kötött Koszorú. Az-az Ünnepekre készítettett Prédikációk . . . Illyés István, Sámándriai Püspök, Sz. Jöbi Apátur, Eszterg. Nagy Praepost, és Canonok. Első Része. N. Szomb. az Acad. böt. 1708 Eszt. — 4-r. 275 lap. — Második Része. U. o. 287 lap. Sz. K. 1755 sz.*

Teljes.

47. sz. 1709. N.-Szombat.

Practica Arithmetica. *Az az: Számvető" Tabla: Mellyben minden-féle Adásról és Vételről akar minémü kereskedésben — is bizonyos számoknak summája készen és könnyen feltaláltathatik. Padvai Julius Caesar által irattatott . . . N. Szomb. Nyom. az Acad. böt. 1709 Eszt. — 12-r. 120 sztlan levél. — Sz. K. 1765.*

Csonka példány; hiányzik a címnap és az első levél.

48. sz. 1710. N.-Szombat.

Illyés István. *Fasciculus Miscellaneus.* Az-az Némelly ünnepi solennitásokra, s egyéb ollykor adatott külömb-féle alkalmatosságokra, készítettett . . . Prédikációk . . . Csik-széki Szent-Györgyi Illyés István (mint fent) N. Szomb. az Acad. böt. 1710 Eszt. — 4-r. 159 l. — Sz. K. 1779 sz.

Teljes, a „Sertum Sanctorum“ után kötve.

TARTALOM.

	Lap
Bevezetés	III
Kéziratok	1
Ősnyomtatványok 1500-ig	138
Nyomtatványok a XVI. század elejétől 1520-ig	173
Régi magyar nyomtatványok 1711-ig	206

JAVITANDÓK.

2. lap utolsó sor, 2. jegyz. Történelem h. Egyháztörténelem.			
10.	„	1. sor	1652 „ 1642
44.	„	10. „	spagna „ Spagna
70.	„	23. „	készültek, „ készült
76.	„	24. „	148 „ 184
77.	„	35. „	1. jegyz. eum „ eum
94.	„	22. „	Medidatur „ Meditatur
155.	„	10. „	F, „ T,
162.	„	19. „	querit „ queritis

